

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MAHMUT CEMİL BEY DİVANI

(TRANSKRİPSİYONLU METİN)

YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ

Mehmet BEYAZKAYA

Danışman: Yrd. Doç.Dr. Burhan KAÇAR

TOKAT - 2013

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MAHMUT CEMİL BEY DİVANI
(TRANSKRİPSİYONLU METİN)

YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ

Mehmet BEYAZKAYA

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Burhan KAÇAR

TOKAT-2013

TEZ BAŞLIĞI

Cemil Bey Divanı

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 17 / 06 / 2013

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Durshan Ali TÖKEL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Burhan KAGAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ali Osman SOLMAZ

Üye :

Üye :

İmzası

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 06 / 06 / 2013 tarih ve 18. sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ali AÇIKEL
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	I
ETİK SÖZLEŞME.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
KISALTMALAR.....	X
TRANSKRİPT ALFABESİ.....	XII
DİVAN METNİNİN YENİ HARFLERE AKTARILMASINDA TAKİP EDİLEN USULLER.....	XIII
GİRİŞ.....	1
19. ASIR TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ.....	1

I.BÖLÜM

MAHMUT CEMİL BEY.....	3
1. HAYATI.....	3
2. TARIKATI.....	6
3. TAHSİLİ.....	7
4. ESERLERİ.....	9
5. SANATI.....	10

II. BÖLÜM

6. CEMİL BEY DİVANINDA DİN VE TASAVVUF.....	15
6.1 DİN.....	15
6.1.1 ALLAH.....	15
6.1.2.KİTAPLAR.....	16
6.1.2.1.KUR'AN-I KERİM.....	16
6.1.2.2.İNCİL.....	17
6.1.3. MELEKLER.....	18
6.1.3.1.MARUT.....	18
6.1.4.PEYGAMBERLER.....	18
6.1.4.1 HZ. NUH.....	19
6.1.4.2. Hz. İSMAIL.....	19
6.1.4.3. HZ. YAKUP.....	20
6.1.4.4. Hz. YUSUF.....	21
6.1.4.5.Hz LOKMAN.....	21
6.1.4.6.Hz SÜLEYMAN.....	22
6.1.4.7.HZ.İSA.....	23
6.1.4.8.HZ.MUHAMMED.....	24
6.1.5. DÖRT HALİFE.....	25
6.1.5.1. Hz. EBU BEKİR.....	26
6.1.6.DİN BÜYÜKLERİ.....	26
6.1.6.1. HZ. FATIMA.....	26
6.1.7. AHİRETLE İLGİLİ UNSURLAR.....	27
6.1.7.1. AHİRET/ÖLÜM.....	27
6.1.7.2.CENNET.....	27
6.1.7.3.CEHENNEM.....	28

6.1.8.İTİKADİ UNSURLAR.....	28
6.1.8.1.ECEL.....	28
6.1.8.2.PERİ.....	29
6.1.8.3.ŞEYTAN.....	29
6.1.9.DİN İLE İLGİLİ UNSURLAR.....	30
6.1.9.1.DİN.....	30
6.1.9.2.KIBLE.....	30
6.1.10.DİĞER DİNLERLE İLGİLİ UNSURLAR.....	31
6.1.10.1. DEYR/KİLİSE.....	31
6.1.10.2.TERSA.....	31
6.1.11.TASAVVUF.....	32
6.1.11.1. SUFİ.....	32
6.1.11.2.DÜNYA.....	33
6.1.11.3.ELEST-EZEL.....	34
6.1.11.4.MELÂMET.....	34
6.1.11.5.MEŞREB.....	35
6.1.11.6.MEVLEVİLİK.....	35
6.1.11.7.MUSHAF.....	36
6.1.11.8.NEFİS.....	36
6.1.11.9.ZAHİD.....	37
6.1.11.10. ŞEYH, PİR, MÜRŞİD.....	37
6.1.11.11. VUSLAT.....	38
6.1.11.12. İHLAS.....	38
6.1.11.13. MASİVA.....	38

III. BÖLÜM

7. CEMİL BEY DİVANINDA İNSAN ve İNSANLA İLGİLİ UNSURLAR.....	39
7.1. SEVGİLİ.....	39
7.2. GÜZELLİK.....	39
7.2.1. AĞIZ(DEHEN).....	39
7.2.2. DUDAK(LEB).....	40
7.2.3. BOY(KADD).....	41
7.2.4. GAMZE.....	41
7.2.5. GERDEN.....	42
7.2.6. GÖZ(ÇEŞM).....	42
7.2.7. KAŞ(EBRU).....	42
7.2.8. KİRPİK.....	43
7.2.9. PAY.....	43
7.2.10. PERÇEM.....	44
7.2.11. SAÇ.....	44
7.2.12. SİNE.....	45
7.2.13. YANAK(HADD).....	45
7.3.SEVGİLİYE AİT DİĞER UNSURLAR.....	46
7.3.1. BUSE.....	46

7.3.2. KUY-IYAR.....	47
7.3.3. NAZ.....	47
7.3.4. SÖZ(SÜHAN).....	47
7.4.AŞIK.....	48
7.4.1.AŞK.....	48
7.4.2.GÖNÜL.....	50
7.5.RAKİP/AGYAR.....	50
7.6.MADDİ VE MANEVİ HALLER.....	52
7.6.1.AH, NALE, FERYAD-FİGAN.....	52
7.6.2.DERT, KEDER, GAM.....	53
7.6.3.CEVR- CEFA.....	53
7.6.4.AYRIUK(FİRKAT).....	54
7.6.5.KAN(HUN).....	54
7.6.6.AŞK.....	55
7.6.7. TALİ (TAİİH).....	59
7.7.BEZM İLE İLGİLİ UNSURLAR.....	59
7.7.1.SAKİ.....	59
7.7.2.MEYHANE(HARABAT).....	60
7.7.3.MEY(BADE).....	61
7.7.4.CAM/KADEH.....	61
8. CEMİL BEY DİVANINDA MUSUKİ TERİMLERİ.....	62
8.1.BUSELİK.....	63
8.2.CAN-FEZA.....	63
8.3.DİL-AVİZ.....	65
8.4.FERAH-NAK.....	65
8.5.GÜL-‘İZAR.....	65
8.6.HİCAZ.....	66
8.7.IRAK.....	66
8.8.ISFEHAN.....	67
8.9.KARAR.....	67
8.10.KUDUM.....	67
8.11.MAKAM.....	68
8.12.MUHAYYER.....	68
8.13.MUTRIB.....	69
8.14.NAY(NEY).....	69
8.15.NEVA.....	70
8.16.NEVA-BUSELİK.....	70
8.17.PERDE.....	70
8.18.SUZ-IDİL.....	71
8.19.SUZ-NAK.....	71
8.20.ŞEH-NAZ.....	71
8.21.TAHİR.....	72
8.22.TERENNÜM-SAZ.....	72
8.23.UŞŞAK.....	72

9. CEMİL BEY DİVANINDA EDEBİ SANATLAR.....	73
9.1.CİNAS.....	73
9.2.HÜSN-İ TALİL.....	73
9.3.İSTİ'ARE.....	73
9.4.İSTİFHAM.....	74
9.5.İRSAL-İ MESEL.....	74
9.6.MECAZ-İ MÜRSEL.....	75
9.7.MÜBALA' A.....	75
9.8.NİDA.....	75
9.9.TECAHÜL-İ ARİF.....	76
9.10.TEKRİR.....	76
9.11.TELMİH.....	76
9.12.TENASÜB.....	77
9.13.TEŞBİH.....	77
9.14.TEŞHİS.....	78
9.15.TEVRIYE.....	78
9.16.TEZAD.....	79
10. CEMİL BEY DİVANINDA MAZMUNLAR.....	79
10.1.AHU	80
10.2.GÜL	80
10.3.FELEK	80
10.4.FERHAD ile ŞİRİN	81
10.5.LEYLA ile MECNUN	81
10.6.CENNET	81
10.7.YUSUF ile ZÜLEYHA	82
10.8.VAMİK ile AZRA	82
10.9. ZAHİD	83
10.11.LOKMAN	83
10.12. ZÜHRE	84
11. CEMİL BEY DİVANININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	84
11.1.NAZİM ŞEKİLLERİ.....	84
11.1.1.TARİHLER.....	84
11.1.2.MUHAMMESLER.....	85
11.1.3.TAHMİSLER.....	86
11.1.4. TAZMİN.....	88
11.1.5.MÜSEDDESLER.....	89
11.1.6.ŞARKI.....	90
11.1.7.GAZELLER(Tablo-1).....	91
11.1.8.NAZİRE.....	92
11.1.9.MÜSTEZAD.....	93
11.1.10.MERSİYE.....	94
11.1.11.TAŞTİR.....	95
11.2.VEZİNLER.....	97
11.2.1.ARUZ VEZNİ.....	97

11.2.2.ARUZ VEZNİ TABLOSU(Tablo-2)	97
11.3.ARUZ KUSURLARI.....	98
11.3.1.İMALE(Kısalta).....	98
11.3.2.ZİHAF (Uzatma)	98
11.3.3 MED	99
11.3.4.VASIL(Ulama)	99
11.4.KAFİYE VE ÇEŞİTLERİ	100
11.4.1.YARIM KAFİYE	100
11.4.2. TAM KAFİYE	100
11.4.3.ZENGİN KAFİYE	101
11.4.4.TUNÇ KAFİYE.....	101
11.4.5.CİNASLI KAFİYE	102
11.4.6.REDİF	102
11.5.TAMLAMALAR.....	103
11.5.1. TÜRKÇE TAMLAMALAR.....	103
11.5.1.1.İSİM TAMLAMALARI.....	103
11.5.1.2.TÜRKÇE SIFAT TAMLAMALARI.....	104
11.5.2. FARŞÇA KURALA GÖRE TAMLAMALAR.....	104
12.DİVAN METNİ.....	105
13.SONUÇ.....	275
14.SÖZLÜK.....	277
15.KAYNAKÇA.....	306
16.ÖZGEÇMİŞ.....	308

T.C.

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağımı gösterdiğimi beyan ederim.

(17/06/2013)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Mehmet BEYAZKAYA

İmzası

ÖZET

1. 11. asırla birlikte ilk ürünlerini vermeye başlayan ve İslam medeniyetinin bütün imkânlarından istifade eden, Türk kültür ve medeniyetini gereğince aksettiren Divan Edebiyatı. 19. asırda canlılığını ve etkinliğini kaybetmekle beraber 20. yüzyıla kadar eserler vererek varlığını sürdürmüştür.

2. Yüksek Lisans tezi olarak “ Cemil Bey Divanı”nı seçtik. Yüksek Lisans Tezi olarak transkriptli metnini hazırladığımız bu divan Ankara’daki Milli Kütüphane Yazma Nüshalar Bölümü Ali Emiri Külliyyatı’na FB171 numarasıyla kayıtlıdır. Çalışmamızda FB171 numaralı bu eser temel alınmıştır. Divanda yer alan şiirler klasik divan tertibine uymamaktadır. Divan, kaside, gazel, tarih düşürme, muhammes, şarkı, müseddes, tazmin gibi nazım şekillerinden oluşmaktadır

3.Cemil Bey, Divan şiirinin 19. asır temsilcilerindendir. Rumelili olan Cemil Bey, Mevlevi tarikatına mensup mutasavvıf bir şairdir. Tezimizin başında şairin hayatı, şahsiyeti şiiri hakkındaki değerlendirmelere yer verilmiştir.

4.Cemil Bey, şiirlerini sofiyane bir edayla söylemiştir. Şiirlerinde Mevlevi tarikatının adap erkanını dile getirmiş ve sanatını bu doğrultuda yönlendirmiştir. Şiirlerinde hissedilir bir lirizm vardır.

5. Tezimiz dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm Mahmut Cemil Bey’in hayatı, eserleri, ikinci bölüm din ve tasavvuf, üçüncü bölüm insan ve insanla ilgili unsurlar, dördüncü bölüm divan metni ve sözlükten oluşmaktadır. Tezimizin din bölümü başlığı altında Allah, kitaplar, melekler, peygamberler vb. yan başlıklar yer aldı. Tasavvuf kısmında ise adap, erkan, ezel-elest, melamet yan başlıklar altında topladık.

6. İnsan ve insanla ilgili bölümde sevgili, aşk, aşık üçgeni; teşbih ve mecazların yer aldığı estetik yapı yoğunluk kazandı.

7.Son bölümde ise metin ve sözlük çalışması yer aldı.

8.Bu tezdeki amacımız hem şair Cemil Bey’i ve eserini ölümsüzleştirerek edebiyat meraklılarına takdim etmek hem de Divan Edebiyatını yakından tanıtmaktır.

ABSTRACT

1. First writings of the Divan Literature dates back to the 11th century. It has benefited from all facilities of Islamic civilization and reflected adequately Turkish culture and civilization. It survived until the 20th century despite losing its spirit and effects in the 19th century.

2. As the master's thesis "The Divan of Cemil Bey" was chosen. This divan, which was prepared as a transcribed text, is registered with the number of FB171 in the Complete Works of Ali Emiri, the Section of Manuscripts of National Museum in Ankara. This work, numbered FB117, forms the core of this study. The poems in the divan does not conform with the patterns of the classical divan. This divan consists of poetry forms such as eulogy, ode, isopsephy, pentastich, song, museddes, and tazmin.

3. Cemil Bey is one of the representatives of 19th century divan literature. Cemil Bey, a Rumelian, is a religious poet and belongs to Mevlevi sect. His life, character, and poetry are covered at the beginning of the thesis.

4. Cemil Bey wrote his poems in a mystic style. He mentioned about the codes of Mevlevi sect in his poems and maintained his art in this direction. A strong lyricism is felt in his poems.

5. This thesis consists of four parts. The first part covers the life of Cemil Bey and his works. The second part is about religion and mysticism. The third part deals with people and facts about people while fourth and the last part consists of the divan and a glossary. In the part of religion of this thesis are sub-headings such as Allah, holy books, angels, prophets, etc. whereas the sub-headings of manners, methods, pre-ternity and post-ternity and reproach are studied in the part of mysticism.

6. In the part about people aesthetic structures are used to a large extent including similes and metaphores and the concepts of beloved, love, and the love triangle.

7. The last part consists of a study of the text and a glossary.

8. The aim of this thesis is to eternise both Cemil Bey and his work by presenting them to literature fans and increase awareness about divan literature as well.

KISALTMALAR

a:	A yüz
age:	Adı geçen eser
Ank:	Ankara
AS:	Aleyhisselam
b:	B yüz
Böl:	Bölümü
c:	Cilt
Dr:	Doktor
Doç:	Doçent
G:	Gazel
H:	Hicri
Hız:	Hazreti
İst:	İstanbul
Krş:	Karşılığı
M:	Müstezat
m:	Miladi
mm:	Mili metre
Mer:	Mersiye
M. Ö:	Milattan önce
Muh:	Muhanmmes

Müs: Müseddes

N: Nazire

nr: Numara

Prof: Profesör

RA: Radyallahu anh

ö: Ölümü

s: Sayfa

SAV: Sallallahü aleyhi vesellem

Şar: Şarkı

T: Tazmin

Tah: Tahmis

Tar: Tarih

Taş: Taştir

Vr: Varak

vb: Ve benzeri

vs: Ve saire

yy: Yüz yıl

Yrd: Yardımcı

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا ()	a, ā	ص	ş
ا ()	a, e, ı, i, u, ü	ظ	z, d
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	c
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	h	ك	k, g, (ñ)
خ	h	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ع	'

DİVAN METNİNİN YENİ HARFLERE AKTARILMASINDA TAKİP EDİLEN USULLER

Mahmut Cemil Bey Divanı'nın tenkitli metni hazırlanırken şu yazım kurallarına uyulmuştur:

1. Metin kurulurken Milli Kütüphane (Ankara) Yazma Nüshalar Bölümü Fahri Bilge Külliyyatı "FB-171" numaralı eser esas alınmıştır. Cemil Divanı tek nüshadan müteşekkil bir divan olup başka nüshası bulunmamaktadır.
2. Arapça ve Farsça'daki uzun ünlüler şu şekilde gösterilmiştir:
Ör: Ā, Ī, Ū; ā, ī, ū
"O"ünlüsünün uzun hali metinde kullanılmamıştır.
3. Farsça "vāv-ı ma' dūle" -v- şeklinde gösterilmiştir.
Ör: ḥāb, ḥāce.
4. Farsça edat ve ön ekler, ekelendikleri kelimelerden kısa çizgi (-) ile ayrı yazılmıştır.
Ör: bī-rahm, nā-çar, bī-vefā vb.
5. Tamamı olmamakla birlikte yapım eki işlevlerini taşıyan Farsça ekler, sonuna geldikleri kelimelerden kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır.
Ör: terennüm-asa, kandil-veş, sühen-dan vb.
6. Birleşik kelimeler arasına da kısaçizgi (-) konmuştur.
Ör: kısmet-nümā
7. İmlası belli olmayan kelimeler veya ifadeler sıra noktalarla (.....) belirtilmiştir.
8. Farsça ikili tamalamaların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi (-) arasına yazılmıştır.
Ör: ru-be-ru, zanu-be-zanu, bec-ā-beb vb.
9. Metinde yer alan özel adlara gelen ekler, çoğu zaman kesme " ' " işaretiyle ayrılmamıştır. Ör:Hakka vb.
10. Sözlük hazırlanırken Türkçe imla kuralları göz önünde bulundurulmuştur, Arapça ya da Farsça imlaya uyulmamıştır.
11. Divanı müstensih kaydederken bir kısım sayfaları boş bırakmış biz sayfalara dokunmayarak şairin şiirlerini bulunduğu sayfalara göre numaralandırdık.

GİRİŞ

19. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Ondokuzuncu asrın ilk yarısında Türk şiirinin manzarası bir bakıma geçen asırlardan farklı değildir. Nedim'den sonra ârâzı iyiden iyiye görülen, fakat başlangıcı daha evvele çıkan bir zevk bozulması ve dağılışı ilhamın umumiyetle küçük ve kelime, ifade oyunlarına dayanan buluşlardan öteye geçmemesinden gelen bir yoksulluk, mesnevilerde Nabi'den beri çalışılan fakat bir türlü sırrı bulunmayan bir yerli icat arzusu, daha ziyade nesre ait hususiyetlerin artması, bu yarım asrın şiirinin de esas vasıflarıdır. Hamlesini yöneltecek, dağınık tecrübelerine düzen verecek anafikirden mahrum olduğu için bayağılıktan öteye gitmeyen realizm (gerçekçilik) ve yerlilik zevki, günlük konuşma dilini kullanmada ileri gidilmiştir. Ne halk diline ilgi, ne nazirecilik dolayısıyla eski şairlerin tesirleri, ne de Galib'in musammatlarda yapmaya çalıştığı, geniş nefesli ve hamleci şiir tecrübesi ve yine onun tesiri ile hızını artıran Mevlevi, tasavvufi ilham, çözülüş manzarasını değiştiremez. Sanki bütün pınarlar kurumuş ve insan çırılçıplaktır. Ve aruz vezninin yerine insanın kendisi dolaşıyor, halk ağzından ve hayattan topladığı ifadeler üzerine tek başına küçük, manzarasız oyunlar yapılıyordu. (Tanpınar,1967,43)

Beş yüz yıldır yapılacak her şey yapılmış söylenecek her şey söylenmiştir. Belli konular, belli mazmunlar tekrarlana tekrarlana tükenmiştir. Bu yüzyıla gelinceye kadar olgun eserler verilmiştir. Divan şiirinin dar ve kuralcı çerçevesi içerisinde yeni bir şey yaratmak imkansız duruma geldiği için şairler üstadlara nazire yazmaktan ileri gidememişlerdir. Bu dönemin en belirgin özelliği taklit ve şiirin eski malzemelerini hiçbir yenilik göstermeden tekrardır. (Dilçin, Divan Edebiyatı Özel Sayısı,93)

İşte on dokuzuncu asrın ilk nesli diyebileceğimiz şairlerde ve onları takip edenlerde bilhassa dikkate çarpan bu klasik diyebileceğimiz bazı şairlerde hemen hemen kayıp olmasıdır. Vakıa İzzet Molla'da, Vasıf'da eseri bütümüyle pek tanınmayan Akif

Paşa'da yahut devrin ikinci derecede, hatta hiç şöhretsiz şairlerinde rastlanan beş on güzel beyit ve mısra ile bütün devri vasıflandırmak imkânsızdır. Hakikat şudur ki divan şiirinin bir bakıma göre asıl yaratıcı dehası olan ve asırlar boyu bütün gelişmeyi etrafında toplayan aruz, mısra Şeyh Galib ile Avni Bey arasında çok şaşırtıcı bir acemiliğe kendiliğinden düşer. (Tanpınar, 1967, 44-45)

Zorladığı kapıları kendisine kapalı bulan insan yavaş yavaş kendi içinde değişimin imkânlarını aramaktadır. Nizip çöküntüsü, Kabakçı isyanı, Selim üç devri ve 1826 hareketi, arkasından Gülhane Hattı gelir. Bir yandan eski tertip bozulurken, öbür yandan yenisi hazırlanır. Şiir ve edebiyatta yeninin böyle hazırlanışı, siyasette olduğu kadar, keskin çizgilerle görülmez. (Dilçin, 1986,s 193)

Bu dönemde siirilebilen iki şair Enderunlu Vasıf (öl.1824) ve Keçecizade İzzet Molla (1785-1829)' dır. Daha çok şarkılarıyla tanınmış olmakla birlikte, Enderunlu Vasıf da gazelde Nedim'in yolunu izlemiştir. (Dilçin, 1986,193)

İzzet Molla'dan sonra gazelleriyle tanınmış şairler Tanzimat döneminde yetişir. Daha çok Nef'i, Naili ve Fehim gibi XVII yüzyıl şairlerinin uslubunu örnek almış bu şairlerin en başta gelenleri Leskofçalı Galip (1828-1867) Üsküdarlı İbrahim Hakkı (1822-1895) ve Hersekli Arif hikmet (1840-1909)' tir. Yeni Türk Edebiyatının kurucularından olan Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın da gazelleri vardır. (Dilçin, 1986,193)

Tanzimat döneminde yeni edebiyatın kurucuları karşısında, eski edebiyat anlayışına bağlı şairler, gazelcilik yolunu sürdürmüşlerdir. Gerek Tanzimat döneminde gerek daha sonraları gazel yazarlar, divan düzenleyen şair yetişmişse de, bunların çabaları kişisel zevk ve tutku olarak kalmıştır. (Dilçin, 1986,193)

MAHMUT BEY (CEMİL) (H.1249 – H.1332)

1.HAYATI

Asıl adı Mahmut olan şairimiz, güzel olan anlamına gelen “ Cemil ” kelimesini kendisine mahlas edinmiştir. Şiirlerinden anladığımızı göre muhtemelen Balkan Türklerindedir. Zira Balkanlarla ilgili yer isimlerini şiirlerinde sitayişle bahseder. Mesela bugün Makedonya sınırları içinde yer alan Manastır, Kareferiye (Manastır’a bağlı bir Türk kasabası) gibi şehir ve kasaba isimlerinden şiirlerinde sık sık kullanmıştır.

Şairin doğum ve ölüm tarihleriyle ilgili bilgi Milli Kütüphane Yazma Nüshalar Bölümü’nde kendi adına kayıtlı divanında hicri 1249 doğduğu yazar.

Ölümüyle ilgili bilgi ise yine aynı yerde hicri 1332 öldüğü kayıtlıdır.

Elimizde sadece doğum ve ölüm bilgileri vardır. Şair hayatıyla ilgili yaptığımız kaynak taramasında şaire ait herhangi bir bilgiye rastlayamadık.

Şairin hayatıyla ilgili bilgileri ancak şiirlerinden hareketle tesbit etmeye çalıştık. Şair muhtemelen Rumelilidir. Çünkü şiirlerinde Manastır ve Karaferiye gibi Balkan şehirlerinden bahsetmektedir. Manastır ve Karaferiye ikisi de Balkanlardaki Türk-Osmanlı şehridir. Manstır bugün Makedonya sınırları içindedir ve malumunuz olduğu üzere Atatürk Manastır Askeri İdadisini bitirmiştir.

Bu şehirlerdeki Müslüman Türklerin bir kısmı Balkan şavaşı dolayısıyla o zamanki Türkiye sınırları içine göç etmişlerdir. Bir kısmı da Yunanistan’la yapılan nüfus mübadelesi sonucu Türkiye’ye gelmişlerdir. Şairin şiirlerinde Manastır ve Karaferiye isimlerini zikretmesi Balkanlar’da özellikle de Manastır bölgesinde doğup büyüdüğü ihtimalini güçlendirmektedir.

Manāstırda düşürdüm gönlümü o şūh tersāya

Ṭutuşdurduṃ fitil-i şem' - i ' aşkı nār-ı sevdāya

Vr. 39.a/G.104

Āteş-i ' aşkı ider āb-ı hevāsı teskīn

Ḳaraferiye idüb ekvāna beyān-ı ūlfet

Vr. 7.a/G.10

Şair Manstır'da 'Kavaklaraltı' denilen bir mevkiden bahsediyor, bu da onun Manastır'ı ne kadar iyi bildiğinin delilidir kanaatimizce. Aşağıya aldığımız gazel bu fikrimizi teyit etmektedir.

Manastırda Kavaklar Altı Denilen Nām-ı Muḥal

Ferḥferāḥ Söylenilen Mevķi' dir

Ṭolaşma nāzeninim yān çizub ne bir ayaklara

Bulunmaz nāz-ı refṭārın seniñ sīmin saklara

Ḥayālīñ ḥasbiḥālimdir hemān genc-i kucaklara

Buyur zevk-i sefā eylebegim zīr kavaklara

Açıl ey naḥl-i nāzım gonca-i zībānı görsünler

Ana yansun ḥalkī ḳalbiñ ḥüsn-i ānı görsünler

Biraz da ' andelībin ' aşık-ı nālānı görsünler

Buyur zevķ-i sefā eyle begim zīr kavaklara

Saña yetmez mi şāhım dāğ-ı sīnem ney u kemān olsun

Derün-ı āh u zārım nāğmesāz bülbülān olsun

Açıl sen de birāz gül şaḥn-ı sīnem gülistān olsun

Buyur zevķ-i sefā eyle begim zīr kavaklara

Şemim zülfün h̄āb-āver olurken feslegende
 Tulū^ç itmiş ruh-ı pürtāba nisbet meh çemenlikde
 Saña āmāde mehtābiye bezm-i yāsemenlikde
 Buyur zevk-i sefā eyle begim zīr kavaklara

Nazar kıl seyr-i sa^ç dābād ^çazm itmek ne h̄ācet vār
 Sirişk-i çeşmim-āsā cūy-bār olmakda her eṭvār
 Leb-i cān-baḥşıñ neş^çe-i bāb Cemīl-zār
 Buyur zevk-i şafā eyle begim zīr kavaklara
 Vr. 60.b/Şar.10

Şairin İstanbul'da bulunmuş olması da muhtemeldir. Şiirlerinde Bebek, Kandilli,

Beşiktaşve Göksu'dan bahsetmektedir.

Göksu girmekliğim ol tīr-i nāza bir nişāndır bu
 Ne deñlü iktisāb-ı tīr-endāzıñ bī-beyāndır bu
Beşiktaş'da baña kimdir su^çāl itti o şeh-bāzı
 İki gözüm **Bebek'de** gördüğümüz nev-civāndır bu

Nedür bu cins-i mehtāb diyü **Kāndilli'de** sanma
 Bu şeb āh-ı derūnumdan çıkan āteş-feşandır bu

Vr. 32.a/G.84

2.TARİKATI

On dokuzuncu asrın sonlarında yaşayan Mahmut Bey, şiirlerinde yaptığımız tespitlere göre Mevlevi tarikatına mensup mutasavvıf bir şairdir. Divanındaki şiirleri bu görüşümüzü destekler mahiyettedir. Aşağıdaki beyitte Mevlevi olduğunu açıkça belirtmektedir.

Hırka-püşuz tüşe-i reyb-i riyâdan fâriğiz
 Ḥânkâh-ı Mevlevîdir mesken-i devvârımız
 (Vr. 10.b/G.20)

O'na göre insanın bir şeyhe bağlı olması gerekmektedir. Bunu da nefsin arzu ve isteklerinden uzaklaşmak için mutlaka yapmalıdır insan. Ancak bir şeyhe bağlı olmak demek bütün dünyevi arzulardan tamamen uzaklaşmak demek değildir, onun için Hakk'ı can evinde bulmalı, daim Hakk'ı zikretmelidir. İnsan bu türlü davranırsa gerçek manada bir insan-ı kâmil olmuş, nefsin arzu ve isteklerinden uzaklaşmış demektir.

Mâsivâdan fâriğ ol dergâh-i Hâkka vâşıl ol
 Cân evinde Hâkki bul zikr-i hüdâyı kıl edâ

Dâmen-i şeyha teşebbüsle muhibb-i şadık ol
 Nefsini çerk-i riyâdan kılmak istersen rehâ
 (Vr. 4.a/G.1)

Şair, kendisini bir şeyhe bağlamakla dünyevi zevklerden uzaklaşarak, asıl ve gerçek hazlara ulaştığını düşünmektedir. Bu sebeple dünyanın geçici tatlarını bırakmıştır. Beyitte himmeti bulunca altın ve gümüşün önemli olmadığını belirtiyor.

Himmet-i nakdi bulub terk eyledi sîm-ü zeri

Çalmadı bāzār-ı ğamda Şimdi kesb-ü kārımız
(Vr. 10.b/G.20)

Őair, yaŐama bir nōbet gōzūyle bakmakta, ōlūmū ise nōbetin bitmesi olarak algılamaktadır. Bu nedenle dūnyayı bir çarha, zamanı ōmrū ōğūten bir deĝirmene benzetmektedir.

Dāne-i ‘ ōmrūm ōğūtdū āŐinā çarĥ-i dūn
Her gelen bilsūn felekde ‘ āķibet vār nōvbeti
Vr.64.a/Tar.8

Şairin Mevlevi tarikatına mensup olması, sanatla iŐtigal etmesine vesile olmuştur. Bu nedenle Şair, Şiirlerinde musiki terimlerini sıklıkla kullanmıştır.

BaŐa yūz virmedi gitdi sevad-ı kalb-i mirātım
Cilā-sāz cemālinden ziyā ister mi ister yā
(Vr. 4.a/G.2)

O Őehnāz-ı gūl-‘ izārın medĥinin āĝāz ider muřrib
Nevā-yı ‘ andelīb-āsā terennūmsāz ider muřrib

Baba Tāhirīdir Őimdi gōnūl ol tıfl-ı hūbānı
Ūmmīd-i būselik naķŐımı ibrāz ider muřrib
(Vr. 6.b/G.7)

3.TAHSİLİ:

Mūtevazı bir Őair olan Mahmut Bey’in tahsili hakkında geniŐ bir malumatımız yoktur. Bununla birlikte, Őiirlerinde kullandığı Arapça ve Farsça menŐeli kelimeler Őairin

iyi bir eğitim aldığıının delilidir. Bunun yanında Mahmut (Cemil) Bey, şeyhe bağlanmayı, dünyevi arzu ve isteklerden geçerek Mevlaya bağlanmayı her dem dua etmeyi tavsiye eder.

Ey gözüm nūru ğam-ı yakın için şubh-ı mesā
Ol Hüdā-yı Lem-Yezel bir gün olur kısmet-nümā

Bâb-ı rahmetten şaşın kalbin çevirme ey gözüm
Nefs-i şeytâna uyub da eyleme ‘ömrün hebā

‘Âkil ol itme kibâr-ı vaqte secde rızık için
Râzık-ı ‘alem olan Mevlāya eyle ilticā

Mâsivâdan fâriğ ol dergâh-i Hâkka vâşıl ol
Cân evinde Hâkka bul zıkr-i hüdâyı kıl edā

Dâmen-i şeyhe teşebbüsle muhibb-i şâdik ol
Nefsini çerk-i riyâdan kılmak istersen rehā

Oldur ol insânı yokdan var iden Hâyyü'l-Yemût
Oldur ol Mevlâ-yı ‘âlem ol Cenâb-ı Kibriyâ

Nuş u pendimdir Cemîlâ ehl-i cebâna bu kim
Güşe kılsun ‘âmil olsun eylesün her dem du‘â
(Vr. 4.a/G.1)

4.ESERLERİ

Mahmut Cemil Bey'in kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre tek bir eseri vardır. Bu da şairin tezimize konu olan divanıdır. Bugünkü bilgilerimize göre Mahmut Bey'in Divanı'nın tek nüshası vardır.

ESERİN KÜNYESİ

Eser Milli Kütüphane Yazma Nüshalar Bölümü'nde Fahri Bilge Külliyyatı'na "FB 171" dosya numarasıyla kayıtlıdır. Eser 1971 yılında Fahri Bilge varislerinden Mili Kütüphane tarafından satın alınmıştır. Divan, nokta şemseli bordo meşin bir cilt içerisindeydir.

Milli kütüphane verilerine göre; divanda 94 gazel, 4 müstezat, 19 nazire, 1 tazmin, 1 muhammes, 5 tahmis, 8 müseddes, 6 şarkı, 7 tarih, 2 mersiye vardır. Eser üzerinde yaptığımız tetkikle yukarıdaki bilgilerin eksik olduğunu gördük. Bu sonuca göre Mahmut Bey divanında; 115 Gazel, 4 Müstezad, 3 Nazire, 1 Tazmin, 8 Tarih, 2 Muhammes, 10Şarkı, 7 Tahmis, 7 Müseddes, 2 Mersiye olmak üzere toplam 159 parça şiir vardır. Oysa toplamda bu rakam Milli Kütüphane verilerine göre 149'dur. Divanın özellikleri;

Boyut (Dış-İç) 243x180-170x133 mm.

Yaprak 1+64+XVI

Yazı Türü Rika

Kağıt Cedid krem

Genel bilgiler:

Arşiv Numarası 06 Mil Yz FB 171

Eser Adı Cemil Mahmud Bey (1249/1833-1332/1913)

Müstensih --

Telif Tarihi Hicri (Miladi) 0(0)

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 0(0)

Bulunduğu Yer Milli Kütüphane-Ankara

Koleksiyon Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu

Dvd Numarası 935

5.SANATI:

Şair, Osmanlı klasik şiir anlayışıyla şiirler yazmıştır. Divan edebiyatı, imparatorluğun tarihsel gelişimine paralel olarak, bir gidiş gösterdiğini, ona uygun olarak başlayıp gelişip, durakladığını ve nihayet gerilediğini, XIX. Yüz yılda da bu geleneğe uyulur siyasi, askeri, kültürel, toplumsal ve ekonomik çalkantı edebiyat alanına da yansır. Yetişen şair ve yazarlar önceki şairlerin seviyesine çıkamadıkları gibi onları taklitten öte gidemediler. Cemil Bey'in şiirleri de bu anlayışın ürünleridir. Aşağıya örneğini aldığımız gazelde şair, talihden şikâyet etmektedir.

Gül-‘ izârım gülü gel çatladalım gülşende

Başlasuñ bülbül-i dil olmağa pür nâlende

Eşer-i ‘ aşkı eyledi beni bîhûş bilemem

Bü-yı ‘ anber mi nedir yâ huten zülfünde mi

Gitme aḥşâm üzrü ḥâne-i vîrânımdan

Nolur ey ḥüb-i cihân bir gice kalsañ bende

Bir ḥaber gönder eve isterisen gitsün o şâh

Pederin kalmasuñ aşlâ seniñ endişende

‘ Āşıkın millet mi gerçi budur ma‘ lûmuñ

Vuşlatıñla dil bîçâre bî şâd it sen de

Ne ‘ aceb vâşıl-ı dest idemedim o şūḥu

Çalması şabr-ı şekîb şimdicek eyvâh tende

Ey Cemil bir gül için bülbül nâlede saña
 Çeşm-i pürhünüm hemân olmadadır giryende
 (Vr. 35.b/G.91)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi divan şiirinin bütün özelliklerini göstermektedir. Gül-bülbül, âşık, aşk, sevgili gibi mazmunlarşairin enfazla kullandığı mazmunlardır. Bununla beraber; aşk, gurbet, kaderden yakınma, kötü talih şairin şiirlerinde fazlaca yer bulmaktadır.

Beni bî derd iken biñ derde düçâr eyleyen t̄ali‘
 Rehâ-i gam iken bu gamla düşvâr eyleyen t̄ali‘

İderdim gâhice gonca-i ğaddarun için enîn ü vâh
 Velâkin rûz-şeb bülbül gibi zâr eyleyen t̄ali‘

Alışmıştı yanup yakılmağı pervâne dil lakin
 Enîs-i cism-i şevkiñle pür nâr eyleyen t̄ali‘

Benim sâhil-i re’is-i deryâ iken keşti-i maşşûdum
 Ğariķ-i lecce-i baħre giriftâr eylemiş t̄ali‘

Ğarîb başım kaldım künc-i ğurbette şoranım yok
 Melâti olmasa bâri şevâd-ı yâr eyleyen t̄ali‘

Ne yâr-ı bî vefâdandır ne çarħ-ı perestimdendir
 Beni cân-ı cihândan tek şu bîzâr eyleyen t̄ali‘

Elim bir nesne tutmazdım Cemilā zevkden ğayrī

Dönüb çarḥ-ı felek baş üzre devvār eylemiş ṭālī‘

(Vr. 18.a/G.41)

Şairin şiirleri, divan şiirinin önde gelen isimlerinden hiç de aşağı kalır yanı yoktur. Yer yer kusurlar bulunsa da bu şiir geleneğinin lezzetini verecek tarzda şiirler oluşturmayı başarmıştır. Aşağıdaki şiir, usta bir şairin kaleminden çıkmış intibasını fazlasıyla vermektedir. Bu açıdan bakıldığında Şair Cemil, bitmekte olan bir medeniyetin, geçerliliğini yitirmiş bir sanat anlayışının son ve iyi şairlerinden denebilir.

Ben o murğ-ı lā mekânım lānedden kıldım firāğ

Rağbetim yok zülf-i dām dānedden kıldım firāğ

Ḥasret-i leylā-ı güzergāhı ḥayālimden ba‘ id

Ben o mecnūnum ābā-yı atadan kıldım firāğ

Süz-ı şen pervānesiydi şem‘ -i bezm-i ḥüsnünün

Fāriğım şimdi dil-i pervāne dile kıldım firāğ

Mest-ı ‘aşq-ı vahdetim bilemem nedir ben cām-ı cem

Sākīyā ben kūşe-i meyḥānedden kıldım firāğ

Ḳalb-i esrār-ı ḥafiye āşinādır ol bilir

Kimseler bilemez nedir ama neden kıldım firāğ

Gülşen bāğ-ı irem olsa nazār itmem Cemil

Ben o murğ-ı lā-mekânım lānedden kıldım firāğ

(Vr. 19.a/G.42)

Şiirlerinde göze çarpan bir başka özellikse şairin fazla ağdalı bir dil kullanmasıdır. Aşağıya aldığımız beyitler bu durumu güzel bir şekilde örnelemektedir.

Ey gözüm nūru ğām-ı yakın için şubḥ-ı mesā
Ol hūdā-yı lem yezel birgün olur kısmet-nümā

‘Ākil ol itme kibār-ı vaḳte secde rızq için
Rāzıq-ı ‘alem olan Mevlāya eyle ilticā
(Vr. 19.a/G.42)

Mevlevi bir şairdir. Aşağıdaki şiirde Mevlevi olduğunu açıkça söylemektedir

Muşḥaf-ı ḥüsnüñde ḳaldı noḳta-ı esrārımız
Derd-i ‘aşḳıñdır anıñcün da’aima ezḳārımız
Hırḳa-pūşuz tūşe-i rīb-i ribādan fārīgiz
H̄āñḳāh-ı Mevlevīdir mesken-i devvārımız

Himmet-i naḳdi bulub terk eyledi sīm-ü zeri
Ḳalmadı bāzār-ı ğamda şimdi kesb-ü kārımız

Her metā‘ -i yāri gördükçe gönül itmeye heves
Kāle-i ‘aşḳ-ı ḥaḳīḳīdir bezm-i bāzārımız
(Vr. 10.b/G.20)

Tanzimat edebiyatının birinci döneminde dilde sadeleşme, fikirde ve eserde halka yönelme anlayışını getirmiş sanatçılar halkı eğitmeyi ve halka dönük edebiyat oluşturmayı

kendilerine bir vazife bilmişlerdir.19. yüzyıl sanatçısı olan şair, bu düşüncelerden etkilenmiştir. Şair aynı zamanda Tanzimatın önemli kavramlarından olan ‘vatan’ mefhumuna şiirlerinde yer vermiştir. Aynı zamanda gerçek anlamda vatan bezm-i ezeldir. Bزم-i ezelden ayrılık yani dünyada insan gerçek vatandan ayrıdır. Şair vatan kelimesini tevriyeli olarak hem dönemin vatan anlayışı yönünden hem de tasavvuf yönünden izah etmiştir.

Beni mest eyledi ol zülf-i semensâ-yı vaţan

Ėayri hüşyâr olamam olsam da sahpâ-yı vaţan

İztırâb-ı elem derd-i mihendir sanman

Eyleyen şa‘f-ı vücûd tek beni sevdâ-yı vaţan

Bâd-ı âhim savurub ĥarman-ı ‘ömrüm ĥayfâ

Bir dem acıyor mer-i göz baña ĥummâ-yı vaţan

Âh ol Mevlevi şehnâz ciğersüz bu şeb

Üflüyor başımıza muĥarrrik-i pürnâ-yı vaţan

Biñ âhıyla yazub nâmesin isrâ itmiş

Gülüne şâdıķ imiş bülbül-i şeydâ-yı vaţan

Yabdı Ferhâd-ı emel tîşe-i fikriyle bu şeb

Ėaşr-ı şîrine ĥod-ı menzil-i şahrâ-yı vaţan

Ėurbet-i Ėamkeşde ĥiç zevķi olur mu a Cemil

Ne kadar olsa yine câ-yı vaţan câ-yı vaţan

Vr. 30.a/G.79

6.CEMİL DİVANINDA DİN VE TASAVVUF

6.1 DİN

6.1.1 ALLAH

Edebiyatta Allah(c.c),İslamî inançlara uygun olarak da çok vasıflarıyla zikredilmektedir. Allah(c.c) fail-i mutlaktır. Allah (c.c)'tan başka yaratıcı yoktur. Kâ'inat ise fânidir. Hiçbir şey yokken O vardı. Her şey O'na muhtaç olduğu halde O'nun bir kimseye ve bir şeye ihtiyacı yoktur. İnsanoğlu yaratıldığından beri beniâdeme doğru yolu göstermek için peygamberler göndermiştir.

Mutasavvıflara göre O, vücūd-ı mutlak (salt varlık), kemal-i mutlak (salt olgunluk), cemâl-i mutlak ve hüsn-i mutlak (salt güzellik)'ir. O, istediği zaman alır, istediği zaman ölçü tanımaksızın verir. Çünkü O, Rezzak'tır, Rahimdir, Rahman'dır. Divan şairleri İslâmî ilimlere vakıf oldukları için Allah (c.c) bütün sıfatlarıyla iyi bilirler, O'na samimiyetle inanır ve O'ndan yardım dilerler. Mutasavvıf bir şair olan Cemil Bey de hem tarikat hem de inancı gereği Allah (c.c)'a gönülden bağlıdır. Bu nedenle şiirlerinde birçok kere O'nun güzel isimlerini zikreder. (Pala,2005: 21)

Aşağıya tamamını aldığımız münacat şairin Mevlaya olan bağlılığını aşağıdaki dizelerde dile getirmiştir. Şair şiirlerinde Hak, Hüda, Mevla, Hayyü'l-Yemut, Cenab-ı Kibriya, Rabbu'l- Mecid vb şekilde Esmâ-yı Hüsnâ'sını zikretmiştir.

Ey gözüm nûru çeh-i gam-ı yakın için şubh u mesâ
Ol Hüdâ-yı lem-yezel bir gün olur kısmet-nümâ
(Vr. 4.a/G.1)

Ey gözüm nuru, sabah akşam bilinen gam çukuru için, O, baki kalıcı olan Hüda mutlaka kısmet verici olur. Aşağıdaki beyitte yazar Hüda olarak Allah'ı zikretmektedir.

Bâb-ı rahmetten şaķın albin cevrine ey gzm
Nefs-i Őeytana uyup da eyleme ‘ mrn heb

AŞağıdaki beyitte Mevla, Razık-ı lem olarak zikredilmiştir.

‘ kl ol itme kibr-ı vate secde rız in
Rzk-ı ‘ alem olan Mevlya eyle iltic

AŞağıdaki beyitte ise ‘Halık’ olarak kullanılmıştır.

Msivdan friğ ol dergh-i Hka vŐl ol
Cn evinde Hkı bul zkr-i Hdy kl ed

AŞağıdaki beyitte Hayyu’l Yemut olarak zikredilmiştir.

Oldur ol insn yodan var iden Hayy’l-Yemt
Oldur ol Mevl-y ‘ lem ol Cenb-ı Kibriy

(Vr. 4.a/G.1)

6.1.2.KİTAPLAR

6.1.2.1KURAN-I KERİM

Drt semavi kitabın en son indirilenidir. Vahiy yoluyla Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed’e gnderilmiŐtir.

Divan Şiirinde sevgilinin gzelliği, yz, saları, boyu, gz, kaşı ve benini temsil eder. Mushaf kelimesiyle daha ok anılır. Gzellik bir mushaftır. Ondatezyinat, Harfler, harekeler, ayetler, sureler vs. sevgilinin birer gzelliğini karŐılar. Kur’an-ı Kerim, aynı zamanda Divan edebiyatının kaynakları arasında yer alır. AŞağıdaki beyitte sevgilinin

güzelliği musahafa teşbih edilmektedir. Şair şiirinde bu vesileyle Mushaf (Kur'an-ı Kerim)'tan bahsetmektedir.(Pala, 2005:278) Aşağıdaki beyitte şair, sırların noktasının sevgilinin mushafında kaldığını; onun için şairin zikirlerinin mevzusu aşk derdi olduğundan bahsediyor.

Muşhaf-ı hüsünüde kaldı noқта-ı esrārımız
Derd-i ‘aşkıñdır anıñçün dā’imā ezkārımız
(Vr. 10.b/G.20)

6.1.2.2. İNCİL

Dört mukaddes kitaptan biri. Hz. İsa'ya indirilmiştir. Ancak bugün *İncil* bazı tahrifata uğramış olup bozulmuştur. Gerçek *İncil* elde değildir. Aşağıdaki beyitte şair, İncil'in, İsa'ya öğretildiğini dile getiriliyor. (Pala,2005:232)

Nezâketle terennüm eyleyüb meşğ-i sitiğnâsîñ
Kemâliyle idüb kesb-i ‘ulûm-i incîl-i ‘İsâya

Bir başka beyitte sevgilinin incil okuduğunu dile getiriyor.

Nice maḥfûz-ı zihn itmiş okur İncîl-i ‘İsâyı
Görünce gitdi ‘aqlım âh kim o şūḥ tersâyı

Vr. 52.a/Tah.7

6.1.3 MELEKLER

Melek, ferîştah, nurdan yaratılmış olan melekler dişi ve erkek değildirler, yemezler içmezler, uyumazlar. Halleri başka yaratılmışlara benzemez. İlahi emirlerin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar. Melekler gece-gündüz Allah'a ibadet edip onun

emri ile iş görür, ondan önce söz söylemezler. (Pala,2005:303) Divan edebiyatında sevgilinin yüzü ve saf yaratılışı oluşu meleklerle benzetilmiştir.

Derd-i āhım burc-ı eflāke ‘urūc olmaktadır
 Ey melek-rū sen de āh u pūr şerārımdan sakın
 Vr. 30.b/G.81

6.1.3.1MARUT:

Büyü ve sihirle meşhur bir meleğin adı. Arkadaşı Harut’la birlikte Kur’an’da adları anılır. (Bakara/102). Tefsirlerde anlatılan çeşitli hikâyeleri vardır. Bu rivayetlerin birçoğu İsrailiyattandır.

Divan şairleri Harut ve Marut ile birlikte Babil ve Çah-ı Babil-i Cadu, büyü ve sihiri çok anarlar. Sevgilinin gözleri, gamzesi ve saçları sihir hususunda Harut ve Marut’un üstadı sayılır. Çah-ı Babil, sevgilinin de çene çukurudur. (Pala,2005:194) Aşağıdaki beyitte Marut, gözün sihr edici özelliği dolayısıyla ele alınmıştır.

Destimde benim āh o şükker-i hānde olaydı
 Bir tab‘ -ı laṭif tūtī-i kūyunda olaydı
 Biz zevk idelim ister ise tende olaydı
 Ta‘ līm-i nūn eyler idi zinde olaydı
 Mārūt bile ol dīde-i şehhāri görünce
 Vr. 51.a/Tah.5

6.1.4. PEYGAMBERLER

Şairin divanını incelediğimizde Hz. Nuh, Hz.Yakup, Hz.İsmail, Hz.Yusuf, Hz. Süleyman, Hz. Lokman, Hz.İsa ve Hz. Muhammed’den bahsetmektedir.

6.1.4.1 Hz.NUH

İnsanlığın ikinci atası olan Nuh, “Tufan” olayıyla birlikte ele alınır. Uzun yıllar kavmini Hak yola davet etti ancak kimse ona iman etmedi. Allahu Teâlâ da onları cezalandırmak için onlara tufanı gönderdi ve onları cezalandırdı. Nuh (AS) uzun bir ömür sürmüştür. Tufandan sonra insanlık ondan türemiştir. (Pala,2005:361) Mahmut Bey aşağıdaki beyitte gözyaşını tufana benzeterek mübalağa sanatı yapmıştır. Hz Nuh’tan da istiare yoluyla bahsetmiştir.

Bir ‘acâyib baħr-i tūfān-ħīzdir çeşm-i terim
Ĝarĝ-āb eyler cihānı eşk-bārımdan sakın
Vr. 30.b/G.81

6.1.4.2. Hz. İSMAİL

İbrahim peygamberin ilk oğlu olan peygamber. *Kur’an-ı Kerim*’de birçok yerde adı geçen bu peygamberin annesi Hacer’dir. Sara’nın Hacer’i kıskanması sonucu İbrahim peygamber onları Mekke’ye getirdi. Zemzem suyu İsmail’in ayak vuruşlarıyla ortaya çıktı. Burada babasıyla Ka’be’yi inşa ettiler. İbrahim’in bir çocuğu olursa onu Allah’a kurban edeceğini söylediği için, İsmail’i kurban etmek üzere süsledi,hazırladı. İsmail büyük bir teslimiyet gösterdi. İbrahim bıçağı birkaç kez boynuna sürdüğü halde kesmedi. O sırada Cebrail bir koç ile geldi. Kurban olarak o koçu kesmesini söyledi. Dinimizdeki kurban hadisesi de bu olayın hatırasıdır. (Pala,2005:238)

Hz. İsmail, Divan edebiyatında daha çok Ka’be, kurban ve zemzem dolayısıyla telmih yapılarak ele alınır. Sevgilinin gözü için benzetmelerde kullanılır. Şair Cemil Bey de şiirlerinde Hz İsmail’den basetmiştir. Aşağıdaki beyitte şair, istiare yoluyla Hz İsmail’den söz etmiştir.

‘İyd-ı vaşlıñdan seniñ koç gibi kurbānıñ olam

Kuzucağım yetişür eyleme gel ğayri ‘inād

Vr. 9.b/G.119

6.1.4.3. Hz. YAKUP

İbrahim Peygamberin torunu ve İshak peygamberin oğludur. Yakub peygamberin lakabı “İsrail”dir. Onun soyundan gelenler “Beni İsrail” olarak anılmışlardır. Kur’anda hakkında onbeş kadar ayet vardır. Edebiyatta daima oğlu Yusuf ile anılır. Gözlerinin görmez oluşu, yıllarca ağlaması, külbe-i ahzanı, gözlerinin açılışı vs. telmih konuları ile ele alınır. Aşık bu çileleri sebebiyle kendini veya gönlünü Hz Yakub’a benzetir. (Pala,2005:478)Şair Cemil Bey de aşağıya aldığımız beyitlerde Hz. Yakub’u bu özellikleriyle ele alır. Aşağıdaki beyitlerde Hz. Yakub’u hüznler kulubesi, gönlünün kırıklığı sebebiyle ele almaktadır.

Da‘vet itdimse o şūhu külbe-i ahzānıma

Bezm-i dilde mihmān olsun dirim meşreb bu yā

Vr. 5.b/G.5

Bir başka beyitte ise sevgilinin memleketi mah-ı Kenan olarak ifade edilerek memleketine gelmesi istenmektedir.

Bir gice teşrîf kııl ey mäh-ı ken‘ân lütf idüb

Eyle Ya‘küb-ı dili pertev-fezâ cânım cū-i şem‘

Vr. 18.b/G.46

6.1.4.4. Hz. YUSUF

İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden Yakup peygamberin oğludur. Mısır’a sultan olması ve Züleyha’nın ona olan aşkıyla tanınmıştır. Ayrıca Yusuf aleyhisselam

güzelliği ile de nam salmıştır. Kur'an-ı Kerim'deki "Ahsenü'l- Kasas" adı verilen kıssa bu peygambere aittir. Edebiyatımızda babası Yakup (AS) ile birlikte anılan Yusuf (AS), kokusu, gömleği, kuyuya atılması, Mısır'a sultan olması, rüyaları yorumlaması, Züleyha ile olan münasebeti ile eski şiirimizde vazgeçilmez bir mazmun olarak asırlarca kullanmıştır. Bu peygamberin hayatını anlatan Yusuf u Züleyha mesnevileri yazılmıştır. (Pala,2005: 483)

Mahmut Bey de divan şairi olarak Yusuf (AS) ve Züleyha(Zeliha)'yı şu şekilde ele almıştır. Aşağıdaki biyitte şair, Zeliha'nın yüzü çevresine neşe ve ferahlık verirken Hz. Yusuf'u eline aldığı ifade ediyor.

Şevk-âver iken vech-i **Zelîhâ** o zamân kim

Aldı yine ol **Yûsuf**-ı dehri ele maşşûş

Vr. 16.b/G.40

Bir başka beyitte ise Yusuf'un kadınlar tarafından aşk pazarlığında kullanılışı zikredilmektedir

Her zenne-i mekkâre hî'ahişker idi **Yûsuf** için

Buldu âvâz-ı **Zelîhâ** ile kerem bazâr-ı 'aşk

Vr. 20.b/G.54

6.1.4.5.Hz LOKMAN

Halk geleneğinde değişik kişilerle karşımıza çıkan tarihi bir şahsiyettir. Kur'an-ı Kerim'de adınabir sure vardır (sure, nr.31). "Doğrusu Lokman'a Allah'a şükret diye ilim ve anlayış verdik. Kim şükrederse ancak nefsi için şükreder. Kim de nimeti inkâr ederse, şüphe yokki Allah (onun şükürüne) muhtaç değildir, Hamid'dir (Lokman/12) buyrulmaktadır. Eski Araplar arasında da ünlü olan Lokman Hekim'in bir peygamber veya

nebi olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Ancak çoğunluk, onun “Salih bir kul” olduğunu kabul eder. Lokman, hikmet ve hekimliğin piri kabul edilir. (Pala:2005:290)

Divan edebiyatı, halk edebiyatı ve tasavvuf edebiyatında kısra olarak karşımıza çıkar. şair Cemil Bey divan şiiri geleneği içinde şiirlerinde Lokman (as)’a sıkça yer vermiştir Aşağıdaki beyitte; Lokman bir tabiptir, tabibin aşk ateşine ilac veremeyeceği anlatılıyor.

Senden ümmid-i şifadır bu dil-i bimarıma

Nār-ı ‘aşka neylesun **Lokmān** kabul itmez ilac

Vr. 8.b/G.15

6.1.4.6.Hz SÜLEYMAN

Davut Peygamber’in oğlu olan peygamber. On iki yaşındayken babasının yerine tahta geçmiştir. Hem padişah hem peygamberdir. Allah tarafından kendisine birçok mucizeler verilmiştir. Kuşlarla, hayvanlarla konuşur onların dilini anlarmış. Cinlere ve rüzgara emretme yetkisine sahipmiş. Üzerinde İsm-i A’zam yazılı bir mühürlü yüzüğü varmış. Bu yüzüğün taşı kibrit-i ahmerden olup bütün vahşi hayvanlar ve kuşlar bu yüzük sayesinde O’na boyun eğmişler. Geçimini devlet hazinesinden değil, ördüğü zembiller sayesinde kazanırmış

Süleyman Peygamber’in M.Ö. X. Yy.da yaşadığı sanılmaktadır. 40 yıl ihtişam ile devlet sürmüştür. 52 veya 60 yaşında vefat eylemiştir. Vefatından sonra devleti Yehuda ve İsrail olmak üzere ikiye ayrıldı. Kur’an-ı Kerim’de Hz. Süleyman’la ilgi 53 ayet vardır. Bu ayetler O’na verilen ilim ve hikmetlerle kıssalardan bahseder. Süleyman Peygamber bu kıssalar ile ele alınır. Özellikle yüzük, karınca, Hüdhüd ve Belkıs ile birlikte çok anılır. Sevgilinin dudakları mührü benzediği zaman Süleyman’dan bahsedilir. şair sevgilisine Süleymanlık yakıştırdığı zaman onun ihtişamından bahsetmektedir. Karınca aczin;

Süleyman ise iktidar ve gücün sembolü olarak tezat şeklinde verilir. Şair övdüğü kişiye Süleyman dediği zaman kendisini karınca kadar aciz gösterir. (Pala,2005:411)

Şair Cemil de Süleyman peygamberden aşağıdaki beyitte telmih yoluyla bahsetmektedir.

Değil kâf içre maḥzâ şöhreti āfâkı tutmuşken
Nice bir ejder-i dehr-i Süleymân olduğun Haḫḫâ
Vr.64.a/Tar.6

6.1.4.7.Hz.İSA

İsrailoğullarının son peygamberi. Kendisine *İnci* indirilmiştir. İsa (A.S) bir mucize olarak Meryem'den babasız olarak doğdu. Bu olaylar Kur'an-ı Kerim'de teferruatıyla anlatılır.

Edebiyatta birçok yönleriyle ele alınır. Meryem'in İsa'ya hamile kalışı, doğumu esnasında ve bebekken gerçekleşen olağanüstü haller, peygamberlik mucizeleri, özellikle elle dokunması (mesh) ve nefesi ile körleri gördürüp hastaları iyileştirmesi, ölüleri diriltmesi, dünyaya değer vermemesi, bir merkep sırtında gezmesi, kendi söküğünü kendi dikmesi, ölmeyip göğe çekilmesi, dördüncü kat gökte bulunması, maddeden arınmış olması ve hiç evlenmemesi vs. birçok yönlerden eski şiirimizde çeşitli hayal ve sembollere konu olmuştur. Rivayete göre Hz. İsa'nın üzerinde dünya eşyası olarak bir tas, bir tarak ve bir iğne varmış. Birinin eliyle su içtiğini, bir başkasının da parmaklarıyla sakalını taradığını görünce tası ve tarağı bırakmış.

Göğe çıkarıldığı zaman üstünde dünya nimeti olarak yalnızca bu iğne bulunmuş ve bu yüzden sorguya çekilmiştir. Onun için de dördüncü kattan ileri geçememiştir. "Mesih" lakabıyla bilinir ve kendisine Ruhu'l-Kudüs denir. Şiirde çok defa bir hayat emmaresiyle

birlikte “Dem (nefes)” kelimeleriyle yanyana anılır. Sevgilinin dudağı can bağışlamakta İsa’ya benzetilir. Bazan şairin şiiri, sevgiliden gelen saba yeli de diriltici özellikleriyle İsa’ya benzer. İsa’nın yattığı ve içinde konuştuğu beşik, halen Kudüs’te bulunmaktadır. (Pala,2005:235)

Aşağıya aldığımız beyitte şair Cemil Bey, ilim öğrenme maksadıyla İncil’den ve İsa’dan bahsetmektedir.

Nezâketle terennüm eyleyüb meşğ-i sitiğnâsîñ

Kemâliyle idüb kesb-i ‘ulûm-i incîl-i ‘İsâya

Vr. 39.a/G.104

6.1.4.8. Hz. MUHAMMED (S.A.V)

İslam peygamberi. Divan şiirinde ve Türk-İslam topluluklarında birçok adlar ve sıfatlarla anılmıştır. Birkaçını şöyle sıralayabiliriz: Ahmed, Ahmed-i Muhtar, Bahr-i Kerem, Fahrü’l-Ki-râm, Fahr-i Cihan, Habibullah, İki Cihan Serveri, İmamı’l-Enbiya, Mahbub-ı Hüda, Mahmud, Mustafa, Rasul, Rasulu’l-lah, Ümmî, Hazret vb. Efendimiz aleyhisselamın ism-i şerifleri birçok beyitleri, birçok mucizeleri süslemiştir.

Birçok şair onun hakkında naatlar yazmış; hayatı, savaşları ve mücadeleleri birçok edebi esere konu olmuştur. Varlığın ilki O’dur. Cihan güzelliğinin tecellisidir. İnsanların efendisi, ezel ve ebedin tek hâkimidir. İncil O’nun gelişini haber vermiştir. Arşa çıkmış, çerh ü zemin O’na secde etmiştir. Ondan daha üstün şefaatçi yoktur. O’nun ümmeti olmakla müslümanlar övünür. O’nun vasıflarını kimsecikler övemez, bitiremez, anlatamaz. Kelimeler kifayetsiz kalır. Zatıyla âlem şeref bulmuştur. (Pala,2005:330)

Edebiyatta bütün bu özellikleriyle konu edilir. Şair Mahmut Bey de gerek gazellerinde gerekse de naatlarında Efendimiz yukarıda zikrettiğimiz özellikleriyle ele almıştır. Şairin aşağıdaki gazelinde Hz Peygamberle ilgili münacaat şeklindeki naatını örnek olarak aynen aldık.

‘Ulūm-ı fenn-i ‘aşqdan pür melâlim yâ Resûlah
 Ğarîb bî-kesü’l-aḥvâl-i ḥâlim yâ Resûl ah

Sevâd-ı ḳalb-i baḥtım nâtuvândır cism-i bünyâdım
 Perîşân- rûzgârım bî-mecâlim yâ Resûl ah

Gedâyım bî feyzim câhım şeytâna maġlûbum
 Beklerdim la‘ b ile kâr meḳâlîm yâ Resûlah

Günehkârım ḥaṭâcüyum bu kemter nâşuvâyım heb
 Geçer fişḳ-ı fesâdla mâh u sâlim yâ Resûl ah

Hevâ-yı nefse râmım şa‘îde-bâz cihângîrim
 Şeb-i rûz ğıybet-zem ḳıyl ü ḳâlîm yâ Resûl ah

Ne yüzle varayım cürm-i günâh memlû iken bende
 Der-i ‘âlem-penâha ḥişalîm yâ Resûl ah

Ḳuşûr-ı cürm-i ‘acze tövbe maḥv it levḫ-i ‘arzumâl
 Ḳabûl eyle ricâmı bî mü‘ellîm yâ Resûl ah

Şefâ‘ a-t-ḫ̃ân-ı lüṭfuñla Cemîl ‘acziñ seyr it
 Niyâzım ḫ̃âhişim bu ‘arzumâlîm yâ Resûl ah

Vr. 38a/G.103

6.1.5. DÖRT HALİFE

Şairimiz divanında dört halifeden sadece Hz. Ebu Bekir’den bahsetmiştir.

6.1.5.1. Hz. EBU BEKİR

Dört büyük halifenin birincisi. Adı Abdullah'tır. Ebu Kehefa'nın oğlu olup Ashab-ı Kiram ve aşere-i mübeşşerenin en üstünüdür. "Sıddık" lakabını miraç hadisesi cereyan ettiğinde almıştır. Hicret esnasında efendimizin yanından ayrılmayıp Medine'ye birlikte varmışlardır. Kur'an-ı Kerim'de övülmüştür. Hayatı, kişiliği sadık oluşu divan şiirine konu olmuştur. (Pala,2005:131)

Şair Cemil de bu çerçevede ele almıştır. Yar-ı gar kelimesi dost anlamı yanında Hz. Ebu Bekr'den telmih yoluyla bahsetmektedir. Çünkü Hz Ebu Bekir Resulullah'ın yar-ı garıdır. Yar-ı gar ise mağara arkadaşı demektir. Hz. Peygambere hicret esnasında eşlik ettiği için Hz. Ebu Bekr'e bu ism verilmiştir.

Firāk-ı yār ile bir dem şu 'ālemde qarārım yok
Yanımcā bir teselli baḥş olur hīç yār-ı gārım yok
Vr. 20.b/G.53

6.1.6.DİN BÜYÜKLERİ

6.1.6.1. Hz FATİMA

Peygamberimizin kızının adı. Türkçede Fatma şekli kullanılmaktadır. Hz. Haticenin kızı olup dört kızının en küçüğüdür. Akı, zekâsı, güzelliği, zühd ve takvası çok idi. Hz. Ali ile evlendi. Peygamberimizin soyu ondan devam etmiştir. Üç oğlu ve iki kızı oldu. İçlerinden Hasan ve Hüseyin yaşadı. Hz. Fatıma'nın yüzü çok beyaz olduğundan "Zehra" lakabıyla anılmıştır. Fatma, Ali, Hasan, Hüseyin ile Peygamberimize ehl-i beyt veya al-i aba denilir. Fatıma'nın, peygamberimizin vefatından sonra güldüğü hiç görülmemiştir. Divan edebiyatında güzelliği takvası ve kadınlara şefaate olması yönüyle ele alınır. (Pala,2005:149)

Şair Cemil de aşağıdaki beyitte şefaatçi olması yönüyle ele almıştır.

Kıl meded eyle şafî^c hâzret-i Fâtıma-ı Zehrâ

Olsa heb saña muî^c hâzret-i Fâtıma-ı Zehrâ

Vr.64.a/Mer.2

6.1.7. AHİRETLE İLGİLİ UNSURLAR

6.1.7.1.AHİRET/ÖLÜM

Son ikamet mahalli, öbür dünya. Allah bütün varlıkları geçici olarak yaratmıştır. Kur'an-ı Kerimin birçok ayetinde ahiretten bahsedilir. Edebiyatta dar-ı beka adıyla, dar-ı fenanın; ukba adıyla da dünyanın zıddı olarak ve çoğunlukla dünya ile birlikte kullanılır.(Pala,2005:12)

Ehl-i 'aqt-i Fâtıma gül hânıma fenâdan gitdi âh

Biñ nâm üzre cihânda bırakmışken şöhreti

Vr.64.a/Tar.8

6.1.7.2.CENNET

Gölgelik bahçe anlamında olup ahirette müminlerin gidecekleri yerdir. Divan edebiyatında çok zaman behişt olarak karşımıza çıkan cennet, bazen kelimenin çoğulu olan cinan şeklinde de kullanılır. Cennet sevgilinin sarayı, bahçesi, mahallesi, yurdu, kısaca onun bulunduğu yerdir. Güzel yerler de cennete teşbih edilir. (Pala,2005:88)

Aşağıdaki beyitte şair, sevgilinin boyunu cennetteki Tuba ağacına benzetmiştir. Dolayısıyla cennet-tuba birlikte zikredilmiştir.

Serv-i kıddin var ise tûbâ-i cennetden eşer

Bâğ-ı hüsne meyve-i vaşlî kemaliñdir seniñ

Vr. 21.b/G.56

6.1.7.3.CEHENNEM

Ahiretteki azap yurdu. Kur'an-ı Kerim'de cennet ve cehennem hakkında canlı tasvirler yer alır. Cehennem, imansız ölenler ile suçları bağışlanmayan günahkârların uğrağıdır. Kur'an'da bazan nar, lâzâ, sa'ir, sakar, hutâme, hâviye kelimeleriyle de karşılanan cehennemin birçok sıfatı ateşe ait sıfatlardır. Edebiyatta tamu, cahim ve düzah şekilleri de kullanılan aşğın çektiğı ayrılık acısıdır. Ateş olması ve yakma özelliğinin bulunması çok kullanılır. (Pala,2005:85)

Aşağıdaki beyitte şair Cenab-ı Hak'tan cehennemle cezalandırmamasını, cennete mazhar olmasını istiyor.

Virmiyе nâr-i cahîm hazret-i Rabb-i Menân

Eylesün ruğunu haqq mazhâr envâr-ı cinân

Vr.64.a/Mer.2

6.1.8.İTİKADİ UNSURLAR

6.1.8.1.ECEL

Muayyen olan vade, ömrün sonu. İslam dinine göre Allah tarafından takdir edilen ecel ne ileri ne de geri alınabilir. (Pala, s 133)

Aşağıdaki beyitte şair, sevgilinin ömrünün uzun olmasını, ölümün sevgilinin kapısını çalmamasını dilemektedir.

Hâl-âsâ olsa ger ' ömrünü hâd u ' aded

Çalmasun dest-i ecel bir demde gūş-i rihleti

Vr.64 .a/Tar.

6.1.8.2.PERİ

Cinlerin dişilerine verilen ad. Bunları gören olmadığı için çok güzel ve çekici olduklarına inanılır. Periler, büyü ile ortaya çıkarılabilir. Çeşme, hamam ve pınar gibi yerler perilerin yurdu sayılır. Perişan kelimesiyle peri arasında kelime oyunlarına sahne olur. (Pala,2005:369)

Aşağıdaki beyitte şair, Peri gibi güzel olan sevgilinin ayrılık sebebiyle aşğın divane olup götürdüğünü belirtiyor.

Mülk-i cāmı böyle istilā ne hācet ey perī

Ceyş-i hicriñle idersin hālimi yağmā benim

Vr. 24.b/G.66

6.1.8.3.ŞEYTAN

Şeytan, İblis. Önceleri Haris adlı melek imiş. Allah, Âdem'i yaratıp da bütün meleklerle secde etmelerini emir buyurduğunda hepsi birden secde etmişler. Ancak meleklerin en ulusu ve hocası olan Haris, kendisinin Cin olup ateşten yaratıldığını, bu nedenle topraktan yaratılan Âdem'e secde etmeyeceğini söyleyerek Allah'a asi olmuştur.

Divan şiirinde rakibe benzetildiğini görürüz. Meleklerle bir arada bulunmayışı, dua edilince kaçışı, sevgilinin nurunu çalmaya çalışması, ramazan ayında elinin bağlanması, hamamları ve pis yerleri mekân edinmesi vs. yönleriyle ele alınır. (Pala,2005:431)

Aşağıdaki beyitte ise şair, rahmet kapısı dururken, nefesine uyup şeytanın vesveselerine inanarak ömrün boş yere geçirilmemesi için şair dua ediyor, 'ey' diyerek kendisine hitap ediyor.

Bâb-ı rahmetten şağın kalbin cevrine ey gözüm
Nefs-i şeyfâna uyub da eyleme 'ömrüñ hebâ
Vr. 4.a/G.1

6.1.9.DİN İLE İLGİLİ UNSURLAR

6.1.9.1.DİN

Allah tarafından peygamberi vasıtasıyla vaz edilip, uyanlarını dünya ve ahirette kurtuluşa erdiren itikat ve amellerin bütünü. Divan şairi dindardır. Kafir ile dinsiz biri değildir. Din merhameti gerektirir. Oysa sevgili merhametsizdir. (Pala,2005:117)

Aşağıdaki beyitte şair gece ve gündüz hakkı zikrettiğini Allah'ın emir ve yasaklarına sadık olduğunu ifade etmektedir.

Rûz-ı şeb zıkr-i Hüdâdır na'ra-ı mestânemiz
'Âdetüllâha rızâyız emrine şâdıqlarız
Vr. 10.b/G.21

6.1.9.2.KIBLE

Kible, namazda yönelinilen Ka'be tarafı. (Pala,2005:269)Aşağıdaki beyitte şair, sevgilinin kaşını mihraba benzeterek, secde yeri olarak gösteriyor.

Câmi' -i hüsnuñde dil yanmağdadır kandil-veş
Secde-gâhımdır Cemilâ ebruvân-i yârimiz
Vr. 10.b/G.2

6.1.10.DİĞER DİNLERLE İLGİLİ UNSURLAR

6.1.10.1. DEYR,/KİLİSE

Manastır, kilise, dünya. Mecazen meyhane yerine kullanılır. Kilisenin güzel resimleri ve mozayik güzelliği için ve daha çok, çelipa, büt, tersa gibi kelimelerle olan ilgisiyle çok kullanılır. (Pala,2005:116)

Aşağıdakibeyitte şair put gibi güzel olan sevgilinin etrafında döndüğünü ifade etmektedir.

‘ Āql u fikrim gâret itdi berîd-i tersâ benim
 Deyr-i hüsnüñle yanar pervâne-veş hâlâ benim
 Vr. 26.b/G.71

6.1.10.2.TERSA

Putu tapan, Hristiyan. Tasavvufta mürşid-i kâmil için kullanılır. Kelime çok korkak anlamına da gelir. Müridler Allah’tan çok korkmaları nedeniyle bu adla anılmışlardır. Divan Şiirinde büt-i tersa ve tersâ-beçâ tamalamalarıyla kullanılır. (Pala,2005:431)

Aşağıdaki beyitte şair gönlünü o şūh tersāya Manastır’da düşürdüğünü, aşk ateşinin fitilini sevda ateşine tutuşturduğunu ifade ediyor.

Manāstırda düşürdüm gönlümü o şūh-ı tersāya
 Tutuşdurdum fitîl-i şem‘ - i ‘ aşkı nâr-ı sevdāya
 Vr. 39.a/G.104

6.1.11.CEMİL BEY DİVANINDA TASAVVUF

Cemil Bey şiirlerinde tasavvufa olan ilgisini doğrudan doğruya bahsetmektedir. O'na göre insanın bir şeyhe bağlı olması gerekmektedir. Aşağıdaki beyt onun bu görüşünü ifade etmektedir.

Dāmen-i şeyha teşebbüsle muhibb-i şâdık ol

Nefsini çerk-i riyādan kılmak istersen rehā

Vr. 4.a/G.1

Bunu da nefsin arzu ve isteklerinden uzaklaşmak için mutlaka yapmalıdır. Ancak bir şeyhe bağlı olmak demek bütün dünyevi arzulardan tamamen uzaklaşmak değildir, onun için Hakkı can evinde bulmalı, daim hakkı zikretmelidir. İnsan bu türlü davranırsa gerçek manada bir insan-ı kâmil olmuş, nefsin arzu ve isteklerinden uzaklaşmış demektir.

Māsivādan fāriğ ol dergāh-i Hākka vāşıl ol

Cān evinde Hākki bul zıkr-i hüdāyı kılmā edā

Vr. 4.a/G.1

Mevlevi bir şairdir. Aşağıdaki şiirde Mevlevi olduğunu açıkça söylemektedir. Bir başka beyitinde de aşk limanında şeyhinin himmetini bekleyen âşık olduğunu ifade etmektedir.

Hırqa-püşuz tüşe-i reyb-i riyādan fāriğiz

H̄ānqāh-ı Mevlevīdir mesken-i devvārımız

Vr. 10.b/G.21

6.1.11.2.SUFİ

Tasavvuf yolunda olan kişi. Sufiler ile âlimler arasında asırlarca devam eden bir zıtlık vardır. Âlim akıl ile Allah'a ulaşmayı isterken, sufi aşkın gönül işi olduğunu ve

Allah'a ancak aşkla ulaşılabileceğini söyler. Bu nedenle tekke ile medrese de birbirine düşmandır. (Pala,2005:408)

Divan şairinin birçoğu mederese tarafını tutar. Şair aşağıdaki beyitte, bu yosma tavırları kendinden geçmiş gözlerimi görsen ey sufi, gönül ehillerini ayıplamazdın, diyor. Şair burada sufi sözü ile âlimleri kastetmiştir.

Ṭa' n itmez idin ehl-i dile şūfī maḥaqqāḳ

Bu yoşma edā dīdesi mestānımı görseñ

Vr. 22.b/G.58

6.1.11.3.DÜNYA/ÂLEM

Dünya, cihan, kâinat, evren. Tasavvufta birçok tamlamalarla kullanılan âlem, Allah tarafından yaratılmış olan her şeydir. İslama göre âlem Allah'tan ayrıdır. Tasavvuf ise âlemi, Allah'ın tecellisi olarak göstermiştir. Edebiyatta âlem, hem dini hem de tasavvufi telakkiler içinde ele alınır. Kelime mecaz-ı mürsel yoluyla insanlar yerine çok kullanılır.

Âlem bir bahçedir, bezmdir, çemendir. Yerine göre cennet, yerine göre cehennem, yerine göre saray, değirmendir. Bazen de bir aynadır, o aynada bakışa göre görüntüler belirir. Ancak o aynaya bakmasını bilmek lazımdır.

Âlemin yaratılış nedeni peygamberimizdir. Çünkü Allah, “ Sen olmasaydın, eflaki yaratmazdım.” buyuruyor. (Pala,2005:17)

Şair aşağıdaki beyitte fani dünyadan usandığını, sokak averesine benzediğini, kendisine acıyan bulunmadığını ifade ederek dünyanın geçiciliğinden bahsetmektedir.

Cemīla fānī dūnyādan uşandım neyleyim bilmem

Şoķaķ āvāresi ķaldım acır yoķ hālime bir kes

Vr. 14.b/G.36

Aşğıdaki beyitte şair sevgilisinden ayrı düştüğünü fani dünyanın kimseye baki kalmayacağını, feleğin sevgilisini aldığından bahsediyor.

Kimseye bākī deęıldür vişāl-i dünyā-yı dūn

Āh vāh kim bir meh-i tābānım aldın ey felek

Vr.65.a/Mer.1

6.1.11.4. EZEL/ELEST

Ezel, başlangıcı olmayan geçmiş zaman öncesizlik. Ezelin zıddı ebeddir. Ezelin evveli tasavvur edilemez. Zaman gibi mücerret ve zihni bir mefhumdur. Eskiler zamanı bir daire gibi tasavvur ederler. Yani öncesi ve sonrası yoktur. (Pala,2005:144)

Aşğıdaki beyitte ise şair yârin aşkının ateşiyle yansa da, mahv olsa da önemli olmadığını; çünkü ilahi aşkın ateşiyle ezelden yanık olduğunu ifade ediyor.

Nār-ı yârdan ğam degil olsak daĥī mahv-ı vücūd

Āteş-i ‘aşķ-ı ilāhiden ezel yanıklarız

Vr. 10.b/G.21

6.1.11.5.MELAMET/MELAMİLİK

Dokuzuncu asırda Türkistan, Nişabur, Maverâünnehir ve havalisinde gelişen Kübrevilik, Mevlevilik ve Bayramilik gibi büyük tarikatların ortaya çıkmasında önemli rol oynayan bir tasavvufi düşünüşdür.

Sevgi ihlâsıyla bir hal ve neşve olan bir tarikat değildir bu tarikatta Melamilere rastlanır. Derviş bu tarikata kendini kötü tanıtır herkesin hor görmesini ister, ikiyüzlülük gösteriştten uzak nefsi öldürmede değişik bir yol izleyen tarikattır. (Pala,2005:302)

Şair aşağıdaki bentte yârin kendisini hor görmesi belinin bükülmesine sebep olarak gösteriyor.

Mecnûn-ı rûsem yakdı dilim âteş-i gurbet
 Leylâ yüzünü görmege kaldım yine hasret
 Kaddim bükeyor neyleyim yâr-i melâmet
 Bu sîne-i süzânıma geçdi ğam u firqat
 Kıl bendeñe bir zerre nazâr cânım efendim

Vr. 44.b/Tah.1

6.1.11.6.MEŞREP

Yaradılış, huy, tabiat. (Devellioğlu,2001:631)Şair beyitte, dost meclislerinin kuruluşunu, dostların bu meclise gelmesini, rakibin bu meclisin oluşmasını hiçbir zaman duymamasını istiyor.

Bezm-i yârân nâgehân olsun dirim meşreb bu yâ
 Tuymadan aġyâr âvân olsun dirim meşreb bu yâ

Vr. 5.b/G.5

6.1.11.7.MEVLEVİLİK

Mevlana Celaleddin Rumi'in vefatından sonra oġlu Sultan Veled tarafından teşkilatlandırılmış bir tarikattır. Birçok büyük şahsiyeti bünyesinde taşımıştır.Türk şiirinde Mevleviliġin izleri çok derindir. (Pala,2005:312)Aşağıdaki beyitte şair meskeninin

Mevlevi tekkesi olduğunu söyleyerek, Mevlevi tarikatına mensup olduğunu ve meskeninin Mevlevi drgahı olduğunu ifade ediyor.

Hırka-püşuz tüşe-i reyb-i riyādan fārigiz
 Hān-ķāh-ı Mevlevīdir mesken-i devvārımız
 Vr. 10.b/G.20

6.1.11.8. MUSHAF

Sahife haline getirilmiş şey, kitap, Kur'an-ı Kerim. Divan edebiyatında genellikle sevgilinin yüzü mushafa benzetilir. (Pala,2005:336)Aşağıdaki beyitte şair, sevgilinin yüzünü mushafa benzetiyor. Yüz tasavvufta vahdeti temsil eder. Mushaf, Kur'an Kerim'in diğer adı olduğuna göre; şair Kur'anın özü Yasin'de, Yasin'in özü Fatiha'da Fatiha'nın özü besmele'de, besmelenin özü B' de B'nin özü noktada, noktanın özü yokluktur.

Yokluk âlemini "Ol " emriyle yaratan Cenab-ı Hak'tır onun içindir ki insanoglunun tek derdi Cenab-ı Hakka olan aşkıdır ve onu daima zikretmektedir.

Muşhaf-ı hüsnuñde kaldı nokta-ı esrārımız
 Derd-i ' aşkıñdır anıñün dā'imā ezkārımız
 Vr. 10.b/G.20

6.1.11.9.NEFİS

Nefs, ruh, özvarlık; zat. İnsanın iç âlemi hakkında kullanılır. Ruh ile nefis aynı şeydir. Ancak insan iyi şeylere yönelince ruh, kötü şeylere yönelince nefis adını alır. (Pala,2005:355) Aşağıdaki beyitte şair, şeytana uyulmamasını tavsiye etmektedir.

Bâb-ı rahmetten şakın kalbin cevrine ey gözüm

Nefs-i şeytâna uyub da eyleme ‘ ömrüñ hebâ

Vr. 4.a/G.1

Dâmen-i şeyhe teşebbüsle muhibb-i şadık ol

Nefsini çirk-i riyâdan kılmak istersen rehâ

Vr. 4.a/G.1

6.1.11.10. ZAHİD

Zahid: Kaba sofı, zahit. Allah’ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte, şüpheli şeylerden kaçınan kişi. Bunlar dini konularda anlayışı kıt, her şeyin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve iman dış görünüşüyle anlayan bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip topluma düzen verdiklerini sanan kişiler olarak ele alınır. (Pala,2005:488)

Aşağıdaki beyitte şair zahidin aşkı bilmediğini, aşkı dinin dar kalıplarına sıkıştırdığını, aşk ile mukayese etmemesi gerektiğini, aşkıyerinin gönül olduğunu belirtiyor.

Bu dürr-i ‘ aşkı zâhid bilmezdin buncağ kıyâs itme

Gönül ser-nâme-yi şevke ider âgâz neylersin

Vr. 21.b/G.57

6.1.11.11.ŞEYH, PİR, MÜRŞİD

İhtiyar.Tasavvufta bir tekke veya zaviyede reislik edip müridleri bulunan kişi, pir, mürşid. (Pala,2005:430)Şair aşağıdaki beyitte şeyhin himmeti ile aşka layık kimseler olduklarını ifade ediyor.

Biz bu bendergāh-i ‘aşkda ‘aşkıyla ‘āşıklarız
 Himmet-i şeyh-i cenāb-ı ‘aşka kim lāyıklarız
 Vr. 10.b/G.21

6.1.11.12.VUSLAT

Kavuşma, visal. Âşığın sevgilisine kavuşması. Divan şiirinde aşığın en belirgin hedefi vuslattır. Ağlayıp-inleyişi yalnızca vuslat içindir. Âşık sevgiliden ayrılık çekmektedir. Yani hicran içindedir. (Pala,2005:476)Şair aşağıdaki beyitte sevgiliden kavuşma için vuslatın neşesini istemektedir.

Gönül bir tab‘-ı nâzik mehlikâ ister mi ister yâ
 Hemîşe vuşlata dâ’ir safâ ister mi ister yâ
 Vr. 4.a/G.2

6.1.11.13.İHLÂS

Halis, temiz, doğru sevgi. Gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk, bağlılık.
 (Devellioğlu,2001:416)

Aşağıdaki beyitte şair Nuri Efendiyle sıtk-ı ihlâs ile çalışılması gerektiğini ifade ediyor.

Şıdk-ı ihlâş ile sa‘î mevrūd
 Sevdigim Nûri Efendi cānâ
 Vr.63.b/Tar.3

6.1.11.14.MASİVA

Birşeyden başka olan şeylerin hepsi “Masivallah” kelimesinin kısaltılmışı olarak “Allah’tan gayri sayılan şeyler” anlamında kullanılır. Masivadan geçmek, kendini

Allah'avermektedir. Sufiler gönülde, Tanrı'dan başka bir şey bulunmazlar. Gönülünde başka bir sevgi olan kişi masivadan kurtulmuş sayılmaz. Dervişliğin aslı ise masivayı terk etmektir. (Pala,2005:298) Aşağıdaki beyitte şair masivayı terk etmesini öğütlemektedir.

Māsivādan fāriğ ol dergāh-i Hākka vāşıl ol
Cān evinde Hākki bul zıkr-i hüdāyı kıl edā
Vr. 4.a/G.1

7.CEMİL BEY DİVANINDA İNSAN VE İNSANLA İLGİLİ UNSURLAR

7.1.SEVGİLİ

Divan şiirinin başkişisidir. Can, canane, yar, dost, Leyla, mahub, habib, maşuk gibi çeşitli adlarla anılır. Sevgilinin özellikleri arasında acı ve ızdırab verici oluşu başta gelir. Âşık bu halden memnundur. Divan şiirinde sevgili daima yüceltilir. Adeta ondan bahsetmenin gayesi de budur. Sevgili olmayan yer cennet bile olsa değeri yoktur. İki cihan ona feda edilir. Sevgili aşığa sebepsiz yere cevr-i cefa eder zulmettiği kişiler günahsız, mahzun âşıklardır. (Pala,2005:401)Aşağıdaki beyitte şair bu durumu zikretmektedir.

Beni bıraktın şeb-i zulmetde maḥzūne ey saçı Leylā
Ġarīb Mecnūn gibi tağlarım kaldım şimdi dīvāne
Vr. 34.b/G.89

7.2.GÜZELLİK

7.2.1.AĞIZ/DEHEN

Divan şairleri birçok bakımdan sevgilinin ağzını ele almışlar, güzellik unsurları içinde ağzın yuvarlak halini, kenarındaki ben ve ayva tüyleri ile temaşaya dayanan bir güzellik arz etmesi yanısıra konuşma özelliği dolayısıyla üstün tutmuşlardır. (Pala,2005:9) Aşağıdaki beyitte şair gönül hastalığının ancak aşk şarabını sevgili tarafından aşığın ağzına sunmasıyla deva bulacağını söylüyor.

Bulur belki marîz-i dil necât-ı ümmîdini cānâ
 Şarâb-ı la‘lini şun agzıma bir dem devâ göster
 Vr. 12.a/G.26

Şair, aşağıdaki beyitte cihanı bir bağa, sevgilinin dudağını bir goncaya benzeterek âlemlere değer olduğunu ifade etmiştir. Çünkü onun ağzından çıkacak bir çift söz âşık için değerli olduğunu ifade etmektedir.

Bir gonca-i ‘âlemmiş hele bāğ-ı cihānda
 Nuṭḡ-ı dehenîñ bülbül-i şeydāya deġişmem
 Vr. 26.a/G.70

7.2.2.DUDAK/LEB

Divan şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biri de dudaktır. Görünüşündeki güzellik, renk, darlık, yuvarlaklık, kenarındaki ben, ayva tüyleriyle çevrili oluşu, konuşma, söz, ağız oluşturuvcu vs. yönleriyle dudak divan şairinin vazgeçemediği bir güzelliştir. (Pala,2005:285)Aşağıdaki beyitte şair sevgilinin dudağını güle benzetiyor.

Lebiñ güldür dehānîñ gonca mı ey mäh-ı tábānım
 Cebîn üzre daġladı sünbül-i gisularîñ cānım
 Vr. 25.a/N.1

Birbaşka beyitte ise şair sevgilinin dudağını çok arzuladığını, güzelliğinin mumundan ağzının yandığını ifade ediyor.

İderken büse-i la‘l-i lebiñ biñ cān ile maṭlûb
 Tutuşdu şem‘-i ḡüsnüñle şeh-i nāzım dehān yandı
 Vr. 41.a/G.111

7.2.3.BOY/KADD

Anlamdaşları kadd, kamettir eski edebiyatta daha çok boy yerine kullanılır. Sevgilinin boyu daima düzgündür. Bu sebeple mevzun, bala, doğru, latif vb gibi sıfatlarla kullanılır. Sevgilinin endamlı yürüyüşü servinin salınışını hatırlatır. Sevgilinin boyu daima uzun ve düzgündür. Bu özelliğiyle serviye, nihale, şimşada vb. benzetilir. (Pala,2005:75)Aşağıdaki beyitte ise şair sevgilinin boyunu nihale benzetmiştir.

Nesīm-i nūkhet-i zūlfūñle berg-i yāsemin düzer
Nihāl-i kıddini yād eyleyub serv-i çemen düzer
Vr. 12.a/G.25

7.2.4.GAMZE

Sevgilinin süzgün veya manalı yan bakışı. Divan şiirinde sevgilinin bakışı gamzeyi doğurur ve bu gamzede binlerce anlam vardır. Gamze, Divan şiirinin başlıca öğelerinden birini oluşturur. Gamze yalnızcabakışa dayanmayıp göz, kaş ve kirpiğin birlikte koyduğu harekettir. Sevgiliden aşığa yönelik gamze ile ilgili birçok husus söz konusudur. (Pala,2005:162)Aşağıdaki beyitte ifade ettiği gibi gamze hançer olunca yaralama öldürme vb vazifeleri üstlenmiştir.

Çeşmiyle bakup ğamzesiyle itdi işāret
Ketm eyleme hançer gibi baķ dīdelerim vār
Vr. 13.a/G.31

Birbaşka beyitte ise sevgilinin saçlarıyla tuzak kurup gamzesiyle āşığı avladığını ifade ediyor.

Gerçi şayd itdiñ begim şehbāz-ı ğamziñla beni
Dām-ı zūlfūñden rehā kıł murĝ-ı dil zahmetlenür
Vr. 13.b/G.33

7.2.5.GERDEN

Gerden, boyun. Edebiyatımızda beyazlığı, saflığı, şekli sebebiyle ele alınır. (Pala,2005:194)Aşağıdaki beyitte şair beyazlığı yönüyle ele almaktadır.

Öyle ağuşuma aldım ki şarıldım koçdum
Gerden-i sâfını tâ sabâha kadar dişleyerek
Vr. 22.a/G.59

7.2.6.GÖZ(ÇEŞM -AYN)

Göz. Divan edebiyatında en çok sözü edilen güzellik unsurlarından biridir. Sevgiliye ait bütün özellikleri üzerinde taşır. Zalimlik, lakaytlık, nazlanmak gibi vasıfları yanında şehlalık, mahmurluk gibi vasıfları da vardır. Renk olarak siyahtır. Gözün her bakışı, şekli, tarzı değişik anlamlar taşır. Âşıkları büyüler. Âşık için süzgün bir bakış yeter. O bakış sihirlidir. (Pala,2005:101)Aşağıdaki beyitte şair sevgilinin gözlerinin sihredici özelliğini dile getirmektedir

Bir nighle şabr u sāmânım yıqub yağmalarsa
‘Akıl-alıcı dīde-i seh̄hāre düşdi gönlümüz
Vr. 11.a/G.22

7.2.7.KAŞ/EBRU

Sevgilinin ikinci derecede güzellik unsurlarından sayılır. Fitne hususunda göz ile ortak gibidir. Adeta kaş, bir fitne dükkânıdır. İçindekiler de göz, kirpik ve gamzedir. Divan şiirinde kaş ile ilgili birçok benzetmeler yapılmıştır. Kaşın en büyük özelliği eğri oluşudur. Hilale benzer, fitne ve kargaşayı beraberinde getirir. Sevgili kaş yayı kirpik oklarıyla aşğın gönlünü hedef alır. (Pala,2005:130) Aşağıdaki beyitte şair sevgilin kaşı ile aşğın gönlünü hedeflediğini ifade ediyor.

Beni meydāna tīre ok gibi atdı o kaşı yā
 Çekilmez saht-ı ebrûsu ki haqqâ kahramândır bu
 Vr. 32.a/G.84

7.2.8.KİRPİK

Müje ve müjgan adları adı altında kirpikten bahsedilirken onun gamze gibi yaralayıcı ve öldürücü vasıfları söylenir. Kirpik, oklarını aşğın üzerine salar. Kirpik, göz kapaklarına saf saf dizilir. Saç ve kaş gibi karadırlar. Âşık, kirpiğin saldığı oklara hedef olmak ister. Kirpik, yerine göre kılıç veya hançer olabilir. (Pala,2005:276)Aşağıdaki beyitte şair sevgilinin kirpik oklarıyla canına kastettiğini ifade etmektedir.

Tīr-i bû tīr-i müjgānı benim tâ cānıma gecdi
 Nice sehḥār imiş bimedim ölçeşm-i mestāne
 Vr. 34.b/G.89

7.2.9.PAY/PA

Ayak. Divan şiirinde sevgilinin ayağı güzellik unsuru olarak ele alınmaz. Ancak bazı deyimler ile sevgilinin yüceliğini anlatmada kullanılır. (Pala, s 369)Aşağıdaki beyitte sevgiliden visal almak için ayağına kapandığını, ancak vefasız yârin ricalara cevap vermediğini ifade ediyor.

Visāl ümmīdiyle dün pāyine düştüm o dildârıñ
 Vefāsız yâr imiş haqqā kabûl itmez ricâlardan
 Vr. 31.a/G.83

Âşık aşkını ilan etmek için sevgilinin ayağına düşerek aşk dilenir. Yalvarıp yakarıp, ağlar, inler. Aşadaki beyitte şair bu durumu ifade etmektedir.

Düşesin zerre gibi pâyine bir sevdiğiniñ
 Yalvarub âh iderek nâle-i giryân göreyim
 Vr. 31.a/G.83

7.2.10.PERÇEM/KÂKÛL

Alına dökülen saç, kâkül, perçem. Divan şiirinde zülûf ile aynı kullanımdadır. (Pala,2005:253)Aşağıya aldığımız beyitlerde şair perçemi ansızın gelen belaya benzetmiş, ikinci manada gönül kuşunu avlamak için kurulan bir tuzak olarak ele almıştır.

Ehl-i ‘aşka bir belâ-yı nâgehân mı perçemiñ
 Murğ-ı gönüle dâne vü dâm nişân mı perçemiñ
 Vr. 22.b/G.60

7.2.11.SAÇ

Divan şiirinde en çok kullanılan güzellik unsuru sayılabilir. Mu, gisu, zülûf gibi adlar altında ve birçok yönden ele alınan saç, sayısız teşbih ve mecazlara konu olmuştur. Şekli, kokusu, rengi vs. yönlerden birçok beyte anlam verir. (Pala,2005:384)Aşağıdaki beyitte şair, sevgilin siyah saçlarının ucundandan dolayı gönlünün Mecnun’a arkadaş olduğunu ifade etmektedir.

Bî-çâre gönül zülf-i siyekârın ucuñdan
 Mecnûna refîk olsa bu inkârın ucuñdan
 Vr. 28.a/G.73

Bir başka beyitte ise şair, sevgilinin zulmet gecesinde kendisini hüzünlere terk ettiğini, Mecnun gibi deli divane dağlarda kaldığını ifade etmektedir.

Beni bıraktın şeb-i zulmetde mehzûne ey saçı Leylâ
 Ğarîb Mecnûn gibi tağlarım kaldım şimdi dîvâne
 Vr. 34.b/G.89

7.2.12.SİNE

Göğüs, koyun, kalp, bağır. Divan şiirinde sine, duyguların algılandığı yer olarak düşünülür. Hayati önem taşıyan azaların sinede bulunması mecaz-ı mürsel yoluyla kalp yerine kullanılmasına yol açmıştır. (Pala,2005:405)

Aşağıdaki beyitte şair, akıllı isen hakaretle kimseye bakılmamasını, sinesi yanıklardan sakınılması gerektiğini belirtiyor.

Kıl hazer kılma haķâretle nazâr ‘ âķil iseñ
 Kendiñi bekçe şaķm sinesi yanıklardan
 Vr. 28.a/G.72

Bir başka beyitte ise sevgilinin kan dökücü gamzesinden dolayı sinesinde birçok ok yarası olduğunu belirtiyor.

Sinemde begim bir nice oķ yarası vârdır
 Billah senin gamze-i hûn-h‘ âriñ ucundan
 Vr. 28.a/G.73

7.2.14. YANAK/ HADD

Yanak. Sevgilinin yanağı. Ruh, ruhsar ve arız şekilleriyle yüz yerine kullanılan kelimelerin çoğunda aslında yanak kast edilmektedir. Yüzün en geniş kısmını kaplaması dolayısıyla yanak en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biridir. Daha çok ben, hat ve saç ile birlikte anılır. (Pala,2005:181)

Aşağıdaki beyitte şair sevgilinin ateşe benzeyen yanağını gökteki yıldızlarla mukayese ederek, ayın dahi sevgilinin güzelliği karşısında hayreter içerisinde kaldığını ifade etmektedir.

Ol âteş-i ruhlarını gökte ahterler heb andıkça
 Qalür mehtâb hayretde seni gördükçe sultânım
 Vr. 25.a/N.1

Aşağıdaki beyitte şair baharın geldiğini sevgilinin gülbahçesine teşrifini istemektedir.

Gül-‘izârım nev-bahâr irdi buyur gel güllere
 Tab‘ımız dönsün yine bu nâle-i bülbüllere
 Vr. 35.b/G.92

7.3.SEVGİLİYE AİT DİĞER UNSURLAR

7.3.1.BUSE

Buse: Öpme, öpüş, öpücük. Aşağıdaki beyitte şair; sevgiliyle gece mehtap gezisinde olduğunu yanaklarını öperek gezdiklerini anlatıyor.

Bu şeb ol meh-veş ile haylice mehtâb itdim
 Zevk idüb ‘arız-ı ruhsârımı bûs eyleyerek
 Vr. 22.a/G.59

Başka beyitte ise şair, çirkin/kötü rakibin sevgiliyi buse ümidiyle mecliste taciz ettiğini anlatıyor.

Āh bed-çehre raķīb yāri bu ŧeb meclisde
 Būse ūmmīdiyle ta‘ cīz idüb ‘ārsızlamada
 Vr. 36.a/G.98

7.3.2.KUY

Mahalle, köy, yurt, sokak. Divan ŧiirinde sevgilinin oturduğu yerden sıkça bahsedilir. Āŧık için kuy-ı yārin önemi büyüktür. (Pala,2005:280)

ŧair, aŧađıdaki beyitte sevgilinin kıvrım kıvrım olmuş saçlarının hayaliyle yārin köyüne gidilemeyeceğini ifade etmektedir.

Ĥayāl-i zūlf-i leylāsıyla oldum ŧöyle pīc-ā-pīc
 Gidilmez kūy-ı yāre vādī-i muĥabbetden cebellendi
 Vr. 40b/G.106

7.3.3.NAZ

Naz: Kendini beğendirmek için takınılan yapmacık. Bir ŧeyi beğenmiyormuş gibi gözükmeye. ŧımarıklık, yalvarma, rica. Divan ŧiirinde sevgili, daima kendi beğenmiş olarak ele alınır. Aŧađıdaki beyitte de ŧair, sevgilinin kibirlenerek nazlı nazlı yürüyüşünü tasvir etmektedir.

Ťolaŧma nāzeninim yān çizub ne bir ayaklara
 Bulunmaz nāz-ı reftārın seniñ sīmin sākılara

7.3.4.SÖZ(SŪHAN)

Sevgilinin sözü āŧık için her zaman değerlidir. ŧair, söz meydanınınüstadıdır. O söz meydanında tedbir atını izzetle sürer.

Şahn-ı meydân-ı sühan içre Cemîl ebkem ol

Esb-i tedbîrini ‘izzet sürer inşâllâh

Vr. 34.a/G.88

7.4.CEMİL BEY DİVANINDA ÂŞIK

7.4.1 ÂŞIK

Âşık; seven demektir. Divan edebiyatında şair daima âşıktır. Buyüzden her şey sonuçta aşk ile ilgili görünür. Aşığın aşkı samimidir. Maddiyat ile ilişkisi yoktur.Âşığın gıdası üzüntüdür. Aşağıdaki beyit buüzüntüye sebep olan sevgiliyi kast etmektedir.

Ĥār-ı şabr-ı gonca-i rüyuñ olaldan ey perî

Bülbül-i güyâ gibi nālânıma sensin sebeb

Vr. 6.b/G.8

Sevgiliden daima lütuf bekler. Sevgilisi ile asla bir araya gelmez. Onunla olan beraberliği ise daima hayâlidir. Âşık bu sevgisi içinde ağıyar ile uğraşmak zorundadır. Rakipleri aşkına daima engel olmak ister.

Sevgiliye ait bir özellik, bir bakış, bir söz vs.âşık için sarhoşluk nedenidir. Âşık bunları düşündükçe kendinden geçer. Canını sevgilisine verene kadar cömerttir. Sözünde durur ve sadıktır. Sevgiliden gelen her türlü eziyete katlanır. Buna rağmen sevgili en son olarak onu hatırlar. Herkese iyi davrandığı halde âşığı daima ihmal eder. Aşığa düşen ise canla başla ona boyun eğmektir. Onun için hiçbir gücü, kuvveti yoktur. Tek varlığı aşkında sebatır.

Âşık sevgilisinden başka talih, felek, ağıyar, zaman vs.den de zülüm gören kişidir. Bu zulüm karşısında sabahlara dek ağlar, gözüne uyku girmez. Yakasını yırtar, kan yutar, içine kan oturur, deniz gibi coşar,aldatılır, aklını yitirir vs.gibi ifadelerle ele alınır.(Pala,2005:37)Şair aşağıdaki beyitte rakipten şikayet etmektedir.

Red idersen aramızdan o raķibi biricik

‘Arzumālım vār efendim saña tenhâda bu şeb

Vr. 7.a/G.9

Onun sıfatları saymakla bitmez. Birkaçı şöyle sıralanabilir: Düta, kararsız, sabırsız, yüreği gamla dolu, çaresiz, mest, şurıdevs.dir. Aşağıdaki beyitte şair, sevdiğinin saçının tellerine bağlı olan âşık sevdiği için gam çekmektedir.

Kemend-endâz olunca zülfünüñ zincirine gönüm

Ĝamiñla bülbül-âsâ dâ’ima eyler fiğân ‘âşık

Vr. 21.a/G.55

Âşık bazen güzel şakıyışlı bir kuş, papağan, bazennergis, micmer, dolap, ney, kurban, sayd, mahcîr, kul, bazen de Mecnun, Ferhad’dır.

Şair Cemil’in şiirlerinde âşık, Divan edebiyatının yukarıda bahsettiğimiz âşık özelliklerini göstermektedir. Bununla birlikte âşığı anlatmak için şairin şiirlerinden örnekler vermek yerinde olur kanaatindeyiz. Şaire göre âşık, avcıya benzetilen sevgili tarafından avlanan bir kuştur. Âşık sevgilinin zülfüne bağlanmış, oradan kurtulamamaktadır. Şair, aşağıdaki beyitte bunu ifade etmektedir.

Begim şebbâz-ı gamz-ı güle gönül murğunu şayd itdiñ

Ki şimdi dâm-ı zülfünden rehâ ister mi ister yâ

Vr. 4.a/G.2

Âşık güzellik bağının kuşudurve sürekli ağlayıp inlemektedir. Buna sebep sevgilinin vefasızlığıdır. Bu durum aşağıdaki beyitte dile getirilmektedir.

Bāğ-ı hüsün murguyam efgânıma sensin sebeb

Şem‘-i bezm-i ‘aşkıñım sūzânıma sensin sebeb

Vr. 6.b/G.8

7.4.2.GÖNÜL/DİL

Gönül, aşğın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin sağlandığı yerdir. Gönül bir hitap yeridir. Âşık gönlüyle konuşur, dertleşir. Gönül bir kuştur ve aşk derdiyle beslenir. Sevgilinin hayaliyle mutlu olur, nazıyla kendinden geçer. Agyara asla tahammülü yoktur. Sevgiliden asla ümidini kesmez. O aşğın yağmasına uğramış, sevgilideki güzellikler ile darmadağın olmuştur. Bu yüzden perişandır. Kısacası gönülle ilgili sayısız mecaz ve teşbihler vardır, divan şiirinin ana öğelerinden birini oluşturur.(Pala, s 168)

Şair Cemil, aşağıdaki beyitte siyah saçlı bir güzele gönlünü düşürdüğünü ifade etmektedir.

Göñlümü ol saçı Leylāya düşürdüm gitdi

Öyle Mecnūn gibi divāne gelür hatırıma

Vr. 36.a/G.94

Bir başka beyitte ise şair, vefasız zalim, gaddar, Mürvetsiz binlerce cefa eden sevgiliye gönül verdiğini ifade etmektedir.

Bī vefā bir zālīm-i gaddāra düşdi göñlümüz

Bī mürüvvet biñ cefā yāre düşdü göñlümüz

Vr. 11.a/G.22

Şair aşağıdaki beyitte ise sevgilin sihir edici gözlerinden etkilendiğini dile getirmektedir.

Bir nigehe şabr u sāmānım yıķub yağmalarsa

‘Akıl-alıcı dīde-i seħhāre düşdi gönlümüz

Vr. 11.a/G.22

7.5.RAKİP/ AGYAR

Agyar, rakip demektir. Aşğın karşısında olan ve sevgiliyi aşğın elinden alan kişidir. Fakatâşık; yılmaz, aşkımda ısrar eder buna rağmen sevgili agyarla ünsiyet eder. Aşağıdaki beyitte bu düşünceyi dile getirilmektedir.

Emel-i geştisini bir vārṭaya uğrattırır āħir

Raķīb-i bed-likāle hīç olur mu rāh-ı ünsiyet

Vr. 7.b/G.11

Aşğın sevgilinin hatırına yapmayacağı şey yoktur. Gerekirse sevgili için aғыarla arkadaşlık kurar. Aşağıdaki beyitte bu düşünce dile getirilmektedir.

Ĥātır- ı yār için aғыārim ile eglenürüm

Bir gülüñ ‘aşķına ben ĥārim ile eglenürüm

Vr. 24.a/G.63

Âşık, agyardan intikam almak istemektedir. Ancak tarih boyunca bu işi başarmış kimse yoktur. Âşık hep mağdur olmuştur. Aşağıdaki beyit bu durmu dile getirmektedir.

Bunuñçün hikāye isterim ‘arz-ı niyāz itmek

Baña aғыārdān bir intikām-ı dil-rübā göster

Vr. 12.a/G.26

Aşağıdaki beyitte ise sevgilinin mecliste, agyar ile kadeh kaldırdığını ifade ederek şikâyetçi olmaktadır.

Nice rind-i cihân imiş o kâfir bûd-nihâl ammâ

Gice ağıyâre meclisde kadehkâr olsa kendiñce

Vr. 35.a/G.91

Sevgilinin aşk yolunda ilerlemek için şair emek çektiğini, buna rağmen rakibin karşısında sevgiliden vefa beklemektedir. Aşağıdaki beyite bu durum ifade edilmektedir.

O şūhuñ rāh-ı aşkıñda nice derd-i emek çekdim

Baña nisbet raķibe heb vefākār olsa kendiñce

Vr. 35.a/G.91

7.6.CEMİL BEY DİVANINDA MADDİ VE MANEVİ HALLER

7.6.1.AH, NALE, FERYAD, FİGAN

Ah bir acı ünlemidir. Divan şiirinde aşğın aşk ateşiyle gönlünden çıkan bir duman olarak düşünülür. Ah ile ilgili birçok teşbih ve mecazlar kullanılmıştır. (Pala,2005:10) Aşağıdaki beyitte şair gam ve firkat sonucu ah u zar eylediğini ifade etmektedir.

Ġam u firķat çekerek sen de benim gibi hemân

Āh u zār eyleyerek ĥaste-i hicrân göreyim

Vr. 24.b/G.65

Birbaşka beyitte ise bülbüle benzeye aşğın sevgilinin aşkıyla feryad ettiğini sevgilinin ise âşğın haline acımadığını dile getirmektedir.

Hälime rahm itmez oldun ey gül-i ra' nâ benim
 'Aşkıyla feryâd iden bir bülbül-i şeydâ benim
 Vr. 24.b/G.66

7.6.2. DERT, KEDER, GAM

Keder, tasa, dert, gussa, bela. Divan şiirinde bu kelimelerle anlamdaşları çok kullanılır. Çünkü divan şairi daima gamlıdır. Âşık gözüyle sevgilisini görünce gam esiri olup canında ve gönlünde gam hisseder. (Pala,2005:161)

Aşağıdaki beyitte sevgilinin gamlı gönle yan çizip ahını almamasını istemektedir.

Tıfl-ı nâzım yan çizub kaçma dil-i gam-ı h̄ârdan
 Eşk-i âhım alma asla dide-i hün-bârdan
 Vr. 30.a/G.80

7.6.3.CEVR,CEFA

Haksızlık, zulüm, eza-cefa, sitem. Divan edebiyatının en belirgin özelliklerinden birisi sevgilinin, aşığına bitmez tükenmez cevirlerde bulunmasıdır. Bu durum, aşığın kaderi olduğu kadar sevgilinin onu hatırlatmasıdır. (Pala,2005:90) Aşağıdaki beyitte ise sevgilinin cevr-i cafa meyilli olduğunu ifade etmektedir.

Evvelâ meyl eyleyüb âhır cefâ eyler iseñ
 Nev-civânsın bek sakın kendini âh u zârdan
 Vr. 30.a/G.80

Bir başka beyitte ise sevgilinin rahm etmediğini bu ağlamaya inlemeye sebep olduğunu, cevr-i cefa etmenin sevgiliye layık olmadığını ifade etmektedir.

Efendim itmedin bir kez teraḥḥüm bunca efgāna
 Hele lâyiḳ mıdır cev̄r u cefālar eylemek cāna
 Vr. 34.b/G.89

7.6.4.AYRILIK/FİRKAT

Divan edebiyatında daha çok firak, hasret, hecr ve hicran gibi eşanlamlılarıyla kullanılır. Aşğın en belirgin özelliği firkat içinde olmasıdır. Firkat aşğa en çok yalnız geçen gecelerde etki eder. Çünkü yalnızlık duygusu geceleyin artar. (Pala,2005:159)

Aşağıdaki beyitte şair, sabaha kadar ayrılık derdiyle ağlayıp inlediğini, kendinde rahat bir uyku bırakmadığını ifade etmektedir

Firḳat-i dil-dār ile zār u nizārım şubḫa dek
 Ḥ̄āb-u rāḫat koymadı dīdemde bu inkār-ı ‘aşḳ
 Vr. 20.b/G.54

7.6.5.KAN/HUN

Divan edebiyatında sevgilinin birçok güzellik unsuru kan ile ilgilidir. Gözler, gamze ve kirpikler kan dökücülük özelliğine sahiptir.(Pala,2005:212)

Aşağıdaki beyitte şair, gönlünün yandığını ciğerinin kan içinde olduğunu gam meclisinde ciğerinin kebaba döndüğünü ifade etmektedir.

Sīne sūzān ciğer ḥūn bezm-i ḡamda dil kebāb
 Derd-ser düşvār fenā bir nāy bir ben bir göñül
 Vr. 23.a/G.6

7.6.6.AŞK

Aşk, şiddetli sevgi demektir. Gerek Divan edebiyatı gerekse de Halk edebiyatının bel kemiğini oluşturur. (Pala,2005:38) Aşk mefhumunu Cemil Beyin divanından hareketle iki ayrı şekilde ele almakta fayda vardır: İlâhi aşk, beşeriaşk. İster beşeri olsun, ister ilahi olsun aşk, insan yaratılışındaki güzellik ve varlığın temelini oluşturur. Fuzûli'nin şiirlerinde bu durum veciz şekilde ifade edilmiştir.

Aşk imiş her ne var âlemde
İlim bir kıyl u kal imiş ancak

Beşeri aşk olarak ten zevkini ön planda tutan aşk, bazen zen-parelik, bazen de gulam-parelik kisvesi altında kendini gösterir. Âşık edebiyatında Karacaoğlan, Divan edebiyatında Nedim'in şiirlerinde olduğu gibi. Divan edebiyatında zaman zaman şehrengizlerde meşhur aşkların, güzellerin, sevgililerin detaylı bir anlatımını buluruz.

Aşk, insanoğlunda çeşitli şekillerde kendini gösterir. Aşkın, âşıkta açtığı yaralar vardır. Bu yaralar elem, keder, ayrılıktan başka bir şey değildir. ŞairCemil, aşağıdaki mısralarında bu ayrılıktan doğan durum sebebiyle aşk acısı çektiğini, bu sebeple gücü, kuvveti kalmadığını ifade eder.

Kalmadı tâb-ı tûvânımlâğar-i cismimde hayf
Hicr-i yâr ile hemân çekmekteyim âzâr-ı 'aşk
Vr. 20.a/G.52

Aşk, devası olmayan bir derttir. Tabipler bu derde deva bulamamışlardır. Ta ki Lokman dahi aşk derdine derman bulamamıştır. Şair aşağıdaki beyitte bu durumu ifade etmektedir.

Derd-i ‘aşka hikmet-i Loḡmān nice kār eylesün
 Çün naşīb olsa ezelden yine ne bīçār-ı ‘aşk
 Vr. 20.a/G.52

Aşk derdine çare yoktur. Bu sebepten şair aşka düşeli sıhhat yüzü görmemiştir.
 Aşağıdaki beyitte bu durum ifade edilmiştir.

‘İllet-i ‘aşka devā olmaz eṭibbā-yı zemān
 Görmedim şıḥḥat yüzü ben ola bīmār-ı ‘aşk
 Vr. 20.a/G.52

Şaire göre aşk can evinde, gönülde teşekkül eden bir sırdır

Āh kim kundāk bıraḡdı gönlüme eṣrār-ı ‘aşk
 Cān evinde muḡarriḡ idüb kendiñce ḡayfā nār-ı ‘aşk
 Vr. 20.a/G.49

Āşık, çeşitli nedenlerden aşka düçar olur. Bunlar sevgilinin yüzünün güzelliği, boyu, saçları, yüzü vebenzeri unsurlardır. Şairi aşka düşürerse sevgilinin güneşe benzeyen yüzüdür. Çünkü aşk yüzde başlar gönülde biter. Şair bu güzelliğe karşı aşkın nurunu sunar.

Mihr-i ḡüsnüm veche-i pākiñ ile ‘arż-ı şaḡn-ı dile
 Sende ḡüsn-i ‘aşk varsa bende vār envār-ı ‘aşk
 Vr. 20.b/G.54

Aşk bir bağıdır aşğın boynuna takılan. Şair sevgilinin boğum boğum olan saçlarını zincire benzetiyor. Kendisi de bir delidir. Çünkü deliler baştan ayağa zincire vurulur. Şair Cemil bu duru mu aşağıdaki beyitte dile getiriyor.

Derde düşdüm reh-i ‘aşkında o yarıñ gezerek
Zülf-i zincirini boynuma takub gezdirerek
Vr. 22.b/G.59

Tasavvufun özünü; “Ben, gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim ve âlemi yarattım.”Ayeti kerimesi oluşturur. Bu ayetin içeriğinde aşk vardır.“Vahdet-i Vücüt” felsefesi de Allah’ı bilmeyi ve onu tanımayı aşk yoluyla gerçekleştirmek ister. Allah(cc), ruhlar âlemini yarattığı zaman, bütün ruhlara hitaben “Elestü bi rabbüküm” (Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?) buyurunca, ruhlar; “Kālū Belā” (Evet, sen bizim Rabb’imizsin) dediler. Alla(cc.) da sözünden dönen olmasın diye ruhları birbirine şahit tuttu. Bu olay kuranda anlatılır. (Araf/171-172) Bu meclis “Bezm-i Ezel ” olarak bilinir. Tasavvuf edebiyatında, Âşık edebiyatında ve Divan edebiyatında âşıklar, segililerine bezm-i ezelden beri âşıkoldukalarını, aşklarının o zamandan bu yana devam ettiğini ifade ederler. Şair Cemil de bezm-i ezelden bu tarafa aşk derdi çektiğini ifade etmektedir. Şair, aşk derdiyle zayıf düşse de aşk ateşiyle yok olsa da bu durumdan memnundur. Zira bu aşk Hak tarafından verilmiştir. Aşağıdaki beyitte şair bu duygular içerisindedir.

Nār-ı yârdan ğam degil olsak dahî mahv-ı vücūd
Âteş-i ‘aşk-ı ilâhiden ezel yanıklarız
Vr. 10.b/G.21

Māsivā, ‘Allah’tan gayri olan şeyler’ anlamında kullanılır. Māsivādan geçmek kendini Allah’a vermektir. Sūfilere göre gönülde Tanrı’dan başka bir şey bulunmaz. Gönlünde başka bir sevgi olan kişi masivadan kurtulmuş sayılmaz. Dervişliğin aslı ise

masivayı terk etmektir. Şairimiz, ‘Masivadan farig ol’ derken dünyadan geç, kendini Allah’a ver şeklinde şahsına hitap etmektedir. Çünkü Hakk’a ulaşmanın yolu budur. Can evinde Hakk’ı bulmanın yolu Cenabı Allah’ı zikretmekten başka bir şey olmadığını aşağıdaki beyitte ifade etmektedir.

Māsivādan fāriğ ol dergāh-i Hākka vāşıl ol

Cān evinde Hākki bul zıkr-i hüdāyı kıl edā

Vr. 4.a/G.1

Şeyh, irşadeden, manen yol gösteren kılavuz eden kişidir. Üstün vasıflarıyla gerçek şeyh, Efendimiz aleyhisselamdır. Bu sebepten hakiki şeyh, Hz. peygambere varis olan kâmilinsanlardır. Şeyhler, Allah’ın yeryüzündeki halifesi olarak kulların hakka açılan kapıları gibidir. Mürid ise tarikata intisab eden kişiye denir. Şairin şiirlerinde mürid ‘Muhibb-i Sadık’ olarak tanımlanmıştır. Dervişlik, mürşide ikrar vermekle başlar yani bir şeyhin eteğine yapışmakla olur. Bunu başarmak için de nefsi temizlemek gururdan arınmak gerekmektedir. Aşağıdaki beyitte bu durum ifade edilmektedir.

Dāmen-i şeyhe teşebbüsle muhibb-i şadık ol

Nefsini çerk-i riyādan kılmak istersen rehā

Vr. 4.a/G.1

Meta; satılacak mal, eşya, sermaye elde bulunan maldır. Divan şiirinde aşğın akli ve canı onun elindeki tek meta¹, sermayesidir. Bu meta, sevgilinin uğruna verilmeye hazırdır. Âşık, aklını ve canını vererek sevgilinin aşkını satın alır. Sevgilinin vuslatı ise aşğın en büyük meta¹ ıdır. Şair bir beytinde; “Meta¹ -ı yâri gördükçe gönül itmeye heves” ifadesiyle bu durumu dile getirmektedir. Aşkının ilahi aşk olduğunu ‘Aşk-ı hakikidir’ tabiriyle ifade etmektedir.

Her metâ' -ı yâri gördükçe gönül itmeye heves

Kâle- aşk-ı hâkîkidir bezm-i bazarımız

Vr. 10.b/G.20

Netice olarak Şair Cemil'in şiirlerinde aşkı tasavvuf geleneği içinde görmek kanaatimizce doğru olur.

7.6.7.TALİ'(TALİH, KADER)

Talih, kısmet, kader; baht. Allah'ın ezeli hükmü, takdir. Levh-i Mahfuzda yazılı olan vucut buladan evvelki haline kadarki haline kader ortaya çıkmasına da kaza denir. (Pala,2005:247) Aşağıdaki beyitte şair, kaderinden, talihinden şikâyet etmektedir. Bu şikâyet ne sevgiliden, ne dünya sevgisindedir. Talihinden olduğunu ifade etmektedir.

Ne yâr-ı bî vefâdandır ne çarh-ı perestimdendir

Beni cân-ı cihândan tek şu bî-zâr eyleyen tâli'

Vr. 18.a/G.45

7.7.CEMİL BEY DİVANINDA BEZM İLE İLGİLİ UNSURLAR

7.7.1.SAKİ

Saki: kadeh sunan, içki veren. Divan şiirinde bezm âleminin en önemli unsurlarından biri sakidir. Meclise neşe ve canlılık veren odur. Ortada dolaşarak içki dağıtmak onun görevidir. Şairin gözünde sevgili bir saki sayılır, yahut bizzat sevgili mesabesindedir. Bazen Saki-i mutrib olarak da görev yapar. Bütün bu hallerde saki mutlaka güzelliğiyle dikkat çeker. Hatta âşık, içkiden değil sakinin güzelliğinden sarhoş olmalıdır. Aşağıdaki beyitteşair sevgilinin sahici mutrib olarak gönül yapmasını dile getirmektedir.

Gel ey sākī-i muṭrib kaçma bezm-i cān-fezādır bu

Lebāleb cām-ı ‘ işret gül-‘ örfdür dil-güşādır bu

Vr. 32.b/G.86

Şair bir başka beyitte ise sevgilinin elinden mecliste aşkı tatmaktadır. Bu meclis tekkedir. Şair şeyhi içki dağıtan güzele teşbih etmektedir. Şeyh tekkede vahdet-i vücut sebebiyle aşkın sınırlarını dile getirmektedir.

Sākī-i bezm elinden cām-ı ‘ aşkı nüş iden

Oldular mest-i hüdā-yı vahdet-i esrār-ı ‘ aşk

Vr. 20.b/G.54

7.7.2.MEYHANE/HARABAT

Harabeler, viraneler.Divan edebiyatında bu kelime Meyhane anlamıyla kullanılır. Mutasavvıflar harabatı bir tekke olarak ele alırlar ve orada İlahi aşk şarabının içilip sarhoş olunduğunu söylerler. (Pala,2005:192) Üzümünden çekilmiş şaraba bint-i ineb derler Şairler içki yerine kullanırlar. Şair aşağıdaki beyitte gülyüzlü sakiye meyhanede şarabı sorduğunu onu da üzümün bileceğini söylüyor.

Şordum ol şākī-i gül-rūya bugün meyhānede

Didiler kim ānı bint-i inebe şormalıdır

Vr. 13.a/G.30

Aşağıdaki beyitte tekke köşesinde kalarak vahdet gayesiye kendinden geçtiğini dilegetiriyor.

Mest-ı ‘ aşk-ı vahdetim bilemem nedir ben cām-ı cem

Sâkiyâ ben kûşe-i meyhâneden kıldım ferâğ

Vr. 19.a/G.47

7.7.3.MEY/BADE

Şarap, içki. Şarap divan edebiyatında en çok kullanılan içecek maddesidir. Bazen cam, bazen sagar, ayak, kadeh, piyale, peyman gibi unsurlarla mecaz-ı mürsel yoluyla badeden bahsedilir. Rengi dolayısıyla dudağa, kana, kanlı gözyaşına, yanağa benzetilir. Lezzeti ve serhoş edici özelliği ile de teşbihlere konu olur. (Pala,2005:52)Aşağıdaki beyitte serhoş edici özelliği ile ele almıştır.

Ey Cemîl firqat-i dildâr ile ser-mest olduk

Bâde-i ‘aşkın içüb câm almadan kandık

Vr. 20.a/G.51

7.7.4.CAM/KADEH

Sırça, cam, şarap kadehi. Kadeh anlamında en çok kullanılan kelimedir. Cam sevgilinin dudağıdır, ağzıdır. Çünkü içi dolu olan bir sırça tıpkı dudak renginde görünür. Cam aynı zamanda bir gonca ve güldür. Divan edebiyatında devir, en çok bezm ile içki kadehinin ortada dönüşünü anlatır saki ilk kadehi meclis en yaşlısına sunar ve elden ele devr etmeye başlar. Her kes bir yudum alıp yanındakine uzatır. Bazen kadehi saki kadehi kendisinde ortada devrettirir. (Pala,2005: 82) Aşağıdaki beyitte şair kadehi yüze teşbih etmiştir.

Reng-i ruhsârîñ mıdır yâhüd mey-i la‘liñ midir

‘Aks-i rüyuñ iki yüzün gösterür her dem kadeh

Vr. 9.a/G.17

8.CEMİL BEY DİVANINDA MUSİKİ VE MUSİKİ TERİMLERİ

Mahmut Bey Mevlevi bir şairdir. Bilindiği üzere Mevlevilik Osmanlı toplumunun sanat hayatında önemli bir yere sahiptir. Neredeyse Mevlevi olup da sanatla uğraşmayan yok gibidir. Şairin, Mevlevi olması hasebiyle musikiyle de ilgilenmiş ve şiirlerinde musiki terimlerini sıkça kullanmıştır. Aşağıdaki şiirde şehnaz, mutrib, neva, suz-nak, isfehan, irak, şiraz, ferah-nak, buselik, muhayyer, perde, hicaz vb gibi musiki terimlerine yer vermiştir.

O **şehnâz-ı gül-‘ izârın** medhiniñ âgâz ider **mutrib**

Nevâ-yı ‘andelîb-âsâ terennüm-sâz ider mutrib

Çıkub sūz-ı dile berķ be berķ **sūz-nāk** olmuş

Maķâm-ı âteşin âhını âvâz ider **mutrib**

‘**îrāk-ı işfehâni** geşt idüb sevdâ-yı hâliñle

Bu sūz-ı şevķile ‘azm-ı reh-i **şîrâz** ider mutrib

Fereh-nāk olmadı gitdi karar-i berķ-i ‘**uşşāk**

Miyân-ı vuşlata düşmüş temennî-sâz ider mutrib

Baba Tâhirîdir şimdi gönül ol tıfl-ı hûbâna

Ümmîd-i büselik nakşını ibrâz ider mutrib

Hevâ-yı gül-‘ izârîñ sūz-ı şevķiyle Cemîl-zâr

Nevâyı ‘andelîb-âsâ terennüm-sâz ider mutrib

Vr. 6.b/G.7

Gel ey **sākî-i mutrib** kaçma bezm-i **cân-fezâdır** bu

Lebâleb cām-ı ‘işret gül-‘ örfdür dil-güşâdır bu

Muḥayyerdirnevā-būselikde perde-i ‘uṣṣāka

O aḥkām-ı sefā-baḥş rûḥ-ı ‘uṣṣāka ğıdâdır bu

Miyân-ı vuşlat-ı yâri tolaştırma gönül eriş git

Şabâḥ-ı vaşl-ı ümmîde teḥammülle ezâdır bu

Çıkışma bülbül-i dil **perde-i sūz-niyâz** üzre

Hevâ-yı gül-‘ izârdan dil-güşâlık hoş-**nevâdır** bu

Gönül olmaz da neyler **Baba Tâhiri** o şehnâziñ

Hevâ-yı kâkülümü başımda püsküllü belâdır bu

Fitil-i şem‘ -i ‘aşkıñdan ne deñlü **sūznâk** oldum

Ḥicâz-ı cângüzârımdan bed-be-hey rev-nümâdır bu

Çerâğ itti uyandırdı **Cemilâ** şu‘ le-i ‘aşkıñ

Sevâd-ı kalbimde envâr- füyûzuñ bir cilâdır bu

Vr. 32.b/G.86

Yukarıya şiirlerinden sadece iki örneğini aldığımız şair Cemil Bey şiirlerinde musiki terimlerini sıkça kullanmıştır. Şair sadece bu iki şiirde değil divanında çok kere musiki terimlerini kullanmış ve bu terimlerle meramını dile getirmiştir. Şimdi sırayla bu terimleri görelim.

8.1.BUSELİK

Türk Musikisi’ndeki 13 basit makamın ikincisi. Kelime Farsça “buse = öpüş, öpücük ile Türkçe “-lik” ekinden yapılmış gibi görünüyorsa da, “Ebu-Selik” has isminden

bozulmuştur ve eski metinlerde bu şekilde geçmektedir. Ancak 18-19. Asırlara ait nazariyat kitapları, bugün “Kürdi” dediğimiz makama “Buselik” veya “Ebu-Selik” demektedir. O zaman “ Kürdi” dediğimiz makam da, bugünkü Bayati’nin karşılığı idi. Nitekim bugün de Buselik makamında hicaz dörtlüsü yerine kürdi dörtlüsü kullanılabilir. Her iki çeşit Buselik ekseriye karşılıklı kullanılır. Nihavent’te daha çok kürdi dörtlüsü, Sultani-Yegah şeddinde ise hicaz dörtlüsü geçer (Öztuna,2000:48)Aşağıdaki beyitte şair tahiri makamı ile buselik makamını zikretmektedir. Zira tahiri makamı Baba Tahiri tarafından musikimize kazandırılan bir makamdır.

Baba Tâhirîdir şimdi gönül ol tıfl-ı hûbâna

Ümmîd-i **büselik** nağşını ibrâz ider muṭrib

Vr. 6.b/G.7

8.2.CAN-FEZA

Türk Müziğinde bir mürekkep makam. En eski makamlardandır. Can-feza elimizde 24 parça vardır. Makamlar arasında 96.’dır. (...) Şair aşağıdaki beyitte canfeza terimini tevriyeli olarak kullanmıştır. Birincisi musiki makamı olarak, ikincisi canfeza kelime anlamı itibariyle cana can katan anlamına gelir. Musikinin özelliği de ruha ferahlık vermesidir(Öztuna,2000:53)

Gel ey sâķî-i muṭrib kaçma bezm-i **cân-fezâdır** bu

Leb-â-leb cām-ı ‘işret gül-‘örfdür dil-güşâdır bu

Vr. 32.b/G.86

8.3.DİL-AVİZ

Gönül çeken. Şeyh Abdülbaki Dede'nin yaptığı 7 mürekkep makamdan biri. Örneği yoktur. Aşiran perdesinde kalan geçkili bir Nişabur'dan ibarettir. (Öztuna,2000:95) Aşağıdaki beyitte şair bu makamın gönlü mest ettiğini ifade etmektedir

Mest itdi dili bû-yı **dil-āvizi** Cemilā
Ol gönca-fem renk be renk tazeledikce
Vr. 35.a/G.90

8.4.FERAH-NAK

Kelime anlamı itibariyle sevinçli demektir. Türk Müsikisinde bir mürekkep makam. 1820'ye doğru Şakir Ağa tarafından terkip edilmiştir. Aynı terkipte bir makamı Abdülkadir Merağitavsif etmiştir. Bu makama benzemekle birlikte ifade bakımından ondan farklıdır.(Öztuna 2000:121) Aşağıdaki beyitte şair ferah-nak kelimesini tevriyeli olarak kullanıyor, zira ferah-nak sevinçli demektir. Aşık her zaman sevgilinin elinden gamlıdır, kederlidir. Hiçbir zaman sevinci tatmamıştır. Fereh-nak makamında genellikle şen ve hafif konular bahar tasvirleri ele alınmıştır. Bu suretle makamdaki gibi aşığın gönlünün neşeli olmadığını beyitte ifade etmektedir Aşağıdaki beyitte şair gönlünün neşeli olmadığını ifade etmektedir.

Ferah-nāk olmadı gitdi qarār-i berķ-i 'uşşāk
Miyān-ı vuşlata düşmüş temennī-sāz ider muṭrīb
Vr. 6.b/G.7

8.5.GÜL-‘İZAR

Gül yanaklı. Türk Müziğinde bir mürekkep makamdır. Hüseyini-gül-‘izar da denmiştir. (Öztuna,2000:138)Şair aşağıdaki beyitte gül-‘izārım kelimesini hem bir makam

hem de gül yanaklı sevgili anlamında tevriyeli olarak kullanmıştır. Birinci olarak gül yanaklı sevgilinin zaman zaman aşkın gönlünden kopup gelen naleleri ney sesi gibi hoş bir musikiye benzetiyor

Āh-kim ol **gül-**‘**izārım** mevlevī’ çün dem-be-dem

‘Āndelīb hoş-nevā bir nāy bir ben bir gönül

Vr. 23.a/G.61

8.6.HİCAZ

Türk Musikisinin 8 numaralı basit makamının adı. Şair aşağıdaki beyitte sevgilinin gönül yakan aşkın mumunun fitilinden yandığını dile getirmektedir. Hicaz musikide bir makam oluşunun yanında Mekke ve Medine için de kullanılan bir addır. Zira her insan Hz peygamberin bulunduğu yerleri ziyaret etmek için canından geçer. (Öztuna,2000:149) Şair beyitte o parlaklık, tazelik ve güzelliğin sembolü olan Hz Peygamber için canını feda edeceğini ifade etmektedir.

Fitil-i şem‘-i ‘aşkıñdan ne deñlü sūz-nāk oldum

Hicāz-ı cān-güzārımdan bed-hāy rev-nümādır bu

Vr. 32.b/G.86

8.7.IRAK

Türk musikisinde bir mürekkep makam. Türk Musikisinin en büyük şaheseri olan İtri'nin Tekbir'i bu makamdadır. (Öztuna,2000:163)Şair aşağıdaki beyitte sevgilinin aşkıyla Irak, İsfahan'ı dolaşarak Şiraz'a gidişini dile getirmektedir. Diğer taraftan Irak, İsfahan Şiraz bir musiki terimi olup bir makamdan bir başka makam geçişi ifade etmektedir.

‘**İrāk**-ı İşfehāmı geşt idüb sevdā-yı hāliñle

Bu sūz-ı şevkile ‘azm-ı reh-i şîrâz ider muṭrıb

Vr. 6.b/G.7

8.8.ISFEHAN

Türk Musikisinde bir mürekkep makam. En eski makamlardandır. (Öztuna,2000:165) Şair aşağıdaki beyitte sevdalı bir şekilde Irak’ı İsfahan’ı dolaştığını ifade ediyor.

‘İrāk-ı **işfehānı** geşt idüb sevdā-yı hālîñle

Bu sūz-ı şevkile ‘azm-ı reh-i şîrâz ider muṭrıb

Vr. 6.b/G.7

8.9.KARAR

Türk Musikisi’nde bir makamın seyrinin bitişi. Seyrin bittiği son ses “karargâh”tır. Şark müziğinde taksim yaparken ana makama dönüş. Aşağıdaki beyitte şair, şehnazdan buseliğe geçişi dile getirmektedir. (Öztuna,2000:185)

Bu âmâlde iken dâmen-i vaşlı o şeh-nâzın

Karār-ı büseliktir zevki günlük olsa da cennet

Vr. 7.b/G.11

8.10.KUDUM

Uzak bir yoldan gelme, ayak basma. Türk müziğine mahsus usul vurma aletlerindedir. En çok Mevlevihanelerde olmak üzere tekkelerde kullanılmış, ladini müzikte az kullanılmıştır; tembal’in ibtidaice bir şeklinden ibarettir; kendine has ve tatlı bir ses verir. Mevlevi ayinlerinde büyük ehemmiyeti vardır, zira raks eden dervişler kudumun vuruluşuna tabidir.(Öztuna,2000:209) Şair aşağıdaki beyitte sevgilinin kudumuyla meclisi nurlandırmasını istemektedir.

Ḳudūmuñla kerem kııl bezmi tenvîr it efendim gel

Geçitme vakti luḡf eyle gel ey âhû pesendim gel

Vr. 23.b/G.62

8.11.MAKAM

1.Kıyam edilen,durulan, durulacak yer, durak.2.Memuriyet, memurluk yeri.3.Ermişlerin birinin mezarı sanılan yer.4.müz. Bir durak ile bir güçlünün etrafında, onlara bağılı olarak toplanmış seslerin umumi hey'eti. Şair aşağıdaki beyitte aşığın gönül ateşinin göklere yükseldiğini ifade etmektedir. Zira bu ateş aşığın gönlünden çıkmaktadır. Gönülden çıkan bu ateş suz-nak makamında musikiye dönüşmüştür. (Öztuna,2005:228)

Çıḡub sūz-ı dile berḡ be berḡ sūz-nāk olmuş

Maḡām-ı âteşin âhını âvâz ider muḡrib

Vr. 6.b/G.7

8.12.MUHAYYER

Türk Müziğinde bir basit makam. Coşkun biraz içli karakterdedir. Aşağıdaki beyitte şair, muahayyer makamının neva-buselikte perde olup uşşak makamına geçişini dile getirmektedir. Bu makam aşıkların ruhuna sefa bahşetmektedir. (Öztuna,2000:268)Aşağıdaki beyitte şair aşıkların ruhuna muhayyer makamının şifa olduğunu ifade ediyor.

Muhayyerdir nevâ-būselikte perde-i 'uşşâka

O aḡkām-ı sefâ-baḡş rūḡ-ı 'uşşâka ḡidâdır bu

Vr. 32.b/G.86

8.13.MUTRIB

Saz, sazende ve hanende topluluğu, klasik şiirde bu manasıyla çok geçer. Türk Musikisi'nde hususi manası ise, Mevlevi-haneler'de Ayin-i Şerif icrası sırasında okuyan ve çalan dervişlerin hey'et-i umumiyesine verilen ad (krş. Sema) (Öztuna,2005:147). Arap Musikisi'nde hanende, muganni, erkek ses san'atkarı manasındadır. Şair, aşağıdaki beyitte mutribin şehnaz makamından hareketle gül-izar makamını bülbül sesli âşıkların dilinden söylendiğini ifade etmektedir.

O şehnâz-ı gül' izârın medhiniñ âğâz ider **mutrib**

Nevâ-yı 'andelîb-âsâ terennüm-sâz ider **mutrib**

Vr. 6.b/G.7

8.14.NAY/NEY

Türk Müziğinin en maruf nefesli sazı. “Ney” Farsça “Nay” kelimesinin muhaffefidir ve “kamış” demektir. “Ney” kelimesi Türkçedeki gibi Arapçada da kullanılmıştır. Türkçeden birçok Avrupa diline geçmiştir. Ney, Mevlevi mukabelesinde, Ayin icra eden sazların- kudumdan sonra en mühimidir. Şair aşağıdaki beyitte aşk derdini neyden çıkan ses ile mukayese ediyor. Nasıl ki ney sesi yakıcılığıyla insanı etkiliyorsa aşk da yakıcı özelliğiyle gönüleri etkilemektedir. (Öztuna,2000:298) Aşağıdaki beyitte şair, gönül ile nayan yakıcı sesi arasında bağlantı kuruyor.

Süz-ı dil derd-i âşinâ bir **nây** bir ben bir gönül

Girye-yi nâlân-serâ bir **nây** bir ben bir gönül

Vr. 23.a/G.61

8.15.NEVA

Türk müziğinin 7 numaralı basit makamı. En eski makamlardandır. Safi'üddin' de geçtiğine göre en az 7,5 asırlık bir makamdır. (Öztuna,2000:292)Şair aşağıdaki beyitte neva makamının neşeli özelliğinden bahsetmektedir.

Çıkışma bülbül-i dil perde-i sūz-niyāz üzre
Hevā-yı **gül-‘izārdan** dil-güşālık hoş-nevādır bu
Vr. 32.b/G.86

8.16.NEVA-BUSELİK

Türk müziğinde mürekkep bir makam. Elimizde 41 eser vardır ve makamlar arasında 76. gelir. II. Selim'in canlandığı terkiplerden biridir.(Öztuna,2000:293)

Muḥayyerdir **nevā-būselikde** perde-i ‘uşşāka
O aḥkām-ı sefā-baḥş rūḥ-ı ‘uşşāka gıdādır bu
Vr. 32.b/G.8

8.17.PERDE

1.Eskinazariyat kitaplarında makam anlamında da kullanılmıştır.Nitekim Klasik Türk Müziğinde bu manada çok görülür.2. Bazı sazların saplarına belirli sazları işaret etmek üzere bağlanan bağ, kiriş.3.Sesin tizlik-pestlik derecesi. 4. Ses manası ki, asıl ve bugün kullanılan manası budur. Aşağıdaki beyitte şair, gönüldeki aşk derecelerinin ifadesini musikideki bir perdeden diğer perdeye geçişle ifade etmektedir. (Öztuna,2000:351)

Çıkışma bülbül-i dil **perde-i** sūz-niyāz üzre
Hevā-yı gül-‘izārdan dil-güşālık hoşnevādır bu
Vr. 32.b/G.86

8.18.SUZ-i DİL

Türk Musikisinde bir şed makam. 1785'e doğru Abdülhalim Ağa tarafından yapılmıştır. Aşk ıstırabı, mazi hasreti gibi duyguları bariz şekilde tebliğ eden çok değerli ve kudretli bir makamdır.(Öztuna,2005:434) Aşağıdaki beyitte şair, bahar mevsiminde âşıkların kırlarda buluşmasını, meclislerin kurulmasını, meclislerdeki teganniye dile getiriyor.

Fasl-ı güldür **süz-ı dil** ibrâz ider bülbül gibi

Ey gül-i ra' nâ saña bir nây bir ben bir gönül

Vr. 23.a/G.61

8.19.SUZ-NAK

Suz-nak: Türk müziğinde 13 numaralı ve sonuncu basit makamı. (Öztuna, s 435)Şair aşağıdaki beyitte kinayeli olarak bahsetmektedir.

Fitil-i şem' -i ' aşkıñdan ne deñlü **süz-nāk** oldum

Hiçâz-ı cângüzârımdan bedbehey rev-nümâdır bu

Vr. 32.b/G.86

8.20.ŞEH-NAZ

Türk Musikisi'nde bir mürekkep makam. Farsçada "nazlı, şuh, güzel" demektir. En eski makamlardandır. Hicaz-karın daha yumuşağıvenazlısı, masal edasına çok müsait, pek güzel ve karakteristik bir makamdır. (Öztuna,2005:451)Aşağıdaki beyitte şair, şehnaz makamından tevriyeli olarak bahsetmektedir.

O **şehnâz**-ı gül-' izârın medhiniñ âğâz ider muṭrıb

Nevâ-yı ' andelib-âsâ terennüm-sâz ider muṭrıb

Vr. 6.b/G.7

8.21.TAHİR

Türk Musikisi'nde bir basit makam. Tam adı "Baba Tahir"dir ve sonraları kısaltılarak daha çok "Tahir" denilmiştir (Baba Tahir, 1010'da Hemedan'da ölen İranlı bir Mutasavvıf şairdir).Tahir son zamanlarda nadiren kullanılmaktadır. En eski makamlardandır.(Öztuna,2000:462) Aşağıdaki beyitte Baba Tahir'den ve onun muskiye kazandırdığı makamdan telmih yoluyla bahsetmektedir

Baba **Tāhirī**dir şimdi gönül ol tıfl-ı hūbāna

Ümmīd-i būselik naqşını ibrāz ider muṭrīb

Vr. 6.b/G.7

Gönül olmaz da neyler Baba **Tāhiri** o şehnāzīn

Hevā-yı kākülümü başımda püsküllü belādır bu

Vr. 32.b/G.86

8.22.TERENNÜM-SAZ

Terennüm eden, şarkı söyleyen. Aşağıdaki beyitte şair bülbül sesli âşıkların saz eşliğinde şarkı söylediklerini dile getiriyor.

O şehnāz-ı gül' izārın medhiniñ āgāz ider muṭrīb

Nevā-yı ' andelīb-āsā **terennüm-sāz** ider muṭrīb

Vr. 6.b/G.7

8.23.UŞŞAK

Türk Müziğinin 5 numaralı basit makamı. (Öztuna,2000:538) Şair buselik makamının uşşak makamına geçiş olduğunu ifade ediyor.

Muḥayyerdir nevā-būselikde perde-i '**uşşāka**

O aḥkām-ı sefā-baḥş rūḥ-ı ‘uṣṣāka ğidādır bu

Vr. 32.b/G.86

9.CEMİL BEY DİVANINDA EDEBİ SANATLAR

Edebi sanatlar Divan edebiyatının vaz geçilmez unsuru olarak karşımıza çıkar.

9.1.CİNAS

Sesce aynı, anlamca farklı olan kelimeleri bir arada bulundurma sanatı. Aşağıdaki beyitte şair, gülmek ve gül arasında cinas yapmıştır.

Gülemem bāğ-ı cihānda daḥī gülsün sen gül

Böyledir ‘âdet-i ‘âşk girye baña ḥande saña

Vr. 5.a/G.4

9.2.HÜSN-i TALİL

Güzel nedene bağlama sanatı. Edebiyatta anlatıma güzellik vermek için bir olayı hayali ve gerçek nedenden daha güzel bir nedenle oluyormuş gibi gösterme sanatıdır. “Günyüzü görmek” terimi şairin daima gam, keder dert içinde olduğunu belirtmek için kullanmıştır. Geceleri mumun yanmasına sebep olarak da bu durumu gösteriyor.

Günyüzü göremem şeb-i nârîñ ğamda yanmadan

Yanmada ânıñ içün şem‘ -i şebistânım cū-i şem‘

Vr. 18.b/G.46

9.3.İSTİ’ARE

Bir sözü benzetme amacıyla kendi anlamı dışında başka bir söz yerine kullanma sanatına “istiare” denir. Bu kullanımda sözcüğün kendi anlamında düşünülmesinin olanaksız olması ve arada benzetme amacının olması gerekir.İsti’are benzetmenin temel

unsurlarından sadece birinin söylenmesiyle yapılan sanattır. Benzeyen ya da kendisine benzetilen söylenmez.Söylenen temel unsura göre de istiare farklı isimler alır. Aşağıdaki beyitte şair emelin gerçekleşmesini goncanın açmasına benzeterek istiare yapmıştır.

Şahn-ı gülzâr-ı ümmîdim şimdi pejmürde ise

Bir gün elbet **gonca-ı emel** açar ‘ âlem bu yâ

Vr. 4.b/G.3

Aşağıdaki beyitte ise sevgilinin yüzünü parlak bir aya benzeterek istiare yapmıştır.

Sevinmez âteş-i hicrâna bıraktın ‘ âşık-ı zârîñ

Vücûdum küll-i nâr olsa gel ey **mâh-ı dırah**

Vr. 24.a/G.64

9.4.İSTİFHAM

Edebiyatta dikkati daha fazla çekmek için anlatılmak istenen şeyi soru şeklinde ortaya koyma sanatı.Aşağıdaki dörtlük ve beyitlerde “olmaz mı, kandedir?”ifadeleriyle istifham sanatı yapmaktadır.

O şâh-ı mülk-i istiğnâ ile hiç şöhet olmaz mı

‘ Âceb ‘ arus-ı hülûşa kâbil ünsiyet olmaz mı

Vr. 42.b/G.115

9.5.İRSAL-i MESEL

Örneklendirme, misal getirme. Bir fikri, konu ile ilgili bir atasözü veya tanınmış bir söz ile aydınlatma sanatıdır. Aşağıdaki mısrada “İrişmez menzil-i âmâle tiz revâ olan kimse” ifadesiyle irsal-i mesel yapılmaktadır.

İrişmez menzil-i âmâle tiz revâ olan kimse
 Te' accüle nihâyet pâyine dâmen olur mâni'
 Vr. 18.a/T.1

9.6.MECAZ-ı MÜRSEL

Ad değişimi, mürsel mecaz. Edebiyatta bir sözü, benzetme amacı gütmeyen, gerçek anlamı dışında bir anlamda kullanma sanatıdır.

'Afv eyle suçum varsa başıñçün be hey 'âfet
 Bir 'atf-ı nigâh eyle yetiş bendene cânâ

9.7.MÜBALA'A

Edebiyatta sözün etkisini artırmak için bir şeyi olmayacağı biçimde yahut olduğundan çok veya az gösterme sanatıdır.

Bütün şeb-i nâr-ı sevdâ yanmada sinemde dâğ üzre
 Söyünmez âb ile ey dilber-i mümtâz neylersin
 Vr. 21.b/G.57

9.8.NİDA

Çağırma. Edebiyatta sevinç, şaşma, acıma, öfke vs. duyguları dile getirmek için sesi yükseltmeye ve seslenmeye denir.

Mübtelâyım tâ ezelden ey gül-i ra' nâ saña
 Oldu 'aşkın ile gönülüm bülbül-i şeydâ saña
 Vr. 5.a/G.4

Cemilâ şavv-ı etvârı pend bir dilber-i ra' na

Cemāl-i ḥüsne mālîk bî-behâ ister mi ister yâ

Vr. 4.a/G.2

9.9.TECAHÛL ü ARÎF

Bilip bilmezlenmek. Edebiyatta, bir nükte yapmak amacıyla iyi bilinen bir şeyi bilmiyormuş gibi davranma sanatıdır.

Bû-yu gülden mi ‘aceb böylece bîḥûş olduñ

Ne ḥaber bülbül-i ‘aşḫ ḡonca-i femden mi geliş

Vr. 15.b/G.38

9.10.TEKRİR

Bir şehirde bazı kelime veya kelime gruplarının tekrarlanmasına tekrar denir. Aşağıdaki beyiterde geçen “berk be berk”, “ev ev” ikilemeleri tekrar sanatına misal teşkil etmektedir.

ıḫub sũz-ı dile berḫ be berḫ sũz-nâk olmuş

Maḫâm-ı âteşin âhımı âvâz ider muḫrib

Vr. 6.b/G.7

Dũn gice bezmimize gelmedi o řũḫ

Kendim aradım bulmak için bir nice ev ev

Vr. 32.b/G.N.2

9.11.TELMÎH

Edebiyatta insanların çoğu tarafından bilinen ũnlũ bir olay, kıssa, fıkra, nükte, ilim konuları, atasözleri veya inanca işaret etme ve hatırlama sanatıdır. Aşağıdaki beyitlerde şair “Hz. Yakub” ve “Lokman Hekim”den telmih yoluyla bahsetmektedir.

Bir gice teşrîf kı l ey mâh-ı ken'ân lütf idüb
 Eyle Ya' kûb-ı dili pertev-fezâ cânım cû-i şem'
 Vr. 18.b/G.46

Derd-i 'aşka hikmet-i Loqmân nice kâr eylesün
 Çün naşîb olsa ezelden yine ne bîçâr-ı 'aşk
 Vr. 20.a/G.49

9.12.TENASÜB

Tenasüp:Orantı, uygunluk, yakışma. Edebiyatta, anlam bakımından aralarında ilgi bulunan iki veya daha fazla kelime, terim veya deyimini tezat olmaksızın bir araya getirme sanatıdır. Aşağıdaki beyitte davet, şuh, kulbe-i ahzan, ikinci mısradaki bezm, gönül, mihman, meşreb arasında tenasüb sanatı vardır.

Da'vet itdimse o şūhu külbe-i ahzânıma
 Bezm-i dilde mihmân olsun dirim meşreb bu yâ
 Vr. 5.b/G.5

Aşağıdaki beyitte; zenne-i mekkare, hahişker, Yusuf, Zeliha, bazar kelimeleri arasında tenasüb sanatı vardır.

Her zenne-i mekkâre h'ahişker idi Yūsuf için
 Buldu âvâz-ı Zelîhâ ile kerem bazâr-ı 'aşk
 Vr. 20.b/G.54

9.13.TEŞBİH

Teşbih, aralarında ortak yön bulunan iki varlık ya da kavramdan nitelikçe zayıf olanı güçlü olana benzetme sanatıdır. Teşbih sanatı, sözü daha etkili kılmak, anlatılmak

istenenleri daha belirgin biçimde anlatmak için yapılır. Benzetmenin dört temel ögesi vardır. Benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme yönü, benzetme edatı. Divan şairlerinin en çok başvurduğu edebi sanatlardandır. Şair Cemil de şiirlerinde meramını anlatmak için bu sanata başvurmuştur. Aşağıdaki beyitte gönül çılgın bir bülbüle benzetilmiştir.

Mübtelâyım tâ ezelden ey gül-i ra‘nâ saña
Oldu ‘aşkın ile gönlüm bülbül-i şeydâ saña
Vr. 5.a/G.4

Bâğ-ı hüsnün murğuyam efgânıma sensin sebep
Şem‘-i bezm-i ‘aşkıñım sūzânıma sensin sebep
Vr. 6.b/G.8

9.14.TEŞHİS

Kişileştirme. İnsana ait özellikleri insan dışı varlıklara aktarma sanatıdır. Aşağıdaki beyitte şair neyi insan gibi düşünmüştür.

Sūz-ı dil derd-i âşinâ bir nây bir ben bir göñül
Giryeye-nâlân-serâ bir nây bir ben bir göñül
Vr. 23.a/G.61

9.15.TEVİRİYE

Örtmek, meramı gizlemek. Edebiyatta nükte yapmak amacıyla birkaç anlamı olan bir kelimenin en uzak anlamını kastederek kullanma sanatıdır.

Muḥayyerdir nevâ-yı bûselikde perde-i ‘uşşâka
O aḥkâm-ı sefâbaḥş rûḥ-ı ‘uşşâka gıdâdır bu
Vr. 32.b/G.86

9.16.TEZAD

Karşıtlama, çelişim. Edebiyatta iki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söyleme sanatı.

Gülemem bâğ-ı cihânda dahî gülsün sen gül

Böyledir ‘ âdet-i ‘ âşk girye baña hânde saña

Vr. 5.a/G.4

Evrâk-ı güle yazmış ezel hâme-i kudret

Hândân güle girye-i vâh bülbüle maşşûş

Vr. 16.b/G.40

10. CEMİL BEY DİVANINDA MAZMUNLAR

Mazmûn; mana, anlam, kavram. Edebiyatta bazı özel kavram ve klişeleşmiş söz ve anlatımlara denir. Kısaca bir şeyi, özelliklerini çağrıştıracak kelime grupları içinde gizlemektir.

Divan edebiyatı bir mazmunlar edebiyatıdır. İslam edebiyatlarının ortak malı olan mazmunlar divan şiirine Fars edebiyatından girmiştir. Ancak İslam'dan önceki edebiyatımızda ve eski halk şiirinde de zaman zaman mazmunlaşmış düşüncelere rastlanır.

Mazmun, bir sözün içinde gizli olan sanatlı anlamdır. Buna göre belli kelimelerin kullanılması yine belli düşünüş şekilleri doğurur. Söz gelimi sevgilinin ağzı için, klişeleşmiş bir mecaz olan “ab-hayat, gül, gonca, şarab ve la’l” mazmunları kullanılır. (Pala,2005:298)

Divan şiiri geleneği içinde eser vermiş olan şair Mahmut Bey (Cemil) de Divan edebiyatının vazgeçilmez unsuru olan mazmunları şiirlerinde sıkça kullanmıştır. Şair

Cemil divanında en çok gül-bülbül, Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Ahu, Felek, Ehl-i Dil, Yusuf ile Züleyha, Vamık u Azra, Lokman, Zühre, Zahid, Cennet gibi mazmunları sıklıkla kullanmıştır.

10.1.AHU

Ahu; Ceylan. Güzel gözlü, güzel kokulu ve ürkek olduğu için sevgiliye benzetilen ahu, edebiyatımızda birçok teşbihlere neden olmuştur. Gözlerinin iri ve ayet siyah oluşu sevgilinin gözünü hatırlatır. (Pala, s 14)

Rāyih-ı zülfün semendir kâmetin sünbül müdür
Cism-i pâkiñ ya hamîr-i müşk-i ahûdan mıdır
Vr. 14.a/G.34

10.2.GÜL

Gül, Divan şiirinde en çok sözü edilen çiçektir. Sevgilinin yüzü ve yanağı ile sıkı bir münasebeti vardır. Bazen gül bunlar, bazen de bunlar güle benzerler. Divan şiirinde gül ile ilgili mecazların sonu gelmez. Şair her bakımdan bu güzel çiçeği anar. (Pala, s 171)Şair Cemilde bu çiçeği birçok açıdan ele almıştır. Aşağıdaki beyitte şair baharın geldiğini, güllerin açtığını, bülbüllerin aşak düşüp neva ettiğinden bahsediyor.

Bahâr eyyâmıdır cânâ açıldı reng be renk güller
Nevâ itmekdedir ‘ aşka düşüb her demde bülbüller
Vr. 12.b/G.28

10.3.FELEK

Felek: Gök, gökyüzü, sema; talih, baht, kader, her gezegende mahsus gök tabakası. Çoğulu eflaktır. Edebiyatta felek daha çok şikâyet yerine kullanılır. (Pala,2005:149) Aşağıdaki beyitte şair felekten şikâyet etmektedir.

Nedir çäre murādımca felek var itmedi yoḥsa
 Şikāyet baḥt-ı şūmumdan yaña ister mi ister ya
 Vr. 4.a/G.2

10.4.FERHAD ile ŞİRİN

İran edebiyatı mesnevi konuları arasında önemli yer tutan bir hikaye. Hüsrev ü Şirin olarak da bilinir. Divan edebiyatında mesnevi konusu olarak işlenmiştir. (Pala,2005:152)Şair aşağıdaki beyitte Ferhat'tan bahsetmektedir.

Yabdı Ferhād-ı emel tîşe-i fikriyle bu şeb
 Kaşr-ı Şirine ḥod-ı menzil-i şahrâ-yı vaṭan
 Vr. 30.a/G.79

10.5.LEYLA ile MECNUN

İslam edebiyatlarında mesnevi konusu olan aşk hikâyesi. Hikâye kahramanlarının gerçek kişiler olduğu sanılmaktadır. Birçok mesnevinin konusu olmuştur. Asıl adı Kays-ı Amiri olan Mecnun, Leylanın aşığıdır. Şark edebiyatında Âşık timsalidir. Bunun aşkına dair Arap, Acem ve Türk edebiyatında sayısız hikâyeler yazılmıştır.(Pala,2005:288)

Ḥasret-i Leylâ-yı güzergâh-ı ḥayâlimden ba'îd
 Ben o Mecnûn'um âbâ-yı anadan kıldım ferâg
 Vr. 19.a/G.47

10.6.CENNET

Gölgelik bahçe anlamında olup ahirette müminlerin gidecekleri yerdir. Divan edebiyatında çok zaman behişt olarak karşımıza çıkan cennet, bazen kelimenin çoğulu olan cinan şeklinde de kullanılır. Cennet sevgilinin sarayı, bahçesi, mahallesi, yurdu, kısacası onun bulunduğu yerdir. Ayrıca ilkbaharda tabiat da cennettn bir kesittir. Güzel yerler de

cennete teşbih edilir.(Pala,2005:88)Aşağıdaki beyitte şair sevgilinin servi boyunu cennetteki tuba ağacına benzetiyor.

Serv-i kıddin var ise tūbā-i cennetden eşer
Bāğ-ı hüsne meyve-i vaşlū kemaliñdir seniñ
Vr. 21.b/G.56

10.7.YUSUF ile ZÜLEYHA

İsrailoğullarına gönderilen peygabberlerden Yakup peygamberin oğludur. Mısır'a sultan olaması ve Züleyha'nın ona olan aşkıyla tanınmıştır. Ayrıca Yusuf aleyhisselam güzelliği ile de nam salmıştır. Kur'an- Kerimde'deki "Ahsenü'l- Kasas" adı verilen kıssa bu peygambere aittir. Edebiyatımızda babası Yakup (AS) ile birlikte anılan Yusuf (AS), kokusu, gömleği, kuyuya atılması, Mısır'a sultan olaması, rüyaları yorumlaması, Züleyha ile olan münasebeti ile eski şiirimizde vazgeçilmez bir mazmun olarak asırlarca kullanmıştır. Bu peygamberin hayatını anlatan Yusuf u Züleyha mesnevileri yazılmıştır. (Pala,2005:484)

Mahmut Bey de divan şairi olarak Yusuf (AS) ve Züleyha(Zeliha)'yı aşağıdaki şekilde ele almıştır.

Şevk-āver iken vech-i Zelihā o zamān kim
Aldı yine ol Yūsuf-ı dehri ele maḥşūş
Vr. 16.b/G.40

10.8.VAMIK ile AZRA

İran ve Türk edebiyatlarında klasik mesnevi konusudur. Salı Sasaniler zamanında yazıya geçirilmiş, ilk defa Unsuri tarafından mesnevi biçiminde

yazılmıştır.(Pala,2005:471) Aşağıdaki beyitte şair, kimseden korkusunun olmadığını, Vamık'a benzediğini ifade ediyor.

Şekve-i bî dâdimiz kimseden yokdur Cemîl

Ol 'ayânı hasbi-i nihân-ı ma' bûde biz Vâmîklarız

Vr. 10.b/G.21

10.9. ZAHİD

Kaba sofı, zahit. Allah'ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte, şüpheli şeylerden de kaçman kişi. Bunlar dini konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmekten aciz, ilim ve iman dış görünüşüyle anlayan, bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip topluma düzen verdiklerini sanan kişiler olarak ele alınır. (Pala, s 488) Aşağıdaki beyitte şair aşk incisini bilmeden zahidi kıyas yapmamasını söylüyor.

Bu dürr-i 'aşkı zâhid bilmezdin buncağ kıyâs itme

Göñül ser-nâme-yi şevke ider âgâz neylersin

Vr. 21.b/G.57

10.9.LOKMAN

Halk geleneğinde değişik kişilerle karşımıza çıkan tarihi bir şahsiyettir. Kur'an-ı Kerimde adına bir sure vardır. (Pala,2005:290) Aşağıdaki beyitte şair, aşk derdine düşenleri Hz Lokman'ın bile deva bulamadığını söylüyor.

Derd-i 'aşka dūş olanlar vār mı bulmuş bir devā

Nice Lokmān olsa da kār itmiyor tīmār-ı 'aşq

Vr. 20.a/G.52

10.10. ZÜHRE

Nahid, Çobanyıldızı, Venüs. Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar güzel, zarif, zevk sahibi, zeki maharetli ve sanatkâr olurlar. Efsanye göre Zühre İranlı, çok şuh ve güzel bir kadın imiş. Harut ve Marut adlı meleklerden göğe yükselmenin sırrını öğrenip oraya çıkmıştır. Divan şiirinde çok zaman, aşk, güzellik ve çalgı ile beraber anılır. (Pala, 2005:494) Aşağıdaki beyitte şair, kinayeli olarak Zühre'den bahsetmektedir.

Zühreyi raqs-âver eyler hâleye dâ'im o mâh
Dönmede rûzân-ı şebân bu kerden pür-kâr-ı 'aşk
Vr. 20.a/G.49

11.CEMİL BEY ŞİİRİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

11.1.NAZİM ŞEKİLLERİ

11.1.2.TARİHLER

Tarih veya tarih düşürmek, bir olayın geçtiği yıl ebced hesabı ile karşılanan harfler topluluğu olarak göstermektir. Bir mısra, bir beyit veya bir kıta ile yazılan tarihler vardır. Ancak istenilen tarih, rakam olarak en son mısrada gösterilir. Bazan mısra olmayan sözler de tarih olabilir.(Pala,2005:438)Her divan şairi gibi Mahmut Bey de çeşitli kişilerin ölümüne ya da doğumuna tarih düşürmüştür. Şairin divanında 8 adet tarih vardır. Bunlardan bir kısmı bazı şahsiyetlerin ölümüne düşülmüş, bir kısmı da doğumla ilgili tarihlerdir. Tarihlerden ikisi şairin annesinin ölümüyle ilgilidir. Bu tarihlere şu şiiri örnek gösterebiliriz.

Tārīḫ-i Vefāt-ı Māder

Fā' ilātün/Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fe' ilün

— · — — — · — — — · — — — · — — —

Ehl-i 'aqt-i Fāṭima gül ḥānıma fenādan gitdi āh

Biñ nām üzre cihānda bırakmışken şöhreti

Dāne-i ‘ömrüm öğütdü āşinā çarḥ-i dūn
Her gelen bilsün felekde ‘ākıbet vār növbeti

Ḥāk-āsā olsa ger ‘ömrüñü hād-u ‘aded
Çalmasun dest-i ecel bir demde gūş-i rıḥleti

Kaldılar ḥüzn-i kederle āhkim ola dilerim
Anlara küstürmedim ben ḥūbuña renc u mihneti

Cevher-i tāriḥini üçler Cemil geldi didi
Fāṭıma Ḥānıma naşib eyle ilāhī cennette
Vr.64.a/Tar.8

11.1.2.MUHAMMESLER

Beşli, beşlik. Edebiyatta aynı vezinde beşer dizelik bendlerden oluşan nazım şekli. İlk bendin beş dizesi birbiryle kafiyeli sonraki bendlerin son veya iki dizesi ilk bend ile kafiyelidir. (Pala,2005:329)

Şair Cemil’in de divanında üç muhammes vardır. Aşağıya o muhammeslerden örnek aldık.

Çalmadı şabr-ı karārım seni sevdim seveli
Ārtmada nāle vü zārım seni sevdim seveli
Ṭoḡrınsı ḥaste vü nizārım seni sevdim seveli
Āh ile bir ḡam-ḥārim seni sevdim seveli
Derdini çekmede kārım seni sevdim seveli

Tā seher-i ‘aşkıñ ile iderim ey gül-i nāz
 Şimdi bülbül gibi efgāne ider dil-i āgāz
 Vaşlıñ ümmidine geldim iderim ‘ arz u niyāz
 ‘Āşık-ı zārına gel sen daħi lütf eyle birāz
 Selb olub dilde şi‘ārım seni sevdim seveli

Sayh-i hicriñle kebāb olsa cigerler eyvāh
 Yüregim yaraladıñ tır-i müjünle billāh
 Nār-ı ‘aşkıñla tutuşdum nideyim neyleyim āh
 Bir nazar kıl benim aḥvālime ey çeşm-i siyāh
 Nice ‘aşkıñla yanarım seni sevdim seveli āh

İtmediñ ḥālime bir kere mürüvvet eyşūḥ
 Yok mu ‘uşşākına bir zerrece şevkat ey şūḥ
 Niçün aḡyārle idersiñ yine ülfet ey şūḥ
 Beni aglatma mıdır resm-i muḥabbet ey şūḥ
 Görmedim raḥmiñ a yārim seni sevdim seveli

Ḥasteyim derdle eyle ṭabīb edvā
 Şerbet-i vaşlıñ ider naḥl u cevrim iḥyā
 Yine senden umarım togrusı bir nuṭk-ı vefā
 Yetüşür başıñ için bu Cemile itme ezā
 Dardime çāre ararım seni sevdim seveli
 Vr. 44.a/Muh.1

11.1.3.TAHMİSLER

Beşleme.Edebiyatta bir gazelin her beytinin başına başka bir şair tarafından aynı vezinde üç dize eklemek suretiyle meydana getirilen nazım biçimi.(Pala,2005:436)Mahmut

Beyin divanında 3 muhammes, 16 tahmis vardır. Muhammes ve tahmisler divan şiirindeki gibi kurulmuştur. Şairin didanında yer alan 16 tahmis, farklı şairlerin şiirlerinin tahmislerinden müteşekkildir. Bu kişiler Hilmi, Nuri, Latifi, Hayrani, Lütüfi gibi isimlerdir. Aşağıya o tahmislerden bir örnek aldık.

Ġazel-i Ĥayrāni Tahmīs

‘ Āşkıñ ile āh ĥāl-i perīşānım efendim
 Ġonca-i ruĥuna bñlbñl-i nālānım efendim
 Birdāne gibi Őevĥine sñzānım efendim
 Eflāke irişdi bugñn efgānım efendim
 Olmakda tezāyid ġam u hicrānım efendim

Ger māyede turrā-i mñřkñnñ dñkñnce
 Zihni taġılur ‘ āřkıñ āh bñyle ġörñnce
 Dīvāneliġim olsa tezāyid giderince
 Dildār-ı fettādesine serkeşlik idince
 Cān eylerim elbetde ġirībānım efendim

Mecnñn-ı rñřem yakdı dilim āteř-i ġurbet
 Leylā yñzñnñ ġörmege kaldım yine ĥasret
 Kadem bñkeyor neyleyim yār-i melāmet
 Bu sñne-i sñzānıma ġeġdi ġam u firġat
 Kıl bendeñe bir kerre nazār cānım efendim

Bu baĥt-ı siyāhım idemem kimseye ta‘bīr
 Ol yārla viřāl itmege ĥiġ omasa taġdır
 Her ĥavr-ı pesendide miřāl hele yekdir
 Gel itme begim peyāpā beni tekrīr

Kül olsa yanub ciger püryânım efendim

Ağyâr ile meyl itdigini dün haber aldım
 Efkar-ı vişâliñle dün baħr-i gama taldım
 Billahi Cemil başında sevdâ saldım
 Ğayrânî gibi câh-i zindânda kaldım
 Ğün-ı eşkini dökmeke dü çeşmânım efendim
 Vr. 44.b/Tah.1

11.1.4.TAZMİN

Başka bir şairin bir mısra'ını yahut bir beytini söz arasında irad etmektir. (Tahirü'l-Mevlevi,1973:150)Cemil Bey'in divanında bir tazmin vardır:

Dem-i vuşlatta ey dil şanma bir âhın olur mâni'
 Edâ-yı fen mükiriyle o şüh-ı şen olur mâni'

Açılmaz kimseye ol gonca-i şukuf-nemiz zîrâ
 Terennüm itmeye bülbül-i Ğâr bir âmin olur mâni'

İrişmez leşker-i leylâya toĞ-ı âh-ı mecnûn
 RaĞib-i küh hey'et-i kal' a-ı âhın olur mâni'

İrişmez menzil-i âmâle tiz revâ olan kimse
 Te' accüle nihâyet pâyine dâmen olur mâni'

Cemilâ meyve-i vaşla yedd-i âmâlımız irse
 Edâ-yı fen-i mükriyle o şüh-ı şen olur mâni'
 Vr. 18.a/T.1

11.1.5.MÜSEDDESLER

Altı, altılık. Edebiyatta aynı vezinde altışar dizelik bendlerden oluşan nazım şekli. Şairimizin divanında 8 müseddes bulunmaktadır. Şair değişik isimlerin şiirlerini tesdis etmiştir. Bu kişiler Zeki, Lütfi, Latifi Hayrani, Hilmi gibi isimlerdir. Aşağıya o müseddelerden bir örnek aldık.

Kandedir ol kâmet-i serv-i sehî
 Kandedir ol kişver-i hüsniñ şehî
 Kandedir ol pertev-i dehrin mehî
 Kaldı hele külbe-i hüznüm tehî

Âh o min'e-l' aşk vişâle tehî
 Aħzen-i ħalbi baħr-ârâ tehî

Kandedir ol dilber-i ħaşı hilâl
 Ķandedir ol ħonca-i nev-res nihâl
 Ben kimiñ ile ideyim ħasbihâl
 Şâbru firâķi daħi emr ü muħâl

Âh o min'e-l' aşk vişâle tehî
 Aħzen-i ħalbi baħr-ârâ tehî

Yakdı firâķ-ı âteş bu cânımı
 Yok hele bir ħüş iden efgânımı
 Kim bile yâ bu ħâl-i perîşânımı
 Leşker-i ħâm tutdu girîbânımı

Āh o min'e-l' aşk vişāle tehī

Ahzen-i albi baħr-ārā tehī

Vr. 48.a-b,49.a/Müs.4

11.1.6.ŞARKI

Türk edebiyatında bestelenmek amacıyla yazılan nazım biçimi. Milli nazım biçimlerinden olup edebiyattaki türkünün karşılığıdır.Şekil yönünden murabba'a benzer. Dört dizeli bendlerle yazılır. Konusu genellikle aşk, sevgili, ayrılık içki ve eğlencedir.Mahmut Bey'in divanında 8 adet şarkı vardır. Bilindiği üzere Şarkı türü edebiyatımıza 18. yüzyılda girmiştir. Divan edebiyatına Türklerin kazandırdığı bir nazım şeklidir. (Pala, 2005:420)Şair Cemil Bey de şarkılar yazmıştır. Aşağıya o şarkılardan bir örnek aldık.

Gice gündüz āh idüb oldum o yāriñ mā'ili

Yok mudur bir dem o şūhu sarmaga hīç ābili

Cān fedādır rāh-ı ' aşkıñda murādım hāşılı

Bārī bir kerre n' olur olsam vişāliñ nā'ili

Tā ebed şem' -i vişāliñ şevķine pervāneyim

' Āşıkım ben hīç olur mu yatmadan usanayım

albimi incitme koc başıñ içün divāneyim

Bārī bir kerre nolur olsam vişāliñ na'ili

Dūd-ı āhım çarķ-i nüh-āķa hele bivestedir

Zūlfünüñ zincirine dīvāne göñlüm bestedir

Merħamet kıl ğayri zirā hātırım eşkinedir

Bārī bir kerre nolur olsam vişāliñ nā'ili

Ey cefā-cū eyleyüp aġyārla ülfet- gelmediñ
 Hem getürdüñ başıma alām-ı miñneti gelmediñ
 Dün baña sen itmişken va' d-i vuşlat gelemediñ
 Bārī bir kerre nolur olsam vişāliñ nā'ili

Bir yaña teşvīş-i vişāl bir tarāfdan āh u zār
 Ey Cemilā sormadı aġvāl-ı düşvārım o yār
 Der hicriyle derūnda sanki bir muġabber yanār
 Bārī bir kerre nolur olsam vişāliñ nā'ili
 Vr. 57.a/Şar.1

11.1.7.GAZELLER

Mahmut Bey Divanı'nda 102 gazel bulunmaktadır. Bu gazeller Arap (İslam) alfabesine göre dizilmiştir. Beyit sayısı bakımından gazeller şu şekilde incelenebilir.

Tablo 1. Gazellerin beyit sayısına göre dağılımı.

	5 beyitli	6 beyitli	7 beyitli	8 beyitli	9 beyitli	10 beyitli	11 beyitli	Toplam
Gazeller	46	30	24	8	5	1	1	115

Aşk, kadın, şarap gibi konuların işlendiği gazeller, Divan Edebiyatı'nın en dikkate değer nazım şeklidir. Divan Edebiyatında gazel bir şairin şairlik kudretini ortaya koyan bir nazım şekli olduğu için hemen hemen tüm divan şairleri bu türe rağbet etmişlerdir. Yukarıda zikrettiğimiz gazelin bu özelliğini şair Cemil Bey de göz ardı etmemiş, gazellerinde lirizmi ön planda tutmuştur. Kanaatimizce Cemil Bey asıl ustalığını da gazellerinde göstermiştir.

Bâğ-ı hüsnün murguyam efgânıma sensin sebep

Şem‘-i bezm-i ‘aşkıñım sūzânıma sensin sebep

Hâr-ı şabr-ı gönca-i rüyüñ olaldan ey perî

Bülbül-i güyâ gibi nālânıma sensin sebep

Şabâh-ı vuşlat toğmadı kıaldım şeb-i zülmetde âh

Bu ğarîbü’l-hâl ile ‘üryânıma sensin sebep

‘Aşık-ı zârın deyu yâd itmedin mi bendeñi

Turnamayub ‘ahdinde bu hicrâna sensin sebep

Nür-ı ‘aynım bir kez hatr-ı su’âl itmez misiñ

Yeter farkındayım giryânıma sensin sebep

Ezâzil pervânesiydim bî-tereddüd ey Cemil

Şem‘-i bezm-i ‘aşkıñ sūzânıma sensin sebep

Vr. 6.b/G.8

11.1.8.NAZİRE

Benzer. Edebiyatta bir şairin başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye ile söylenmiş benzerlerine denir. Nazire yazmaya tanzir; bu tür şiirlerin derlendiği kitaplara da nazire mecmuası denir. (Pala,2005:354) Şairimizin divanında 19 nazire vardır. Şair Cemil, Latifi, Lütfi, Hilmi, Halimi, Zeki gibi şairlere nazireler yazmıştır. Aşağıya o nazirelerden bir örnek aldık.

Nazire-i Zekî

Aldadub ağıyarı eşib bir yere tıkdım hele

Bu burüdet-süzlerinden toğrusı bıkdım hele

Sıdık-ı ihlāmım oşūhā ānladub raḥm eyledi
Zülf-i müşkünüñ kokub her yanımı sıkdım hele

Būs idüb ruḥsār-ı alıñ on beşinde dün gice
Mehtāba ol meh-i tībān ile çıkdım hele

İtmege aḥd u ‘atā ol nevcivān ile bu gün
Kāle-i vaşlıñ ḥārīdārım diyü yıkdım hele

Beyhūde hā’ıl olur bezm-i aḥbāba Cemīl
Bu birüdet sūzlarından togrısı bıkdım hele
Vr. 35.a/N.3

11.1.9.MÜSTEZAD

Eklenmiş, artılmış. Edebiyatta bir uzun dize bir kısa dize ilekurulu nazım şekli.
Müstezad gazelden türemiştir. (Pala,2005:342)

Divandaki müstezadlardan bir örnek aldık.
Ol yār benim yaqdı ciger-gāhımı Ḥaḫḫ’a
Raḥm itmiyor aşlā

Bülbül gibi feryādın ider bu dil-i şeydā
Ey gönca-ı ra’ nā

Maḥfice bu şeb koynuma gir eyleme nālān
Ey āfet-i devrān

Raḥm eylemediñ neyleyim ‘ uşşakına cānā

Cürmüm nedir eyā

Dil virdigime şimdi peşimānım o yāre

Yağdı nice nāre

Va‘ d itmiş idiñ gelmedi mi ḥāṭıra hālā

Vaşlıñ idi cāna

Nār-ı ğama ‘ uşşakını yakma yeter eyvāh

Ben çekmekdeyim āh

Bir buse virüb göñlümü itseñ n’ olur āsā

Şāndır sana zīrā

‘ Aşkın ile āh oldu perişān nice ḥālim

Raḥm eyle a zālīm

Zevk eyler idiñ gelse bu şeb meclise tenhā

Ol şūḥ ı Cemilā

Vr. 4.b/M.1

11.1.10.MERSİYE

İslam edebiyatlarında bir kimsenin ölümü üzerine duyulan üzüntü ve acıyı anlatmak amacıyla ölüyü över nitelikte yazılan şiir ve yazı. Bu yolda yazılan şiirler, İslamlıktan önceki Destan Dönemi Türk edebiyatında ‘sagu’, İslamiyet Dönemi Halk edebiyatında ise ‘ağıt’ adıyla bilinir. Şair Cemil de mersiye yazmıştır.(Pala,2005:306) Aşağıya o mersiyelerden bir örnek aldık.

H̄areb-veşle ‘ākıbet yārānım aldın ey felek
 Tavr-ı etvārı pesend sultānım aldın ey felek
 Kışver-i tende bugün h̄ākānım aldın ey felek
 Āhilā kaldım ciḥānda cānım aldın ey felek

H̄ake şaldın ‘ākıbet gitdi dirīg ol gül cemāl
 Neylesem netsem ne yapsam şimdi kaldım bī mecāl
 Sen gidelden yā kimiñle edeyin ben ḥasbiḥāl
 Ḥasretiñle kaldı dil cānānım aldın ey felek

Nā müceşşer ol civāna eylesem āh u fiḡān
 Neyleyim hicriñle kaldım gitdi o şūḥ-ı ciḥān
 Kaṭre kaṭre dīdeden giryān olursam hemān
 Zaḥmıma tīmār iden Loḡmānım aldın ey felek

Firḡat-i hicriñle eyvāh ḡalmışam zār-ı zebūn
 Ben cüdā düşdüm o Leylā’dan Cemāl kaldım cünūn
 Kimseye bākī deḡöldür vişāl-i dünyā-yı dūn
 Āh vāh kim bir meh-i tābānım aldın ey felek
 Vr.65.a/Mer.1

11.1.11.TAŞTİR

Taştir, “ikiye ayırma” demektir Edebiyatta çok az kullanılan bir seci’sanatının ve dört ya da beş mısralık bendlerden oluşan bir nazım şeklinin adıdır Bir şairin gazelinin her beytinin arasına aynı zin ve kafiyede iki mısra eklenerek yapılan murabalara Terbi’-i mutarraff veya Taştir denir. Daha çok iki mısra’ arasına üç mısra eklenerek beşli yapılmıştır. Bunlara Tahmis-i mutarraff denilmiştir. (İpekten,2010:101)

Şair Mahmut Cemil Bey'in divanında bir tane Tahmis-i mutarraf vardır. Bu taştiri de Şemsi adlı şaire yazmıştır. Aşağıya tahmis-i mutarrafı örnek olarak aldık.

Mutarraf Gazel-i Şemha

Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fe' ilün

--·--- --·--- --·--- ··--

Şimdilik bir sâde-rû meh-pâre düşdü gönlümüz

Lütfi itdiñ nâz-ı gâlib yâre düşdü gönlümüz

Şüretâ-i ma' nîde bir nâ-çâra düşdü gönlümüz

Zülfüne pend eyleyüb ber-dâre düşdü gönlümüz

Hoş edâlî bir güzel dil-dâre düşdü gönlümüz

Göz siyâh kaşlar kalem kirpik dökülmüş rüyuna

Zîr füsün-ı kâkül hoş-bû çözülmüş rüyuna

Encüm-âsâ şaf-be-şaf benler dizilmiş rüyuna

Al ele mir'âtı bir kez bak ne olmuş rüyuna

Arzû-yı vuşlât-ı bî-çâre düşdü gönlümüz

Rahm ider mi âşık-ı bî-çârına ol nev-civân

Olmada günden güne hicri ile hâlim perîşân

Bâb-ı 'âşkıñda bütün şeb eylerim âh u fiğân

Yandı yakıldı firâkıñla efendim âşinâ can

Meyl idelden pâyine âvâre düşdü gönlümüz

Gice gündüz hasretiñle âh u efgân eylerim

Hañçer-i gamzeñ ile çâk-i giryân eylerim

Başda sevdâ dil perîşân zâr-ı giryân eylerim

Artmada feryâd-ı zârım çeşmim al kan eylerim

Kalmadı şabra mecâlim zâra düşdü gönlümüz

Bahri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Münse rih Bahri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Topla m	115	8	2	7	7	10	2	4	3	1	15 9

Şair Cemil Mahmut Bey, hezec bahri ve remel bahriyle şiirler yazmıştır. Şairimiz bu iki aruz bahrinden gereğince istifade etmiştir.

11.3.ARUZ KUSURLARI

Şair, ölçü olarak şiirlerinde aruz vezni kullanmıştır. Heceyle şiir yazmamıştır. Şair aruzu kullanırken yer yer hatalar yapmıştır. Bu hatalar imale, zihaf gibi kusurlardır

11.3.1.İMALE (Uzatma)

Arapçada imale çekme, uzatma, birtarafa eğme demektir. Aruz terimi olarak aruz ölçüsüne uydurulmak üzere uzatılmasına yani kısa heceyi aruza uydurmak üzere uzatmaya imale denir. (İpekten,2003:144)Şair Cemil de sık sık imaleye başvurmuştur.

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

— · — — — · — — — · — — — · — ·

Қымет-і ваşлın билüb бен кулуна еулер сезә
Alma āhın kimsenin ey rüy-ı fer 'âlem bu yâ
Vr. 4.b/G.3

11.3.2.ZİHAF(Kısaltma)

İbarede uzun okunması gereken bir sesli harfin vezin dolayısıyla kısa okunmasına denir. (İpekten,2003:155)

Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün

--·--- --·--- --·--- --·-

Bezm-i yārān nāgehān olsun dirim meşreb bu yā

Ṭuymadan āgyār āvān olsun dirim meşreb bu yā

Vr. 5.b/G.5

11.3.3 MED

Çekme uzatma.Med birbuçuk heceler için söz konusudur. Tek hecenin bir buçuk hece olarak okunmasıdır.

Fā' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe'lün

--·--- ··--- ··--- ---

Şabrī ehl-i dilde pey-rev olaldan şimdi

Şevkiyle oldu bu eş'ār-ı **Cemilā** bā'ış

Vr. 8.a/G.14

11.3.4.VASIL (Ulama)

Sözlük anlamıyla vasl “birleştirme, ulaştırma” demektir. Aruz terimi olarak (ulama), iki kelimenin birleştirilmesi, birlikte okunması demektir. (İpekten,2010:142)

Ḥardan efsūne meyyālim ol mehpāreye onuñçün

Ḥarf-ı vuşlat şādır olmadan tenim dehşetlenür

Vr. 13.b/G.33

Bir nigāh-ı iltifātla nā'il oldum şimdilik
 Vaşl için şoñra **Cemilîñ** 'ākıbet külfetlenür
 Vr. 13.b/G.30

11.4.KAFİYE VE ÇEŞİTLERİ

Şairimiz, divan şiirinin vazgeçilmez bir unsuru olan kafiyei başarılı bir şekilde kullanmıştır. Şiir söyleyişteki ustalığını başarılı kafiye oluşturarak da göstermiş ve usta bir divan şairi olduğunu göstermiştir. Şiirlerinde kullandığı kafiye çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz.

11.4.1.YARIM KAFİYE

Dize sonlarında tek ses benzerliğinden oluşan kafiye çeşidine yarım kafiye denir.

Hayāl-i zülf-i dildārımla oldum şöyle becābec
 Yazıkdır şîşe-i kalbimde solsun tāze sünbüller
 Vr. 12.b/G.28

Cemil zārınñı berk-i hak-i şād itmedin ahir
 Revā mı iltifātınñ dā' ima görmektedir eller
 Vr. 12.b/G.28

11.4.2. TAM KAFİYE

Dize sonlarında iki ses benzerliğinden oluşan kafiye çeşidine tam kafiye denir.

Ey gözüm nūru çeh-i ğam-ı yakın için şubh-ı mesā
 Ol hüdā-yı lem-yezel bir gün olur kısmet-nümā
 Vr. 4.a/G.1

Şordum yine gülşende bugün bül**ü**le maḥşūş

Feryād-ı ciger-süzümü ancak **g**üle maḥşūş

Vr. 16.b/G.40

Evrāk-ı güle yazmış ezel ḥāme-i ḳudret

Ḥandān güle girye-i vāh bül**ü**le maḥşūş

Vr. 16.b/G.40

11.4.3.ZENGİN KAFİYE

Dize sonlarında en az üç ve daha fazla ses benzerliğinden oluşan kafiye çeşididir. Divan şiirinde en çok kullanılan kafiye çeşididir.

Ben o murğ-ı lâ-mekānım **lā**nedden kıldım ferāğ

Rağbetim yok zülf-i dām virānedden kıldım ferāğ

Vr. 19.a/G.47

Āh kim ol dilrubā hālim perīş**ān** itdi ḥayf

Giceler tāşubḥa dek hicriyle nāl**ān** itdi ḥayf

Vr. 19.b/G.48

11.4.4.TUNÇ KAFİYE

Bir zengin kafiye çeşididir. Dize sonlarında ses benzerliği üçten fazla olması halinde kelimelerden biri genellikle diğerinin içinde yer alır. Bu duruma tunç kafiye denir.

Beni bend eyleyli silsile-i zülfüne yār

Görücek anur ḥüsnün nice cismim **dü**ter

Ey Cemil āh-ı figānım taş itdi tābeter
 Niçün ahvālime raḥm itmiyor ol gonca **ter**
 Vr. 14.a/G.35

Gice meclisde o şūhū nice demler **andık**
 Āteşin ruḥları ihtāre gelince **yandık**
 Vr. 20.a/G.51

11.4.5.CİNASLI KAFİYE

Dize sonlarında yazılışları aynı anlamları farklı olan kelimelerin kafiye oluşturmasıyla oluşan bir kafiye çeşididir.

Ḥātır- ı yār için aḡyārim ile **eglenürüm**
 Bir gülün aşkına ben ḥārim ile **eglenürüm**
 Vr. 24.a/G.63

11.4.6.REDİF

Dize sonlarında görev ve anlamları aynı ek ve ya kelimelerin tekrarıyla oluşan ses benzerliklerine redif denir. Aşağıdaki beyitlerde ‘**den kıldım ferāḡ**’, ‘**ya deḡişmem**’ örnek olarak alınmıştır.

Ben o murḡ-ı lā-mekānım lāned**den kıldım ferāḡ**
 Raḡbetim yok zülf-i dām virāned**den kıldım ferāḡ**
 Vr. 19.a/G.47

Şem-i ruḥuni maṭla‘ -ı ḡarrāya **deḡişmem**

Derc-i deheniñ gönca-i zıbāya **değişmem**

Fer virdi gice mihr-i cihān-tāba cemāliñ

Hāl-i ruḥunı necm-i şürebāya **değişmem**

Vr. 26.a/G.70

11.5.CEMİL BEY DİVANINDA TAMLAMALAR

Tanzimatla başlayan dilde sadeleşme akımı yeterince başarılı olamamış, özellikle servet-i fünün sanatçılarının dil konusundaki tutumu nedeniyle halkın anlamayacağı ağır bir dilin oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Şair Mahmut Bey, Batılı anlayışa sahip bir sanatkâr olmamasına rağmen yaşadığı devrin şartları gereği oldukça ağır bir dil kullanmıştır şiirlerinde. Şair meramını dile getirirken Arapça ve Farsça tamlamalardan, Divan şiirinin malzemesi olan söz ve mana sanatlarından da istifade etmiştir.

Şiirin ahengini aksatmadan bir mutasavvıf coşkunluğu içinde tasavvufun ve burada da kendi tarikatının/Mevleviliğin fikirlerini işleyen Şair Cemil, Türkçe kelimelerle Farsça tamlama kurmaktan da geri durmamıştır. Aynı zamanda şairimizin Mevlevi olması hasebiyle müzikle ilgilenmiş ve bu sanat dalına ait kelimeleri de tamlama şeklinde şiirlerinde kullanmıştır. Bununla birlikte Mahmut Bey, Türkçe tamlama kurmaktan da geri durmamıştır.

Şairin şiirlerinde dikkat çeken bir özellik de birleşik sözcükleri çok sık kullanmasıdır. Yukarıda zikrettiğimiz hususları dikkate alarak şairin kullandığı tamlamaları şu şekilde tasnif etmek doğru olur kanaatindeyiz.

11.5.1. TÜRKÇE TAMLAMALAR

11.5.1.1 İSİM TAMLAMALARI

Begim şehbâz-ı gamz-ı güle **gönül murğunı** şayd itdiñ

Ki Őimdi dām-ı zūlfünden rehā ister mi ister yā

Vr. 4.a/G.2

Ol yār **benim** yağdı **cigergāhımı** hađđa

Rağm itmiyor aŐlā

Vr. 4.b/M.1

11.5.1.2 TÜRKE SIFAT TAMLAMARI

Al ruŐsāra yeŐiller gerči yađıŐmıŐ idi

BaŐka revnāđ virmıŐ ammā **fıŐtıkı dıba** saňa

Vr. 5.a/G.4

Ey gözüm nūru çeh-i ğam-ı yađın için Őubđ u mesā

Ol hūdā-yı Lem-Yezel **bir ğün** olur kıŐmet-nümā

Vr. 4.a/G.1

11.5.2. FARŐAKURALA GÖRE TAMLAMALAR

Bilmezem yā Rab niye mūncer ola hālim benim

Dā'ima dōnmekte **çarđ-ı ğinedir** 'ālem bu yā

Vr. 4.b/G.3

MüŐk-i zūlfündađıdırsa yārimiň **bād-ı sabā**

Oluruz biz de **ğaym-ı bū-yi ter** 'ālem bu yā

Vr. 4.b/G.3

12.DİVAN METNİ

Be Tertüb-i Divân-ı Cemil

Harf-i Elif-i İbtidâ

Fâ' ilätün /Fâ' ilätün /Fâ' ilätün /Fâ' ilün

Ey gözüm nūru çi-ğam-yaķın için şubḥ u mesā¹
Ol Ḥüdā-yı lem-yezel bir gün olur kısmet-nümā

Bâb-ı rahmetten şaķın kalbin cevrine ey gözüm
Nefs-i şeyfāna uyup da eyleme ‘ömrüñ hebā

‘Āķil ol itme kibār-ı vaķte secde rızķ için
Rāzıķ-ı ‘ālem olan Mevlāya eyle ilticā

Māsivādan fāriğ ol dergāh-i Ḥaķķa vāşıl ol
Cān evinde Ḥaķķı bul zıkr-i Ḥüdāyı kııl edā

Dāmen-i şeyḥe teşebbüsle muḥıbb-i şādıķ ol
Nefsini çirk-i riyādan kılmak istersen rehā

Oldur ol insānı yoķdan var iden Hayyü’l-Yemūt
Oldur ol Mevlā-yı ‘ālem ol Cenāb-ı Kibriyā

Nuşḥu pendimdir **Cemîlâ** ehl-i cebāna bu kim
Gūşe kılsun ‘āmil olsun eylesün her dem du‘ā

Vr. 4.a/G.1

Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Gönül bir ṭab‘-ı nāzık mehlikā ister mi ister yā

¹ Bir hece fazla çıkıyor, dolayısıyla vezne uymuyor.

Hemîşe vuşlata dâ'ir şafâ ister mi ister yâ

Açılsun gönca gelsin murğ-ı cânım hoş-nevâ itsün
Bu rütbe-i gülşene ziynet-fezâ ister mi ister yâ

Begim şebbâz-ı gamz-ı güle gönül murğunu şayd itdiñ
Ki şimdi dâm-ı zülfünden rehâ ister mi ister yâ

Baňa yüz virmedi gitdi sevâd-ı kalb-i mir'âtım
Cilâ-sâz cemâlınden ziyâ ister mi ister yâ

Nedir çâre murâdımcâ felek var itmedi yoğsa
Şikâyet baht-ı şûmumdan yaña ister mi ister ya

Cemîlâ şavr-ı etvârı pesend bir dilber-i ra'na
Cemâl-i hüsne mâlik bî-bahâ ister mi ister yâ
Vr. 4.a/G.2

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Çekme gâm-ı gerdündan ey dil yeter 'âlem bu yâ
Hicr-i dil-dâr bir gün elbette geçer 'âlem bu yâ

Bilmezem yâ Rab niye müncer ola hâlim benim
Dâ'ima dönmekte çarh-ı gînedir 'âlem bu yâ

Tâ resâdır gerçi efgânım bu vâdide begim
Vaqt olur kim gûşuna eyler eşer 'âlem bu yâ

Qıymet-i vaşlın bilüb ben kuluna eyler sezâ
Alma âhın kimseniñ ey rûy-ı fer 'âlem bu yâ

Şahn-ı gül-zâr-ı ümmîdim şimdi pejmürde ise
Bir gün elbet gonca-ı âmâl açar 'âlem bu yâ

Müşk-i zülfün dağdırsa yârimiñ bād-ı sabâ
Oluruz biz de gaym-ı bû-yi ter 'âlem bu yâ

Gerçi yüz döndürdü bizden şimdilik ol mäh-rû
Var niyâz eyle **Cemilâ** rahm ider 'âlem bu yâ

Vr. 4.b/G.3

Mef'ülü/ Mefâ'ilü /Mefâ'ilü /Fe'ülün

--- · --- · --- · ---
--- · ---

Ol yâr benim yaqdı ciger-gâhımı Hâkka

Raḥm itmiyor aṣlā

Bülbül gibi feryādın ider bu dil-i şeydā

Ey ḡonca-ı ra' nā

Maḥfice bu ŧeb koynuma gir eyleme nālān

Ey āfet-i devrān

Raḥm eylemediñ neyleyim 'uŧŧaḡına cānā

Cürmüm nedir eyā

Dil virdigime ŧimdi peŧimānım o yāre

Yaḡdı beni nāra

Va' d itmiŧ idiñ gelmedi mi ḡāḡıra hālā

Vaŧlñ idi cāna

Nār-ı ḡama 'uŧŧaḡımı yaḡma yeter eyvāh

Ben çekmekdeyim āh

Bir buse virüb gönlümü itseñ n' olur āsā

ŧāndır sana zīrā

'Aŧḡıñ ile āh oldu perīŧān nice ḡālim

Raḥm eyle a ḡālim

Zevḡ eyler idiñ gelse bu ŧeb meclise tenhā

Ol ŧuḡ ı **Cemilā**

Vr. 4.b/M.1

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün/ Fâ' ilün

--·--- --·--- --·--- --·---

Mübtelâyım tâ ezelden ey gül-i ra' nâ saña

Oldu ' aşkıñ ile gönlüm bülbül-i şeydâ saña

Bir yaratmışbâg-ı şahñ içre seni Rabbü'l-Mecîd

Ey şeh-i mülk-i melâhat bulmadım hemtâ saña

Al-ıruhsâra yeşiller gerçi yakışmış idi

Başka revnâk virmiş ammâ fıstıkî dîbâ saña

Bezme teşrifiñle rûşen eyle gül

Muntazırdır ' aşık-ı bî-çâreler zîra saña

Naqliyât-i çeşm-i bādāmında mest eyler beni

Ba' dâzîn kıalsun leb yana dil şeydâ saña

Naıl-ı nâzım meyve-i vaşlıñ koparsam da nolur

Bergüzâr-ı bâg-ı hüsnüñ diyeler câna saña

İzniñ olursa eger ' uşşâkıñı al yanıña

' Arzumâlım var çokça ey gül-i zîbâ saña

' Ârz olunmaz fâş olur havf itmemek vardır yeri

Söyleyemem dâğ-ı derūnum âşikâr ammâ saña

Vr. 5.a/G.4

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

---· ---· ---· ---· ---

Mübtelâ oldum ise ey gül-i zî-bende saña
Bir nigâh it eli baĝlu uluñum bende saña

Meh-i üsñüñ viricek dehre civānım pertev
'Āşık olmaz mı mihr ey ru-ı tābende saña

Gülşen-i üsñüñe ey ĝonca-ı nāzım tensīb
Togrusu ben gice bir bülbül-i nālende saña

Gülemem bāĝ-ı cihānda daı gülsün sen gül
Böyledir 'ādet-i 'āşık girye baña ande saña

Vār iken rüy-ı tebessüm bu edā onda **Cemil**
Yā nice olmayalar 'āşık-ı efgende saña
Vr. 5.a/G.4

azel-i Nūri Müstezād-ı Cemil

Mef' ulü /Mefā' ilü /Mefā' ilü /Fe' ulün

---· ---· ---· ---

Mef' ulü /Fe' ulün

---· ---

Haşretle begim āh iderem her gice tenhā
 Hiç eylemem ifşā

Bağ leşker-i ğam varımı heb eyledi yağma
 Şān mı sana eyā

Ġāyetle begendim seni ey ğonca-ı nāzım
 Fāş eyleme rāzım

‘Aşkıñla gönül olmadadır bülbül-i şeydā
 Gūş it bu şeb ammā

Bir ‘atf-ı nigāh eyle n’olur ‘āşık-ı zāre
 Yağdıñ beni nāra

Bilmez misiñ üftādenim ey şūh-ı dil-ārā
 Biñ cān ile hālā

Göz gördü gönül sevdi benim nem var arada
 ‘Afv it bu hayrā

Ölsem de seni terk idemem toğrusu cānā
 Haşır olsa da zīrā

Yağdı nideyim sūz-ı ğamıñ Nūrī-i zārı
 Rağm itseñ bārī

Bir buse-i cān baḥşına biñ dürlü temennā

Bî-çāre **Cemīlā**

Vr. 5.b/M.2

Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün

--·--- ··--- ··--- ··---

Bezm-i yārān nā-gehān olsun dirim meşreb bu yā

Ṭuymadan aḡyār āvān olsun dirim meşreb bu yā

Ba' d-ez keyf temām 'uşşāḡ-ı hūbān cem' olub

Vaşla da'ir bir mekān olsun dirim meşreb bu yā

Ḳoḡlayub verd-i ruḡuñ emsem leb-i meygūnunu

Meşrebimce mey-revān olsun dirim meşreb bu yā

Bülbülüm itme nālān ol ḡonca-i nāzik-tere

Şahn-ı sīnem ḡülistān olsun dirim meşreb bu yā

Da' vet itdim ö şūḡu külbe-i aḡzānıma

Bezm-i dilde mihmān olsun dirim meşreb bu yā

Söyledi bir nazm-ı dılcū ṭūṭı-i ṭab'ım **Cemīl**

Ḥālime müjde-resān olsun dirim meşreb bu yā

Vr. 5.b/G.5

Mef'ülü /Mefā' ilü /Mefā' ilü /Fe'ülün

---· ··--- ··--- ··---

Küsdün mü nedir bülbül-i ğam-dideñe hayfâ
 Yetmez mi bu eṭvâr-ı ğazâb ey gül-i ra' nâ

Bilmezlik ile sū-i kelâm itmiş isem de
 Birüne yere eylemiş la' in eyledi iğvâ

'Afv eyle suçum varsa başıñçün be hey 'âfet
 Bir 'atf-ı nigâh eyle yetiş bendene cānâ

Luṭf-ı keremiñle beni mesrūr-ı visâl it
 Şandır iḥsāniña lâyıķ budur ammâ

Gül-zâr-ı ruḥundaki olan hâl-i siyâha
 Bülbül gibi itmekde **Cemil** âh-ı vâveylâ
 Vr. 6.a/G.6

Ḥarfü'l- Bâ-yı İbtidâ

Mefâ' ilün /Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün /Mefâ' ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

O şehnâz-ı gül-' izârın medhiniñ âġâz ider muṭrib
 Nevâ-yı 'andelîb-âsâ terennüm-sâz ider muṭrib

Çıkub sūz-ı dile berķ be berķ sūz-nāk olmuş

Maķām-ı āteşin āhını āvāz ider muṭrib

‘İrāk-ı işfehāmı geşt idüb sevdā-yı ḥālīñle

Bu sūz-ı şevķile ‘azm-ı reh-i şīrāz ider muṭrib

Feraḥ-nāk olmadı gitdi ķarār-i berķ-i ‘uşşāk

Miyān-ı vuşlata düşmüş temennī-sāz ider muṭrib

Baba Tāhirīdir şimdi gōñül ol tıfl-ı ḥübāna

Ümmīd-i büselik naķşını ibrāz ider muṭrib

Hevā-yı gül-‘ izārīñ sūz-ı şevķiyle **Cemīl**-zār

Nevāyı ‘andelīb-āsā terennüm-sāz ider muṭrib

Vr. 6.b/G.7

Fā’ ilātün /Fā’ ilātün /Fāi’ lātün /Fā’ ilün

— · — — — · — — — · — — — · — · —

Bāğ-ı ḥüsnün murğuyam efgānıma sensin sebeb

Şem‘ -i bezm-i ‘aşkıñım sūzānıma sensin sebeb

Ḥār-ı şabr-ı gonca-i rüyuñ olaldan ey perī

Bülbül-i güyâ gibi nālânıma sensin sebep

Şabâh-ı vuşlat toğmadı kaldım şeb-i zulmetde âh
Bu ğarîbü'l-ḥâl ile 'üryânıma sensin sebep

'Aşık-ı zârın deyu yâd itmedin mi bendeni
Türmayub 'ahdinde bu hicrâna sensin sebep

Nür-i 'aynım bir kez ḥaṭr-ı su'âl itmez misîñ
Yeter farkındayım giryânıma sensin sebep

Ezâzil pervânesiydim bî-tereddüd ey **Cemîl**
Şem' -i bezm-i 'aşkıñda sūzânıma sensin sebep
Vr. 6.b/G.8

Fâ' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilâtün/ Fe' ilün

— · — — · · — — · · — — · · — —

Neyleyim gelmedi bezme o perî-zâde bu şeb
Kaldı dil-i 'aşkı ile vadî-i ḥülyâda bu şeb

Teşneyim âteş-i 'aşkıñla senin ey sâķî

Gel yetiş la‘l-i lebiñden baña şun bāde bu şeb

Göñül āřufte olaldan saña ey ğonca-ı terim
Başladı murĝ-ı dilim toĝrusu feryāde bu şeb

Gördüğüm vākı‘ ayı ben nice ta‘rif ideyim
Almıřım yārimi āĝūřuma ma‘ nāda bu řeb

Red idersen aramızdan o raķıbi biricik
‘Arzumālım vār efendim saña tenhāda bu şeb

İntizār çekmede teşrif-i dilārāya **Cemil**
Kaldı dil-i ‘aşkı ile vādī-i ħülyāda bu şeb
Vr. 7.a/G.9

Ķaraferiye Müftisi Süleymān Vehbī Efendiniñ
Ķazelini Nazmına şed
Fā‘ ilātün /Fe‘ ilātün /Fe‘ ilātün/ Fe‘lün

— · — — · · — — · · — — — —

Hāle-veş bir mehe olmuşdu mekān-ı ülfet
řaĥn-ı sīneme nice bir şu‘ le feřān-ı ülfet

Āteř-i ‘aşkı ider āb-ı hevāsı teskīn
Ķaraferiye idüb ekvāna beyān-ı ülfet

Ķazret-i Ķüsnī Beg olmuşdu müdir-i ‘ādil

‘İzz u iqbālîñe ‘aṭâ-baḥş zamân-ı ülfet

‘Âlem-i nâzigeysi aldı serâser eline
Sâḥa-ı dereke-i iqbâli kırân-ı ülfet

Zâtı bîmişl-i bedeldir o mürüvvet k’ânîñ
Gevher-i ṭab‘îdir elhâk lem’ân-ı ülfet

Şâḥib-i luṭf u himmed o kerîm-i âşiyem
Ḥandân-ı ni‘amı cümleye ḥûṣn-ı ülfet

Menbâ-i rüşd-i zekâvet o me‘ânî-ref perver
Zât-ı zîşâmı Felâtûn-ı zemân-ı ülfet

Ṭûṭî-i ṭab‘ı eger her ne dem olsa gûyâ
Her umûrunda olur tâze zebân-ı ülfet

Zâtîdir zîver-i mecmû‘a-ı şî‘r-i dânişâ
Nuṭkudur bülbül-i gûyende meh-civân-ı ülfet
Vr. 7.a/G.10

Ḥarfû’l-Ta

Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün/ Mefâ‘ilün

· _ _ _ · _ _ _ · _ _ _ · _ _ _

Bu bâzârda revâc-ı rif‘atın varken senin elbet
Te’süf eyleme başın bulur gitdikçe keremiyyet

Elim irmez kumâş-ı vaşlın a‘ṭâya henüz dirken

Nice şād olmıyam hāk içre buldum bir dürr-i kıymet

Bu âmâlde iken dâmen-i vaşlı o şehnâzîñ
 Qarâr-ı bûseliktir zevki gönül olsa da cennet

Emel-i geştisini bir vârtaya uğrattırır âhîr
 Raķīb-i bed-likâle hîç olur mu râh-ı ünsiyet

Şavurdu hârman-i ‘ömrüm öğüttü dâne-i cismim
 Bu çarķ-ı âsiyâ-ı zâlim düşürdü ‘âķıbet növbet

Bedel olsun leb-i menbâ-ı la‘lin sâkî-i dehre
 Gönülde qalmadı aşlâ begim âşâr-i cemiyet

Zulûm-ı çarķ-ı perîşân-i rûzgârımdan **Cemil**şekvâ
 Qalur mu ğayri dilde ba‘d-ezîn âmâlin râhat
 Vr. 7.b/G.11

Fâ‘ilâtün /Fe‘ilâtün /Fe‘ilâtün /Fe‘ilün

— · — — · · — — · · — — · · —

Nuķ-ı cân-baķşı ider mürde-i şad-sâleyi hay
 Odur erbâb-ı hüner mercî-i kân-ı ülfet²

Ülfeti bu dil-i bi-çâreme hem-dem olalı

²aynı varaĝın a yüzündeki ‘ülfet’ redifli gazelin devamı ancak araya başka gazel girmiş ve b yüyazılmış.

İdemem gayrıyla ger olsa bütân-ı ülfet

Öyle bir mertebe kim eyledi murğ-ı dili zabt
Ba' dezâ bağlayamam gayre miyân-ı ülfet

Vehbîyâ yazdı bu demler için isti' fâsım
Koydu bir hüzn-i keder dilde nişân-ı ülfet

Kime kimden ideyim şimdi **Cemilâ** şekvâ
Felek ayırdı bize itdi zebân-ı ülfet
Vr. 7.b/G.12

Mağv-ı işbâtına himmet ider ise Vehbî
Bulur erbâb-ı sühân hakkımı elbet kalmam³

Harfî'l-şâ

Fâ' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilün

-- · -- · · -- · · -- · · -- · · --

‘ Āşık-ı zârîña geç bakmış ol yâre ‘ abeş

Yâre esrâr-ı dilim toğrusu ezhâre ‘ abeş

Başdan ‘ uşşâkını atmak hele lâyıķ mı begim

İltifâtîñ baña nisbet eyle ağıyâre ‘ abeş

³ Gazel dışı yazılmış bir beyit her hangi bir manzumeyele alakası yoktur.

Reh-i ‘aşkıında fedâ-yı dil ü cân itmişiken
 Şân degil cevr-i ezâ ‘aşk-ı ğam-ḥ̄āre ‘abeş

Bir gün elbette döner tâli‘ -i şūmum ḥayra
 ‘Aksine döndüğü bu çarḥ-ı sitem-kāre ‘ābeş

Ey **Cemil** nâlelerimden ḥeder itmez mi benim
 ‘Āşık-ı zârına geç bakmış ol yāre ‘abeş
 Vr. 8.a/G.13

Fā‘ ilātūn /Fe‘ ilātūn /Fe‘ ilātūn /Fe‘lūn

--·-- ··-- ··-- --

Bunca nālânıma sensin yine cāna ba’iş
 Olduñ aḥvāl-i perīşânıma ḥālā bā’iş

Gece tenhâ düşürüb yāre sarıldım sandı
 Oldu anıñ için ağyârıla ğavğa bā’iş

Ne girer aramıza yār ile bed-çehre raķīb

Tāli' imdir beni men' itmege zīrā bā'is̄

Hele mersā-yı necāti bulamaz felek dilim

Böyle baħr-i ğama ğark itmiş sevdā bā'is̄

Şabrī ehl-i dilde pey-rev olaldan şimdi

Şevķiyle oldu bu eş'ār-ı **Cemilā** bā'is̄

Vr. 8.a/G.14

Ĥarfū'l -Cā -yı Mu' accem

Fā' ilātūn/ Fā' ilātūn /Fā' ilātūn /Fġ' ilūn

— · — — — · — — — · — — — · —

Kāle-i vaşlın bulaldan bāzār-ı ' aşķda revāc

Müşterīsın çünkü ey dil sīm u zer etrāfa sac

Ya nice olmaz perişān söylesinler ĥālimiz

Ol perî-zâd tağîdınca meh-cebîne kara sac

Meh cemâliñ meclis-i meyde görünce dâne gice
 H̱âh nâ ẖâh yandı dil pervânesi şem' -i serrâc

Senden ümmîd-i şifâdır bu dil-i bî-mârıma
 Nâr-ı 'âşka neylesun Loqmân kabûl itmez 'ilâc

Rahm idüb âgûşuma gelse o dil-dâr ey **Cemîl**
 Naqd-ı âmâlîm virürdüm dil olurdu ibtihâc
 Vr. 8.b/G.15

H̱arf'ül H̱â

Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _

Yürü ey dil gidelim maḥfi ol dil-dâre şabâḥ
 Bulsun aḥvâl-ı perîşânıma bir çâre şabâḥ

Ġam-kâr olmadan ise olalım dest be dest

Gidelim gonca gülüm seyr-ü çemen-zâre şabâh

Bir uşûliyle bu şeb def' idelim meclisden

Virelim nişbet-i âfet dahî ağıyâra şabâh

Giceler şem' -i şebistânım eden ey meh-rû

Rağm kıl gayri yeter bu dil-i ğam-ğ̃âre şabâh

Ey **Cemil** Şabrî üstâdı idelden tanzîr

Başladı kıl-i şu' urum giceden zâre şabâh

Vr. 9.a/G.16

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâṭün /Fâ' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Sâķiyâ devr itme elde şun bana bir dem kadeh

Râfi' -i hüzn-i derûndur ' aşîka mülzem kadeh

Reng-i ruhsârîñ mıdır yâhûd mey-i la' liñ midir

‘Aks-i rüyuñ iki yüzün gösterür her dem kadeh

Şiire mevşûf olan biñ mu‘ teber bir nesnedir
Çün tenezzül eyledi Cemşid denildi cem kadeh

Neş’e-âverdir kulüb ehl-i ‘aşka dâ‘imā
Gāh hüşyār gāh sermest eyleyen harem kadeh

Yārsız kalsam da maḥrūm olmağı kaydım degil
Çün baña eğlencedir leyl u nehār hem-dem kadeh

Dest-i sākiden pey-a-pey nüş idince ey **Cemil**
Kıbkızıl dīvāne itdi gūyā ebkem kadeh
Vr. 9.a/G.17

Ḥarfü’l-Ḥā

Fe‘ ilātün /Fe‘ ilātün /Fe‘ ilātün /Fe‘ ilātün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _ _

Seni sevdim deyu ‘uşşākına itme ‘itāb eyşūh
Bulur fer şū‘le-i vechinden her şeb māhitāb ey şūh

Şeb-i zulmette kırsan ‘ aşık-ı zârîñ kerem eyle
Ser-gîsûlarıñla rûyuna itme niķâb ey şûh

Çekerken celle-i sühaniñ vücûdum mülkünü elhaķ
Nigâh u fitne-i ğamziñ ile kıldım ħarâb ey şûh

Furûğ-ı şu‘ le-i ħüsnün yaķdırır cânımı her dem
Oluyor sîh-i firķatde cigergâhım kebâb ey şûh

Ĥaķâretle nazar kıлма irersen ķalb-i ‘ uşşâķa
Der-i ‘ aşkıñdan her dâ’im **Cemîl** ķuluñ turâb ey şûh
Vr. 9.b/G.18

Ĥarfü’l-Dâl

Fâ‘ ilâtün/ Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün Fe‘ ilün

— · — — · · — — · · — — · · —

Nâr-ı ‘ aşkı benbe-i dâĝ-ı dile itdi iķ‘ âd

Bulmadım çâre meded bulmada gitdikce ziyâd

Kürre-i âteş ‘ aşkı ider itfâ elbet

Āb-1 luṭf-1 kereminden olur ise imdād

Öyle bir mertebe-i murğ-1 dili kim eyledi zabṭ
Olmadım dam-1 ser-i zülf-i şikenden āzād

‘İyd-1 vaşlıñdan seniñ koç gibi kurbāniñ olam
Kuzucağım yetişür eyleme gel gayri ‘inād

Yeter ey bülbül-i dil bağrını pür-ḥūn itdiñ
Eyleme ol gül-i nāzik-tere gayri feryād

Kendine mesken idinmiş idi tağı Mecnūn
Rūy-1 Leylādan ‘aceb gördü mü aşlā imdād

Cūy-1 Şirin lebin icmedi gitdi āḫir
Şöhret kūhkenimi bir de kim almış Ferhād

Ṭıfl-1 nev-sāle iken mihr-i muḥabbette **Cemīl**
Nār-1 ‘aşk benbe-i dāğ dile itdi iḳ‘ād
Vr. 9.b/G.119

Ḥarfū’1-Zāl

Fā‘ilātūn /Fā‘ilātūn /Fā‘ilātūn /Fā‘ilūn

— · — — — · — — — · — — — · —

Muşḥaf-1 ḥüsnüñde kaldı nokta-1 esrārımız
Derd-i ‘aşkıñdır anıñçün dā’imā ezkārımız

Hırka-püşuz tüşe-i reyb-i riyādan fariğiz
 H̄ân-kāh-ı Mevlevīdir mesken-i devvārımız

Himmet-i naḫdi bulub terk eyledik sīm-ü zeri
 Qalmanı bāzār-ı ğamda şimdi kisb-ü kārımız

Her metā' -ı yāri gördükçe gönül itmeye heves
 Kāle-i 'aşq-ı haḫīkīdir bezm-i bāzārımız

Cāmi' -i ḫüsnünde dil yanmaḫdadır ḫandīl-veş
 Secde-gāhıdır **Cemīlā** ebruvān-i yārimiz
 Vr. 10.b/G.20

Fā' ilātün /Fā' ilāṭün /Fā' ilātün /Fā' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Biz bu bendergāh-i 'aşqda 'aşkıyla 'āşıklarız
 Himmet-i şeyh-i cenāb-ı 'aşqa kim lāyıklarız

Rūz-ı şeb zıkr-i Hūdādır na' ra-ı mestānemiz

‘Ādetüllāha rızāyız emrine şādıklarız

Kimseyi rencide-i düşnāme yoḡdur meyyālimiz
Lezzet-i telḡinbu dehrin görmüşüz sābıklarız

Nār-ı yārdan ḡam degil olsak daḡı maḡv-ı vüçüd
Āteş-i ‘aşḡ-ı ilāhiden ezel yanıklarız

Naḡd-ı himmet var iken elde çı-ḡam sīm u zeri
Sırr-ı furūmuz yoḡdur aşla herkese fā’ikleriz

Zer için eyler tekellüm ‘ālemi ta’cır idüb
Zümre-i sūfi gibi sanmañ bizi sārıklariz

Şekve-i bī-dādımız hiçkimseden yoḡdur **Cemil**
Ol ‘ayānı ḡasbi-i nihān-ı ma’būde biz Vāmıklarız
Vr. 10.b/G.21

Fā’ilātün /Fā’ ilātün /Fā’ ilātün /Fā’ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Bī-vefā bir zālīm-i ḡaddāra düşdü gönlümüz
Bī-mürüvvet biñ cefā yāre düşdü gönlümüz

Bir nigehle şabr u sāmānım yıḡup yaḡmalarsa
‘Akl-alıcı dīde-i seḡḡāre düşdi gönlümüz

Def olunmaz bir belâ-yı hatırıñdır nişleyim
Vâşıl-ı cânân için ağıyâre düşdü göñlümüz

Kesb ü kâr itmeklige dükkānce-i dilde bugün
Sevdiğim müşteri-i dil-dāre düşdü göñlümüz

Nağd-ı cāmı buse-i la' l-ü lebe tebdil idüb
Böylece bir aldama bāzāra düşdü göñlümüz

‘ Aqla uyduķ eyledik bir iş nedāmet var ise
Var mı çāre neylesün nā-çāre düşdü göñlümüz

Żabı olunmaz neyleyim bī-çāre dil yine **Cemil**
Bī-mürüvvet biñ cefācü yāre düşdü göñlümüz
Vr. 11.a/G.22

Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Cihān şimdengirü hayfā baña zindāndır sensiz
Vücūdum āteş-i ‘ aşka düşüb sūzāndır sensiz

Görünce şafha-ı hüsnüñ begim sīnemde naķş itdim
Fedā itmek ne mümkün gözlerim nālāndır sensiz

Nazîriñ görmedim ‘âlemde ey şüh-ı dil-ârâmım
Hele mecbûr olaldan ‘âşıkımñ bî-cândır sensiz

Şafıyyâ-i ‘ârzumal itsem sū-i cānāne
Bu rāzım kimseye fāş olmasun nihāndır sensiz

Efendim āh u serdimle dutuşdı kıbbe-i eflāk
Dönüb bu şeyh-i ‘aşkıñla tenim püryāndır sensiz

Cemil-i zārıñı böyle perīşān itme lâyıķ mı
Kerem kıl istirāḥatden beri her āndır sensiz
Vr. 11.a/G.23

Mefā‘ilün Mefā‘ilünMefā‘ilün Mefā‘ilün

· - - - · - - - · - - - · - - -

Ġarībim āh ol dāre elim irmez gücüm yitmez
Ġamıyla kıaldım āvāre elim irmez gücüm yitmez

Görünce ey gül-i ra‘ nā seni ġāyet begendimdi
Kerem kıl ‘âşık-ı zāre elim irmez gücüm yitmez

Firākın şükürü yıkdı vucūdum mülkünü el haq
Ararım derdime çäre elim irmez gücüm yitmez

Gel ey serv-i hırāmānım beni ağlatma handān it
‘ İnāyet kı1 bu nā-çäre elim irmez gücüm yitmez

Cemilā merhem-i vaşlıñ ile sar gayri sultānım
Sen açdıñ sinede yāre elim irmez gücüm yitmez
Vr. 11.b/G.24

Ḥarfu‘1-Rā

Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Nesīm-i nūkhēt-i zūlfūñle berg-i yāsemin dizer
Nihāl-i qāddini yād eyleyub serv-i çemen dizer

O şūhuñ şevk-i ruhsārı ziyā-güşter idüb bezmi

Ne hâcet şu' leye reşkiyle şem' ü'l-çemen dizer

Bu şeb hem meclis olsuñ dilber gele ey dil-i şeydâ
Dem-i vuşlat ne lezzettir görürsün cân u ten dizer

Tefekkür itmeyince ey gönül fâş itme esrârîñ
Vişâl-i yâri maḥlûb itmedin zîrâ dehen dizer

O raḳḳâş-ı perî-peyker idince vuşlatıñ îmâ
Der âgûş-ı miyân içre **Cemîlâ** pîrehen dizer
Vr. 12.a/G.25

Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Cefâna ḳâni' olduḳ ğayri luḥf-ı bir vefâ göster
Ezâyı aradan ḳaldır hemân rû-yı liḳâ göster

Bulur belki marîz-i dil necât ümmîdini cânâ
Şarâb-ı la' lini şun aḳzıma bir dem devâ göster

Yeter hūzn-i kūdūretle esīr-i ferş-i hicri oldum
Vişālīñ müjdesiyle cānıma şevk u safā göster

Bunuñcün hikāye isterim ‘ arz-ı niyāz itmek
Baña ağıyārdān bir intikām-ı dil-rubā göster

‘ Aceb resm-i Mecnūn bulunmaz mı eşer sende
Nigāh-ı luṭfla gel meylini cānım baña göster

Ḳalursa nār-i ‘ aşkıım benne-i dāğ-ı derūnumda
Yaḳar ḫalk-ı şerārım heb **Cemilā** bir ‘ aṭā göster
Vr. 12.a/G.26

Diger

Fāi‘ lātūn/ Fe‘ ilātūn/ Fe‘ ilātūn /Fe‘ ilūn

— · — — · · — — · · — — · · —

Meyyālīm ol dilber-i meh-pāre degüldür de nedür

Nazarım tābiş-i ruḫsāra degüldür de nedür

Nice āşūfteyim ol şem‘ -i cemāl-i yāre

Yandığım ‘ aşkıyla bu nāre degüldür de nedür

Görücek hâl-i perişânımı raḥm itmezsîñ
 Ğarazîñ ‘âşık-ı nâçâre degildir de nedür

Nice rivâyetiñi bâb-ı keremiñden bî-şek
 Ülfetiñ ḥaşşa-yı aġyâre degildir de nedür

Dil-i heveskâr-ı talebdır o şehnâz-ı **Cemîl**
 Nâ‘il-i vuşlat-ı dil-dâre degildir de nedür
 Vr. 12.b/G.27

Mefâ‘ ilün /Mefâ‘ ilün /Mefâ‘ ilün /Mefâ‘ ilün

· --- · --- · --- · ---

Baḥâr eyyâmıdır cânâ açıldı reng be renk güller
 Nevâ itmektedir ‘aşka düşüb her demde bülbüller

O mâh-rû burc-ı ikbâlden mi toġdu sevi gül-zâre
 Nücûm-âsâ dizilmiş gerdeninde âh o fülfüller

Çaçarken bâğ-ı gâmezden eyleşdim dâm-ı gîsûların
Hele murğ-ı dile bir âl ile pend itdi kâküller

Hayâl-i zülf-i dil-dârımla oldum şöyle becâbec
Yazıkdır şîşe-i kâlbimde solsun tâze sünbüller

Cemîl zârîñı bir kerecik şâd itmediñâñır
Revâ mı iltifâtıñ dâ' ima görmektedir eller
Vr. 12.b/G.28

Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün/ Mefâ' ilün

· --- · --- · --- · ---

Furûğ-ı leyle-i 'aşkıñ beni sūzâne itmişdir
Yabâna düşüb Mecnûn gibi dîvâne itmişdür

Ġulûv itmek ne hâcet ejder-gîsûların câna
Vücûdum mülkünü cism-i ġamın dîvâne itmişdir

Saňa dād-ı Hüdâdır nâz ile böyle letâfetler
Cemâlin şem'ine cânım yakub pervâne itmişdür

Toğunduğça fitil-i âhıma nâr-ı gamın eyvâh
Bütün hâlkı şerârımla bu 'aşkımla yâne itmiştir

Cemil zârını zincir-i 'aşkımla idelden pend
Pey-pâne düşüb Mecnûn gibi divâne itmiştir
Vr. 12.b/G.29

Diger

Fâ' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe'lün

— · — — · · — — · · — — — —

Seyr iden olma her demin ğabğabı almalıdır
Bağ-ı hüsnuñ daği şeftâlüsün almalıdır

Şordum ol şâkî-i gül-rûya bugün meyhânedede

Didiler kim ānı bint-i inebe şormalıdır

Neş'e-āverdir anıñ maħmūr-ı mest ü ğanzesi
Kesl-i keyf olmazdan evvel arayub bulmalıdır

Zulmet-i hicrette aldım fikr-i zülfüñ yād idüb
Bu gice mehtāb-ı ħüsnüñ şevķine baķmalıdır

Tāze tāze neşve-i la' l-i meyinde ol bed raķīb
Bī- maħābe nüş idüb ol kāfiri aşmalıdır

Şordum ol duĥter-i zī pīr-i muġāna ey **Cemīl**
İzleyub ānı yatagında didi basmalıdır
Vr. 13.a/G.30

Mef ūlü /Mefā' ilü /Mefā' ilü /Fe' ūlün

--- · · --- · · --- · · ---

Aldatma beni dün gicekiden ħaberim var
Ser-beste yatur dilde daha çok nelerim var

Vāķıf ola gör rāz-ı dile eyleme ibrām
İfşā idemem toġrusu, ħakde ħararım var

Çeşmiyle bakıp gamzesiyle itdi işāret
Ketm eyleme hançer gibi bak dīdelerim var

Heb muṭrib-i mey mi seniñ eğlenceñ a goncam
Būlbūl gibi benim de ne hoş nālelerim var

Pūr-tāb-ı ruḥundan alarak āteş-i ‘aşkı
Dünyāyı yaķar bir nice āh u şererim var

Naķd-ı emel midir saña sarf olduğu yoḥsa
Dükkānce-i gerdūnda ne sīm u ne zerim var

Hilmi nola almazsa bumażmūnu **Cemilā**
Sabri gibi bir şā‘ir-i ehl-i hünerim var⁴
Vr. 13.a/G.31

Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün

· --- · --- · --- · ---

Furūğ-ı şu‘le-i rüyuñ düşünce cāna yangın var
Ne bir zālim-i āteş ķaldı ciger büryāne yangın⁵ var

⁴ Hilmi, Sabri adlı şairlere kaynaklarda rastlanmadı. Her ikisi de muhtemelen mahalli sanatçı.

⁵ Divanda’ yanıkın’ yazılmış ancak beyitlerin manaları dikkate alındığında doğrusunun ‘yangın ‘olduğu görüldü. Müstensih hatası.

Ṭutuştı şu' le-i cevvēle-i veş bu ḥāne-i ḳalbim
Temāşā eyle gel gör sevdiğim cānāne yangın var

Delüb berḳ-i niḡāhın sīnemi gecdi dil-zāre
Sevinmez bir belāyı āteş-i hicrāna yangın var

Begim nūr cemālinden cihānı āteş almışdır
Ṭulumba al yetiş imdāda gel zīrā ne yangın var

Cemīlin serteser yandı hemen def' eylesun āh
Ne bir zālīm āteş ḳaldı ciger büryāne yangın var
Vr. 13.b/G.32

Diger

Fā' ilātün/ Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Dāḡ-ı 'aşḳın sīnemde gitdikce kermiyetlenür
Bir devāsı olmayınca yārimin 'iddetlenür

Derd-i sevdā ḳorḳarım bir gün helāk eyler beni

Sinede tığ-i muhabbet yâresi şiddetlenür

Gerçi şayd itdiñ begim şehbâz-ı gamziñla beni
Dâm-ı zülfünden rehâ kııl murğ-ı dil zahmetlenür

Qāni‘ ol sâde temâşâ-i cemâl-i yâre dil
Harf-endâz olama zîrâ tab‘ -ı yâr hiddetlenür

Qıl nazâr-ı diqqatle dil sabâha dek pervâneler
Şeb olunca şem‘ a-i dil-dâre cem‘ iyyetlenür

Hardan efsûne meyyâlim ol mehpâreye anıñçün
Harf-ı vuşlat şadır olmadan tenim dehşetlenür

Bir nigâh-ı iltifâtla qâ’il oldum şimdilik
Vaşl için soñra **Cemîlîñ** ‘âkıbet külfetlenür
Vr. 13.b/G.33

Diger

Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâṭün /Fâ‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Dâğ-ı sînem şerhalendi tığ-i ebrûdan mıdır
Yoħsa bu hün-ı cigerler çeşm-i cādûdan mıdır

Râyiğ-ı zülfün semendir qâmetin sünbül müdür

Cism-i pākīñ ya ḥamīr-i müşk-i āhūdan mıdır

Nükhet-i pākīñdir ancak cānıma te'sir iden
Böyle bī-ḥūş olduğum maḥzākī şebbūdan mıdır

İktifā olmaz cemāl-i mihr-i 'ālem ... sīne
Ol leb-i la'lin efendim bir içim şudan mıdır

Pek ta'accüb da'vet-i bezm-ü gülistān imiş
Bülbül-i şurīdesin zülf-i semen-būdan mıdır

Dīde-i şehlāsı mıdır mest iden böyle **Cemīl**
Yohsa bu ḥūn-ı cigerler çeşm-i cādūdan mıdır
Vr. 14.a/G.34

Fā' ilātün/ Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilün

— · — — · · — — · · — — · · —

Yāre bülbül gibi nālem 'aceb itmez mi eşer
Nicün aḥvālime raḥm itmiyor ol gonca-i ter

Şem' -i ruḥsarına yandım gice pervāne-şıfat
Yariñ uğruna bi-rāyişden mi nolur virmege ser

Merhem-i vaşlı ile şarmadı yârem o tabîb
 Hañçer-i hicriyle sînemde açubdur bir yer

Beni bend eyleyeli silsile-i zülfüne yâr
 Görücek o nûr-ı hüsnüñ nice cismim düter

Ey **Cemîl** âh u figânım taş itdi tâ beter
 Niçün aḥvâlîme rahm itmiyor ol ḡonca-i ter

Vr. 14.a/G.35

Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâi' lün/ Mefâ' ilün

· _ _ _ · _ _ _ · _ _ _ · _ _ _

Güşâd-ı bâb-ı lütfüñde penâh olmaḡdadır her kes
 Şoḡaḡ âvâresi ḡaldım acır yok ḡâlîme bir kes

Ḳamu ' aşıḡlarıñ iḡsân-ı lütfüñla olup memnûn
 Ḳuluñ üftâdene rahm it bu dünyâda faḡîrim pes

Ṭayansun āh u zārıma felek ŧimdengirü eyvāh
Bütün ŧeb-i çarḥ-i nüḥ-tāka deründan çıkmada bedes

Nice ben yanmayım ol ŧıve-i reftārına yārıñ
Miyān-ı nīm libādeyle başında sāde bir dal fes

Bu ḥāl-i zārıma yerde beŧer gökde melek ağlar
‘Aceb raḥmıñ bulunmazmı senin ey kāfir-i nev-res

Gülistānından o ŧūḥuñ güzār itdikçe raḥm itsüñ
Periŧān ḥālimi bildir gel ey bād-ı ŧabā sen es

Cemila fānı dünyādan uŧandım neyleyim bilmem
ŧoqaḳ āvāresi ḳaldım acır yoḳ ḥālime bir kes
Vr. 14.b/G.36

Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün

· - - - - · - - - - · - - - - · - - - -

Ḥarām-ı cünbüŧünden kebg-i nāzım ḳamer-bān ağlar
Leb-i mu‘accez deminden tūḫ-i āteŧ-zebān ađlar

Nerimān-ı zemān olsa götürmez celle-i ŧaḫtıñ
Kemān-ı ebrülarından ḥüne düşmen kahramān ağlar

İdince ‘arz u ħüsn tâbedârîñ pertevi dehre
 alub hayret fezâ zulmet-keş mihr-ü cân aqlar

ounduka fitil-i âhıma berk-i nigâhın âh
 Gelüb âvâze-i ra‘ de şadâ-yı elemân aqlar

Oĥûnî meşrebin râhat mı or dillerde ey şâhım
 Kurulmuş tâ-ı ebrû üzre tûĥ-ı ĥûn-feşân aqlar

abîbim neşter-i ĥamzeñ ne ĥâcet sîneme vurma
 Görüb mahza nigâhın sîne-i sûziş-bân aqlar

Gelince pâk-i bâbına dîde vü dil sîne-i süzân
Cemîl ifşâ-i râzıñ dermiyân itmiş hemân aqlar
 Vr. 14.b/G.37

arfu’ş-Şâ

Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _

Âh ey tıfl-ezâ ĥü‘âce-i ‘aşdan mı geliş
 Yoĥsa ezĥâr-i gülistân-ı çemenden mi geliş

Ne bu ĥub-gerde-i ruĥsâr-ı ĥuşübâne nigâh

Vehm idüb böyle serî' -i rāh-ı 'adūden mi geliř

Bū-yu gülden mi 'aceb böylece bî-ḥūř olduñ
Ne ḥaber bülbül-i 'aşq gonca-i femden mi geliş

Serteser dehri ziyā itdi ṭulū' -ı rüyūñ
Ah ey māh-ı cihān burc-ı felekden mi geliş

Kāle-i ḥüsnüñ heb müşterî ferd u inřā
Sevdiđim řūḥ-levend mülk-i 'Acemden mi geliř

Başqa bir seyr-ü temāřa viriyor ehl-i dile
Haṭṭ-ı ḥāl-ı siyāhıñ semt-i Habeřten mi geliş

Ḥayret irāt idiyor dā'ire-i ḥūřumuzu
Bilmem yine **Cemil** kağı ṭarāfdan mı geliş
Vr. 15.b/G.38

Fā' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilün

— · — — · · — — · · — — · · —

'Aceb ol derd-terim kimler ile yār olmuş
Ḥayli dem görmedim ammā dahī bilmem n' olmuş

Bister-i ğamda uyurken gice ol gonca-i femim
Cānımıñ şaydına çıkan yeni bir yol bulmuş

şehlevendim birine sen de mi ma'il olduñ

Gül cemâliñ ne ‘aceb böyle şararmış şolmuş

Meyve-i vuşlatımı tâze yetişen göricek

Bî-muḥâbâ el atup kôrķarım aġyâr bulmuş

Cânıma gecdi **Cemîl** ḥasret-i derd-i elemlî

‘Aceb ol derd-terim kimler ile yâr olmuş

Vr. 15.b/G.39

Diger Müstezâd

Mef’ûlü /Mefâ’îlü/ Mefâi’lü /Fe’ûlün

---· ---· ---· ---

Mef’ûlü/ Fe’ûlün

---· ---

Bir bezm-i gülistâna bu şeb yâre düzetmiş

Teşrîfe uzatmış

Bâ-yı emele lâhûri a’câm teşrîfe döşetmiş

Ğâyette begenmiş
 Bir râyiḥa-yi ṭayyībedir ta' rîf olunmaz
 'Aklıla bulunmaz
 Başdan başa elvân şukūfiyla düzetmiş
 Ziynetiyle donatmış
 Elde ḳadehi sāḳi-i gül-rû tutarlar
 Şaf beste dürerler
 Ol sā'ir-i simīnine cām-ı mey şunmuş
 Teklîf idinmiş
 Gül devrine şarkī-i bahāriye oḳurlar
 Ol muṭrib güler
 Bülbüller şūr eyleyerek taḡa ḳaçınmış
 Ğâyette utanmış
 Şerminde düşüb güllere pür-tâb-ı ruḥundan
 Ol murḡ-ı lebinden
 Īmā-yı vişāline **Cemil** dīde uzatmış
 Al ḳana boyatmış
 Vr. 16.b/M.3

Ḥarfü'l-Žāž

Mef'ülü /Mefā' ilü /Mefā' ilü /Fe'ülün

— — · · — — · · — — · · — —

Şordum yine gülşende bugün bülbüle maḥşüş

Feryād-ı ciger-süzümü ancak güle maḥşüş

Evrāḳ-ı güle yazmış ezel ḥāme-i ḳudret

Ḥandān güle girye-i vāh bülbüle maḥşüş

Şevk-âver iken vech-i Zelihâ o zamân kim
Aldı yine ol Yūsuf-ı dehri ele maḥşūş

Ol çeşm-i ğazālî alam āġūşuma dirken
Deldi cigerim ğamzesi bir âyenle maḥşūş

Tâtâr-ı tekke zabt iderek tîġ-i devâ beru
İklîm-i dili eyledi yaġma bîle maḥşūş

Meydân alayım dereke-yi ‘aşkında o şūḥuñ
Bülbüle-i hicrinde çekdim Cell’e maḥşūş

Tanzîre sezâdir diyu bu beyti**Cemilâ**
‘Arz eyledi Ḥilmi gibi ehl-i dile maḥşūş
Vr. 16.b/G.40

Ḥarfü'l-ZaZ

Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Bende itdim ḥâl-i zârım ol şeh-i ḥübâna ‘arz
Ḥayfâ-ı ber vech ile ‘arz eyledim ammâ ne ‘arz

Sîne-i mecrūḥumuzda setr olub bulur şifâ
Merhem-i luṭfuñ idersen bu dil-i dīvâne ‘arz

Luṭf-ü iḥsāna eṣed ihtiyaç ehl-i nefir
 ‘Ayb olunmaz itseler ḥālını sulṭāna ‘arz

Gül güler ḡonca ḡüṣād eyler ruḡ-u ḡül-ḡünunu
 Derd-i maḡṣūṣ olan kim bülbül-i nālāna ‘arz

Bezm-i ḡüsnüñ ṣem‘ ine pervāne-āsā ḡöñlümüz
 Eyledi sūz-ı derūnuñ yana yana yana ‘arz

Ṣeḡsuvārım rāh-ı ‘aşḡıñda beni muḡacir deyu
 Tır-i müjḡānyla itdi ḡamze-i fettāna ‘arz

Ehl-i dil-dār ey **Cemil** merd-i suḡan ḡadriñ bilür
 Eyledim yine bu nazm-ı Nūrī-i ‘irfāna ‘arz
 Vr. 17.a/G.41

Diger

Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Rām olur mu herkes itmekle dilin cānāne ‘arz
 Āṣinā olana iderler ḡamze-i fettāna ‘arz

Meyve-i vuṣlat virir mi saña ḡiç ol naḡl-ı nāz
 Zāhid-i hod-bīn iderseñ nuṣḡunu yābāna ‘arz

Sāmi‘ a- resdir ulūb-u ehl-i ‘ aşkı fehm ider
Eyler isen pendin eyle merdüm-i rindāne ‘ arz

Ey tecāhülle mufah har baksañā ehl-i dili
Derd-i ‘ aşkın h ç ider mi mekteb-i cebāna ‘ arz

Semt-i ebrūda olařma an ider murġ-ı dilin
Zūlf-i tekb rin iderse sen d l-i divāne ‘ arz

G l m ze gelmez ol āhid vaşşidir g yet **Cem l**
Ey sebk-mugaz eyleseñ de ışşa-i efsāne arz
Vr. 17.a/G.42

arfu‘l-T 

F ‘ il t n /F ‘ il t n/ F ‘ il t n /F ‘ ilün

— ‘ — — ‘ — — ‘ — — ‘ —

Bek yakışmış muşşaf-ı ruşs rına bu naşş-ı at
Levh-i dilden de kazıtma ‘ āřıř-ı z rın nuat

Bülbül-  dem-s zenim derd-i ruřuñdan ‘  cizem
G l dimek ruşs r-ı alına bu gönlümde ġala

Fer virür mihr cihân-tâbına cemâliñ dâ'imâ
Rev-nümâdır veche-i pākizinde gül alışmış el-vaşat

Nār-ı 'aşkıñ yār ile itfā olurdu şübhesiz
Tâ be ahşâm vazı' havaş olsak dañi manend beṭ

İ' tibār itmez **Cemilâ** ol bed kâle fūrüş
Defter-i âmālımızda olmayınca naqş-ı ḥaṭ
Vr. 17.b/G.43

Ḥarfü'l-Ẓā

Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Câme-i ḥāb-ı yārdan ḥazz eyledim ammā ne ḥaz
Vuşlatiñ ikrārdan ḥazz eyledim ammā ne ḥaz

Müşk-i āhū-yu ḥoten mi serteser cismin aceb
Bū-yu 'anber-sārdan ḥazz eyledim ammā ne ḥaz

Çeşm-i şehläsı ile maħmūr u mest itdi beni
 Didesi sühārdan hāzz eyledim ammā ne hāz

Bir şükker-i hānd-ı latīfe bezelidir bezm-i dile
 Ol leb-i mey-hārdan hāzz eyledim ammā ne hāz

Leb be leb zānū be zānū hayfā o şūh ile
 Şoħbet-i emrārdan hāzz eyledim ammā ne hāz

Gül gelüb gonca güşād itdi şarub bülbül-i demin
 Gülşen-i gül-zārdan hāz eyledim ammā ne hāz

Dāmen-i inkārımı havfiyla tutarken **Cemil**
 Vuşlatıñ ikrārdan hāzz eyledim ammā ne hāz
 Vr. 17.b/G.44

Harfü'l – 'Ayn

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Beni bī-derd iken biñ derde dūçār eyleyen t̄ālī'
 Rehā-i ğam iken bu ğamla düşvār eyleyen t̄ālī'

İderdim gāhice gonca-i ğaddārun için enīn-i vāh
 Velākin rüz-şeb bülbül gibi zār eyleyen t̄ālī'

Alışmışdı yanub yağılmağı pervâne dil lakin
Enīs-i cism-i şevkiñle pür nâr eyleyen ʔaliʕ

Benim sâhil-i reʕis-i deryâ iken geştī-i maqşûdum
Ġarīḫ-i lücce-i bahre girif-târ eyleyen ʔaliʕ

Ġarīb başım ƙaldım genc u ğurbette şoranım yoƙ
Melâti olmasa bâri şevâd-ı yâr eyleyen ʔaliʕ

Ne yâr-ı bî-vefâdandır ne çarḫ-ı perestimdendir
Beni cân-ı cihândan tek şev-bizâr eyleyen ʔaliʕ

Elim bir nesne tutmazdım **Cemîlâ** zevkden ğayrî
Dönüb çarḫ-ı felek baş üzre devvâr eyleyen ʔaliʕ
Vr. 18.a/G.45

Diger

Mefâʕ ilün /Mefâʕ ilün /Mefâʕ ilün /Mefâʕ ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Dem-i vuşlatta ey dil şanma bir âhın olur mâniʕ
Edâ-yı fen mükiriyle o şūḫ-ı şen olur mâniʕ

Açılmaz kimseye ol ğonca-i şukûftemiz zirâ
Terennüm itmeye bülbül-i ḫâr bir âmin olur mâniʕ

İrişmez leşker-i Leylâya ʔob-ı âh-ı Mecnûnuñ
Raķīb-i kûh hey'et-i kal' a-ı âhın olur mâni'

İrişmez menzil-i âmâle tiz revâ olan kimse
Te' accüle nihâyet pâyine dâmen olur mâni'

Cemîlâ meyve-i vaşla yedd-i âmâlımız irse
Edâ-yı fen-i mükriyle o şūḡ-ı şen olur mâni'
Vr. 18.a/T.1

Ġazel-i Ḥâlimî Nazmın Şed

Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilâtün/Fe' ilün

--'--- --'--- --'--- --'---

Bî-şadâ künc-i elemde zâr-ı giryânım cû-i şem'

Bî-nevâ derd-i şemle âh u efgânım cû-i şem'

Terk-i bezm-i hicrinim baġbûle-i zûlmetdeyim

Fâş-ı râz itsem ḥafice böyle sūzânım cû-i şem'

Ġayret-i ‘aşk ile pervâne pür vebaliñ yaķar
Gerekürdi şevk-i yâre âh-ı süzânım cû-i şem‘

Âteşe kendin atar faknûsdan pervâne-i dil
Göricek nâr-ı muhebbetle firûzânım cû-i şem‘

Bir gice teşrîf kııl ey mâh-ı Ken‘ân lütf idüb
Eyle Ya‘kûb-ı dili pertev-fezâ cânım cû-i şem‘

Meh-i muhebbetim gel kerem kııl zûlmet-i firâkatdeyim
Rûşen itsün nûr-i vechiñ beyt-i aġzânım cû-i şem‘

Ĥalkı pür-şevķ ideniñ başıñ keser mefer-i âşan-ı ġam
Böyle dîrîn-i çarh-ı giryân-ı Ĥandânım cû-i şem‘

Gâh zûlmet gâh pür-şevķ bî-ķurrâ devr itmede
Tavr-ı nâ-pür-câ-yı bezm-i dehre Ĥayrânım cû-i şem‘

Günyüzü göremem şeb-i nârîñ ġamda yanmadan
Yanmada ânîñ içün şem‘ -i şebistânım cû-i şem‘

Âteş-i ‘aşķ bir şerer bıraķdı **Cemîl** cân u dile
Geldiġünçün âleme Ĥâlimî peşimânım cû-i şem‘

Vr. 18.b/G.46

Ĥarfü'l-Ġayn

Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Ben o murğ-ı lâ-mekânım lânedden kıldım ferâğ
Rağbetim yok zülf-i dâm virânedden kıldım ferâğ

Ḥasret-i Leylâ-yı güzer-gâh-ı hayâlimden ba‘ id
Ben o Mecnûn’um âbâ-yı atadan kıldım ferâğ

Sûzışın pervânesiydi şem‘ -i bezm-i ḥüsnünüñ
Fâriğim şimdi dil-i pervânedden kıldım ferâğ

Mest-ı ‘aşk-ı vahdetim bilemem nedir ben câm-ı cem
Sâkiyâ ben küşe-i meyḥânedden kıldım ferâğ

Ḳalb-i esrâr-ı ḥafiye âşinâdır ol bilür
Kimseler bilmez nedir âmmâ neden kıldım ferâğ

Gülşen-i bâğ-ı irem olsa nazâr itmem **Cemil**
Ben o murğ-ı lâ-mekânım lânedden kıldım ferâğ
Vr. 19.a/G.47

Harfî’l -Fe

Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün/ Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilün

— · — — — · — — — — · —

Âh kim ol dil-rübâ ḥâlim perişân itdi ḥayf
Giceler tâ şubâḥa dek hicriyle nâlân itdi ḥayf

Mesken ittim dağ-ı Mecnûn’u bu günler kendime

Leşker-i gam hāne-i albimi vīrān itdi ayf

hkim zūlf-i esīriñ olduđum günden beri

ālime ram itmeyüb dūar-ı efgān itdi ayf

oymadı bir lazā tkāt bu ten-i lāđarda āh

aner-i gānzeyle sīnem şöyle ‘üryān itdi ayf

Günyüzü göstermedi bir dem **Cemīl** bat-ı siyāh

Giceler tā şubāa dek hicriyle nālān itti ayf

Vr. 19.b/G.48

arf u-l a

Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilātün /Fe‘ ilātün/ Fe‘ ilün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _

h kim kundā biradı gönlüme eşrār-ı ‘aş

Cān evinde muarri idüb kendiñce ayfā nār-ı ‘aş

almadı tāb-ı tūvānım lāđar-i cismimde ayf

Hicr-i yâr ile hemân çekmekdeyim âzâr-ı ‘aşk

Derd-i ‘aşka hikmet-i Loqmân nice kâr eylesün

Çün naşîb olsa ezelden yine ne bî-çâr-ı ‘aşk

Halka-i tevhide yâ-hû çeker dîvâneyim

Rûz-ı şeb derd-i zebânımdır benim ezkâr-ı ‘aşk

Zühreyi raşş-âver eyler hâleye dâ’im o mâh

Dönmede rûzân-ı şebân bu kerden pür-kâr-ı ‘aşk

Söyletir dîvâne-i dil ‘aşkın ile şâm seher

‘Aqlımı târâc itdi ey **Cemil** inkâr-ı ‘aşk

Vr. 20.a/G.49

Diger

Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ lün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ _ _

Gice meclisde o şühû nice demler andık

Âteşin ruhları ihtâre gelince yandık

Olamaz meclismiz zevkiyle bir dem sensiz

Zevk-i maḥfî ideriz biz bize yârim şandık

İki de bir de kırar h atır-ı ‘u   k ı gider
Bize r am olmıyacak ol per  z r  k andık

 atle ibr m iderim ‘açığını y r dir imiş
T g-i ebr su ile h arb iderek  atlandık

Ey **Cemil** fir at-i dil-d r ile ser-mest olduk
B de-i ‘aşkın i ub c m almadan kandık
Vr. 20.a/G.50

Diger

F ‘ il t n /F ‘ il t n /F ‘ il t n /F ‘ ilün

-. - - - -. - - - -. - - - -. - -

T fl iken yakdı benim de c nımı e r r-ı ‘a k
Ol zam n bildim tükenmez derd imiş dil-d r-ı ‘a k

Fir at-i dil-d r ile z r u niz rım Őub a dek

H̄āb u rāhat koymadı dīdemde bu efkār-ı ‘aşk

‘İllet-i ‘aşka devā olmaz eṭibbā-yı zamān

Görmedim şıḥḥat yüzü ben olalı bī-çār-ı ‘aşk

Leyle-i ḥasret-zedem kaldım ğarīb-bi-mecāl

Eylerim Mecnūn gibi her demde ahu zār-ı ‘aşk

Derd-i ‘aşka dūş olanlar var mı bulmuş bir devā

Ya nice Loḳmān olsa kār itmiyor tīmār-ı ‘aşk

Gūş iden yoḳ hāl ü zārim kime taḳrīr eyleyim

Ey **Cemil** kaldı derūnumda bütūn eṣrār-ı ‘aşk

Vr. 20.a/G.51

Diger

Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün

·---- ·---- ·---- ·----

Firāḳ-ı yār ile bir dem şu ‘ālemde ḳarārım yoḳ

Yanımcı bir teselli baḥş olur hīç yār-ı ğarım yoḳ

Nuḳūd-ı cānı uğrunda fedā itdim idi ammā

Dil-dârim idecek dirler yine bir şive-kârim yok

Nice çāk-i girībān itmiyem sūz-ı firāk üzre
Ġarība künc-i miḥnetde kalub şevk-i rim-sârım yok

Seniñçün dereke-i ‘aşqda göñlüm hū çeker her dem
Cemâliñ şem‘ine pervâne-veş ġayrı yanarım yok

Diriğ itme nazār-ı nezâret-i nâ-çârına cânım
Yanub yaqılmadan âh itmeden bir başqa kârim yok

Cemîliñ cânını her bir görenler âh iderlerdi
Yanımcı bir tesellî baḥş olur hiç yâr-ı ġarım yok
Vr. 20.b/G.52

Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fe‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Tıfl iken gehvâre-i vâyemde ḥub-ı yâr-ı ‘aşq

Ol zemân te’sir itdi cânıma ezkâr-ı ‘aşq

Qıssa-ı gülden eyledim sırr-ı rumûz-ı ‘aşkı aḥz

Bülbül-i cân u dile ilhâm olundu var-ı ‘aşq

Sākī-i bezm elinden cām-ı ‘aşkı nüş iden
Oldular mest-i Hüdā-yı vahdet-i esrār-ı ‘aşk

Mihr-i hüsnum veche-i pākiñ ile ‘arz-ı şahın-ı dile
Sende hüsni-i ‘aşk varsa bende vār envār-ı ‘aşk

Her zenne-i mekkāre h̄ahişker idi Yūsuf için
Buldu āvāz-ı Zelīhā ile kerem bāzār-ı ‘aşk
Vr. 20.b/G.53

Diger

Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün

· --- · --- · --- · ---

Saña biñ şevķile ey şūh-ı müsteşnā bu cān ‘āşık
Tutuşdu firķat-i dil nūr-ı ‘aşkıñla yamān ‘āşık

Kemend-endāz olunca zūlfünüñ zincirine göñlüm

Ġamîla bülbül-âsâ dâ'ima eyler figân 'âşık

Buyur gül-zâra nâzıla bahâr eyyâmıdır şâhım

Nevâ-ı 'aşk ile olsa saña h'ânend-kân 'âşık

Metâ' -ı vuşlata maḥâzâ satma beni ḥarîdârim

Bu pend-i rigâh h'âhişle olub ḥalk-ı cihân 'âşık

Cemîlâ ḥalka-i ustâdı tanzîre ne ḥiddetdir

Âniñ şî'rine toğrusu dehân 'âşık zebân 'âşık

Vr. 21.a/G.54

Ḥarfü'l Kef

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Naḫş iden bu levḥa-ı ḳalbi hayâlîndir seniñ

Şevḳ viren bezm-i aḥbâba cemâlîndir seniñ

Mihr-i ḥüsnüñ nev-civânım işte virdi dehre nür

Cānıma te'sir iden bu ħub ħālindedir seniñ

‘Āndelīb-i dil ider ‘aşkıñ ile āh u figān

Cānıma nükhet viren bu verd-i ālindedir seniñ

Serv-i ħaddın var ise tūbā-i cennetden eṣer

Bāğ-ı ħüsne meyve-i vaşlıñ kemālindedir seniñ

Bezme geldikçe dahi nāmım benim yād itmediñ

Va‘d-ı vaşlıñ aşlı yoğ bir meger ālindedir seniñ

Merḥamet ħıl alma āhım biñ yanığdır dil-rubā

Rāh-ı ‘aşkıñda **Cemilā** pāy-mālindedir seniñ

Vr. 21.b/G.55

Diger

Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Hevā-yı ‘aşka uydu murğ-ı dil pervāz neylersin

Gülistānına o şūḥuñ ider āvāz neylersin

Süveydā-yı derūnumla gezerken rāh-ı ‘aşkıñda

Girift itdiñ beni ey âfet-i tannâz neylersin

Bu dürr-i ‘âşkı zâhid bilmediñbuncağ kıyâs itme

Göñül ser-nâme-yi şevke ider âgâz neylersiñ

Bütün şeb-i nâr-ı sevdâ yanmada sînemde dâğ üzre

Söyünmez âb ile ey dilber-i mümtâz neylersiñ

Sen uğrattıñ beni derde su’âl itme yeter hâlim

Yine âgyârı itdiñ ârâğ-ı ğammâz neylersiñ

İrerdim gerçi çokdan vaşl-ı dil-dâra **Cemîl** ammâ

Ezelden böyledir bu tâli‘ -i nâ-sâz neylersiñ

Vr. 21.b/G.56

Diger

Mef’ülü /Mefâ’îlü /Mefâ’îlü /Fe’ülün

— · · — · · — · · — · · —

‘Aşkın ile bu nâliş-i efgânımı görseñ

Rahm eyler idiñ haşşâ-i nâlânımı görseñ

Bir nîm nigâh ile ciger-gâhımı deldi

Āhū-munis ol āfet-i devrānımı görseñ

İyķ viyķ ile ķan ağlamadan ķalmadı tākāt
Hicretle begim derd-i firāvānımı görseñ

Ṭa' n itmez idin ehl-i dile şūfī maḥaķaķ
Bu yoşma edā didesi mestānımı görseñ

Ṭūṭī-i sūḥan-ber ü rārīş añla **Cemilā**
Nūrī gibi eş'ār-ı sūḥendānımı görseñ
Vr. 22.b/G.57

Diger

Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _

Derde düşdüm reh-i 'aşķında o yārñ gezerek
Zülf-i zincirini boynuma takub gezdirerek

Çıkma ķoynumdan aman dir iken ol dil-dāre

Kuzucağım nice kabdı o raķīb al iderek

Reh-güzārīnda revān olmuş iken dil-dārīn
Cānımıñ şaydına çıkdı yolumu izleyerek

Bir ķor āteş atarak külbe-i aħzānıma āh
Ocağı baht-ı siyahımı dahi isleyerek

Seyr için ey **Cemīl** üftādelerine yārim
Zülf-i zincīrimi boynuma takub gezdirerek
Vr. 22.b/G.58

Diger

Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilün

— · — — · · — — · · — — — · —

Yāre üç çifte bādeyle giderken gezerek
Şataşub ol beti gördüm fülķasın sürerek

Öyle āgūşuma aldım ki şarıldım ķoķdum

Gerden-i sâfını tâ sabâha kadar dişleyerek

Bu şeb ol mehveş ile haylice mehtâb itdim
Zevk idüb ‘arız-ı ruhsârını bûs eyleyerek

Meh atur gibi gehvârede ol tıfl-ı dilim
O güzel yoşma-edâdan dahî şîr emzirerek

Tıfl-ı cân-pâreme bâzîçe için hanemde
Mâkiyân-ı dilim âh yavrusunu işliyerek

Meclîs-i meyde okunduğça şafâ-yâb olsun
Bir gazel söyledim aḥbâbı **Cemîl**ḥaṭ iderek
Vr. 22.a/G.59

Diger

Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Ehl-i ‘aşka bir belâ-yı nâgehân mı perçemiñ
Murğ-ı gönüle dâne vü dâm nişân mı perçemiñ

Zir-i fesden toğlub iqlîm-i ḥüsne ser çeküb

Şah-ı ruhsāra kurulmuş sāyebān mı perçemiñ

Avrupa iqlimini başdan başa teşhîr idüb
Her teli bir ejder şîr-i jiyān mı perçemiñ

Şah-ı hüsne tātār-ı ğamze çıkub itdü cülūs
Kişver-i ruhsāra seyf-i ebruvān mı perçemiñ

Hüdāya vardım leyle-i zülfüñ tolaşdı zihnime
‘Āķili Mecnūn ider böyle yamān mı perçemiñ

Ġamze-i şehbāz-ı zülfüñdür **Cemilîñ** şayd iden
Murġ-ı gönül dāne ü dām nişān mı perçemiñ
Vr. 22.b/G.60

Harfî’l – Lam

Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fġ‘ lün

--·--- --·--- --·--- ---

Sūz-ı dil vird-i āşinā bir nāy bir ben bir gönül
Girye-yi nālān-serā bir nāy bir ben bir gönül

Baġrı yanık virdüġü āteş-feşān sūzîş-i bān

‘ Āşık-ı şeydâ belâ bir nây bir ben bir gönül

Sîne sūzân ciger hūn bezm-i ğamda dil kebâb
Derd-ser düşvâr fenâ bir nây bir ben bir gönül

Āhkim ol gül-‘ izârım Mevlevîçün dembedem
‘ Āndelîb hoş-nevâ bir nây bir ben bir gönül

Çāk-i dil âh-u fiġân dergâh-ı ‘ aşkıñda iden
Devr-i meydân-ı şılâ bir nây bir ben bir gönül

Fasl-ı güldür sūz-ı dil ibrâz ider bülbül gibi
Ey gül-i ra‘ nâ saña bir nây bir ben bir gönül

Ehl-i ‘ aşka tūfî-i řab‘ ım **Cemîle** virdi şalâ
Nükte-i zîkeş-nümâ bir nây bir ben bir gönül
Vr. 23.a/G.61

Diger

Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ _

Ķudūmuñla kerem řıl bezmi tenvîr it efendim gel
Geçitme vařti luř eyle gel ey âhū pesendim gel

Mahyâdır giceden bezmi tecdîd eyledim mahsûz
Saña teklîfe harem yok ammân şâh-ı levendim gel

Görünce rüyunu tir-i müjeñ tâ cânıma geçdi
Seni evvel görüşde nûr-ı ‘aynım bek begendim gel

Ruğunda dâne-i hâlin görünce murğ-ı dil-i cânâ
Düşüb şayd olsa ‘aşkıñ dâne-i zülf-i kemendim gel

Yeter nâr-ı fırâkıñla bu deñlü süz-nâk oldum
Meded kı1 dest-gîr ol ‘âşık-ı serv-i bülendim gel

Bırakma intizâr üzre **Cemîl** zârını şâhım
Geçitme vaqti lütf eyle gel ey âhû pesendim gel
Vr. 23.b/G.62

Harfî'1 - Mîm

Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilün

..-- ..-- ..-- ..--

Hâtr-ı yâr için ağıyarım ile eglenürüm
Bir gülün' aşkına ben hârim ile eglenürüm

Nice bend eylesem o şûh-i dilârâyı diyü

Nār-ı ziyāda bu efkārım ile eĝlenürüm

Nāvek-i āhım üstünde dile te'sir itmez

Āh vāh eyleyerek zārım ile eĝlenürüm

Ṭıfl iken cānıma ııundāk bırakub āteş-i 'aşk

Rūz-ı şeb āh düşürür yārım ile eĝlenürüm

'Ākıbet meri-idilārāya dilim pend itdi

Ḥalka-i zūlf-i siyehkārım ile eĝlenürüm

Ben uşanmam ne kadar fışkatini çeksem de

'Aşk-ı cān-sūze düşüb nārım ile eĝlenürüm

Söyleyemem derdimi ol yāre **Cemil** ölse de

Şu cihānda ĝam-ı dil-dārım ile eĝlenürüm

Vr. 24.a/G.63

Diger

Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Neden geldi bizi terk eylemek bu rütbe-i cānānım

Ne cürmüm olsa 'iddette amān eyşāh-ı hūbānım

Seniñle bir zamānkim olmuşken sine ber sine

Nedir şimdi bu ezhār-ı ĝazab üftādene cānım

Sevinmez âteş-i hicrâna bırağdın ‘âşık-ı zârîñ
Vücûdum küll-i nâr olsa gel ey mâh-ı dırağşânım

Fitil acdırdı şimşir-i müjeñ sinemde dâğ üzre
Giceler şardım yanmaktadır şem‘-i şebistânım

Feleklerde melekler yanmış iken süz-ı âhımdan
Nice bir seng u seng eşer itmez saña cânım

Gehî firkat gehî rû-yı vefâda bî-kurrâ olduñ
Revâ mı böyle aldatmak kerem kııl söyle sulţânım

Ġubâr-ı pâyına düştüm şarıldım çok ricâ itdim
Niye rahm eylemez ‘uşşâkına ol çeşm-i fettânım

‘Aziz başıñ için olsun beni redd itme bâbından
Fağirim pür melâlim tekke-i ‘aşkıñda ‘üryânım

Nazâr itmem cihâna ey **Cemil** şimdengirü aşlâ
Harâb olsun gönül mülkü beni terk itdü sulţânım

Vr. 24.a/G.64

Diger

Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _

Bister-i ğamda seni yâr-ı perîşân göreyim

Zahmet-i sine-i mecrûh ile nâlâne göreyim

Düşesin zerre gibi pâyine bir sevdiğiniñ
Yalvarub âh iderek nâle-i giryân göreyim

Künc-i hicretde alub bir güzeliñ ‘aşkı ile
Zülfüne pend olarak vâle vü ayrân göreyim

am u firat çekerek sen de benim gibi hemân
Âh u zâr eyleyerek aste-i hicrân göreyim

em-i ruhsârîñ ile şabâa dein yanmada dil
Seni de şev-i ru u yâr ile sûzân göreyim

Bir gün elbet ider nâvek-i âhım te’sir
İtdigüñ cevır u ezâlara peşimân göreyim

İnkisâr itmeye **Cemîlâ** yetişür ol yâre
Baña itdiklerini kendine her ân göreyim
Vr. 24.b/G.65

Fâ’ ilâtün /Fâ’ ilâtün /Fâ’ ilâtün /Fâ’ ilün

— ‘ — — ‘ — — ‘ — — ‘ —

âlîme ram itmez oldun ey gül-i ra’ nâ benim
Aşıyla feryâd iden bir bûlbûl-i şeydâ benim

Eylediñ mecbûr-ı üsnüñ neyleyim ben ey perî
Bir visâliñle sevindir göñlümü câna benim

Bana nisbet şân mıdır ağıyâra meyl ü rağbetin
İtdiğñ çıkmaz derûndan haşre dek ammâ benim

Ĥâlîmı gūş itmediñ bir kerrecik ey mâh-rû
‘Āķıbet ķaldı derûnda mâcerâ zîrâ benim

Derd-i ‘uzmâya düşürdüñ ‘âķıbet ‘uşşâķını
Ĥasteyim eyle şabîbim derdime edvâ benim

Mülk-i cānı böyle istilâ ne ĥâcet ey perî
Ceys-i hicriñle idersin ĥâlîmi yağma benim

Ey **Cemîlâ** tâze güftârîñ görünce luřfunuñ
Ŧoğrusu tanzîre cür’et yoķ anı aşla benim
Vr. 24.b/G.66

Nazîre-i Lūtfî

Mefâ‘îlün /Mefâ‘îlün /Mef‘âilün /Mefâ‘îlün

· _ _ _ · _ _ _ · _ _ _ · _ _ _

Lebiñ güldür dehâniñ ģonca mı ey mâh-ı tâbânım
Cebîn üzre dağladı sünbül-i ģisûlarıñ cānım

Hilâl-i ebrûlarına yansun mu neylesuñ ģöñlüm
Ĥalur ‘âşıķlarıñ bî-tâb-i řîrâziñ üzre cānânım

Ol âteş-i ruḥlarını gökte aḥterler heb andıkça
 alur mehtâb ḥayretde seni gördükçe sultânım

Düşünce ‘aşk odu yaqdı ciğer-gâhımı be ey âfet
 Mey-i la‘liñle teskîn eyle gel ey şûḥ u devrânım

Bütün şeb başladıqça keşf-i râza tã‘ir-i ‘aşkıım
 Âmân fâş olsa ḥalka neyleyim bu râz-ı bühtânım

Hemân ağıyâr ile ülfet idersin bana nisbet
 Firâqıñ cãnâ kâr itdi nice bir ḥâl-i ‘üryânım

Helâk-i ğamze-i ebrûların bir ben miyim cãnâ
 amu ‘aşkılarından şekve imâ çeşm-i fettânım

Unutdurdu bizim efsânemiz Leylâyı Mecnûnu
 Tükenmez mâcerâdır bu seniñ ‘aşkıñla yârânım

Düşelden geşti-i cãnım bu mihnet bahrine şimdi
 Âmân bir laḥza râḥat yo aar dâ‘im dü çeşmânım

Cemilâ şî‘r-i Lütfiye idince böyle bir dilek
 Şükr-i güftâr olur tũḫ-i ṭab‘ım şâd u ḥandânım

Vr. 25.a/N.1

Müstezâd

Mef‘ülü /Mefâ‘ilü /Mefâ‘ilü /Fe‘ülün

· _ _ · _ _ · _ _ · _ _

Mef'ülü / Fe'ülün

_ _ · _ _

Tır-i sitemiñde cāna geçer aşı kemānım

Kāriñ bu mu cānım

Yār amını çekmeye yok tāb-u tūvānım

Ey serv-i revānım

Şev-i ru-ı pūrtābına yandım meded Allāh

Cāndiñ didim eyvāh

Tā 'arş-ı mu' allāya ıkar sūz-ı fiānım

'Aşiñla civānım

Lūtf it begim 'uşşā-ı dil-zārına bir dem

amdır baña hemdem

Sensiz tenime ıkmıyor eyvāh bu cānım

Ey rū-ı revānım

ekdirdi baña renc-i elem hāşılı her yār

O şū-ı cefākār

Mecrūh ider elbette seni ti-u zebānım

Te'sir-i lisānım

Bir gün atarız mafice ol aşı hilāle

İbāle havāle

Fāş eyleme gel yalvarırım rāz u nihānım

Ey onca fidānım

Ram itmediñ avāl-ı **Cemil**-i dil-zāre

Yo mu baña āre

Gel sīnemi del gör benim acdırma dehānım

Ey şū-ı cihānım

Vr. 25.b/M.4

Diger**Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün**

-·--- -·--- -·--- -·---

Gördüğüm günden beri ey yâr vardır mihnetim

Giceler âh eylemekden kalmadı hiç râhatım

Vaşf-ı hüsniñ dil-gütâh ta' rife yoqdur iktidâr

Bilmezem kendim derünümde ziyâde şıkletim

Şan-ı hübâna sezâ mı dâhil-i bezm-i raqîb

Bir soğuk ta' bîrdir ammâ yoq saña emniyetim

Gerçi kim 'uşşâkıñım çekdicegim mihnet nedir

Eylesiñ terk-i cefâ billah çokdur minnetim

Ey **Cemil** şimdengirü dünyâ baña zindândır

Âteş-i 'aşka yanub bir zerre yoqdur tākātım

Vr. 26.a/G.68

Diger**Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün**

·---- ·---- ·---- ·----

Efendim şem' i hüsniñle yanubdur bu dil u cânım

Hele pervâneñ oldum bil muhaqqâk şimdi sūzânım

Görünce gonca-ı rüyuñdaki ziyet fezâ rengiñ

Nice nâliş-i feryâd itmesün bu bülbül ü cânım

Şunmuşdur baña peymâne-i ‘aşk tıfl iken lâkin
Şarâb-ı iştiyâkıñla ‘aceb bir mest ü hayrânım

Benim derd-i firâkıñ çün yaqdırır çarh-ı nüh-tâkı
Hâzer kıl itmesün te’sir lütf it şâh-ı hübânım

Emel-i halkî-i irşâda **Cemîlâ** pîr varılmağdır
Şükker-i yâr eyleşe tûfî-i tab‘ım şâd u handânım

Vr. 26.a/G.69

Diger

Mef‘ülü /Mefâ‘ilü /Mefâ‘ilü /Fe‘ülün

--- · --- · --- · ---

Şem-i ruḥunu maṭla‘-ı ğarrāya deĝişmem

Derc-i deheniñ gonca-i zibāya deĝişmem

Fer virdi gice mihr-i cihân-tāba cemâliñ

Ĥāl-i ruĥunu necm-i ŗürebāya deęiŗmem

Bir ġonce-i ‘ālemmiŗ hele bāę-ı cihānda
Nuĥ-ı deheniñ bülbül-i ŗeydāya deęiŗmem

Naĥd-ı emelim bu teh-i ‘aŗĥ iĥre olub ħatl
Ol sım teni toğrusu kimyāya deęiŗmem

Tuĥı gibi eŗ‘ār-ı süĥendānımı Zihni
Bı ŗübhe dahi ŗi‘r-i **Cemilāya** deęiŗmem
Vr. 26.a/G.70

Diger

Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilün

— · — — · — — · — — · —

‘Aĥl u fikrim ġāret itdi berid-i tersā benim
Deyr-i ĥüsnüñle yanar pervāne-veŗ ĥālā benim

Da‘vet-i ‘aŗĥ-ı ĥaĥikı eyledikĥe ol beti

Tiğ-i ebr-i dile gözetti sînemi ammâ benim

Ejder-gîsülerine yüz virub zâlim meger
Gör ne hâle koydu itdi hâlimi yağmâ benim

Zülf-ü Leylâsıñla pend olmuş gezer Mecnûn gibi
Seyr iden üftâdeler ol ‘ aşık-ı şeydâ benim

Âh-ı girdâb-ı belâdan hîç rehâ mümkün müdür
Felek göñlümü baħr-i ‘ aşka ğarķ ider sevdâ benim

Muhtelif pür-çâr-i ğuşsa-i ħarman bi-nâyı ‘ ömrümüz
Zevķ-i dünyâ bend ü keş bilmez **Cemil**hâlâ benim
Vr. 26.b/G.71

Ĥarfü’l – Nûn

Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilün

.. _ _ .. _ _ .. _ _ .. _

Yan çizub kaçma begim ‘ aşık-ı şâdıķlardan
Sizi de ‘ add idelim yâr-ı muvâfıķlardan

Görünür niyet-i ‘ azmıñ bu gice Göksuyadır
Gidelim bâri biraz zevķ idub açıķlardan

Ne şerefdir giderek seyr-ü temâşâ idelüm
Çifte çifte o geçen şühları kayıklardan

Mest olub bûsuyla mest mi gice ağıyar-ı lebin
Gündüzü aldım haber dîdesi ayıklardan

Gördüğün çok o gül-i gönca ile mihr-i mende
Bizi haq hıfz ide ağıyar-ı münâfıklardan

Kıl hazer kılma haqâretle nazâr ‘âkil iseñ
Kendiñi bekçe şağın sînesi yanıklardan

Çiğirim kanı **Cemîla** gör nâveķ i nevkinden
Heder it dîdesi al kâna boyanıklardan
Vr. 28.a/G.72

Diger

Mef’ülü /Mefâ’ilü /Mefâ’ilü /Fe’ülün

---· ·---· ·---· ·---

Bî-çâre gönül zülf-i siyekârıñ ucuñdan
Mecnûna refîķ olsa bu inkârıñ ucuñdan

Gisû-i ham-ender himmete eyledi ber-dâr
Bu gönlümü ol dîdesi sehğârıñ ucundan

Sīnemde begim bir nice oğ yarası vādır
Billah senin gamze-i hūn-h'ārīñ ucundan

İfnā mı olur olsa etibbā-yı zemāna
Bir diliñe esīr-i derd-i giriftārīñ ucundan

‘Āyb eylemeyīñiz itdiğim ağıyāra mesdārā
Sor goncaya bülbül ne çeker hārīñ ucundan

Olşūh bize imā-yı vişāl itmegi dirken
Tūtdum sıkıca dāmen-i ikrārīñ ucundan

Girdāb-ı emel keştī-i ümmīdimi hayfā
Ġarğ itdi hele zūlf-i hevā-dārīñ ucundan

Pür-süz-i ğamım gūşe-i firqatte **Cemilā**
Bu hāl ile ol zālīm-i ğaddārīñ ucundan
Vr. 28.a/G.73

Ġazel-i Hīlmi Nazmın Şedd

Fā' ilātūn /Fā' ilātūn /Fā' ilātūn /Fā' ilūn

— · — — — · — — — · — — — · —

Āteş-i ruḡsārına ol çeşm-i āfet-i nev-civān
Yağdı cānım deldi sīnem gamze-i sūziş-i risān

Seyr-i mehtāb-ı ruḡun meşhūrūm olmuşken bu şeb
Yek-nazarda cānımı yandırdı eyvāh elāmān

Mihr-i hüsñüm hâne-i 'uşşâka gel 'âr eyleme
 Qalb-i mir'ât-i sevâde vir cilâ-yı nîrân

Şahn-ı âmale ziyâ-yı veche-i pâkiñ eyle 'arz
 Hâke yüz sürmek ile hırşid ider terfî' -i şân

Deşt-i vahşetde karâr eyler ise mecnûn nola
 Belki.....bu-yı kâmurân

Qıyy-ı' aşkıñ ravza-i küyuñ temâşâdan garaz
 Hâk-i râh-ı leylidir çün kehl-i çeşm-i âhuvân

Yeter müjgâñı hayâli pür hilâl-i ebrû tek
 Sînemî saht-ı kemânkeşliğine itdi nişân

Yüz virüb öperdi gamzeden tıfl iken anıñ için
 Eyledi vaqt-i şebâbetde yazık kadem-i gümân

Yâr yârimizse tabîb-i gayre itmeme ser-fürû
 Böyle bil ey derde dermân şifâ-bağş-ı cihân

Kimseden imdâd-res olmazsa ger derd-i dile
 Dâg-ı sînem Hilmiyâ kaldı derûnumda nihân

Bir iki lafz-ı berişân ise de bu nazmı
 Eyledi nazmına cür'et **Cemilâ** nâgehân

Hilmî bu mışra‘ ile şevk-âver olşa tab‘ ima
 Eylesün nazmına himmet **Cemîl**-i nüktedân
 Vr. 28.b/G.74

Diger

Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilün

— · — — · — — · — — · —

Bî-vefâdır dilim şormadı hem-pâ-yı vağan
 Ğayri dilden yok imiş sâdıķ ehibbâ-yı vağan

Tesliyet-bahş derûna olmadı gitti hayfâ
 Añladım ne imiş şimdi o hercâ-yı vağan

Nice bir hüzn-i melâetle ciger-süz olurdum
 Yaķ geldikçe dahi lezzet-i şahpâ-yı vağan

H̱âb-ı ‘uzletten uyan baht-ı siyâhım müjde
 Çeşm-i uşşâķa görünmüş gice ru’yâ-yı vağan

Mekteb-i dilde o tıflıla mülâķat itdim
 ‘Ayş-ı vâķı‘ didi ol ẖâce-i râna-yı vağan

Yâ nice deşt-i muħabbetde ķarâr eylesün
 Yine Mecnûn’u bulmuş gibi Leylâ-yı vağan

Müncer-i hayrette açub bileğini felek-i emele
 Bir müsâ‘ id dide mi müvecceh deryâ-yı vağan

İderiz kû-yı murâdı sefer elbette **Cemîl**
 Çıkarr lezzetini mihnet-i dünyâ-yı vaţan
 Vr. 29.a/G.75

Diger

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Baht-ı aġyâr isterim 'ömründe ħandân olmasun
 Bister-i gamda esîr-i taĥliş birân olmasun

Cânib-i dildâra 'âzim olmaġa ħ~âhişliġim
 Kalb-i a' d-yı pür husûle rû-yı şâdân olmasun

Fitne-âmiz eylemekden dîde-i seġhârelerse
 Semt-ı ebrûdan tolaşma ey gönül kan olmasun

Hançer-i ġamzeñle öldürmekse ġaşdıñ tek beni
 Aramızda isterim aġyâr-ı nâlân olmasun
 Vaşl-ı limân-ı dilârâya yanaşdıġça **Cemîl**
 Zevraġ-ı dil korkarım ġarġ-ı âb-ı' ummân olmasun
 Vr. 29.a/G.76

Diger

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Sebze-i cennet midir haṭṭ-ı ruḥuñ ey şūḥ-şen
 Kāmetiñ sünböldür ammā müşk-i zülfüñ yāsemen

Şimdi koymuş gülşen-i ṭab‘ ıñdan ol gonca-femin
 Haṭriñ taṭyīb için ‘ uşşāqına ṭob fesleğen

Gül güler bülbül okur sarḥ-ı ruḥuñ evşāfını
 Girye ile derd-mendiñ çeşmine batmış diken

Tāb-dār-ı māh-ı ḥüsn olmuş o şūḥ-peykeriñ
 Encüm-āsā ḥāl-i Hindū mu nedir bilmem o ben

Nūr-i ehl-i dil almazsa bu maẓnūnum **Cemil**
 Şabrī bīrā saḥn-ı tezyīn ider ğam çekme sen
 Vr. 29.b/G.77

Diger

Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Cüdā düştüm nice demdir hele serv-i revānımdan
 Uşandırdı ğam u firḫat beni bu ṭatlı cānımdan

Ġarībim leyle-ifirḫatte kaldım neyleyim eyvāh
 Hemān Mecnūn gibi zārım o yār ayrıldı yanımdan

Ne cürmüm olsa ' indinde o şāh-ı ' ālem-ārānıñ
 Ne deñlü ' arzumāl itsem ' aceb bilmem lisānımdan

Gideli hayli demdir biñ āhım zülf-i dil-dāra
 Getürür bir haber belki baña ğonca-i fidānımdan

Bu āhım itmedi te'sir derūnuñ yoħsa mermer mi
 Feleklerde melekler ağladı ğal-i yamānımdan

Cihān yandı yakıldı bu şerār-ı nār-ı āhımla
 Heder itmez mi o şūħum benim āh u fiğānımdan

Neler çekdiğimi bilmiş iken ben rāh-ı' aşķıñda
Cemilā iltifātıñ görmedim kaşı kemānımdan
 Vr. 29.b/G.78

Diger

Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _

Beni mest eyledi ol zülf-i semensā-yı vağan
 Ğayri hüşyār olamam olsam da sahpā-yı vağan

İztirāb-ı elem derd-i mihendir sanman
 Eyleyen za' f-ı vucūd tek beni sevdā-yı vağan

Bād-ı āhım savurub h̄arman-ı ‘ömrüm h̄ayfā
 Bir dem acıdır medā göz baña h̄ummā-yı vaṭan

Āh ol Mevlevi şehnāz ciğer-süz bu şeb
 Üflüyor başımıza muh̄arrik-i pür nāy-ı vaṭan

Biñ āhıyla yazub nāmesin isrā itmiş
 Gülüne şādık imiş bülbül-i şeydā-yı vaṭan

Yabdı Ferhād-ı emel tīşe-i fikriyle bu şeb
 ẖaşr-ı Şirine ...menzil-i şahrā-yı vaṭan

Ġurbet-i ğam-güşte h̄iç zevki olur mu a **Cemil**
 Ne kadar olsa yine cā-yı vaṭan cā-yı vaṭan
 Vr. 30.a/G.79

Diger

Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ lün

— · — — — · — — — · — — — —

Ṭıfl-ı nāzım yan çizub kaçma dil-i ğamh̄‘ārdan
 Eşk-i āhım alma asla dīde-i h̄ün-bārdan

Şehnişin-i rūzinenden göster ey meh rüyunu
 Çeşm-i ‘uşşāka bağ olmaz begim nazārdan

Bek dağıtmış müşk-i zülfüñ ğālibā bād-ı seher
Ğāniyā-i bīhūř oldum bū-yı ‘anber-sārdan

Evvelā meyl eyleyüb āhir cefā eyler iseñ
Nev civānsın bek sakın kendini āh u zārdan

Yār ile tenhāce ülfet belki eylerdim **Cemīl**
İctinābım olmasa giriftene cū-yı ağyārdan
Vr. 30.a/G.80

Diger

Fā‘ilātün /Fā‘ilātün /Fā‘ilātün /Fā‘ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Gel beni incitme yārim āh u zārımdan sakın
Nev-civānsın nāle-i bī-ihtiyārımdan sakın

Derd-i āhım burc-ı eflāke ‘urūc olmaktadır
Ey melek-rū sen de āh u pür řerārımdan sakın

Mülk-i dil yandı serāpā şem‘ -i rüyuñla gice
Bek yanımca durma kim ıurb-ı civārımdan sakın

Bir ‘ acāyib baır-i tūfān-ı hīzdir çeşm-i terim
Ėarķ-āb eyler cihānı eşk-bārımdan sakın

Ėançer-i ser tūr-i Ėamzıñla beni itme helāk
Bir faķır-i pūr-melālim inkisārımdan sakın

Ėşķ ucundan bir ramāķ kaldı bu cān teslīm ola
Bister-i firķatteyim āh u nizārımdan sakın

Rağmı yok bir işve-bāza ey **Cemīl** virdin Ėöñül
Kıl Ėederümmü’l-fād bī-rağm-ı yārımdan sakın
Vr. 30.b/G.81

Diger

Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Ėşķolmuş bir şeh-i Ėübāna Ėöñlüm neylesün
Ėüsñüñü Ėāyet begendi yāne Ėöñlüm neylesün

Bir tarafdān rü-yı Ėasret bir tarafdān vasl-ı yār
Ėalmadı şabrım benim hicrāna Ėöñlüm neylesün

Āşık-ı dil-ḥasteniñ ahvāline raḥm itmediñ
 ‘Acziyle kan ağlarım dīvāne göñlüm neylesün

Şahn-ı gül-zār-ı ümmīdimde bitürdüm o gülü
 Tā seḥer-i bülbül gibi nālāne göñlüm neylesün

Vār mı çāre neylesün biñ cānıla bende **Cemīl**
 Āşık olmuş ol meh-i tābāna göñlüm neylesün
 Vr. 30.b/G.82

Diger

Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Amān ey ḡonca-i nāzım kaçınma mübtelālardan
 Uşandım şabāḥa dek bülbül gibi āḥ u nevālardan

Vişāl ümmīdiyle dün pāyine düştüm o dildārıñ
 Vefāsız yār imiş ḥaḳḳa ḳabül itmez ricālardan

O dil-dār-ı sitem-kāra sakın meyl itmesin ey dil
Hele ben görmedim zerre teraḥḥüm bî-vefâlardan

Benim baḥt-ı siyâhımdır acır yok ḥâlime bir kes
Bu âlem içre bir şey görmedim ğayrî cefâlardan

Cemîlâ yanmadı bir dem murâdım şem' i ben yandım
Nice âh itmeyim kurtulmadım derd-i belâlardan
Vr. 31.a/G.83

Ḥarfı'l-Vāv

Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _

Göksu girmekliğim ol tîr-i nâza bir nişândır bu
Ne deñlü iktisâb-ı tîr-endâzîñ bi-beyândır bu

Ḳadehimğüştemi kıldım dütäḥ ol tîg-ı ebrüya
Dime ey şūḥ-ı müsteşnâ ki pîr-i nâtuvândır bu

Beni meydāna tīre ok gibi atdı o kaşı yā
 Çekilmez saht-ı ebrūsu ki haqqā kahramāndır bu

Beşiktaş'da baña kimdir su'āl itti o şeh-bāzı
 İki gözüm Bebek'de gördüğümüz nev-civāndır bu

Nedür bu cins-i mehtāb diyü Kāndilli'de sanma
 Bu şeb āh-ı derūnumdan çıkan āteş-feşandır bu

Beni pāmāl kılma şeh-süvārım reh-güzār üzre
 Ğurūr itme geçer fırsat ele bir gün cihāndır bu

Bi-nār-ı şabrım döker kan çeşm-i giryān derd-i hicriñle
 Nice şabr eyleyim söyle insāf anıña cāndır bu

Nice murğ-ı dili zabt eyleme ol çeşm-i şehpāzım
 Heder eyle **Cemilā** āfet-i devr-i zemāndır bu

Vr. 32.a/G.84

Diger

Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün

— · — — — · — — — · — — — · — · —

Kānde gitsem bu gönül ol yāri eyler ārzū
 Hāl-i zārım isterim taqrīre bir kez rū be rū

Mübtelāyım cān-ı dilden ben saña ey serv-i nāz

Çok zemandır tekke-i 'aşkıñda çekdim hây hû

Leyle-i firqatte kaldım neyleyim Mecnûn u şen
Zihnimi taḥrîk idersiñ dökme zülfüñ sū-i bû

Bi-sebeb lâyıķ mıdır cevri-i cefâlar 'âşıķa
Tıfl-ı nâzım yanına kalur mu sandıñ sen de bû

Kişver-i mülk-i melâhat şâhı olsañ toğrusu
Baña raḥmıñ olmayınca istemem şimdengiru

Tiğ-i hicri sine-i sūzânıma gecdi **Cemîl**
Ḥâl-i zârım isterim taḥrîre bir kez rû be rû
Vr. 32.a/G.85

Nazîre-i Ḥamdî

Mef'ûlü /Mefâ' ilü /Mefâ' ilü /Fe'ûlün

— — · · — — · · — — · · — —

Gözler kamaşur görmege bir dilber-i ḥüsrev
Rûyunda olan benleri encüm gibi pertev

Feryâd ider 'aşkıñla hemân taşar 'aşkıım
Raḥm eyle yetiş 'âşıķıñ efgânını biştev

Bildirir a gönül hâl-i perişânımı yâre
 Bir ‘arsıma niyâz eyle bu şeb pâyine rev rev

Dün gice bezmimize gelmedi o şûh
 Kendim aradım bulmak için bir nice ev ev

Gâhice vefâ ‘âdetiñ olmuşdu muḳaddem
 Şimdi ne ola böyle edâ böyle rûyiş-i nev

Cevr itse de pend olduñ âniñ zülfüne âhîr
 Tırma agöñül gayrî o meh-pâreyi sev sev

Ḳalbinde uyandı giderek şem‘ -i muḫabbet
 Bu şevḳiyle oldum â **Cemil** Ḥamdi’ye peyrev
 Vr. 32.b/G.N.2

Diger

Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Gel ey sâḳî-i muṭrib kaçma bezm-i cân-fezâdır bu
 Lebâleb câm-ı ‘işret gül-‘örfdür dil-güşâdır bu

Muḫayyerdir nevâ-büselikte perde-i ‘uşşâḳa
 O aḫkâm-ı sefâ-baḫş rûḫ-ı ‘uşşâḳa ḡidâdır bu

Meyân-ı vuşlat-ı yâri tolâştırma gönül eriş git
Şabâh-ı vaşl-ı ümmîde teḥammülle ezâdır bu

Çıkışma bülbül-i dil perde-i sūz-niyâz üzre
Hevâ-yı gül-‘ izârdan dil-güşâlık hoş-nevâdır bu

Gönül olmaz da neyler Baba Tâhiri o şehnâziñ
Hevâ-yı kâkülümü başımda püsküllü belâdır bu

Fitil-i şem‘ -i ‘aşkıñdan ne deñlü sūz-nâk oldum
Hiçâz-ı cân-güzârımdan bed-hây-i rev-nümâdır bu

Çerâğ itti uyandırdı **Cemîlâ** şu‘le-i ‘aşkıñ
Sevâd-ı kalbde envâr-ı füyûzuñ bir cilâdır bu
Vr. 32.b/G.86

Diğer

Ḥarfü'l-Hâ

Fa‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Yâr ile bir laḥzâ aḥkâm itdim itmem yine
Vaşlını bir kere ibrâm itdim itmem yine

Kır defter eyleme bu çekdiğim olmaz ḥesâb

Ey göñül ben derdim erķām itdim itmem yine

Cānıma ķaşdı vār imiş ğamze-i ħūn-rīziniñ
Şanki eĥvāli ben efĥām itdim itmem yine

Āh kim burc-ı nuĥūsum itdi taĥvīl-i felek
Ben yine bu çarĥa düşnām itdim itmem yine

Nār-ı ‘aşkıñ ğülşen-i sīnemde her şeb yanmada
Sūz-ı kalbim yāre i‘lām itdim itmem yine

Bezm-i ‘uşşāķa niye ĥāil olursuñ zāhidā
Zümre-i zūhhāda ikrām itdim itmem yine

Derd-i ‘aşķa ey **Cemīl** düşdüğüm ğünden berū
Bāğ-ı ālemde hiç ārām itdim itmem yine
Vr. 34.a/G.87

Diger

Fā‘ ilātūn /Fā‘ ilātūn /Fā‘ ilātūn /Fā‘ ilūn

— · — — — · — — — · — — — · — · —

Yāre nālem bu şeb eyler eşer inşallāh

Yine vaşlına müyesser ider inşallāh

Firķatiñ ĥāli olur ğayri servere ğayrī taĥvīl

İtmeyiz vażı‘-ı derūn-ı keder inşallāh

Vādī-i zulmet-i hicretde bu dem kalmış isem
 Birgün elbet mehtābım toğar inşallāh

Gücüyle kâle-i vaşlñ gice aldık yārñ
 İtmeyiz dād u şevden heder inşallāh

Pā-yı nihād olur iseñ dā'ire-i vuşlata ger
 İderiz қаşr u sālīk-i maқar inşallāh

Şaḥn-ı meydān-ı sūḥan içre **Cemīl** ebkem ol
 Esb-itedbīrini 'izzet sürer inşallāh
 Vr. 34.a/G.88

Diger

Nazīre-i Lütfi

Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Efendim itmedin bir kez teraḥḥüm bunca efgāna
 Hele lāyık mıdır cevri u cefālar eylemek cāna

Açıl ey ḡonca-i ra' nā dile ḥoş-bū şafā virsün

Diler bu bülbül-i cân bāğ-ı hüsnüñ şimdi seyrâne

Cihâni mihr-i hüsnüñ serteser revnağ-feza itdi
O şevke yandı yakıldı gönül mânend-i pervâne

Usanmam her ne deñlü cevri derse eylesün o şüh
İdirem bister-i āğuşunu murğ-ı dile lâne

Ḥafice pâyine düşseñ o yârîñ bād-ı ābād
Bulur elbette bir çâre bu aḥvâl-i perîşânına

O şühâ nağd-ı cân virsem yine va' d-ı visâl itmez
Niçün şormaz nedür ḥâlim yanarım nâr-ı hicrâna

Nice kundak bıraktı gönlüme bu âteş-i ' aşkıñ
Ġamiñla ḥānumānım sensiz döndü beytü'l-aḥzāna

Ḥayâli didemde nağşı gönlümde şüver-i tâb
Ne mümkün gayri terk etmek ki mecbûrum o cânâne

Tîr-i bû tîr-i müjgānı benim tâ cânıma gecdi
Nice sehḥâr imiş bilmedim olçeşm-i mestâne

Beni bıraktın şeb-i zulmetde meḥzûne ey saçı Leylâ
Ġarîb Mecnûn gibi tağlarım kaldım şimdi dîvâne

Cemilâ şî' r-i Luṭfî idince böyle bir dilek
Tağladı âteş-i ' aşkıñ gönlümde şimdi her yâne

Vr. 34.b/G.89

Diger

Mef' ūlū /Mefā' ilū /Mef' ūlū /Fe' ūlūn

--- · · --- · --- · · ---

Berk-i gülü şerm itdi rūḥuñ ğazāledikce

Ol ğonca-fem renk be renk tāzeledikce

Dünyāyı yakar āteş-i ruḥsārı o yārin

Ey bād-ı şabā zūlfünü yel-pāzeledikce

Zulmetde kodu ' aşıkımı muşḥaf-ı ḥüsñüñ

Kākülleriniñ bendleri şirāzeledikce

Cān naḫdini itār iderem uğruna yāriñ

Kāle-i visāliñ daḫī endāzeledikce

Mest itdi dili bū-yı dil-āvizī Cemilā

Ol ğonca-fem renk be renk tāzeledikce

Vr. 35.a/G.90

Nazire-i Zekī

Fā' ilātūn /Fā' ilātūn /Fā' ilātūn /Fā' ilūn

--- · --- · --- · --- · ---

Aldadub aġyārı eşib bir yere tıkdım hele

Bu burūdet-süzlerinden çoġrusı bıkdım hele

Şıdķ-ı ihlâşım oşühâ ânladub raķm eyledi
Zülf-i müşkünüñ kokub her yanımı sıkdım hele

Būs idüb ruķsâr-ı alıñ on beşinde dün gice
Mehtâba ol meh-i tâbân ile çıkdım hele

İtmege aķd u ‘atâ ol nevcivân ile bu gün
Kâle-i vaşlıñ ģarîdârım diyü yıkdım hele

Beyhüde hâ’il olur bezm-i aķbâba **Cemîl**
Bu birüdet sūzlarından togrısı bıkdım hele
Vr. 35.a/N.3

Diger

Mefâ’ ilün /Mefâ’ ilün /Mefâ’ ilün /Mefâ’ ilün

· _ _ _ · _ _ _ · _ _ _ · _ _ _

Göñül ol dilbere gerçi meyl-dâr olşa kendiñce
Niyâzım rev ider zâlim cefâ-kâr olsa kendiñce

O ŧūhuñ rāh-ı aŧkıñda nice derd-i emek çekdim

Baña nisbet raķıbe heb vefā-kār olsa kendiñce

Gicelerde ķanī ba' d viŧāl itmiŧ idi o ŧūh

Hicāb itmez dāhī bir hīle-kār olsa kendiñce

Nice rind-i cihān imiŧ o kāfir bed-hāŧıl ammā

Gice aġyāre meclisde ķadeh-kār olsa kendiñce

Cemīlā neyleyim feryādımı ġuŧ itmedi bir dem

Niyāzım red ider zālīm cefā-kār olsa kendiñce

Vr. 35.a/G.91

Diger

Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

ġül-'izārım nev-bahār irdi buyur gel ġüllere

Ṭab' ımız dönsün yine bu nāle-i bülbüllere

Ṭagıdub zülf-i dil-āviziñ nesım-i biñ şabāḥ
Cânları itsün ‘ıtr-nāk nisbetā-i sünbüllere

Meh cemālinde görünce encüm-āsā benleriñ
Gülşen-i ḥüsñünde beñzetdim ānı fülfülelere

Gerçi yüz döndürdü bizden bir gün elbet raḥm ider
Vār niyāz eyle gönül sen de açıl kāküllere

Rāz-ı ‘aşkıñ böyle faş itmek revā mı sevdiğim
Sen düşürdüñ dil-i ‘aşık-ı nā-çarı dilden dillere

Çün besım u Luṭfi tanzir idince ey **Cemil**
Ḥāme diyu diyu agladı döndü sirişki sellere
Vr. 35.b/G.92

Diger

Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fe‘ lün

— · — — · — — · — — —

Gül-‘izārım gülü gel çatladaım gülşende
Başlasuñ bülbül-i dil olmağa pür nälende

Eşer-i ‘aşkı eyledi beni bî-hûş bilemem
Bû-yı ‘anber mi nedir yâ Hûten zülfünde

Gıtme aḥşâm üzrü ḥâne-i vîrânımdan
Nolur ey ḥûb-i cihân bir gice kalsañ bende

Bir ḥaber gönder eve isterisen gitsün o şâh
Pederin kalmasuñ aṣlâ seniñ endişende

‘Āşıkın millet mi gerçi budur ma‘lûmuñ
Vuşlatıñla dil-i bî-çâre bî-şâd it sen de

Ne ‘aceb vâşıl-ı dest idemedim o şûḥu
Çalmadı şabr u şekîb şimdicek eyvâh tende

Ey **Cemil** bir gül için bülbül nâlende saña
Çeşm-i pür-ḥûnum hemân olmadadır giryende

Vr. 35.b/G.93

Diger

Fâ‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilün

— · — — · · — — · · — — · · —

Sevdigim şûḥ-levândâne gelür ḥatırma
Sözlese âl ile efsâne gelür ḥatırma

O ŧehiñ hâl-i ruħuñ ħarman-ı ħüsnüñde bugün
Görücek ben nice birdâne gelür ħatırırma

Göñlümü ol sacı Leylâya düşürdüm gitdi
Öyle Mecnûn gibi divâne gelür ħatırırma

Yâriñ âteşlerine yanmadık âdem vâ r mı
Şem' -i ħüsne dil-i pervâne gelür ħatırırma

Va' d-i vaşlıyla **Cemîli** oyalandırdı o şüh
Sözlese âl ile efsâne gelür ħatırırma
Vr. 36.a/G.94

Diger

Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün

· _ _ _ · _ _ _ · _ _ _ · _ _ _

Nice âh itmeyim ben bübül-i şeydâ çemenlikde
Açılır yılda bir gül ol daħi sevķ-i dikenlikde

Nedeñlü mest-i ‘aşkıñ bilmez oldum kendimi sāķī
Naķt-ı tebyīz gördüm zülfünü bezm-i semenlikde

Felekden çekdigim derd-i meşakķat def^ç olur ancak
Sarılısam hāle-veş ol māhitāba feslegende

Ne rütbe cevri idersiñ it begim zīrā zemānıñdır
Gāhi va‘ d-ı vişāl eyle gāhī ḥaṭır-şikenlikde

Kibr ü kalemeye şakıñsın bildiginden ey gözüm nūru
Bulursun ‘ākıbet itdikleriñ vaķt-i muḥaliñde

Cemīlā aldanub meyl eyleme bu ziynet-i dehre
Bu çarḥıñ dürlü dürlü işleri vārdır düzenlikde
Vr. 36.a/G.95

Diger

Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün

· - - - - · - - - - · - - - - · - - - -

Āmān sāķī ğamı def^ç eyleme vir bāde kedersizce
Hele mesmū‘ -ı aġyār olmadan evvel ḥabersizce

Sakın vakti geçirme vehm idersen soñra ağyardan
Tenezzül kıl buyur şâm olmadan evvel fenersizce

Hele bi-ħavf olurdu zevķimiz maħfî bu şeb eyâ
Kerem kıl bezmi teřrîfiñle rûşen it bedersizce

Metâ´ -ı vaşlını endâzeye çeksem nolur bir ân
Ėrbî-dârim sakın zann itme nûrum sîm ü zersizce

Cemîlâ naķd-ı cânı uğruna bezl eylerim ammâ
Sarılısam şabâğ olunca mev-i meyânına kemersizce
Vr. 36.b/G.96

Diger

Fâ´ ilâtün /Fe´ ilâtün /Fe´ ilâtün /Fe´ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Yâr ´ aceb bezm-i muğabbetde bu sevdâsı kime
Âşinâlık eşeri çeşm-i dil-ârâsı kime

Bir işâretle o an müjde-i visâl itdi hele
Şimdicek eyledigi nâz u sitefnâsı kime

Çeşm-i cādûsu nice itdi ‘ağıllar yağma
Gitdi yâr kaldı hele kuru gavgası kime

Bu kaba hey’et ile sanma saña meyl eyler
Zâhidiñ eyledigi ziynet ü zîbâsı kime

Ey **Cemîl** ‘Arabda tedebbürü giderek meclise
Yâr ‘aceb bezm-i muhâbbetde bu sevdâsı kime
Vr. 36.a/G.97

Diger

Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilâtün /Fe‘ ilün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _

Açılan zaḥm-ı sitem sînedeyâr sızlamada
Çekilen cevri-cefâya bile yâr sızlamada

Bir zemân maḥrem idiñ vaşlına yâriñ şimdi

Ṭehī destān-ı emel kalmada yār sızlamada

Heves-i kıand-i lebiñle hele mānend-i meges

‘Āşık-ı zārīñ uzakdan dahi diz dizilmede

Yüze āsā ummā ṭal‘ atīñ aç gözü raķīb

Ḥaşşa-ı fūrūvvet ni‘ am-ı vaşl-çün ‘ārsızlamada

Aldadub buldadur ‘uşşāķ-ı dili zārī **Cemīl**

Ḳahbe dünyā-yı zeni dü cihānı yaldızlamada

Vr. 36.a/G.98

Diger

Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün

· - - - · - - - · - - - · - - -

Ruḥ-i gül şerm olur ruḥsār-ı dil-dār gāzelendikce

Nevā-yı bülbül üftāde-kān āvāzelendikce

Yakar berç-i belâ-veş serteser mülk-i dili haqqâ
 ruḥ pürt-âb-ı yâr yelpâzelendikce

Bulur kesb-i şafâ dil bister-i nâz u
 Metâ' -ı vaşl-ı cānân-ı bî-ķarâr endâzelendikce

Düzülmez nüşḥa-i âmâlimiz ğâyet perişândır
 Felek ḥüsn-nizâm-gîr olmasa şîrâzelendikce

Marîz-i dil bulur elbet necât-ı ümmîdini cāna
Cemîlâ la' l-imey-günüñ içüb de tâzelendikce
 Vr. 37.a/G.99

Diger

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

— · — — · — — · — — · —

Yek nazarda âhkim müft-i civânân oldum âh
 Dâmen-i vaşl-i ricâya bûse-dârân oldum âh

Murğ-ı göñüle dâm kurman faķa basdırmak emel

Vār mı çāre kākül-i ber-dār-ı hūbān oldum āh

Baht-ı tevaḥḥutundur heb efkārımı teḥdīş iden

Rāyih-i zūlfūñden ammā mest u ḥāyrān oldum āh

Gülşen-i bezm-i ehıbbāda ruḥ-ı gül-gūnuñu

Bülbül-āsā girye-i nālişle elḥān oldum āh

Bezm-i yāriñ şem‘ ine pervāne-āsā ey **Cemil**

Şu‘ le-i cevväle-veş bir şem‘ -i sūzān oldum āh

Vr. 37.a/G.100

Diger

Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilün

Şevḳ-i yāre nice pervāne göñül sızlamada

Ṭutuşub şem‘ -i şeb-ārā gice cızlamada

Sükker-efşān lebiñ güyā idince āgāz

Ṭutdı şimdi meks-i dil dizi diz dizilmede

Âh bed-çehre rakīb yâri bu şeb meclisde
Büse ümmîdiyle ta' cîz idüb ' ârsızlamada

Nev 'urûs-ı heves kahbe felek dünyâda
Zülf-i meşâtasıyla vechini baldızlamada

İhtiyârımla **Cemîl** bende cemâli yâre
Tutuşub şem' -i şeb-ârâ gice cızlamada
Vr. 37.b/G.101

Diger

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

--'--- --'--- --'--- --'---

Keşf iden yok nideyim hâl-i dil-zârımı âh
Bulmadım geşt iderek dehri ser a ser âgâh

Çekilür çile degül söyleme müşkül uymaz
Kaldı bir 'uqde-i gam hâne-i kalbde eyvâh

Saña mı kaldı murâd ehlini mehcür itmek
Âh ey çarh-ı felek âh elinden şad âh

Kalb-i mir'ât bulamaz gerd-i elemden rüşen
Pertev-i sırr-ı cilâ virmeyecek baht-ı siyâh

Söyleyemem derd-i lem keşf idici olmayacak
Saklarım sine-i dâğımda **Cemîlâ** her gâh

Vr. 37.b/G.102

Diger

Mefā' ilūn /Mefā' ilūn /Mefā' ilūn /Fe' ulūn

· - - - · - - - · - - - · - -

‘Ulūm-ı fen-i ‘aşqdan pür melālim yā Resūllāh

Ġarīb bī-kes el-aḥvāl-i ḥālim yā Resūllāh

Sevād-ı kalb-i baḥtım nā-tuvāndır cism-i bünyādım

Periṣān-ı rüzgārım bī-mecālim yā Resūllāh

Gedāyım bī-feyzim cāhilim şeytāna maġlūbum

Bilirdim hebā ile kār meḳālim yā Resūllāh

Güneh-kārım ḥaṭācūyum bu kem-ter nā-şadāyım heb

Geçer fişq-ı fesādla māh u sālīm yā Resūllāh

Hevā-yı nefse rāmım şa‘ide-bāz cihāngirim

Şeb rüz ğıybetzem kıyl ü ḳālim yā Resūllāh

Ne yüzle varayım cürm-i günāh memlū iken bende

Der-i ‘ālem-penāha bed-ḥişalim yā Resūllāh

Ḳuşūr-ı cürm-i ‘acze tövbe maḥv it levḥ-i ‘arzumāl

Ḳabūl eyle ricā-yı bī-mü‘ellim yā Resūllāh

Şefā‘ at-ḥān-ı lüṭfuñla **Cemil** ‘acziñ seyr it

Niyāzım ḥāhişim bu ‘arzumālim yā Resūllāh

Vr. 38a/G.103

Manāstırda Meşhūr Maḥbūb-ı Rūm Ḥaqqına Söylenilen Ğazeldir

Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün /Fe' ulün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _

Manāstırda düşürdüm gönlümü o şūḥ tersāya
 Tıtuşdurdum fitil-i şem' - i ' aşkı nār-ı sevdāya

Nezāketle terennüm eyleyüb müşk-i sitiğnāsıñ
 Kemāliyle idüb kesb-i ' ulüm-i İncil-i ' İsäya

Olunca secde-dār-ı ebruvānı ol bet-nāzıñ
 Düşürdüm murğ-ı gönlümü' āķibet zülf-i dil-ārāya

Nevāzişimle fūnūn ' ilmini taḥķik-i gūş itdim
 Hele sevdā-yı ' aşkı vār imiş fenn-i Fransa ' ya

Kerāmet-baḥş idüb virdikceher dem
 O vādide düşüb dāmān-pūş fen-i sevdāya

Līsān-ı şükker-i efşānı beni bir rütbe mest itdi
 Teḥayyür üzre kaldım bende la' l-i şükker-i Ḥüdāya

Herārān ' andelīb-āsā **Cemil** feryādımız ancak
 Lebiñ būsı eylemekdir maḥşadım gül şālime ferdāya

Vr. 39.a/G.104

Ḥarf'ü-1 –Yâ

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

Müşk-bârı zülf-i âhû-yı Ḥoten mi ol perî
Şâh-ı Çîn gönlümüz bî-hoş u mest-i serserî

Ol perî rûya ne mümkün zabt-ı dest itmek hele
Kehl-i ahfâyı çekinmiş dîde-i efsûn-kerî

Ok gibi geçdi yanımdan görmedim ol kaşî yâ
Sînemi deldi geçürdi çeşm-i cādû-peykerî

Bister-i haţt-ı hüsnüñe bir başka revnak virmiş
Gül' izârım görmemişdim mevsim-i gülden berî

Kâle-i vaşlıñ revâcî vâir iken ey şüh seniñ
Kim dimiş zülfünüñ telince saña olmaz müşteri

Mahrem-i visâli olaydım bir gice ben de **Cemîl**
Nağd-ı cânı uğruna itsem fedâ vârdır yerî

Vr. 40.a/G.105

Diger

Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün

· _ _ _ · _ _ _ · _ _ _ · _ _ _

‘Arūs-ı nāzenīniñ muşhaf-ı ruhsarı tellendi
Ne zībā kesb eyledi dü cihān güzellendi

O şūhum hacle-gāh-ı bister-i nāz u sitignāya
Girüb pākize-i hi‘ atle metā‘ -ı vişāl ellendi

Sayub endāzeden birbir geçürdi kālesiñ ‘ aşık
Düşürdü kıymetinden çün bahāsın mübdezelelendi

Ne yüzle aşinā-yı ülfet olmuş bu dil ü şeydā
Maqar itdi vişāl qaşrını gāyet temelendi

Hayāl-i zūlf-i leylāsıyla oldum şöyle pīc-ā-pīc
Gidilmez kūy-ı yāre vādī-i muḥabbetden cebellendi

Cemilā bed-naazardan hıfz it Mevlā o dil-dārı
Ne ziyā şūreti kesb eyledi dü cihān güzellendi
Vr. 40ab/G.106

Diger

Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilātün /Fā‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Var mı görmüş ‘acabā yārımı bilemem n‘ oldu
Dideden naqş-ı hayāli daḫi mehcūr oldu

Bezm-i aḡyāra o meh-rū ruḡunu şem‘ itdi

Hayfâ kim eller ile zevk-i şafasıñ buldu

Ruḥuna gül dimege kıyamaz iken şimdi şehâ
Niçün ol şerḥ-ı ruḥun böyle sarardı soldu

Sulu şeftâlülerin bāğ-ı ruḥunda göricek
Çorkarım dest-dirâz eyleyüb ağıyar buldu

Kendiñi pekçe sakın bezm-i ehibbâda kuzum
Mâcerâ-yı eleminñ kalb-i **Cemîle** tıldu
Vr. 40.b/G.107

Diger

Fâ' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' lün

-- · --- ·· --- ·· --- ---

Neyledim ben saña ey çarḥ-ı sitem-kârını
Eylediñ cân u cihândan beni bî-zârını

Çadd-i ḥam-güşte mi gençlikde dütâh eyledik âh

Şekl-i pîre koduñ ey ʔālî' -i bed kārını

Ayurub goncaların naḥl-ı emelden çıka
Eyledik şubḥ u mesā bülbül u şen zārını

Yok mudur hîç eşer-i lütf-ı mürüvvet sende
Gör ne ḥāle koduñ ey zālîm ğaddārını

Bām-ı çarḥ başına yanub dil-süz vārdır
Belki teskîn-i ğam eyler dil ü nāçārını

Çarḥ-ı firūzeni dūzaḥ ide āḥ u şererim
Āteş-i derd ile itdi nice bir nārını

Derd-i miḥnetle dāne-i 'ömrüm cevridir
Āsiyāb-ı ğama dūş itdi berīdārını
Vr. 40.b/G.108

Diger

Mef' ūlü /Fā' ilātün /Fā' ilātün/ Fā' ilātün

---· --·--- --·--- --·---

Nermîn-i ḳalbde eşcār-ı muḥabbet kurudu gitdi
Mecrā-yı nehr-i selsāl mürüvvet kurudu gitdi

Bir degil dāğ dāğ üzre sîne-i bî-çāremiz

Çekmekle elem-i derd-i asret kurudu gitdi

Henz iriŒmiŒ bg-1 nnn sulu Œeftls

Gelince ‘aŒıq-zre nvbet kurudu gitdi

Kef-i maznum hicrile iki znya urmadan

Genc-i mihnetde b tb u tkt kurudu gitdi

Feddn-1 ‘mrm **Ceml** neŒve-nm bulmakda iken

Mecr-y1 nehr-i selsl mrvvet kurudu gitdi

Vr. 41.a/G.109

Diger

Mef‘iln /Mef‘iln /Mef‘iln /Mef‘iln

· - - - - · - - - - · - - - - · - - - -

Efendim h u zrmla btn alk-1 cihn yandı

TutuŒdu nr-1 asretle ciger-ghım yamn yndı

Btn selb olsa ‘b-1 rhatım fikr-i viŒlile

Kemāl-i sūziş-i ‘aşkıñla cânım bî-gümân yandı

İderken hâlim inhâ eyleşdim dâm-ı gīsūya

Çara bahtım nice taqrîr idem şimdi lisân yandı

Düşünce ‘aşkına eyvâh bulunmaz derdime dermân

Dağı Loqmân olursa çâre yok zîrâ ki cân yandı

Bu baht-ı şūmum mâtem idübdür enis-i vechin hâlâ

Yeter gayrî helâk oldum dehân yandı zebân yandı

Cemîla çâr nâ çâr düşdü gönlüm ‘aşk-ı dil-dâra

Çu tuşdu nâr-ı hasretle ciger-gâhım yamân yandı

Vr. 41.a/G.110

Diger

Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün /Mefâ‘ilün

· --- · --- · --- · ---

‘ Aceb kande bulam ol dilberi gözden nihân oldu

Kimiñle eglenem bilmem işim âh u figân oldu

O şirin sözlü yârimden nice demdür cüdâ düşdüm

Baňa Ferhād gibi küh-i dil-āra heb mekān oldu

Nice pend olmuşdı zülf-i dil-dāra gönül ammā

Belā-keş ‘āşıkın hāli bu hicriyle yamān oldu

Görünce rüyını üftāde-kānın kaldı hayretde

Seniñ haqqā ki mecbūruñ bütün halk-ı cihān oldu

Cemilīñ yansun yakulsun mu neylesün söyle

Kimiñle eglenem bilemem işim āh u figān oldu

Vr. 41.a/G.111

Diger

Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün /Mefā‘ilün

· _ _ _ · _ _ _ · _ _ _ · _ _ _

Bırakup gitdi beni yārim derūnda bir ğamım kaldı

Sinemde bir āteş artdı ne yanmakdan tenim kaldı

Bi-pāyān-ı cünūn olsa nola şimdengirü mekān

O Leylādan cüdā düşdüm benim artık kimim kaldı

Mermer-i ‘ömrüm olupdur âh u zârla bâg-ı fânide
Hemân genc-nişin üzre bedende bir demim kaldı

‘ Aceb bir muhbir-kanberin eyledim hüzn-i teveccüh
Sirişk-i hün-feşânımdan ne çeşmimde nemim kaldı

Bulunmaz mı ‘ aceb bir ehl-i dil ezhâr-ı ahvâle
Nedir demden sorar vardır ne şâdıķ hemdemim kaldı

Eliñ çeksün sînemden ğamze-i cellâdına söyle
Vücûdum zahmına ğayri benim ne merhemim kaldı

‘ İtâb-âmîz düşünâm eylemek lâyık mıdır cāna
Cigerlerde bu acı sözlerinden bir semim kaldı

Ne haddindir **Cemilâ** halkı-i ehl-i dili tanzîr
Ümîd-i lütfiyle kalbimde ancak rüşenim kaldı
Vr. 41.b/G.112

Diger

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün /Mefâ‘ ilün /Mefâ‘ ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Derûn-ı dūd-ı ahımla efendim âsumân yandı
Şu‘ â‘ -ı rüyuna pervâne-veş şimdi bu cân yandı

Ne ândır‘ arız-ı pâkiñde gördüm tâb-dâr olmuş

Benim bu yandıgım gibi bütün halk-ı cihân yandı

Dilerdim herçeh-i bād-ı ābād ile bir ‘ arzumāl itmek

Efendim āteş-i ‘ aşkıñ ile öldüm lisān yandı

İderken buse-i la‘ l-i lebiñ biñ cān ile maṭlūb

Tutuşdu şem‘ -i hüsñüñle şeh-i nāzım dehān yandı

Çıkınca ebr-i gīsūdan **Cemīlā** tāb-ı ruhsārı

Şu‘ ā‘ -ı rüyuna pervāne-veş şimdi bu cān yandı

Vr. 42.a/G.113

Diger

Mefā‘ ilün /Mefā‘ ilün/ Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

·---- ·---- ·---- ·----

O yarıñ cevriyle cāna bir özge levākaldı

Raķibe lūtf ider dā‘ im baña ancak ezā kaldı

Cemāl-i şem‘ ine göñlüm ‘ aceb pervāne olmuşken

Dirîğa âh.o yâriñ vuşlatından cān cüdā kaldı

Teraḥḥüm itdi bir kez bu deñlü âh u sūzîşle
Deründe çoğrusu şimdi tükenmez mācerā kaldı

Bütün şeb şabāḥa dek andım cemāl-i şem' ine yāndım
Ne derdimden bir āgāh vār ne bu derde devā kaldı

Göñül şād olmadı bir kez nigāh-ı efgānıyla
Raḳıbe lütf ider dā'im **Cemil** bañā ezā kaldı
Vr. 42.a/G.114

Diger

Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün/Mefā' ilün

· - - - - · - - - - · - - - - · - - - -

O şāh-ı mülk-i istiğnā ile hıç şoḥbet olmaz mı
‘Āceb ‘arş-ı ḥulūşa ḳābil ünsiyet olmaz mı

Server-i ‘ıyd-ı vişaliñle nice bendiñ çerāğ olsa

Müşûl-i hikâyeñcün efendim növbet olmaz mı

Çapuñ bir bende-i fermâniriyim bunca bülbüllerdir

Nigâh-ı lütf ü iğşanıñla olsun şevkat olmaz mı

Nemed-dâr olmasa jenk-i elemden kalb-i mir' âtm

Cilâ-sâz cemâliñle ziyâ-yı şafvet olmâz mı

Değil maqsad-ı **Cemîlâ** dâmen-i vaşla temennî-sâz

Ġarezi ancak o şühla bir gice cem' iyet olmaz mı

Vr. 42.b/G.115

Muhammesân

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fe' ilün

— · — — — · — — — · — — — · — — —

Çalmadı şabr-ı karârım seni sevdim seveli

Artmada nâle vü zârım seni sevdim seveli

Doğrusu haste vü nizârım seni sevdim seveli

Âh ile bir ğam-ğ̃ârım seni sevdim seveli

Derdini çekmede kârim seni sevdim seveli

Tâ seher-i ‘aşkıñ ile iderim ey gül-i nâz
 Şimdi bülbül gibi efgâne ider dil-i âgâz
 Vaşlıñ ümmîdine geldim iderim ‘arz-ı niyâz
 ‘Āşık-ı zârına gel sen daği lütf eyle birâz
 Selb olub dilde şi‘ârım seni sevdim seveli

Sîh-i hicriñle kebâb olsa cigerler eyvâh
 Yüregim yaraladıñ tîr-i müjüñle billâh
 Nâr-ı ‘aşkıñla tutuşdum nideyim neyleyim âh
 Bir nazar kıl benim ahvâlime ey çeşm-i siyâh
 Nice ‘aşkıñla yanarım seni sevdim seveli âh

İtmediñ hâlime bir kere mürüvvet eyşüh
 Yok mu ‘uşşâkına bir zerrece şevkat ey şüh
 Niçün ağıyarle idersiñ yine ülfet ey şüh
 Beni aglatma mıdır resm-i muhabbet ey şüh
 Görmedim rahmıñ a yârim seni sevdim seveli

Hasteyim derdle eyle tabîb edvâ
 Şerbet-i vaşlıñ ider nağl-ı vücûdum ihyâ
 Yine senden umarım togrusu bir nuğk-ı vefâ
 Yetüşür başıñ için bu **Cemîle** itme ezâ
 Dardime çâre ararım seni sevdim seveli
 Vr. 44.a/Muh.1

Gazel-i Hayrâni Tahmîs

Mef' ūlū /Mefā' ilū /Mefā' ilū /Fe' ūlūn

— — . — — . — — . — —

‘ Āşkıñ ile āh hāl-i perīşānım efendim
 Ğonca-i ruḥuna bülbül-i nālānım efendim
 Pervāne gibi şevkine sūzānım efendim
 Eflāke irişdi bugün efgānım efendim
 Olmakda tezāyid ğam u hicrānım efendim

Ger māyede yār ṭurre-i müşkünü dökünce
 Zihni ṭağulur ‘ āşkıñ āh böyle görünce
 Dīvāneliğim olsa tezāyid giderince
 Dil-dār-ı fettādesine serkeşlik idince
 Cān eylerim elbetde girībānım efendim

Mecnūn-ı rüşem yakdı dilim āteş-i ğurbet
 Leylā yüzünü görmege kaldım yine ḥasret
 Kaddim bükeyor neyleyim yār-i melāmet
 Bu sine-i sūzānıma geçdi ğam u firḳat
 Kıl bendeñe bir kerre naḫar cānım efendim

Bu baḫt-ı siyāhım idemem kimseye ta‘ bīr
 Ol yārla vişāl itmege hīç omadı taḫdīr
 Her ṭavr-ı pesendīde mişāl hele yekdir
 Gel itme begim pey ā pey beni tekrīr
 Kül oldu yanub ciger pūryānım efendim

Ağyār ile meyl itdigini dün ḥaber aldım

Efkâr-ı vişâliñle dün baħr-i ğama taldım
 Billahi **Cemil** başında sevdâ saldım
 Hıyrânî gibi çâh-i zenehdânda kaldım
 Hûn-ı eşkini dökmeke dü çeşmânım efendim
 Vr. 44.b/Tah.1

Diger

Muṭarraf Ğazel-i Şemḩa

Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fe' ilün

— · — — — · — — — · — — — · · —

Şimdilik bir sâde-rû meh-pâre düşdü göñlümüz
 Lûṭfi itdiñ nâz-ı ğâlib yâre düşdü göñlümüz
 Şuretâ-i ma' nide bir nâ-çâra düşdü göñlümüz
 Zülfüne pend eyleyüb ber-dâre düşdü göñlümüz
 Hoş edalı bir güzel dil-dâre düşdü göñlümüz

Ğöz siyâh kaşlar kalem kirpik dökülmüş rüyuna
 Zir füsün-ı kâkül hoş-bû çözülmüş rüyuna
 Encüm-âsâ şaf-be-şaf benler dizilmiş rüyuna
 Al ele mir'âtı bir kez bak ne olmuş rüyuna
 Arzû-yı vuşlât-ı bî-çâre düşdü göñlümüz

Raħm ider mi âşık-ı bî-çârına ol nev-civân
 Olmada günden güne hicri ile ḩâlim perişân
 Bâb-ı 'âşkıñda bütün şeb eylerim âh u fiĝân
 Yandı yakıldı firâkıñla efendim işte cân
 Meyl idelden pâyine âvâre düşdü göñlümüz

Gice gündüz hasretiñle âh u efğan eylerim
 Hınçer-i gamzeñ ile çāk-i girībān eylerim
 Başda sevdā dil perīşan zār-ı giryān eylerim
 Artmada feryād-ı zārım çeşmim al kan eylerim
 Kalmadı şabra mecālim zāra düşdü göñlümüz

Kul ni' âmı bir gerekmiş ' aşıkıñ ey dil-rübā
 Nīm nigāh-ı iltifāt itmez misiñ ey bī vefā
 Çekdigim bunca emek uğruna oldu mu hebā
 Kalmadı ölmekden özge buña çāre bī-riyā
 Gitdi fettān-ı kākül-i pervāre düşdü göñlümüz

Şemsiyā hicr-i firāk-ı yāre şabr itmek ' ilāc
 Gitdi yārim ya kimiñle eyleyim ben ibtihāc
 Yakdı yandırdı dil-i nāçarı mānend-i serrāc
 Ey **Cemilā** göñlümü pend eyledi ol kara sāc
 Çār-ı eṭrāmı deñizden hāre düşürdü göñlümüz
 Vr. 45.a/Tah.2

Müseddes

Mefā' ilün/Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Nazar-gāh eyledikçe şafha-ieyniyemi cānā
 Nicün ' aksimde yüz virmez ne itdim neyledim eyā
 Bu baht-i şumum mātem idübdür ānı vechin hālā
 ' Aceb bu rüzgārımdan kime ben eyleyim şekvā

Elinden çarh-ı dūnuñ rūy-ı rāhat görmedim aṣlā
Düşürdü kevkeb-i iḳbālīmı yerden yere ḥayfā

Vişāliyle o yārin ṣād-ı ḥurrem olsa dil bir dem
Murādımca ṣafā-yı ‘ıyş-‘ işretde olur hem-dem
Felek taḥvīl-i ṣūret eyleyüb itmez daḥī her dem
Baña bu sākī-i dehr yutdururkāse-be-kāse sem

Elinden çarh-ı dūnuñ rū-yı rāhet görmedim aṣlā
Düşürdü kevkeb-i iḳbālīmı yerden yere ḥayfā

Beni baht-i siyāhım itdi bir laḥzācık memnūn
Mekānım kūy-ı dilberken felek kıldı bizi bīrūn
Cihānda olmadım bir dem ğam-ı ikdārdan ma‘ṣūn
Ḥalāş it derd-i miḥnetden beni ey ḳādirçün

Elinden çarh-ı dūnuñ rūyu rāhat görmedim aṣlā
Düşürdü kevkeb iḳbālīmı yerden yere ḥayfā

Taḥammül mi ider hicr-i dil-ārāya ‘aceb insān
Ben ise sīh-i firḳatle bu cismim rūz ṣeb pūryān
Bu ḥal-i zārıyla görse acırdı şübhesiz yārān
Göñül nālān ciger pūryān sirişkim olmada rīzān

Elinden çarh-ı dūnun rū-yı rāhat görmedim aṣlā
Düşürdü kevkeb-i iḳbālīmı yerden yere ḥayfā

Nice ben yanmayayım ol âteş hicriyle dil-dâre
 Yanar-i pervâne-veş dil dâ'imâ şem' -i ruḥ-ı yâre
 Esef itme **Cemilâ** beyhûde çarḥ-ı sitem-kâre
 Ezelden böyledir bu ṭâlî' -i nâşâz lâ-çâre

Elinden çarḥ-ı dūnuñ rû-yı râḥat görmedim aşlâ
 Düşürdü kevkeb-i iḳbâlimi yerden yere ḥayfâ
 Vr. 44.b/Müs.1

Mıṣrâ' - meşhûr ḳasîm şed

Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilâtün /Fe' ilün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · _ _

Yâr için meclis-i aḡyâra ḳadeh-kâr oldum
 Ben biñ derd-i meşâḳḳatlere dūçâr oldum
 Ğam-ı ikdâr cihândan daḡı bîzâr oldum
 Bir gülüñ 'aşḳına bülbül gibi âzâr oldum
 Şabrı güç çâresi güç derde girif-târ oldum

Kevkeb-i ṭâlî' im eyledi maḥsûd-ı felek
 Düşürüb çâh-ı ğam itdi baña kim bir dek
 Belimi itdi dütâh celle-i derdiñ cekerek
 Bir sorar yok benim ḥaṭırcıgım ey sîm-bilek
 Şabrı güç çâresi güç derde girif-târ oldum

Bir zemân vuşlat-ı dil-dâra göñül maḥrem iken
 Şimdi mir' at ḳadar ğurbeti itdi mesken

Tir-veş cānıma kār eyledi āh derd ü mihen
 Çekdigüm ḥasret-i āh bilür bir daḥi ben
 Şabrī güç çāresi güç derde girif-tār oldum

Keştī-i fikre binüb yārımı itdim arzū
 Baḥr-i ḥayretde acub yelkeni k'itdim yā hū
 Mevc-i ḥız olduğum dem cekdigim ey āfet-rū
 Sanki ḡam leşkeri üstüme benim itdi ḡulū
 Şabrıgüç çāresi güç derde girif-tār oldum

Sīne-i yārede ḡam-ı dilde daḥi mehveş-i 'aşḡ
 Cānımı muḥarrık ider leyl ü nehār āteş-i 'aşḡ
 Ne belādır ser-i 'uşşāḡa bu mihnet-keş-i 'aşḡ
 Ḥānumān-ı dili hemdem idiyor lerziş-i 'aşḡ
 Şabrı güç çāresi güç derde girif-tār oldum

Çekilir mü bu kadar yār-ı girān-ı ḡamıñ āh
 Raḥm kıl 'āşıḡa söyle yetiş ey çeşm-i siyāh
 Bileyim cürm-i firāvānımı ben de eyvāh
 Çāre yokdur ezeli böyle **Cemil** baht-ı siyāh
 Şabrı güç çāresi güç derde girif-tār oldum
 Vr. 46.b/Tah.3

Diger

Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fa' ilün

— · — — — · — — — · — — — · — — —

Bī-vefā nāzik edā ey dil-rübā küsdüm saña

Bî mürüvvet çevre mâ' il bî-ribâ küsdüm saña
 Zerre deñlü görmedim rû-yı liķā küsdüm saña
 Ğayriyla var ülfet it ey bî vefā küsdüm saña
 Bendeni gördükçe itme mercā küsdüm saña

Ben saña ' arz-ı niyāz itmiş iken ey meh-cemāl
 Hāl-i ' üryānım görünce itmedin oldum sü'āl
 Levh-i dilde naķş-i hüsñüñ itdim ise hicāl
 Ğayri seniñle dil-rübā barışmak emr-i muhāl
 Cānım olsun toğrusu itdim fedā küsdüm saña

Olmadıñ mı dāhil bezm-i rakīb şūh-i cihān
 Bundan iķdām itdiğın va' d önünden mi bu āh
 Ben usandım bu helāķından seniñ ğayri āmān
 ' Āh u zārımdan heder kıl nev-civāneş ey civān
 Kaldı hicriñle derūnda mācerā küsdüm saña

Āh-ı hicriñle benim soldurmadıñ mı gülşenim
 Hāsretiñle dağ-ı Mecnūn olmadı mı meskenim
 Hānçer-i ğamzeñ ne hāle koydu bak sīm-i tenim
 Geçmişem billāh senden sorma aḥvālim benim
 Loķmān isen istemem derd-i devā küsdüm saña

Ey **Cemilā** kalmamış gitmiş güzellerde vefā
 Şimdicek āḥir zamān ' indinde oldu ğālibā
 İtdiğın cevri ne mümkün ğayrisi itsün bañā
 Bu hilāf-ı meşrebimdir itme beyhūde ricā
 İstemem ğayri seni ben bî-riyā küsdüm saña

Vr. 46.b/Tah.4

Diger

Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün

--·--- --·--- --·--- ··--

Derd-i 'aşkıñla efendim kalmadı bende mecāl
 İtmedin bir kerrecik aḥvāl-i zārımdan sü'āl
 Göñlümü şad-pāre kıldı 'āqibet tūg-i melāl
 Külḥen-ı dilde bir āteş kaldı sönmek bī muḥāl
 Bir tükenmez derd imiş bu 'aşkıñıñ sevdāsı āh
 Meleküt-ı cānı yakdırır nār-i hicriñ āh vāh

Māh-ı rüyuñ görmez oldu 'āşık-ı bī-çāresi
 Oldum oşūḥuñ āmān günden güne āvāresi
 Sīne-i mecrūḥumun āh ṭurmaz işler yāresi
 Ey ṭabībim vār mıdır ğayri bunuñ bir çāresi
 Bir tükenmez derd imiş bu 'aşkıñıñ sevdāsı āh
 Meleküt-ı cānı yakdırır nār-i hicriñ āh vāh

'Aqlımı tārāc itdi neleyim efkār-ı 'aşk
 Ḥānumān-ı ḳalbime ḳundak bırakdı nār-ı' aşk
 Merhamet kıl ḥālime çekmekdeyim āzār-ı 'aşk
 Çün nasīb oldu ezelden bendene bīmār-i 'aşk
 Bir tükenmez derd imiş bu 'aşkıñıñ sevdāsı āh
 Meleküt-ı cānı yakdırır nār-i hicriñ āh vāh

Esdı bir bād-ı muḥālif irmedi āl-i vuşlatā

Ol nefî felek dilim atdı bu baħr-ı mihnete
 Kalmadı şabr u taħammül ğayri bende firķate
 Nişleyim cān sevdi düştü gönlüm ol meh-i tal‘at
 Bir tükenmez derd imiş bu ‘aşkıñ sevdāsı āh
 Melekût-ı cānı yakdırır nār-i hicriñ āh vāh

Görmedim mişliñ cihānda sen gibi sīm-i bilek
 Rāh-ı ‘aşkıñda faķať ben çekmişem derd-i emek
 Nāle-i feryādımı ğuş itmediñ mi şimdicek
 Ey **Cemilā** ‘aksine döndü baña ...u felek
 Bir tükenmez derd imiş bu ‘aşkıñ sevdāsı āh
 Melekût-ı cānı yakdırır nār-i hicriñ āh vāh
 Vr. 47.a/Müs.2

Müseddes Beyt-i Meşhur Kaziye Şedd

Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün/Mefā‘ ilün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _

Ṭulū‘ itdikçe meh gibi ruħun dilber baña göster
 Sevād-ı kalb-i ‘aşıķa begim revnak-fezā göster
 Cefāyı aradan kaldır baña birdem vefā göster
 Beni ağlatma koc başın için zevķ-i safā göster

Unutma ğuşe-i nādide hicretde bu mehcūru
 Düşer mi bī-vefālık şānına lāyık gözüm nūru

Ḥayāliñ dīdeden çıkmak ne mümkün a sultānım
 Saña biñ sözüyle meftūn olubdur bu dil u cānım

Hele rûh-ı revânımsın benim eyşûh-ı u devrânım
Fırâkıñ fikri yağmaya virdi şabr u sāmânım

Unutma gūşe-i nādīde hicretde bu mehcūru
Düşer mi bī-vefālık şânına gözüm nūru

Vişālīñle dil-i nāşadımı kılsañ nolur ābād
Saña arz niyāz itmiş idim ben her çeh bād-ı ābād
Bütün şeb başladıkça itmeğe cān bülbül-i feryād
Giriftār-ı belâ-yı yār-ı ğamdan olmada āzād

Unutma gūşe-i nādīde hicretde bu mehcūru
Düşer mi bī-vefālık şânına gözüm nūru

Ümīdim kat' idüb ğayri ba' idim ben o yārimden
Taḥassür üzre kaldum neyleyim ol şīve-kārımdan
Zemīn-i āsumān iñiler benim āh-ı nizārımdan
Göñlümde kalmadı zerre eşer şevk u sārımdan

Unutma gūşe-i nādīde hicrette bu mehcūru
Düşer mi bī-vefālık şânına lāyık gözüm nūru

Gözümde ḥūb-ı rāḥat yok sebāṭ içine inān sensiz
Dü çeşmim zerrece tırılmaz akubdur ḥūn-feşān sensiz
Bu hicriñ cāna kār itti ṭayanmaz buña cān sensiz
Cemīlīñ yandı yakıldı cigergāhı yamān sensiz

Unutma gūşe-i nādīde hicretde bu mehcūru
 Dūşer mi bī-vefālīk şānına layık gözüm nūru
 Vr. 47.b/Müs.3

Müseddes beyt-i meşhūr kažiye şed

Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fe'ül

— · — — — · — — — · —

Kandedir ol kāmēt-i serv-i sehī
 Kandedir ol kişver-i hūsnūñ şehī
 Kandedir ol pertev-i dehrin mehī
 Kaldı hele külbe-i hūznüm tehī

Āh o min'e-l' aşk vişāle tehī
 Aḫzen-i ḳalbi baḫr-ārā tehī

Kandedir ol dilber-i ḳaşı hilāl
 Ḳandedir ol ḡonca-i nev-res nihāl
 Ben kimiñ ile ideyim ḫasbihāl
 Şābru firāḳi daḫi emr ü muḫāl

Āh o min'e-l' aşk vişāle tehī
 Aḫzen-i ḳalbi baḫr-ārā tehī

Yakdı firāḳ-ı āteş bu cānımı
 Yok hele bir gūş iden efgānımı
 Kim bile yā bu ḫāl-i perişānımı

Leşker-i gām tıtdu girībānımı

Āh o min'e-l' aşk vişāle tehī

Ahzen-i kālbi baħr-ārā tehī

Nişleyim düşdü gönül bu yola

Varımı satdırdı baña bir būsā

Sūziş-i ' aşkıñla yanarsam n'ola

Şimdi cihān dideme zindān ola

Āh o min'e-l' aşk vişāle tehī

Ahzen-i kālbi baħr-ārā tehī

Ben saña gönülüm vereli dil-rübā

Āh u enīn ideyim hāliyā

Raħm kıl ahvālime itme ezā

Söyle nedir cürmüm bildir baña

Āh o min'e-l' aşk vişāletehī

Ahzen-i kālbi baħr-ārā tehī

Kıydı baña şimdi o çeşm-i siyāh

Hicri ile itmedeyim āh vāh

Bağarmı hālime bir nīm nigāh

Yandı gönül toğrusu bī-iştiyāh

Āh o min'e-l' aşk vişāle tehī

Ahzen-i kalbi baħr-ārā tehī

‘Aşkıñ ile kana boyandı göñül
 Āh ile sulţānımı atdı göñül
 Āteş-i hicrānına yandı göñül
 H̄asretine bir nice kandı göñül

Āh o min’e-l’aşk vişāletehī
 Ahzen-i kalbi baħr-ārā tehī

H̄asretle bağrımı pür-ḥūn ider
 Seyl-i sirişkim daḥī ceyḥūn ider
 Cevr-i cefāsıñ baña efzūn ider
 Neyleyim göñlümü maḥzūn ider

Āh o min’e-l’aşk vişāle tehī
 Ahzen-i kalbi baħr-ārā tehī

Mülk-i tenim yakmadadır nār-i ‘aşk
 Zerre naşib olursa dil-dār-ı ‘aşk
 Kaldı derūnda hele esrār-ı ‘aşk
 Başıma geldi yine inkār-ı ‘aşk

Āh o min’e-l’aşk vişāle tehī
 Ahzen-i kalbi baħr-ārā tehī

‘Aşkına düşdüm düşeliden beri
 H̄üsnuñe heb olmadayım müşteri

Derdiñ ile gezmedeyim serseri
Mâtem idersem hele vardır yeri

Âh o min'e-l' aşk vişâle tehi
Ağzen-i kalbi baħr-ârâ tehi

Ben seniñ ' aşkıñiñ ile ey gül-' izâr
Murğ-i dilim itmededir âh u zâr
Nâr-ı gâmn vişâli cismim yakar
İtme cefâ kalmadı şabr-ı qarâr

Âh o min'e-l' aşkvişâle tehi
Ağzen-i kalbi baħr-ârâ tehi

Gel beni üzme yeter ey sevdiğim
Şğnına şâyeste değildir begim
Cevriñ ile vâr mı vefâ gördüğüm
Oldu hebâ geçmedi bir didigüm

Âh o min'e-l' aşk vişâletehi
Ağzen-i kalbi baħr-ârâ tehi

Derde düşürdüñ beni ey gonca-ter
Mtem ider hâlim nev' -i beşer
Mülk-i dile cesîn-i gam itdi sefer
Mihnet-i derdiñ câna itdi küster

Âh o min'e-l' aşk vişâle tehi

Ahzen-i kalbi baħr-ārā tehī

Üzme **Cemīli** yeter eyşüh-ı Şen
 Āha düşürdün dil-i hicriñle sen
 Cānıma geçdi nice derd-i miħen
 Mesken olubdur baña beytü'l ħazen

Āh o min'e-l' aşķ vişāle tehī
 Ahzen-i kalbi baħr-ārā tehī
 Vr. 48.a-b,49.a/Müs.4

Diger Muħammes

Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün

· --- · --- · --- · ---

Begim günden güne bu āteşim olmaktadır efzün
 Sen ise tır-i müjküñle revā mı eylemek dil-ħün
 Seni göz gördü cān sevdi suçum ne olsa dil-i füzün
 Nevāl-i vuşlatıñla seyr idub gel ğayri kıl memnün
 Göñül maħzün ciğer pürħün sirişkim olmada ceyħün

Geçen gün bünyāda olmuşdu bir taķım şöħbet
 Didiñ ' uşşāķını vaşlımla handān eylerim elbet
 İrişdi nāgehān bu destime bir nāme-i firķat
 Felekden olduguñ bilirim baña bu Şive-i ħasret
 Mekānım küy-i dilber iken neden geldi bizi pır-zen

Vefâ gelmek muhâl oldu henüz gül yüzlü yârimden
 Usandım tâ seher-i bülbül gibi bu âh u zârımdan
 Cüdâ kıldı felek zâlim beni ol şive-kârımdan
 heder kıl bârî bir kez inkisârımdan
 Elinden çarh-ı dünüñ olmadım bir dem dağî mülevven

Fitil acdırdı sînemde begim tîğ-i sitem-kârıñ
 Ser-küyunda mest olmuş yatur ‘ uşşâk-ı bî-mârıñ
 Şifâ-sâz ol yetiş imdâdına gel bu zağm-dârıñ
 Olur bir gün gönül te’sîr-i yâr eyler bu âzârıñ
 Hâlâş it derd-i mihnetten beni ey kâdiriçüñ

Nedir çâre murâdımca felek devr itmedi câna
 Kadd-i gam-güşte mi itdi kaldım ser bî-pâ
 Ğarîbâ gecn ü mihnetde kalüb âh eylerim hayfâ
Cemîlâ rûzgârımdan kime ben eylerim şekvâ
 O Leylâdan cüdâ düşdüm sorarlarsa benim Mecnûn
 Vr. 49.b/Muh.2

Diger

Mefâ‘ilün/Mefâ‘ ilün /Mefâ‘ ilün /Mefâ‘ ilün

· --- · --- · --- · ---
 Cihân bâğında hayf olsun ki bir gönca-fem yokdur
 Gönül eğlencesi bir yâr-i şâdıq hem-demim yokdur
 Tesellî bahş olur bu hüzn-i qalbe âdemim yokdur
 Gözümden kanlu yaşlardır akan aşlâ nemim yokdur

Ġarībim pes şu ‘alemde enīs-i maḥremim yokdur
Yanub yakılmadan āh itmeden başka ġamım yokdur

Visāliyle o yāriñ olmadım bir laḥzācık ḥāndān
Enīn-i ġuşşadan ḥāli deġildir ‘āşık-ı bī-cān
Elinden çarḥ-i dūnuñ rūy-ı rāhat görmedim bir ān
Nuḥūs-i ḥālī imden şöyle me‘yūsım ki ser-gerdān

Ġarībim pes şu ‘alemde enīs-i maḥremim yokdur
Yanub yakılmadan āh itmeden başka ġamım yokdur

Elinden dād-ı feryād ey felek-i zālīm seniñ eyvāh
Revā mı ‘āşık-ı bīçāreler kan ağlasun herġāh
Esīr-i bister-i firḫatte bī-cān kalmışım billāh
Bu derde çāre sendedir meded ey Hazret-i Allāh

Ġarībim pes şu ‘alemde enīs-i maḥremim yokdur
Yanub yakılmadan āh itmeden başka ġamım yokdur

Görünmez ‘āşık-ı zāre o şūḥ haylī zemān oldu
Ḥayālī dideden çıkmaz iken şimdi nihān oldu
Belā-keş ‘āşıkıñ ḥāli bu hicriyle yamān oldu
Ġarīb-i Mecnūn gibi şimdi baña taġlar mekān oldu

Ġarībim pes şu ‘alemde enīs-i maḥremim yokdur
Yanub yakılmadan āh itmeden başka ġamım yokdur

Gelür mü haþıra bir Şeb bize ol þavl-i ikrârîñ
 anı ol ahd-i peymân anı ‘ibret anı ‘ârîñ
 Beni gîsû-veş ber-düş itmek mi nedir kârîñ
 Esef itme **Cemîl** te’sîr-i yâr eyler bu âzârîñ

Ġarîbim pes Şu ‘âlemde enîs-i maħremim yokdur
 Yanub yakılmadan âh itmeden başka ğamım yokdur
 Vr. 50.a/Müs.5

Diger

Fâ’ ilâtün/Fâ’ ilâtün/Fâ’ ilâtün/Fâ’ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Mübtelâyım bir cefâcü zâlim-i ğaddâre ben
 YanmıŐam pervânedem Şem‘-i ruħ pür-nâre ben
 Dil perîşân sîne süzân dîde-i seħħâre ben
 Bilmedim böyle füsün-sâz olduĝuñ ğam-ħ‘âre ben

Bir belâ-yı nâgehâne düşmüşem bîçâre ben
 Bilmezim yâ Rab nice taħliŐ olam âvâre ben

Bir oyun kurdu baña bu Şa’ îde-bâz felek
 Cenber-i ‘aşka sıkıŐdırdı dili ğâyetle pek
 Ten nice tãkat getürsün buña artık cân gerek
 Bir acır yok başka devrân olsa ‘âlem Şimdicek

Bir belā-yı nāgehāne düşmüşem bīçāre ben
 Bilmezim yā Rab nice taḥliş olam āvāre ben

Esb-ı nāzıñ ürküdüb üstüme itdikçe güzer
 Ğālibā teḥcīre çıkdı ‘ aşıkıñ ol ḥüb-ter
 Ol tüfenk enzārına olsun begim cānım siper
 Sürüsüyle şayd olur ‘ aşıkların saña meger

Bir belā-yı nāgehāne düşmüşem bī-çāre ben
 Bilmezim.yā Rab nice taḥliş olam āvāre ben

Naḥl-i âmālden olurken meyve-i vaşlıñ āvān
 Bī-maḥābe el atub aḡyāra yokmuş el-āmān
 Gülşen-i ümmīde-i āhım esdi bir bād-ı ḥazān
 İster ise mülk-i dil yansun ḥarāb olsun cihān

Bir belā-yı nāgehāne düşmüşem bīçāre ben
 Bilmezim yā Rab nice taḥliş olam āvāre ben

Vechimi göstermedi mir’at-ı taḡdīrim baña
 Şaḡl-ı nur cemāliñle nolur virseñ cilā
 Alma ahıñ ben **Cemil**-i dil-figārıñ dil-rubā
 Nev-civānsın korkarım birgün eşer eyler saña
 Vr. 50.b/Müs.6

Taḥmis-i Ğazel-i Nuri
Mef’ ulü /Mefā’ ilü/Mefā’ ilü /Fe’ ulün

--- . - - . . - . . - . . - . - -

Meclisde bu şeb ol leb-i mey-ḥ̄ārī görünce
 Lal' -i leb-i meygün-i kadeh-kārī görünce
 Şaf şaf urunan sāgar-i serşārī görünce
 'Aqlım tağulur zülf-i siyāh-kārī görünce
 Yandım ben ol şu'le-i ruḥsārī görünce

Her gördüğünü itme heves ey dil-i rāzım
 Yitmez mi saña luḥf idici ol şeh-i nāzım
 Teskīn ider iken bu benim sūz-u güdāzım
 Maḥbūb ile mi şöyle tururken nene lāzım
 Meyl eyleme her bir zen-i mekkārī görünce

Ebdāl olur ise ger āniñ luḥf u fāsı
 Āhir düşürür şayda seni dām-ı belası
 Loḫmāniñ olur mu daḫi nedir tedbīr-i devāsı
 Bir çāre meded bulmadı dehrīñ hükemāsı
 Eyvāh didiler bu dil-i bī-çārī görünce

Destimde benim āh o şükker-i ḫānde olaydı
 Bir ṭab' -ı laṭīf tūtī-i kūyunda olaydı
 Biz zevḫ idelim ister ise tende olaydı
 Ta'lim-i nūn eyler idi zinde olaydı
 Mārūt bile ol dīde-i sehḫārī görünce

Bī şübhe **Cemil**heder itme ehl-i 'aṭādır
 Mazmūnun maḫbūl ider elbet becādır

Erbāb-ı diliñ şohbeti çün şî' r ü şafadır
 Hilmî daħi tenzîrine luţf itse sezâdır
 Nürî didigiñ şî' r-i nev âsarı görünce
 Vr. 51.a/Tah.5

Tahmîs-i Gâzel-i Hilmî

Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün /Mefâ' ilün

· _ · _ _ · _ · _ _ · _ · _ _ · _ · _ _

Sırr-ı zülfüñ baña bir şöhret-i üftâde virmişdir
 Yanınca fitne-i ğamzen nice bir bâde virmişdir
 Gönlümde hâl-i ' aşkıñ her-çi bād-ı âbâde virmişdir
 Baña bu keyf-i mesti bî-nifâ' bâde virmişdir
 Ezel sâķisi kim meyhâne-i ma' nâda virmişdir

Fedâ-yı mâ-melek itdim reh-i dil-dâr ' aşkıñda
 Hemân bir müşterî olsun dil âzâr-ı ' aşkıñda
 Bulur kerem kâle-i hüsnuñ ne hâlet vār ' aşkıñda
 Nüfûd-i eşkimi şarf itdürüb bāzâr-ı ' aşkıñda
 Zebân-ı sevdâ mâlım o te' cîr-zâde virmiştir

Reh-i' aşkıñda pâ-mâl olduĝum ol şüh izlerken
 Hayâl-ı ğamzesiñle sine-i mecrûh sızlarken
 Dönüb pervâne-âsâ şü' le-i ruhsâre sızlarken
 Meges-âsâ ' ilacı şühun eţrafında düzülürken
 Hele la' l-i şükker-pâriñ şeb virmişdir

Boğazı āsiyābıñ boş kalur şanmañ düz tırmaz
 Ögütdü dāne-i ‘ömrüm bu çarḥ bir ān düz tırmaz
 Firār itmez gözümde leyle-i hicrān düz tırmaz
 Olub Mecnūn ögündüm gūne ser-kerādan düz tırmaz
 Degirman-ı felek fikr-i zūlfūñ bād vermişdir

Ümmīd-i meyve-i vaşlın dilerken bu dil ü cāndan
 Henüz ḥamdur dirīg itme dimekle itdi benim ḥ~ān
 Nevīd-baḥş vuşlat-ı sāmi‘ a bīrādır her yandan
 Tırunc pistanlu bir kāfir kızı sebep zenāḥdāndan
 Sulu şeftalü ‘uşşāka kızıl ālma virmişdür

Zebān ḥāme-i nār-ı kesriñ en‘ām-ı lütfīdir
Cemīlā tūḥ-i şükr-i feşānıñ tāb‘-ı ḥalkīdir
 Ğubārımı gülşen-i feyzinden ehvā-yı şīmāl midir
 Takunsunlar mişāl-i gülün berk-i sebz ü Ḥilmīdir
 Yazub bu nazmı aḥbāb-ı kerem-i ma‘nāda virmişdür
 Vr. 51.b/Tah.6

Taḥmīs-i Gazel-i Hilmi

Görüb sermest-i ḥayrān oldum ol zūlf-i semen-sāyı
 Gitmiş al-ruḥsārına nisbet sürḥ-i dībāyı
 Nice maḥfūz-ı zihn itmiş okur İncīl-i ‘İsāyı
 Görünce gitdi ‘aqlım āh kim o şūḥ-ı tersāyı

Külliyân tutuşdurdum fitil-i şem[‘] -i sevdâyı

‘ Aceb mi şevk-i hüsn-i dâmen-i pâk libâçe kande

Olursam secde-dâr-ı ebrüvân zîr tākına

Füyûzât-ı tecellî vardır eyşüh hüsn bağında

‘ Aceb dil-i mey-perest olmaz da neyler deyr-i ‘ aşkında

O kâfir terk itmez bir dem âgüş-ı **Cemilâyı**

Çıkub ejder mişâli zir-fesden zülf-i şebbûsu

Serây-ı hüsnüñ olmuş silâhdâr tiğ-i ebrûsu

Müeyşşer itse bir dem zâhide çeşm-i sühan-gûsu

Olurdu şübhesiz dil-beste-i zünnâr kisvesi

Eger ol bende zâhid görsem bu hüsn-i dilârâyı

Esîri sâdece bir ben miyim ol zülf-i küffârîñ

Yatur sermest u hayrân bir nice ‘ uşşâk-ı bîçârîñ

Bu hûni müşrikden ğayrî hiç bir görmediñ kârîñ

Haţt-ı hâl-i siyâhın küfr-i zülfüñ çeşm-i sehîhârîñ

Esîr itdi serâser mülk-i Hind ile neccerâyı

Cenâbından diler dileğın mezîd olsun bize Luţfî

Bu süz-i ‘ aşkıyla tanzîrine rağbet ider Nûri

Cemilâ eyledi tahmîsine rağbet hele şimdi

Acebdır gûşuna girmez o hûni meşrebiñ Hilmi

Benim nâkûs-veş hayf-ı fiğânım tıttu dünyâyı

Vr. 52.a/Tah.7

Diğer

Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün /Mefā' ilün

· _ · _ · _ · _ · _ · _ · _ · _

O murğ-ı lāmekānım bāg-ı ālemde qarārım yok
 Cüdā-yı gülşen olmuş bir ġarībim yar-ı ġarım yok
 Tesellī-baḡş olur ḡüzn-i ḡalbe şīve-kārım yok
 Ne derdimden bir añlar vār nedir ḡālīñ şorarım yok
 Enīn-i ġuşşadan ġayri benim şevḡ-mārım yok
 Yanub yakılmadan āh itmeden bir başka kārım yok

Baḡa ḡıfl-ı debistānım didi ol ġonca-ter şimdi
 ḡulū' -ı māh-ı rūyu işte virdi dehre fer şimdi
 Firāḡıñla revā mı ḡayf-ı dil sersem gezer şimdi
 ġöñülden ġayri yok ḡatırcıġım aşlā şorar şimdi
 Enīn-i ġuşşadan ġayri benim şevḡ-mārım yok
 Yanub yakılmadan āh itmeden bir başka kārım yok

ġöñül pesdir benim derdim ġetürme bāde-i ikdārı
 Cihānda ruy-ı raḡmıñ kalmamış aşlā bir āşarı
 Adı dillerde yād olmaktadır ammā bu ġamḡ'arı
 ḡalāş it derd-i mihnetden beni ey ḡalıḡ yāri
 Enīn-i ġuşşadan ġayri benim şevḡ-mārım yok
 Yanub yakılmadan āh itmeden bir başka kārım yok

Bu ' ālemde kime kimden idem bu derdimi şevvā
 Kime ḡālīm didiysem olmadı dermān baḡa aşlā
 ġarībim nā-murāddır vaşl-ı dil-dāra ġöñül zīrā
 Ezelden böyle imiş ḡālī' -i nā-sāzımız ḡayfā

Enin-i guşşadan gayri benim şevk-mârim yok
Yanub yakılmadan âh itmeden bir başka kârim yok

Göñül sevdâ pür-sitâyiş mâil olmak her sitem-kâra
Görürsen ‘âkibet bir pençe-i müjgân-ı dil-dâra
Cemil tedbîr-i aşlıyañ sulûk itmez bu efkâra
Nuḥûs-ı tâli‘ inden soñra şekvâ itme her yâre
Enin-i guşşadan gayri benim şevk-mârim yok
Yanub yakılmadan âh itmeden bir başka kârim yok
Vr. 52.b/Müs.7

İbtidâ-yı Şarkıyân

Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Gice gündüz âh idüb oldum o yâriñ mâ‘ili
Yok mudur bir dem o şūḥu sarmaga hîç qâbili
Cân fedâdır râh-ı ‘aşkıñda murâdım ḥâşılı
Bârî bir kerre n‘ olur olsam vişâliñ nâ‘ili

Tâ ebed şem‘-i vişâliñ şevkine pervaneyim
‘Âşıkım ben hîç olur mu yatmadan usanayım
Qalbimi incitme koc başıñ için dīvaneyim
Bârî bir kerre nolur olsam vişâliñ na‘ili

Dūd-ı âhım çarḥ-i nüh-tâka hele bîvestedir
Zülfünün zincirine dīvâne göñlüm bestedir
Merḥamet kıl gayri zîrâ ḥatırım eşkinedir
Bârî bir kerre nolur olsam vişâliñ nâ‘ili

Ey cefâ-cû eyleyüp ağıyla ülfet- gelmediñ
 Hem getürdüñ başımaâlâm-ı miñneti gelmediñ
 Dün baña sen itmişken va' d-i vuşlat gelemediñ
 Bārī bir kerre nolur olsam vişāliñ nā'ili

Bir yaña teşvīş-i vaşl bir tarāfdan āh u zār
 Ey **Cemilā** sormadı aḥvāl-ı düşvārım o yār
 Der hicriyle derūnda sanki bir muḥabber yanār
 Bārī bir kerre nolur olsam vişāliñ nā'ili

Vr. 57.a/Şar.1

Mışra' -1 Meşhūr Nazmın Şed

Diger

Fā' ilātün /Fā' ilātün/Fā' ilātün/Fā' ilün

— · — — · — — · — — · —

Bir niyāzım geçmiyor āh ḥāliyā sultānıma
 Bir niğāh-ı merḥamet kılmaz dil-i vīrānıma
 Ğuş kılub raḥm itmez oldu nāliş-i efgānıma
 Yā İlahī şabrını virsin dil-i sūzānıma

Ḥaṭr-ı maḥzūnumu bir kerre ābād itmediñ
 'Aşkına düştüm düşelden neyleyim dād itmedin
 Nīm niğāh-ı iltifāñla beni şād itmedin
 Yā ilāhī şabrını virsen dil-i sūzānıma

Naşş-ı ḥüsnüm yazmağa meyl itmişdim şimdicek

Tâb-ı ruhsârîñ görünce yandı cismim ey melek
 Gösterüb ebniye-i hicri bize kıydı felek
 Yâ ilâhî şabrımı sen vir dil-i sūzânıma

Âh vâhkim nâr-ı firqatle tutuşdum sevdiğim
 Bendeñi başdan atub oldu hebâ her didigim
 Âşıkça cevri i cefâ şart-ı muhabbet mi begim
 Yâ ilâhî şabrımı sen vir dil-i sūzânıma

Sevdim o şūhu **Cemilâ** yokdur inkâra mecâl
 Bir nigâhe kâ'il oldum ol dañi emr-i muhâl
 Luţfiniñ bu mısra' ıyla şimdi buldum mecâl
 Yâ ilâhî şabrımı sen vir dil-i sūzânıma
 Vr. 57.a/Şar.2

Diger

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

— · — — — · — — — · — — — — · —
 Ben seni sevdim sevelden gayri dil-dâr istemem
 ' Âşıkım cevri-i cefâyı toğru her yâr istemem
 Ara yerde fitnecü ağyârı zinhâr istemem
 ' Âşıkım cevri-i cefâyı toğru her yâr istemem

Bir ri' âyet eyle bârî huţır-ı nâşâdıma
 Kalmadı şabr-ı kararım gel yetiş imdâdıma
 Bir nigâh-ı merhamet kıl nâliş-i feryâdıma
 ' Âşıkım cevri-i cefâyı toğru her yâr istemem

Derdi hicriñle dirîğa gam-kârım oldum bu şeb
 Nâr-ı ‘aşkıñla efendim dâğ-dâr oldum bu şeb
 Ğayrî inşâf eyle zâlim zâr zâr oldum bu şeb
 ‘Āşıkım cevri-cefâyı toğru her yâr istemem

İftirâkıñ hâşılı kâr itdi cāna cānıma
 Ben nice aĥvālimi taqrîr idem sulţānıma
 Bî-vefâ bir yâr imiş sen bakmadıñ nālānıma
 ‘Āşıkım cevri-cefāya toğru her yâr istemem

İtmediñ aĥvālime bir kere şevķat ey perî
 Ben saña çün ‘aşıkım her gördüğüm günden beri
 Sen Cemîlzârını vaşlıñla itdin serserî
 ‘Āşıkım cevri-cefâyı toğru her yâr istemem
 Vr. 57.b,58.a/Şar.3

Diger

Fâ‘ ilâtün /Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün

— · — — — · — — — · —

Gördüğüm günden beri hâlim yamân
 Şem‘ -i ĥüsnüñle tutuştum ey civân
 Tîğ-ı cevriñle derünüm oldu kan
 Şem‘ -i ĥüsnüñle tutuştum ey civân

‘Āşkıñla bülbül gibi nâlendeyim
 Ğonca-i nâzım saña efkendeyim

Ḥālîmi taqrîre hem şermindeyim
Şem' -i ḥüsnüñle tutuştum ey civân

Ḥâlîme raḥm eylesen bir kez benim
Âhıyla beyt'ü-l hüzüdür meskenim
Sîḥ-i hicriñle kebâb oldu benim
Şem' -i ḥüsnüñle tutuştum ey civân

Ben seni sevdim sevelden dil-rübâ
Uğruna bu cânım itdim fedâ
Gel yeter itme baña ğayri ezâ
Şem' -i ḥüsnüñle tutuştum ey civân

Rûz-i şeb 'aşkıñla kârım âh vâh
Ben senin mecbûrunum bî-iştîyâh
Gel **Cemîl** zârına kıl bir nigâh
Şem' -i ḥüsnüñle tutuştum ey civân
Vr. 58.a/Şar.4

Diger

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Bülbül-i ğam-dîdeñim ğonca-i fidânım elvedâ'
Bâğ-ı ḥüsnünden cüdâ düşdüm civânım elvedâ'
Meh-cemâliñ görmeye bir dahi olmazsa naşîb
Cânım içi ey benim rûḥ-ı revânım elvedâ'

Meclis-i ruhsârına kâni' değilken şubha dek
 Bir selâma kı' il oldum sevdiğim ben şimdicek
 Tır-veş yâd ellere atdı beni zâlim felek
 Biryaña sen bir yaña ben nâzlı cânım elvedâ'

Haşıra geldikçe şol şevk-i sefa-yı vuşlatıñ
 Ağlayub yâd eylerim çekmekteyim hem mişnetiñ
 Şimdi eğlence baña oldu hayâl-fezliñ
 Haşretiñle kaldı dil kaşı kemânım elvedâ'

Bir taraftan terk-i aḥbâb bir taraftan hicr-i yâr
 Yakdı yandırdı dil-i nâ-çarımı mânend-i yâr
 Mihnet-i dünyâ kaldım ben **Cemil** dil-i figâr
 Âh vâh ile gecmede vaḳt-i zemân elvedâ'

Şâd ol ey şâh-ı cihân ben ğamıñla ağlayam
 Şu gibi ḳadd-i nihâliñçün sirişkim çağlayam
 Em yerine yâre meh-i zehr-i firâkıñ bağlayam
 Eyleye 'ömrüñ mezîd yâ Rabb cüdânım elvedâ'
 Vr. 58.b/Şar.5

Diger

Fâ' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilâtün / Fe' ilün

— · — · — · — · —
 Dilerim sevdiceğim 'âşık-ı ğam-ḥ'âr olasın
 Bister-i hicre düşüb ben gibi bîmâr olasın
çok girif-târ olasın

Sen de bir zālīm dil-dāra meyl-dār olasın
Küfr-i zülfiñ gibi bir kāfire dūçār olasın

Düşesin zerre gibi pāyine bir sevdiğiniñ
Bāb-ı niyāz eyleyerek itmeye te'sir-i suḫanıñ
Katı sevdāya düşüb kaydı ile perçemeniñ

Sende zālīm bir dil-dāra meyl-dār olasın
Küfr-i zülfüñ gibi bir kāfire dūçār olasın

‘Āşık oldumsa saña cürm-i günāh eylemedim
Ġayri senden dahi bir fark-ı nigāh eylemedim
Ne suçum vār yüzüne karşıca āh eylemedim

Sen de zālīm bir dil-dāra meyl-dār olasın
Küfr-i zülfüñ gibi bir kāfire dūçār olasın

Yüzünü göremeye ḫasret-keş olub haylī zemān
İdesin ‘aşkı ile şaḫn-i çemende cevelān
Rū-yı rāḫat ne imiş görmeyesin hiçbir ān
Sen de bir zālīm dil-dāra meyl-dār olasın
Küfr-i zülfüñ gibi bir kāfire dūçār olasın

Söyle lāyık mı **Cemīle** yokdur cevr-i cefā
Seni incitmedim eyşūḫ-ı levendim ḫāşā
Bilesin başına gelsün ne imiş bu sevdā
Sen de bir zālīm dil-dāra meyl-dār olasın

Küfr-i zülfüñ gibi bir kâfire dūçār olasın

Vr. 58.b/Şar.6

Diger

Fa' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' ilātün/Fe' lün

— · — — · · — — · · — — — —

Bulunur mu 'acabā derd-i dil-i nā-çāre

Vaşl-ı dil-dāre vişāl olmağa aşlā çāre

Āhkim hicr-i dil-dār ile düşdüm nāre

Yandı pervāne gibi cān eridi dil-pāre

Hāl-i zārim saña 'arz itmişiken sulţānım

Ne yamān derde düşürdün bu dil-i nāçārım

Rüz-ı şeb 'aşkıyla kan ağlamak oldu kārım

Yandı pervāne gibi cān eridi dil-pāre

Merhem-i vaşlıñ eyle yāreme gel eyle devā

Nağd-i 'ömrüm reh-i 'aşkında fedā olsa revā

Merḥamet kılsın ilāhī sürsün zīrā

Yandı pervāne gibi cān eridi dil-pāre

Görmesem ḥüsn-i cemāliñ senin eyşüh bir ān

Ser-i 'uşşāka **Cemil** ḥalk-ı cihāndır zīndān

Şem' -i ḥüsnüñe gice şübhesiz ey ruḥ-ı revān

Yandı pervāne gibi cān eridi dil-pāre

Vr. 59.a/Şar.7

Diger

‘ Aşkın ile ey gonca-i leb
 Bülbül mişâl her rûz-i şeb
 Nâlânıma sensin sebeb
 Bülbül mişâl her rûz-şeb

Pek dilrubâsın yok sözüm
 Taht-ı melâhette kızum
 Efgân ider iki gözüm
 Bülbül mişâl her rûz-şeb

Cevr itdiğin sîm bilek
 İtmez baña çârî-i felek
 Kan ağlarım tâ subhâ dek
 Bülbül mişâl her rûz-şeb

Bilmez nedir olgance-ter
 Âh u nidâ itmez eşer
 Turmaz gönül efgân ider
 Bülbül mişâl her rûz-şeb

Vaşl-ı dil-ârâya delîl
 Bulmaz nedir bilmem **Cemîl**
 Eyvâh ider dâ’im bu dil
 Bülbül mişâl her rûz-şeb
 Vr. 59.b/Şar.8

Diger**Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fā' ilün**

--'--- --'--- --'--

‘Āşıkım itme cefā herdem baña

Ben seniñ mecbūruñ oldum bī-riyā

Ṭoğrusu lāyık değil bunca cefā

Ben seniñ mecburun oldum bī-riyā

Sevdim inkār eylemem ey meh seni

Uğruna ettim fedā cān-ı seri

Neyleyim şād itmedin bir dem beni

Ben seniñ mecbūruñ oldum bī-riyā

Ḥālime bir kez mürüvvet itmediñ

Benim nigāh-ı luṭf -i ‘ādet itmediñ

‘Āşık-ı zārınla ülfet itmedin

Ben seniñ mecbūruñ oldum bī-riyā

Ben seni ğāyet begendim ey perī

‘Āşıkım her gördüğüm günden berī

Neyleyim cevriñ kıldiñ serserī

Ben seniñ mecbūruñ oldum bī-riyā

Yakma cānım ğayri nār-ı firḳate

Kalmadı bende taḥammul miḥnete

İrmedim bir kez **Cemilā** vuşlata

Ben seniñ mecbūruñ oldum bī-riyā

Vr. 60.a/Şar.9

**Manstırda Kavaklar Altı Denilen Nām-ı Muḥal
Ferḥferāḥ Söylenilen Mevḳi' dir**

Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün/Mefā' ilün

· ---- · ---- · ---- · ----

Ṭolaşma nāzenīnim yān çizub ne zīr ayaklara
Bulunmaz nāz-ı reftārın seniñ sīmin saklara
Ḥayāliñ ḥasbiḥālimdir hemān genc-i kucaklara
Buyur zevk-i şafā eyle begim zīr-i kavaklara

Açıl ey naḥl-i nāzım ḡonca-i zībānı görsünler
Ana yansun ḥalkī ḳalbiñde ḥüsn-i ānı görsünler
Biraz da ' andelībin ' aşık nālānı görsünler
Buyur zevḳ-i şafāeyle begim zīr kavaklara

Saña yetmez mi şāḥım dāḡ-ı sīnem ney u kemān olsun
Derūn-ı āḥ u zārım naḡme-sāz bülbülān olsun
Açıl sen de birāz gel şaḥn-ı sīnem gülistān olsun
Buyur zevḳ-i şafā eyle begim zīr kavaklara

Şemīm zülfüñ ḥāb-āver olurken feslegende
Ṭulū' itmiş ruḥ-ı pürtāba nisbet meh çemenlikde
Saña āmāde mehtābiye bezm-i yāsemenlikde
Buyur zevḳ-i şafā eyle begim zīr kavaklara

Nazar kıl seyr-i sa' dābād 'azm itmek ne hācet vār
 Sirişk-i çeşmim-āsā cūy-bār olmakda her eṭvār
 Leb-i cān-baḥşıñ neş'e-i bāb **Cemil-zār**
 Buyur zevk-i şafā eyle begim zīr kavaklara
 Vr. 60.b/Şar.10

Nūr-ı necāt Şabri Efendi Kerimesi Hānıma

Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilātün/Fe' ilātün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _ _

Muḥakkaḫ menba' -ı 'irfāndır Şabri Efendi begim
 Nice ğavāzīdir baḥr-i fūnūn şu' a dānişāniñ

Güle nālende olsa söylese bülbül gibi ḥāmem
 Bize vaşfi deĝil mümkün o zāt-ı pākini 'irfāniñ

Aña bir duḫter-i pākize iḥsān eyledi Mevlā
 Cihāna fer salubdur mihr-i ḥüsni serteser āniñ

O güller ḥisārın ardınca hemāndem iftiḫār itsün
 Eşi gelmez felekte devr itse de ol māh-ı tābāniñ

Cihān ṭurdukca vār olsun hemişe 'izz u iḫbālile
 Füzün it 'ömrünü yā Rab 'aṭa kıl oña iḥsāniñ

Cemilā çıktı üçler söyledim tārīhini cevher
 Nucūm-ı burc-ı iḫbāli ṭogub Mürüre Monlāniñ
 Vr.63. a/Tar.1

Diger Tārīḥ Nūrī Efendi Kerīmesi Zelīḥa Ḥānıma

Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilātün /Fe' ilātün

· · _ _ · · _ _ · · _ _ · · _ _

Menba' -ı kân-ı kerem Nūrī Efendi ḥaḳḳa

‘ Ālemi şīme-i müsteḥseni ḥoşnūd itdi

Ḥān-ı destūr-ı teğayyürdür ol ğam-perverde

Eşer-i lütf-i Ḥüdā lütfunu memdūd itdi

Gülşen-i dehre toğub gül gibi bir duḡteri kim

Müjk-reş oldu güle bübül mes'ūd itdi

Ba' d- ezīn geldi ehālī gülistān cem' olub

Çün başā şāyi' -i āvāze bī mezdūd itdi

İşte bak Yūsuf-ı ḥüsn içre Zelīḥā-yı zemān

Ḥikmet-i kudret-i ḥaḳ gör ānı mevrūd itdi

Necm-i iḳbālī ' aceb burc-ıfelekden mi toğub

Neyyir vechiyle mäh-ı nevi mesdūr itdi

Ḥayy-i baḥş eyleye ḥaḳ añasına babasına

Bu ricāmızla du' āmız göge meḳ'ūd itdi

Bedilerden çıkarub dūr gibi tārīḥ-i **Cemīl**

Şeferü'l-ḥayriñ onuncu günü mevlūd itdi

Vr.63. b/Tar.2

Diger

Fe' ilätün /Fe' ilätün /Fe' lün

· · _ _ · · _ _ _ _

Şıdķ-ı ihlāş ile sa' ī mevnūr

Sevdigim Nūri Efendi cānā

İtmede ehl-i fuķarāya müsdām

Hüsn-i hıdmet hele her şubķ mesā

Geldi bir duķteri bāĝ-ı dehre

'Ömrün efzün ide ĥayy-i Mevlā

Eşı gelmiş midir ol ĥüb-rūnuñ

Mişlini gördü mü çeşm-i dünyā

Meh gibi mihr-i felekden toĝacak

İtdi mülk-i dili revnaķ-efzā

Göricek vechini mehd-i felege

Ķondı şanki zan itdim ammā

Çıķdı hātıf didi tārīķ-i **Cemīl**

Meh gibi toĝdı Zeliķā-i Monlā

Vr.63 .b/Tar.3

Hüseyn Ağa Maḥdümuna

Mefâ' ilün/Mefâ' ilün/Fe' ülün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _

Hüseyn fâni' hele fâni' ele Qur' ândır

Şadâkatle cihânda nâmür oldu

Toğub gül gibi bir maḥdümü gül-zâra

Güle şermende düşüb cehresin yoldu

Gülistân-ı cemâlde ol gül-nâziñ

Açıldıkca daḥi neşve-nüma buldu

Füzün it ' ömrünü yâ Rab ânı baḥş it

Qabül eyle du' âmız ḥayrıyla tıldu

Çıkub ḥarf-i mu' accemle **Cemil** târiḥ

Ḥalil Ḥâlid tülü' -ı mâh-ı nev oldu

Vr.64 .a/Tar.4

Nürî Efendi Kerimesi Nâkiyye Monlâ Merḥüma

Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün /Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün

· _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _ _ · _ _ _

Bir şūh ra‘nā idi Nūrī Efendi duḡteri
 Çeşm-i dünyā görmemişdi böyle bir tāze civān

Gül hicāb eyler idi ol rū-yı pākizeden ānīñ
 Bāğ-ı ‘ālemde sālındıkça o nur-ı şeh-kırān

Murğ-ı rūḡu ten-i nefesden ‘ākībet pervāz idüb
 Gençliğine toymadan cennetde tutdı āşiyān

Nār-ı firqatle tutuşsunlar pederle māderi
 Nā-mübeşşer ol gül ruḡārın ardınca hemān

Çıkdı biḡ-i yetimle tāriḡ-i cevher ey **Cemil**
 Ağladı āhkim Nakiye Monlāya cümle cihān
 Vr.64. a/Tar.5

Yūsuf Paşa Merḡūmuñ Vefātına

Mefāilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün/Mefā‘ilün

·---- ·---- ·---- ·----

Emir Evrenos Gāzī Begzāde Yūsuf Paşa
 Müşir-i muḡteşem tedbīr-i Āşafken o bi-hemtā

Degil kâf içre maḥzâ şöhreti âfâkı tutmuşken
Nice bir ejder-i dehr-i Süleymân olduğun ḥaḳḳâ

Ni‘ am-perverde ehl-i fuḳarâm dünyāya
Ḳalub muḥtâc-ı ‘âlem bir taḳım eşḫâsı bâbürhâ

Şafaḳ ḳan ağladı zühre firâḳından saçın yoldu
Kalub zulmetde giryân enīs-i mâh-ı cihân-ârâ

‘ Aceb bir vār mı ḳalmış giryeden şabr u sukûn üzre
Fu‘ûd-ı âsumân olsa enīs-i vâh u vâveylâ

Süzüb şebhâl-ı rûḫuñ ravzâtü’l-dârü’l-cinân üzre
Edindi lânesin dürr-i ‘Adenden mesken mâmezâ

Çıkub üçler **Cemilâ** söyledim târiḫ-i itmâmıñ
Yûsuf Paşa’yı ḳaşr-ı ‘Adene vâlî eylesün Mevlâ

Düşürdü bir **Cemil** kulu iderken târiḫiñ imlâiñ imlâ
Yûsuf Paşayı vâlî eyleye Haḳ cennet-i ‘adlini

Vr.64. a/Tar.6

Mersiye-i Der-Ḥaḳḳ-ı Vefât

Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilâtün/Fâ‘ ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Ḥareb-veşle ‘âḳıbet yârânım aldın ey felek
Ṭavr-ı eṭvârı pesend sulṫânım aldın ey felek

Kişver-i tende bugün hâkânım aldın ey felek
 Âhile kaldım cihânda cânım aldın ey felek

Hâke şaldın ‘âkıbet gitdi dirîg ol gül cemâl
 Neyleşem netsem ne yapsam şimdi kaldım bî mecâl
 Sen gidelden yâ kimiñle edeyin ben hasbihâl
 Hâsretiñle kaldı dil cânânım aldın ey felek

Nâ mübeşşer ol civâna eylesem âh u figân
 Neyleyim hicriñle kaldım gitdi o şüh-ı cihân
 Kaatre kaatre dîdeden giryân olursam hemân
 Zaımıma tîmâr iden Loqmân’ım aldın ey felek

Fırkat-i hicriñle eyvâh kalmışam zâr-ı zebûn
 Ben cüdâ düşdüm o Leylâ’dan **Cemil** kaldım cünûn
 Kimseye bâkî değıldür vişâl-i dünyâ-yı dün
 Âh vâh kim bir meh-i tâbânım aldın ey felek
 Vr.65.a/Mer.1

Lütfi Efendi Mağdumu Velâdetine

Mefâilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün/Mefâ‘ilün

·---- ·---- ·---- ·----

Rüşd-i şekâvet ehl-i dil lütf-i vehmim şâhib-i ‘adil
 Lütfi Efendi’niñ böyle bir dânesi geldi yine

Ferzend ‘ālî hemtâ rû-yı münîr tal‘ati
Mülk-i cihâna hayreti virdi kudûmu bu sene

Bir dilber-i ‘âlî kadar bir cevher-i pâk-i güher
Ruhsâr-ı tâbı serteser tutdı cihânı şenşene

Vechiñ gören hayrân olur iqlîm-i dil tâbân olur
Peyk-i cânıylâ süzân olur pervâne diler şevķine

Baķ ğonca-i ruhsârına ruhsâr-ı hüsni-ânına
Yûşuf denilse şânına şâyeste çarhıñ devrine

Şevķ-i ‘azmiñ dillere virdi dil bülbüllere
Şermende düşdü güllere hayret-fezâ tezyînine

Her bir şebi kader-i sa‘îd her bir günü mânend-i ‘ıyd
Günden güne olsun mezîd yâ Rabb du‘âmız ‘ömrüne

Geldi **Cemîl** ücler ne tam cevher gibi târih tām
Haşmet tulû‘ itdi bu dem fer virdi mâhiñ dü cihâna
Vr.64 .a/Tar.7

Mertebe-i Der-Hakķ-ı Vefât-ı Mâder
Fe‘ilâtün/Fe‘ilâtün/Fe‘ilâtün/Fe‘ilün

— · — — — · — — — · — — — · —

Bir gice gûşe-i ğamda turur iken tenhâ
Dil-i nâçârıma bir çâre ararken ammâ

Güşuma hâtıf-ı gaybdan gelecek şavt-ı nidâ
 Sîne-i bâreciğñ hiç göre mi gayrî şifâ
 Âh ey çarh-ı sitem yandım elinden şad âh
 Dâğ-ı hûnun cigerim pâreledi tîr-i kazâ
 Kime kimden ideyim derd-i derûnum şekvâ

Neyledim ben saña ey çarh-ı sitemkârını
 Eyledin cân u cihândan beni bîzârını
 Maraž-ı mevte felek eyledi o çârını
 Şavurum hârman-ı ‘ömrüm dahî nâçârını
 Âsiyâ-yı gâmda düş itdi beridârını
 Âh ey çârğ-ı felek vâle-i muhteremim
 Aldın elden şeb-i firkatde bıraktın bir dem

Kıymadan hâke koduñ yâ nice gaddar-ı felek
 Şavurub gülşenini gördün bir kâr-ı felek
 Şerer-i âhım ide çarhını pür nâr-ı felek
 Belki teskîn-i gâm eyler dil ü nâçâr-ı felek
 Bâm-ı çarğ başına bir gün geçe der kâr-ı felek
 Cânı cânan ayurub kaldı tehî cismânım
 Kaldım ayakda garîb başıma yok dermânım

Aldın elden nideyim çarh-ı denî dildârım
 Tutdu âfâkı meded âh-ı derûn-ı zârım
 Yağdı iklim-i dili süz-ı dil nâçârım
 Giceler hicriyle kan ağlamak oldu kârım
 Gör ne hâle kodu bu tâli‘ -i bed kârım
 Koydu bir hâle beni âh u firâk-ı mâder

Bu zehr-i nâke nice şabr idebilsün Dâver

Nice bir hüzni taḥassür ile kân ağlamadayım
 Baḥr-i emvâc-ı teselsül gibi mey çağlamadayım
 Nâr-ı ḥasretle cigergâhımı mey dâğlamayım
 Yâre meh-i zehr-i firâkıñ mı ‘aceb bağlamayım
 Deşt-i hāmūn fer-ziyâda nice ben taglamayım
 Hicr-i mâder bizi kan ağladarağ gitdi meded
 Ḥarman-ı ‘ömre esüb gerd-i ecel bitdi meded

Dilerim ḥazret-i Ḥaḳdan daḥî her rûz-ı şebân
 Ola firâğ-ı ‘azîm aña delîl pür hân
 Görmiye rû-yı gādâb ol-ruḥ-ı bâkî bir ân
 Virmiye nâr-i caḥîm ḥazret-i Rabb-i Menân
 Eylesün ruḥunu ḥaḳk mazḥâr envâr-ı cinân
 Kıl meded eyle şafi‘ ḥazret-i Fâṭıma-ı Zehrâ
 Oldu heb saña muṭî‘ ḥazret-i Fâṭıma-ı Zehrâ

Çün rızâ-dâr idi emr-i Rızâü’l-lâha
 Bende-i şadîğ idi nice Ḥabîbu’l-lâha
 Âr-ı ḥayfîñ cân ile fermân-ber olub Allâha
 Eyledi cânını teslim Resûlu’l-lâha
 Mazḥâr-ı nâ’il ola nûr Cemâlü’l-lâha
 Cân u dil âşinâ budur maḳşad da‘vân ricâ
 Rûz-ı mahşerde **Cemil** ola mu’ini Mevla
 Vr.64 .a/Mer.2

Târîḥ-i Vefât-ı Mâder

Fā' ilātün/Fā' ilātün /Fā' ilātün /Fe' ilün

— · — — — · — — — — · — — — — · — — — — · — — — —

Ehl-i 'aqt-i Fāṭmagül Ḥānıma fenādan gitdi āh

Biñ nām üzre cihānda bırakmışken şöhreti

Dāne-i 'ömrüm öğüdü āşınā çarḥ-i dehr-i dūn

Her gelen bilsün felekde 'ākıbet var növbeti

Ḥāk-āsā olsa ger 'ömrünü hād u 'aded

Çalmasun dest-i ecel bir demde güş-i rif'ati

Kaldılar ḥüzn-i kederle āhkim ola dilerim

Anlara küstürmedim ben ḥūbuña renc ü mihneti

Cevher-i tāriḥini üçler **Cemil** geldi didi

Fāṭıma Ḥānıma naşīb eyle ilāhī cenneti

Vr.64 .a/Tar.8

13.SONUÇ

Eslaf kapıldıkça güzelden güzele
 Fer virmiş o neşveyle gazelden gazele
 Sönmez seher-i haşre kadar şi'r-i kadim
 Bir meş'aledir devredilir elden ele

Yahya Kemal

Divan edebiyatı yapılan çalışmalara karşın yeterince incelenmemiş, ehemmiyet verilmemiş bir edebiyattır. Divan edebiyatı yapılan/yapılacak çalışmalarla Yahya Kemal'in dediği gibi sönmeyen bir meş'ale gibi elden ele, nesilden nesile devredilecektir. Divan şiirinin önde gelen şahsiyetleri birtakım ilmi çalışmalarla edebiyat dünyasına tanıtılmıştır. Buna rağmen kütüphanelerimizin tozlu raflarında daha yüzlerce şair ve eser incelenmeyi beklemektedir.

İşte bu olumsuz durumu biraz olsun hafifletmek vekültürel değerlerimize sahip çıkmak amacıyla, Mahmut Cemil Bey ve eserini edebiyat âlemine tanıtmış oluyoruz.

Yaptığımız çalışma ve araştırmalar neticesinde şair ve eseri ile ilgili şu sonuçlara ulaştık:

Mahmut Cemil Bey19. Asır sonlarıyla 20. Asrın başlarında yaşamış bir şahsiyettir. Hicri 1249/ miladi 1833' tedeğmuştur. Çocukluğu ve gençliği hakkında bilgi olmayan Cemil, Rumeli'de yetişmiş ve İstanbul'da yaşamıştır. Mevlevi bir şairdir. Mevlevi olması hasebiyle sanatla özellikle musikiyle iştilal etmiştir.

Uzun bir ömür süren Mahmut Cemil Bey hicri 1332/ miladi 1916yılında vefat etmiştir.Şairin tek eseri vardır elimizde: Divanı. Hayatta iken müretteb hale getiremediği bu divanın tek nüshası vardır. Şairin divanı az hacimlidir. Divan gazelle başlamaktadır.

Ziramüretteb bir divan kaside nazım şekliyle başlayıp tevhid, münaca'at, na'at, medhiyye vb nazım türlerini ihtiva etmektedir. Bu yönüyle bize müretteb olmadığını bariz bir şekilde ortaya koymaktadır. Divanın yeni nüshaları ortaya çıktığında Cemil Bey'in şiiri daha iyi anlaşılacaktır.

Divanda gazelden tazmine kadar yaklaşık 163 adet manzume bulunmaktadır. Divanda 102 Gazel, 4 Müstezad, 14 Nazire, 1 Tazmin, 8 Tarih, 3 Muhammes, 8 Şarkı, 16 Tahmis, 5 Müseddes, 2 Mersiye olmak üzere toplam 163 parça şiir vardır. Şair şiirlerinde vezin olarak aruzu kullanmıştır, heceyle şiir yazmamıştır.

Cemil Bey özellikle gazel yazmada ustalık göstermiştir gazellerin çoğunluğu 5 beyitlidir (44 gazel) şair bununla birlikte 5.6.7.9.10 hatta 11 beyitli gazeller yazmıştır.

Mutasavvuf bir şair olan Cemil Bey, klasik kaside düzenine uymamıştır. Devrin ileri gelenlerine medhiyeler yazmıştır; ancak bunlar diğer nazım şekilleri içerisinde de memduhunu övmüştür.

Şiirlerinde kafiye ve redife itina gösteren şair bu hususta oldukça başarılıdır.

Şair, şiirlerinde İslami unsurları ve türk kültürünün hususiyetlerini gereğince ifade etmektedir. Mahmut Cemil Bey, Divan edebiyatı içerisinde üst düzey bir şair olmasa da dikkate alınması gereken bir şahsiyettir.

14.SÖZLÜK

-A-

ABAD: Mamur, şen, bayındır. Çokluk bildirir. Şems-abad: Güneşi çok olan yer

ABES: Boş saçma

AB-GİNE: Sürahi

ADET: Gelenek, töre.

ADET-ULLAH: Tanrı töresi.

ADU:Düşman

A'CAM: Acemler, İranlılar

AFET: Büyük felaket, bela.

AFET-i DEVRAN: Aşıkların güzeller için kullandıkları bir tabir.

AGAZ:Başlama

AGSAR:Dallar, budaklar

AGUŞ: Kucak

AGVA: Delalete en çok sapan

AHFA: Hafî , en gizli

AHVAL: Haller, durumlar

AHZ: Alma, kabul etme

AHZAN: Kederler, sıkıntılar

AHZEN: Çok hüznü kederli.

AHZ-Ü 'ITA: Alış-veriş

AL: Hile, desise

ALEM:Dünya,cihan.

AMİL: Sebep, işleyen

ANDELİB: Bülbül

AR:Utanma

-ARA: Süsleyen, bezeyen.

ARAD:Melek

ARS: Yıldırımlı gök gürültüsü, yıldırım

ARSA: Yer, toprak

ARİŞ: Anlam mana, mefhum.

ARUS: Gelin. Hüsrev Perviz'in sekiz hazinesinden biri.

-ASA: Gibi mansında edat.
 ASA: Esneme; vakar, ciddilik; süs, bezek
 ASİYAB: Su değirmeni
 ASİYA: Su değirmeni
 AŞİKAR: Belli, açık, meydanda.
 AŞK: Sevgi
 AŞUFTE: Çıldırircasına seven
 ATA:Bağışlama, bahşiş
 ATA-BAHŞ: Bahşiş veren
 ATAK: İzin, azad
 ATF: Eğme, meylettirme; dokunma
 ATF-I NİGAH: Herhangi bir yöne bakma, göz atma
 AVAN: Vakit, zaman
 AVARE: Serseri perişan, işsiz güçsüz
 -AVER: Getiren, taşıyan
 ‘AYŞ: Yaşama.
 AYYAN: Ne yapacağını bilmeyen
 AZAR:İncinme
 AZM: Kasıt, niyet, karar
 AZVER-AZUR:Haris, tamah-kar, pinti

-B-

BAD: Yel, ruzgar
 BADAM: Badem, sevgilinin güzel gözü
 BADAZİN:Diğerleri
 BADE: Şarqap, içki. Mec. Allah sevgisi.
 BA’DEZİN: Bundan sonra
 BAĞBULE:Şarap kadehi
 BAHA: Kymet, değer.
 BAHT: Talih, kader, kısmet.
 BA’İD:Uzak, ırak
 BA’İS: Sebep olan, gönderen, icap ettiren

BAM: Çatı, dam, kubbe.

-BAN: -ci

-BAR: Yağdıran, yağın, saçın, döken

BAŞ: Olsun, ola

BATT:Kaz şeklinde sürahi

BAZİÇE: Oyuncak, oyun, eğlence

BECA(a.s.):Yerinde, uygun

BECA(f.zf): Yerinde, uygun

BECABEC:Ağzına kadar dolu

BED: Fena, yaramaz, çirkin.

BEDER:Dışarı

BED-HAY: Kötü huy

BEDİ: Eşi ve benzeri olmayan görülüp duyulmamış bir şeyi icad eden.

BEDLİKA: Kötü yüzlü çirkin surat

BEJ: Kar, tipi,ayaz;dağ ,tepe

BENDE: Kul, köle. Aşık

BENDERGAH: İşlek liman, şehir

-BER: Alan, getiren, götüreren

BERAYET:Mahluklar, yaratıklar

BERG: Yaprak

BER-DAR: Asılmış

BERİ: Salim, kurtulmuş.

BERİD: Postacı, haberci, tatar

BERK: Şimşek

BERUNE: Boş yere

BERGÜZAR: Hediye

BESİM:Güleryüzlü, güleç

BEYÁ: Dolmuş, dolu; girilecek yer, kapı

BEZL: Bol bol verme, saçma

BEZLE:Hoşa giden nazik söz

BEZM: Meclis

BİRUN : Dışarı; dış harici

Bİ-DAD: Hisse

Bİ-DAD: Zulüm, işkence

BİL: Hindistan'a ait bir meyve

Bİ-MAR: Hasta

Bİ-MUHABA: Korkusuz, çekinmeden

Bİ-MÜRÜVVET: Mürüvvet, insaniyetsiz.

BİSTER: Yatak

BU: Koku

BUSELİK: Türk müziğinde bir makam

BÜHTAN: Yalan iftira

BÜLBÜL-İ GUYA: konuşan bülbül

BÜTAN: Putlar, güzellikler

-C-

CA: Yer, mevki, mekan

CADU: Cadı

CAN-FEZA: Can arttıran.

CEBAN: Korkak. Ehl-i Ceban: Korkak ehli.

CEBEL: Dağ

CEBİN: Korkak, yüreksiz

CEFA-CU: Cefa arayan

CEFNA: Göz kapağı. Kılıç kını.

CEHD: Çalışma, çabalama, Abdullah Cevdet'in dergisi

CELLE: Yüce ve aziz olan

CEMAL: Yüz güzelliği

CEM'İYET: Topluluk

CEVVAD: Koşan, dolaşan

CEYŞ: Asker, ordu 2. Ses seda

CEYŞ-İ GAM: Asker, ordu/ Ses seda

CEVR: Haksızlık, eza, cefa, eziyet, gadir, zulüm, sitem

CEVVAL: Koşan, hareket eden

CİLA-SAZ: Parlatan, parlaklık veren

CİVAN: Genç

CİVAR: Yakın yer

CU: Arayan, araştıran

CÜNBÜŞ: Kıyıdanma hareket, eğlence çalgı

CÜRM: Şuç, kabahat, özür, kusur.

-Ç-

ÇAK-İ GİRİBAN: Sıkıntıdan yakasını yırtmak

ÇARH: Çark, tekerlek; gök, felek; yaka; devreden, dönen

ÇARH-I GİNE: Kötü talih

ÇEH(ÇAH): Kuyu

ÇERAG: Mum

ÇEŞM: Göz

ÇEŞM-İ CADU: Büyüleyen göz

ÇİRK: Kir, pas, kir. Yarada olan kan ve irin.

-D-

DAD: Adalet, doğruluk.

DAĞ: Yara. Mec. Gönül yarası

DAM: Tuzak, kapan

DAMEN: Etek

DANIŞ: Biliş, bilgi, ilim.

-DAR: Tutan mansıyla birleşik isim yapar

DARE: Vazife. Daire, değirmi. Ay ağılı.

DEHAN: Ağız.

DEM: Soluk, nefes. İçki. An, vakit, saat, zaman.

DER: Kapı

DER-MİYAN: Ortada, arada. Der-miyan et-: Ortaya koymak, ileri sürmek.

DEREKE: En aşağı kat

DERC: Hatahatların yazdıkları tomar kağıt

DERUN: İç

DES: Eş, benzer

DEST-DIRAZ: El uzatma, sarkıntılık. 2. El uzatan, zulmeden.

DEST-GİR: Elinden tutan, yardımcı

DEŞT: Ova, bozkır, çöl, ova,

DEYR: Manastır, kilise; insanlık alemi, bu dünya; Mec. meyhane

DİBA: Renkli dokuma motiflerle süslü lüks bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş

DİDE: Göz.

DİLAVİZ: Gönüle asılan, gönül çeken, cazip güzel

DİL-CU(Y): Gönül arayan gönül çeken

DİL-DAR: Birinin gönlünü almış sevgili. 2. Abdülbaki Dede'nin terkip ettiği yedi makamdan biri.

DİL-FİGAR: Gönlü yaralı, aşık.

DİL-RUBA: Gönül koyan, gönül alan, herkesi kendisine aşık ve meftun eden

DİRİG. Esirgeme

DİRİN: Kadim, eski

DUÇAR: Tutulmuş, uğramış, yakalanmış.

DUHTER: Kız, kerime.

DUN: Aşağı, aşağılık.

DUZAH: Cehennem

DÜ: İki

DÜKKANCE: Küçük dükkan

DÜR: İnci

DÜŞNAM: Sövme, sövüp sayma

DÜŞVAR: Güç, zor

-E-

EBKEM: Dilsiz, söz söylemeye muktedir olmayan

EBNİYE: Binalar

EBRUVAN: Kaşlar

EBZAR: Yemeklere konulan kekikler, baharat

EDVA: İletler, dertler, hastalıklar.

EFGENDE: Yıkılmış, yıkık, düşürülmüş, yere atılmış; düşkün, biçare

EFGERDE: Düşüren, düşkün

EFSUN-GER: Büyücü üfürücü.

EFZUN: Fazla, çok, yukarı, aşkın

EHEND: Gazab

EJDER-KEBU:

EKVAN: Varlıklar, olaylar

EL-AMAN: Yardım ve şikayet edatı olarak “aman, medet” manasınadır; “bıktım artık, illallah! , usandım, kafi, yeter, sus” gibi manalarda da kullanılır.

ELHAN:Nameler, ezgiler

ELVAN: Renkler, çeşitler. Rengarek, alacalı.

EN'AM: At, deve, sığır, koyun gibi hayvanlar. Hayvan gibi kimseler. Kur'an-ı Kerimde bir surenin adı. Bazı ayet ve sureleri de ihtiva eden dini dua kitabı

ENCÜM: Yıldızlar

ENDAZ: Atıcı

ENDAZE: Altmış santimetrelik bir ölçü, ölçek, tatmin

ENİS: Dost arkadaş; yar, sevgili.

ERBAB-I HÜNER:Hüner sahibi.

ERBAB-I SÜHAN:Söz ehli.

EJDER: Büyük yılan.

ERKAM: Rakamlar, yazılar

ESB: Beygir.

ESRAR:Edebsizler, azıllılar

EŞ'AR: Şiirler

ETVAR: Hal ve hareketler; işler, tarzlar

EYA: “Ey, hey” manasına gelen Arapça kelime ve terkiplere giren nida edatıdır.

EYN/EYNIYE: Zaman, an. Yorgunluk.

EZA: İncinme, incitme.

EZEL: Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.

EZHAR: Çiçekler

EZHER: Arkalar, sırtlar

-F-

FAK:Tuzak, kapan

FATK: Kırma

FARİG:Vazgeçmiş,çekilmiş.Rahat,asude.Mec:İşsiz.

FAŞ:Meydana çıkarma, duyulma, açığa vurma

FEDDAN: Bir çift öküz, bir çift öküzle bir günde sürülen yer

FEM: Ağız

- FER:Parlaklık, aydınlık
 FERAG: Vaz geçme, bırakıp terk etme
 FERDA: Yarın, yarınki gün, ahiret
 FERAH-NAK: Sevinçli. Türk müziğinin mürekkep makamlarından biri.
 FARİG:Vazgeçmiş, çekilmiş
 FERMAN-BER:Aldığı emri yerine getiren.
 FERŞ/FERŞE: Döşeme, yayma
 FESAD: Bozukluk
 FEŞAN: Saçan, saçıcı
 FETTAN: Fitne ve fesada teşvik eden, fenalık yapan, ayartan
 -FEZA: Artıran çoğaltan.
 FISK:Hak yolundan veya hak yoldan çıkma, Allaha karşı isyan etme.
 FİSTİKİ: Fıstık renginde
 FİGAR: Yara. Dil-figar:Yüreği yaralı
 FİREVAN:Çok, bol, fazla,aşırı(kadın) cazibeli, gönül alıcı
 FİRUZE: Nişabur'da çıkan açık mavi renkli değerli bir yüzük taşı.
 FİTNE-AMİZ: Fesat karıştıran, bozgunculuk yapan
 FURİ: Nur, ziya
 FURUG:Nur, ziya, ışık, parlaklık.
 FURUŞ: Işık, parlaklık
 FÜLFÜL: Karabiber.mec.Sevgilinin beni
 FÜRÜ: Aşağı
 FÜRÜŞ:Döşemeler
 FÜYUZ. Feyzin çoğulu.
 FÜYUZAT: Feyzin cemi

-G-

- GADAB/GAZAB: Dargınlık, kızgınlık, darılma, kızma, hiddet, öfke.
 GADAT: Sabahın erken vakti
 GADDAR: Çok gadr eden, hain, merhametsiz, kıyııcı. Çok pahalı mal satan, soyucu.
 GAH: Zaman ve yer bidiren edat. Secde-gah: Secde yeri. SEHER- GAH: Seher vakti
 GAHİ:Arasıra, bazen
 GALAT:Yanlı, yanılma

- GAM: Keder, tasa, kaygı, dert.
- GAM-DİDE: Gam görmüş, kederli,tasalı
- GAM HAR: Gam yiyen, kederlenen, tasalanan
- GAMMAZ:İftira
- GAMZE: Süzgün bakış. Çene veya yanak çukuru.
- GAR:Mağara
- GARET:Çapul, yağma, akın, (eskiden) düşman toprağına yağma için yapılan saldırış
- GARAZ: Hedef, gaye, meyl, istek
- GARK: Suya batma,batma, batırma.
- GARK-AB: Suya batmış
- GARRA:1.Alında beyaz birlekesi, akıtması olan(At vs)2. ak, parlak, nümayışli, şatafatlı
- GASUBAN: Gasbeden, sahibinin izni olmadan bir malı, bir şeyi hile veya zor ile alan.
Zorba, yağmacı, çapulcu.
- GAYM:Bulut, susuzluk
- GAZAB: Dargınlık, kızgınlık, darılma, hiddet
- GAZAL: Ceylan, güzel göz
- GAZE: Allık
- GEHVARE:Beşik
- GER: Eğer kelimesinin kısaltılmışıdır. Nazımda kullanılır.
- GERD:Toprak, toz
- GERDUN:Dönücü, dönen, dünya, felek
- GEŞT:Gezme, dolaşma
- GEŞTİ: Çirkinlik, yakışsızlık
- GEŞTİ:Gemi, sefine
- GİNE: Gizli adavet, garaz, nefsanıyet
- GİRAN: Ağır ,sakil. Dolu bardak.Fena korkmuş.Bıktırıcı usandırıcı. Sert katı.
- GİRİBAN: Yaka yırtmacı, sabahın aydınlığı
- GİRİFTAR: Tutulmuş, yakalanmış, esir. Düşkün, uğramış, tutkun.
- GİRİYAN: Ağlayıcı, ağlayan
- GİRİYE: Ağlama
- GİSU: Omuza dökülen saç, uzun saç, saç örgüsü, kahkül.
- GİV:Farsların masal kahramanlarından biri Guydersin oğlu, Rüstem'in üvey oğlu

GONCA-FEM: Gonca gibi küçük ağızlı.
 GONC-İ TER: Taze gonca (ter, ıslak)
 GUBAR: Toz
 GULÜV:Haddini aşma
 GUN: Renk
 GUSSA: Keder, kaygı, tasa.
 GUŞ: Kulak. İşitme, dinleme.
 GUYA: Söyleyen, söyleyici; sanki diyelim ki
 GUYENDE: Söyleyen, söyleyici.
 GÜDAZ: Eriten, yakan mahveden
 GÜFTAR: Söz
 GÜL-GÜN: Gül renkli, pembe.
 GÜL-‘İZAR: Gül yanaklı
 GÜLŞEN: Gül bahçesi
 GÜMAN:Sanma, sezme
 -GÜSTER: Yayan, döşeyen
 GÜŞAD:Açma, açılma,açış

-Ğ-

-H-

HA’AB: Uyku
 HABAB:Cambaz ayaklığı
 HACLE-GAH:Gelin odası
 HADARET: Alçak gönüllülük
 HADEM: Hizmetçiler, odacılar
 HAFİCE: Gizlice
 HAHİŞ:istek, arzu, heves
 HAHİŞ-KER: İsteyen, isteyici
 HAH NA HAH: İster istemez
 HAK: Toprak
 HALEVEŞ: Ay evi gibi
 HAM:Eğilmiş bükülmüş
 HAMM: Şiddetli hararet

HAME:Kalem

HAME-İ KUDRET: Kudret kalemi

H'AN:Okuyan okuyucu çağırıcı.

HANENDE:Şarkı söyleyen

HAND: Gülme.

HANDE: Gülme, gülen

HANKAH-I MEVLEVİ: Mevlevi tekkesi

HARF-ENDAZ: Söz atan, haysiyete dokunucu söz söyleyen.

HARİDAR: Alıcı, satın alıcı

HARR: Sıcaklık

HASBİ: Karşılıksız

HASSA-YI NA ÇARE:Özellik

HAVF: Korku

HAY: Vay, eyvah

HAYFA: Haksızlık, cevr, zulum; Yazık ki heyhat , vah; ilenç, ah ,beddua

HAYYÜL YEMUT:Diri olan Allah ölmez

HAZ: Kesme, kısaltma. Kazıma yırtma, silme.

HAZEN: Gam, keder, tasa. Beytü'l-Hazen: Hazen evi; kederi, hüznü çok olan yer

HAZER:Sakinme, kaçınma, korunma

HEM-DEM:Sıkı fıkı canciğer arkadaş.

HEMİŞE: Daima

HEMTA:Benzer, musavi

HEM-PA: Arkadaş, ayaktaş, omuzdaş

HIRKA-PUŞ: Hırka giyen fakir, derviş

HİL'AT: Eskiden padişah veya vezir tarafından beğenilen, sevilen kişiye verilen süslü elbise, kaftan.

HİSAL: Kötü huy, tabiat. Kötü yaradılış

HİSAL:Huylar, tabiatlar, ahlaklar

HİCAZ: Arap yarımadasında Mekke ile Medine'nin bulunduğu bölge.

HİCR: Ayrılık. Sayıklama, saçmalama

HİCRAN: Ayrılık; unutulmaz acı, keder, iç acısı

HİZ: Coşkunluk, dalgalanma

HU: Allah

HUK:Domuz

HULK:Huy, tabiat

HUNBAR: Kan yağdırıcı

HURREM: Şen, svinçli, gülyüzlü, gönülaçan, taze. Bir yazı sitili.

HUSA:Erkeklik bezleri

HÛSN: Güzel, iyi; güzellik, iyilik.

HÛŞYAR: Akıllı, uslu

HÛDA: fr. Allah

HOD-BİN:Kendini beğenmiş, bencil

HOŞ-NEVA: Güzel ses

-I-

ITAK:Köle azat etme

ISFEHAN: Isfehan şehri. Safevilerin başkenti olan Isfehan bugün İran sınırları içindedir.

-İ-

İBRAM:Can sıkacak derecede rahatsız etmek

İBRAZ: Meydana çıkarma, gösterme

İBTİHAC: Sevinç, sevinme, gönlü açılma

İCTİNAB: Sakınma, çekinme, uzaklaşma.

İDDET: (HUK):Eskiden boşanmış kadının tekrar kocasıyla evlenebilmek için geçirmesi gereken süre

İFNA:Yok etme, tüketme 2. Malı yersiz sarfetme.

İFŞA: Gizli bir şeyi yayma, ortaya dökme

İGVA: Azdırma, azdırılma. Baştan çıkarma

İHDA: Hediye verme, hediye etme. Doğru yola götürme

İHFA:Gizleme

İKAD:Oturtma, tahta oturtma

İKBAL: Birine doğru dönme. Talih, baht.

İKDAR: Kederler

İKDAR: Kudret verme, kudretlendirme.

İLTİCA:Sığınma

İNHA: Ulaştırma yetiştirme. Bir vazifeye tayin içi veya bir maaşa terfi için yazılan yazı.

İNEB: Üzüm

İNKİSAR: Kırılma, gücenme. Beddua, ilenç.

İNTİZAR: Bekleme beklenilme; gözleme gözlenilme

İSTİRA: 1. Çakmak taşından ateş çıkartma. 2. İki ağaç parçasını birbirine sürte sürte tutuşturma

İTAB: Azarlama

İTFA: Sönme, söndürme

İSAR: Keçi memesine takılan torba, kese

İSRA: Geceleyin yürütme gönderme

‘İZAR: Yanak. Gül-‘izar: Gül yanaklı, yanakları gül gibi kırmızı.

İZZ: Yücelik, ululuk

-J-

JENG: Kir, küf, pas

JİYAN: Kızgın, hışımlı, kükremiş.

-K-

KABA: Üste giyilen elbise, cübbe, kaftan

KADEH-KAR: İçki dağıtan kimse.

KAFİR: Hakkı tanımayan bilmeyen.

KAL: Söz, laf

KALE: Kumaş

KALE-FÜRÜŞ: Kumaş satan

-KAR: Eden, edici eklerinin karşılığıdır. İsimleri sıfat yapar.

KASE: Çiniden, fağfurdan porselenden ya da topraktan yapılmış çanak

KASE BE KASE: Kase kase

KAT’: Kesme, kesilme, biçme

KATL: Öldürme

KAYD: Pranga

KEBG: Kekelik gibi yürüyüşü olan, nazlı nazlı yürüyen

KEF: Köpük. Sünger taşı

KEHL: Göze sürme çekme

KER: Meram, maksat

KESB/KİSB: Çalışıp kazanma

KESL-İ KEYF: Tembel, uyuşuk

KESR: Kırılma, kırma, paralama

KEŞTİ: Gemi

KETM EYLEMEK: Saklamak, gizlemek

KEVKEB: Yıldız

KİSMET: Bölme ,pay etme, hisselerine ayırma; talih, nasip,kader.

KİRAN: Yalınlık

KİSSA:Fıkra, hikaye, rivayet

KİBAR: Büyükler, ulular

KİBRİYA: Büyüklük, ululuk

KİLK: Kamış, kalem

KİSB U KAR: İş gücü ,kazanç

KUDUM:Uzak bir yoldan gelme, ayak basma(MÜZ):Türk müziğine mahsus usul vurma aletlerindedir.En çok Mevlevihanelerde olmak üzere tekkelerde kullanılmış, ladini müzikte az kullanılmıştır; tembal'in ibtidaice bir şeklinden ibaretir; kendine has ve tatlı bir ses verir. Mevlevi ayinlerinde büyük ehemmiyeti vardır, zira raks eden dervişler kudumun vuruluşuna tabidir.

KUDURET: Gam, tasa, kaygı, bulanıklık

KUMR-BAN: Kumru gibi ağlayan

KURB: Yakın olma, yakınlık

KÜLHAN(KÜLHEN):Külhan. Hamamlarda suyu ısıtmak için ateş yakılan yer.

KÜNC:Köşe, bucak

-L-

LAGAR:Arık, zayıf

LAHURİ: Hindistan'ın Lahur bölgesinde dokunan bir çeşit şal

LAHZA: An

LA-MEKAN: Mekansız

LA'L: Kırmızı. Değerli bir taş. Dudak.

LEB: Dudak

LEBAD/LEBADE: Yağmurluk. Kısa hırka.

LEB BE LEB:Dudak dudağa

LECCE:Dar

LEM'AN: Parlama, parıldama

LEM- YEZEL: Yok omadı (Ayet)

LERZİŞ:Titreyiş, titreme.

LEŞKER: Asker; mec. Yiğit, kahraman, cesur

LEYL Ü NAHHAR: Gece gündüz

LİBAÇE: Elbise

LİK: Lakin, amma,fakan, ancak.

LİKA: Vaktiyle bezir isinden yapılan siyah mürekkeplerin kuruması için hokkalara konulan ham ipek ki, mürekkebin akmasına, kamyş kalem ucunun kırılmasına mani olur.

-M-

MA'BUDE: Şirk dolayısıyla kendisine tapılan peri, put.

MAHFİCE:Gizlice

MAHİTAB: Mehtap

MAH-RU: Ay yüzlü

MAHV:Yok etme, ortadan kaldırma, harab etme

MAHZA: Ancak, yalnız, tek. Halis, katkısız, tam.

MAKAL:Söz, lakırdı

MAKAM:Kıyam edilen, durulan yer. Müz.: bir durak ile ona bağlanmış seslerin tümü.

MAKAR: Karar edilen, durulan yer, karargah

MAKİYAN:Tavuk

MALATİ:Ululuk, yücelik

MA-MELEK: Nesi varsa, varı yoğu, olanı biteni, olanca şey

MANEND: Eş, benzer.

MARİZ:Hasta

MASİVA:Allah'tan başka her şey

MAHSUD:Hasad edilmiş, biçilmiş.

MATEM: Yas

MATLA'-ı GARRA: Her iki mısra'ında kafiye bulunan beyit.

MAYE:Maya, asıl ve lüzumlu madde.

MAZMUN:Ödenmesi lazım gelen şey,mana, kavram, nükteli, sanatlı, ince söz

MAZNUN: Zann olunmuş, zan altında bulunan, kendisinden şüphe edilen

MECMU'A: Dergi

MECRUH: Cerh olunmuş, yaralanmış.

MEDA: Mesafe, nihayet son.

MEDD: Uzatma

MEGES: Sinek

MEHAB: Ruzgarın estiği yer

MEHCAR:Hecr olunmuş, terk olunmuş, unutulmuş,

MEH-CEBİN: Ay alınlı, parlak alınlı

MEH-CİVAN: Yeni ay

MEHLİKA: Ay yüzlü güzel.

MEH-RU: Ay yüzlü

MEHS:Öşür, borç, vergi

MEH-VEŞ: Ay gibi. Güzel.

MEHVEZ: Ay gibi

MEKKAR:Çok mekreden, hileci

MEKKARİ:Hilekar, hile

MEKS:Öşür, vergi

MELAHAT: Güzellik

MELAL(MELALET): Sıkıntı, usanç, usanma

MEMLU:Doldurulmuş, dolu

MENBA: Kaynak

MERDÜM:İnsan

MERİ: Yemek borusu

MERSA: Liman

MESA: Akşam. Subh u Mesa: Sabah akşam

MESRİ: Saralı

MESRUR: Sururlu, sevinmiş, muradına ermiş.

MESTAN: Sarhoşlar

- MEŞK: Yazı örneği. Çalışma, alışma
- MEŞREB: İçecek yer; yaradılış, tabiat, mizac, huy, ahlak
- META': Satılacak mal, eşya. Elde bulunan para.
- MEVC: Dalga.
- MEVRUD: Gelmiş, gelen.
- MEY-GUN: Şarap renginde olan, kırmızıya çalan
- MEY-HAR: Şarap içen, içkici, ayyaş
- ME'YUS: Yeise düşmüş, ümidi kesilmiş, ümitsiz.
- MEZİD: Artma, artırma
- MİHEN: Eziyetler, meşakkatler, sıkıntılar
- MİHMAN: Misafir konuk
- MİHR: Güneş
- MİLE: Sürme
- MİN:-den beri
- MİN-el- AŞK: Aşk yüzünden
- MİRAT: Bir çeşit lale, ayna
- MİR'AT: Ayna, meşhur bir çeşit lale
- MİSK: Güzel koku
- MİYAN: bel orta bel aralık
- MU: Kıl
- MUGADDİ / MUGAZZİ: Besleyici, besleyen
- MUGAN: Ateşe tapanlar. Pir-i Mugan: Meyhanecilerin miçosu, en eskisi, yaşlısı. Mecazen tarikat başkanı.
- MUHARRİK: Can yakan, tahrik eden
- MUHİB: Seven, sevgibesleyen, dost
- MUHTAL: Hileci
- MUHTEL: İhlal edilmiş, bozuk, karışmış
- MUHURRİLCİ: Tahrik etme
- MUNTAZİR: Gözleyen, bekleyen
- MURG: Kuş. Murg-ı Dil: gönül kuşu
- MURG-I CAN: Can Kuşu
- MUTARRİF: Tasarruf edilen bir yana çekilen.

MUTRIB: İtrab eden, çalgı çalan

MUVAFIK:Uygun, yerinde

MUY: Kıl

MÜBDEZELE: Ortam malı

MÜBTELA: Düşkün. Tutkun, tutulmuş.

MÜFT: Bedava, beleş

MÜJE: Kirpik

MÜJDE-RESAN: Muştulayan, müjdeleyen, müjde eriştiren

MÜKİR:İlerleyerek yerde duran ya da geri giden hayvan

MÜLZEM: İlzam edilenbaskın çıkararak susturulan, susturulmuş kimse; lüzumlu görülmüş, gerektirilmiş

MÜNA:Arzu edilen, isenilen

MÜNYE: İstenilen arzu edilen şey (cm Müna)

MÜNCER: Bir tarafa çekilip sürüklenen, koyup bir tarafa giden, varıp nihayet bulan. Neticelenen.

MÜNŞ:Genç

MÜRDE: Ölü, ölmüş

MÜRUR: Geçme, bir yandan girip öteyandan çıkma. Geçip gitme. Sona erme.

MÜRÜVVET: İnsaniyet, iyilik, cömertlik

MÜSTAHCEN: İtihsal edilmiş, güzel sayılmış, beğenilmiş.

MÜSUL: Ayakta durma, saygıdan dolayı.

MÜŞK: Misk kokulu

MÜVECCEH: Tevcih edilmiş, yüzü bir tarafa döndürülmüş. Herkesin teveccüh ettiği makbul, münasip uygun.

MÜZ:Makam

-N-

NAHL:İnce, uzun, narin vücutlu dilber

NAİL: Muradına eren, ermiş.

-NAK: İsimlere takılarak sıfat meydana getiren bir edat olup “-li, -lü” manasını verir.

NAKD: Akçe, maden para, servet, peşin para

NAKLİYAT: Nakiller

NALAN: İnleyen

NAR: Ateş

NATÜVAN:Zayıf, kuzvvetsiz

NAVEK:Ok

NAY: Kamış, ney, kamıştan yapılan düdük

NAZ: Kendini beğendirmek için takınılan yapmacık. (cılve,işve,şive) Bir şeyi beğenmiyormuş gibi gözükme.Şımarıklık, yalvarma,rica.

NAZENİN: Cilveli, oynak.

NAZİM: Tanzim eden, nizama koyan, düzenleyen

NAZÜK: İnce, narin, terbiyeli, güzel, zarif

NECCARİ: Dülger, marangoz

NECAT: Kurtulma, kurtuluş.

NEFİR: Cemaat, toluluk.

NEHAR: Gündüz

NEMED: Keçe, kebe

NERMİN: Yumuşak.

NEŞVE:Sevinç, hafif sarhoşluk, keyf, neşe

NEVA: Ses, seda, makam, ahenk,name

NEVAZİŞ:Okşama, gönül alma, iltifat

NEV-CİVAN: Taze, genç delikanlı

NEVİD:Sevinçli haber, müjde

NEVİ:Çeşit, sınıf

NEVK:Kirpiğin ucu

NEV-RES: Yeni yetişen, yeni biten.

NEY-GUR:Şarap renginde olan, kırmızıya çalan

NEYYA:Çiğ, pişmemiş

NİAM: Nigmetler

NİGAH: Bakış, bakma

NİHAL:Sürgün , taze ve düzgün fidan:divan şiirinde sevgilinin boyu nihale benzetilir.

NİHAN: Gizli, saklı.

NİKAB: Peçe, yüz örtüsü

NİM: Yarı, yarım, buçuk

NİRAN:(a-i nar ve nur'un c.) 1. Aydınlıklar, parıltılar, ışıklar. 2. Cehennem, tam 3. Ateş

NİSBET: Bağlılık ilgi; kıyaslama ölçü

NİŞE: Kaval, çoban düdüğü

-NİŞİN: Oturan,oturmuş manalarıyla kelimeleri sıfatlandırır.

NİYAZ: Dua

NİZAR: Zayıf, arık ,lagar

NUHUS: Merih, Zühre yıldızı

NUKAT: Noktalar.

NUR-I AYN: Göz nuru

NUSH: Nasihat, öğüt, pend

-NUŞ: İçen, içici manalarıyla kelimelere katılır.

NUTK: Söz, lakırdı, konuşma. Söylev.

NÜCUM: Yıldızlar.

NÜH: Dokuz; Nüh-Tak: Dokuz gök

NÜKHET:Koku, ağız kokusu

-NÜMA: Gösteren, bildiren manalarıyla kelimelere katılır.

NÜSHA:Yazılı, yazılmış şey, gazete ve dergilerde sayı, muska

-O-

-Ö-

-P-

PA: Ayak

PARE: Parça.Sayı,bölük. Para

-PARE: Parça manasıyla birleşik isimler yapar

PAY-MAL: Ayak altında kalmış,ezilmiş.

PEJMURDE: Eski püskü, dağınık, sufli, perişan

PENAH:Sığınma, sığınılacak yer

PEND:Öğüt, nasihat

PERİZAD/PERİZADE: Peri çocuğu

PERTEV:Işık, parlaklık

PERVAZ: Uçma, uçuş

PERVANE: Kelebek

PES:Sonuç olarak, sonunda

PESEND: Seçme, beğenme, bir çeşit iğne işi
 PESNDİDE: Beğenilmiş, seçilmiş
 PEYA PEY: Azar azar, birbiri ardınca
 PEYMANE: Büyük kadeh, şaap bardağı
 PEYREV: Arkası sıra giden
 PİÇ-A-PİÇ: Pek dolaşık, karma karışık, kıvrım kıvrım.
 PİREHEN: Gömlek
 PİR-ZEN: İhtiyar kadın, kocakarı.
 PÜR: Dolu. Birleşik kelimeler yapılır Pür-sitayış

-R-

RAC: Mide
 RA'DE: Gök gürlemesi
 RAFİ: Kaldıran, yükselten
 RANA: Güzel, latif
 RAYIH: Koku
 RAYİŞ: Rüşvette aracı
 RAZ: Sır gizlenen şey. İfşa-i raz: Sır söyleme, sır yayma.
 RAZİK: Rızık veren
 REHA: Kurtulma
 REMSAR: Mezar
 RENC: Ağrı, sızı. Zahmet, eziyet, sıkıntı.
 -RES: "erişen, yetişen manalarıyla birleşik isim kurar. İmdad-res
 -RESA: Yetişen, yetiştiren
 -RESAN: Yetişenler, ulaşanlar manalarıyla bileşik kelimeler yapar
 RESD: Taşla örülmüş kuyu
 Not: Semud kavminin peygamberlerinden Hanzele Bin Safvan'ı içine attıkları kuyu
 REŞK: Kıskanma, haset günü
 REV: Yürüyen manalarda birleşik isim yapar
 REVAC: Kıymet, değer
 REV İD: Durdurmak
 REVNAK: Parlaklık, güzellik, tazelik

REV-NÜMA: parlaklık tazelik güzellik gösteren. Türk müziğinde bir makam.

REYB: Şüphe

RİBA: Bir şey artma, çoğalma

Rİ'FAT: Seçme

RİMEDEN: Korkmuş, ürkmüş

-RİZ: Döken, akıtan, saçan manalarında birleşik kelimeler yapar

RİZAN: Dökülen, akan

RİZ EYLEMEK: Yaralanmak

RU(y): Yüz, çehre.

RU-BE-RU: Yüz yüze

RUHSAR: Yanak

RUŞEN: Aydın, parlak; belli, meydanda

RUY: bir nevi zambak çiçeği; penbe renginde küçük daneli bir cins üzüm

RUZİNEN: Gündelik

RÜŞD: Doğru yolu bulup gitme.

RÜTBE-İ GÜLŞEN: Gül bahçesinin sırası

-S-

-SA(y): Benzetme edatı olan "asa"nın hafifletilmiş

SABA: Gündoğusundan esen hafif ve latif ruzgar.

SAD:Yüz, sayı

SA'F:Kel

SAFA-YAB: Safalanmış, safa bulmuş.

SAGAR:Kadeh, içki bardağı

SAHA: Yalınlık

SAHBA: Şarab

SAHT/ CELLE-İ SAHT: Güçlü düşman

SAHN: Avlu;evin ortasındaki açıklık;oyuk,boşluk,boş yer

SA'İD:Mutlu, uğurlu

SAK:Baldir,incik. Sap.

SAKL: Törpü ile eğeleme, cilalama

SAL: Yıl

SALE: Yıllık, senelik. Sad-Sale: Yüz senelik.

- SAMAN: Servet, zenginlik. Rahatlık, dinçlik.
- SAMİA:Kulakla işitme kuvveti, peygamberin içine atıldığı kuyu
- SANC: Sancı
- SAR: Yer bildirecek kelimeler yapar. Kuh-sar: dağlık yer.
- SAR:Sevindirici, sevinçli; yer bildirir
- SARH: Köşk
- SARİK: Hırsız
- SAYE-BAN: Sayvan, gölgelik.
- SAYD: Ağlamaklı
- SAYD İT: Avlamak
- SAZ: Yapan, uyduran,düzen manalarına gelerek birleşik kelimeler yapar.
- SEBBAK: Yüğrük at
- SEBK:Tarz terkib
- SEBKMUGAZ:Terkib eden (birleşik kelime)
- SEFF: İlacı toz haline getirme. Toz haline getirilmiş ilaç.
- SEFERÜ'L-HAYR: Sefer. Arabi ayların ikincisi.
- SEHHAR: Büyüleyici
- SEHHER: Büyücü, büyüleyici
- SEKR: Sarhoşluk
- SELB: Kapma,zorla alma.Kaldırma,giderme.Olumsuzlaştırma.İn-kar etme
- SELSAL: Hafif, lezzetli tatlı su.
- SEMM: Zehir, ağı
- SERA:“Şarkı söyleyen” manasıyla birleşik kelimeler meydana getirir.
- SER-GERDAN: Başı dönen, sersem, şaşkın. Perişan.
- SERMEST: Sarhoş
- SERRAC: Saraç
- SERTAB:Cildin tamamlayıcısı olarak yapılan ve kitabın üst
- SERTESER: Baştan başa
- SETTAR: örtücü, gizleyici
- SER-ŞARİ:Dolgunluk, taşkınlık
- SEVAD: Karanlık, siyahlık, yazı karalama
- SEVK:Önüne katıp sürme, ileri sürme

SEZA:Münasip, uygun

SIKLET: Ağırılık,yük;sıkıntı

SİH: Demir şiş, kebab şişi.

SİM: Sim

SİMİN:Gümüştten, gümüş gibi

SİRİŞK: Göz yaşı.

SİTEM:Zulum, haksızlık, eziyet, çıkışma

SİTEM-KAR: Zulum ve haksızlık eden

SİTİGNA: Aza kanat etme tok gözlülük. İhtiyaçsızlık ağır davranma çekinme

SİYAH-KAR: Günahlı, suçlu

SU: Kötü, fena

SUBH: Sabah, sabah vakti

SUFİ: Tasavvuf ehli.

SU-İ KELAM: Kötü söz

SUVEYDA:Kalbin ortasında bulunduğu sanılan kara benek 2.Kalpteki gizli günah

SUZ: Yanma tutuşma, ateş; dert,ızdırab, acı

SUZAN: Yakan, yakıcı. Kadın adı.

SUZ-I DİL: Türk müziğinde bir makamdır

SUZİŞ: Yanma, yakma.Tesir etme, dokunma.

SÜHAR:Uykusuzluk

SÜLUK: Bir yola girme, bir yol tutma. Bir tarikate girme.

SÜPARE: Kuranın her bir cüzü; mecmua küçük,kitap

SÜRH: Kırmızı,kızıl;kırmızı mürekkep;bab ve fasıl başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış kitap.

-Ş-

ŞAD: Sevinçli.

ŞADAN: Sevinçli, keyifli. Şad kimseler.

ŞAYESTE: Yakışır, yaraşır, uygun.

ŞEBAB/ŞEBABET: Gençlik güzelliik.

ŞEBAN: Geceler

ŞEB-ARA: Geceyi süsleyen

ŞEHBAZ: Bir cin iri ve beyaz doğan

- ŞEBİSTAN: Yatak odası. Gece
- ŞEBBU(y): Şebboy
- ŞED: Sıkı bağlama,sıkı bağlanma
- ŞEH: Padişah.
- ŞEHLA: Ela göz, koyu mavi göz. Ela gözlü kadın. Tatlı şaşı.
- ŞEHLEVEND: Boylu poslu güzel genç
- ŞEHNAZ: Türk müziğinde bir makam
- ŞEHNİŞİN: Pencere
- ŞEK : Şüphe, zan, tereddüt
- ŞEKİB:Sabır, tahammül
- ŞEKVA/ŞEKVE: Şikayet, sızıltı
- ŞEKVA: Uygunsuz
- ŞEM': Mum
- ŞENŞENE: Adet, usul.
- ŞERM: Utanma
- ŞEKER GÜFTAR:Sözü şeker gibi tatlı olan
- ŞEKİB: Sabır, tahammül .Erkek adı.
- ŞERER:Kıvılcımlar
- ŞERHA: Dilim, kesilmiş, dilimlenmiş şey,parça.
- ŞERMENDE:Utangaç
- ŞEVK-AVER: Neşe getiren, neşe veren
- ŞEYDA: Çılgın
- ŞİKEN: Kıran, kırıcı manalarda bileşik isim yapma
- ŞİME: Huy, tabiat.
- ŞİMŞİR: Kılıç
- ŞİR: Arslan.
- ŞİRAZE: Bağ, örgü
- ŞİR-İ JİYAN:Kükremiş aslan
- ŞU'A': Işın, Güneş'ten veya başka bir ışık kaynağından dökülen tel tel ışıklar.
- ŞUH: Hareketlerinde serbest. Neşeli, şen ve oynak (Kadın)
- ŞUKUF-ŞUKUFE:Çiçek süslemede sırf çiçek motiflerine dayanan tarzın adı
- ŞUKUFTE: Açılmamış

ŞU'LE: Alev, alev ateşi
 ŞUM: Şom,uğursuz
 ŞURİDE:Karılık, perişan, aşık, tutkun
 ŞU'UR: Anlama, anlayış
 ŞÜKKER-EFŞAN:Şeker saçan

-T-

TA: Kadar edatı
 TABAKAT: Tabakalar, katmanlar.
 -TAB: Parlayan, parlatan, aydınlatan manalarına gelerek birleşik kelimeler yapar.
 TAB': Yaratılış, huy
 TA-BE: -e kadar (Kelimenin başına getirilir)
 TAB-DAR: Parlak ışıklı
 TA BES/TA (BES):Yeter, yetişir, kafi
 TABİŞ(Revnak):Parlayış, parıldayış
 TAB-I TÜVAN: Güç kuvvet dayanma tahammül
 TAHDİŞ:Tırmalama
 TAHKİK:Doğru olup olmadığını araştırma
 TAHLİS: Kurtarma, kurtarılma.
 TA'CİR: Rahatsız etme, canını sıkma, sıkıntı verme.
 TA'İC: Uçucu, uçan kuş, nesir burcu, kartal takım yıldızı
 TA'İR: Uçucu, uçan
 TAKDİR: Mertebe
 TALAK:Boşama, nikahlı kadını bırakma
 TAL'AT: Yüz, suret, çehre; güzellik
 TALİ': Nişan-gahın arkasına düşen ok. Tulu' eden, eden doğan. Talih, kısmet, kader, baht.
 TALİ'-İ ŞUM: Kötü tali'
 TA'N: Sövme , yerme, ayıplama
 TANZİR: Benzetme, benzetilme. Bir şiirin manaca benzerini yapma.
 TARAC:Yağma, çapul, talan
 TATYİB: Hoş etme, edilme, hoşlandırma ,gönlünü hoş etme,iyi davranma
 (TAZ) ETMEK:Koşma, koşuşma
 TEBDİL: Değiştirme, değiştirilme, başka bir hale getirme.

TEBEZZÜL: Yarılma

TEHABBÜR: İyi bilme, esasını bilme

TEH: Dip

TEHİ: Boş, boşuna, hünersiz, marifetsiz, bilgisiz. Boşu boşuna, nafile.

TEKRİR: Tekrarlama, tekar etme.

TENZİR: Benzer, eş

TELH: Acı

TER: Islak, yaş, rutubetli. Çeşm-i ter: Yaş ıslak, göz.

TERAHHÜM: Acıma

TERENNÜM-SAZ: Terennüm eden şarkı söyleyen

TERSA: Hristiyan

TESHİR: Zap ve istila etme, ele geçirme.

TESLİYET: Teselli verme

TEŞNE: Susamış

TEŞRİF:

TEVAHHUT: Tek olma

TIFL: Küçük çocuk

TIG: Kılıç

TINAZ: Yığın

TIRAZ: İpek ve sırma ile işleme, elbiselere nakışla yapılan süs, uslu, tarz

TIRAZ: İpek ve sırma işleme

TİMAR: Yara bakımı

TİR: Ok

TİR-ENDAZ: Ok atıcı, ok atan

TİR-İ MÜJE: Kirpiğin oku

TİŞE: Balta, nacak, keser.

TUŞE: Ölmeyecek kadar yenecek şey

TUBA: Sidrede bulunan ve kökü yukarıda dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen ilahi bir ağaçtır.

TURAB: Toprak

TURRE: Alın saçı, saç lülesi.

TUTİ: Dudu. Pağan cinsinden taklit yapabilen bir kuş

-U-

UKDE: Döğüm

UMUR: İşler, hususlar, maddeler

‘URUC: Yukarı çıkma, yükselme, ağma

URUS: Yemek, düğün yemeği

URUS:Ekin veya meyve mahsullerinin zekatı

UŞŞAK: Aşıklar.

‘UZLET: Bir yana çekilip kendi tenhada yaşama,yalnızlık köşesine çekilme.

UZMA:Büyük,daha çok daha büyük

-Ü-

ÜFTADE:Düşmüş, düşkün, biçare, aşık

ÜLFET/ÜLFAD: Alışma, ahbablık dostluk

ÜNSİYET: Alışkanlık ahbablık arkadaşlık

ÜRYAN: Çıplak

ÜSTAD:Muallim, öğretmen, usta, sanatkar

-V-

VA:Geri, arka

VABERU:Önü ve arkası

VALE/NALE: İlgim, salgım, serab

VARTA: Kuyu gibi oyuk ve derin yer, uçurum

VA-VEYLA: Eyvah,yazık;çığlık, yaygara,feryad

VAYE:Nasip, kismet

VAZI:Koyma, konulma

VECA: Ağrı, sızı, acı

VECH: Yüz, sima.Üst, satıh, düz yüzey.

VERD:Gül

-VEŞ: Gibi manasına gelen Farsça edat

VİRANE: Yıkılmış veya pek harap olmuş yer.

VİRD:Öğrenci

VİSAL: Ulaşma, bitişme. Sevgiliye kavuşma.

-Y-

YA: Ey, hey.

-YAB: Ele geçen bulunan manalarına gelerek birleşik ism yapar

YAD: Hatırlama, anma. Hatır, gönül.

YAKİN: Sağlam bilgi. İyi, kati olarak bilme

YAR: Dost, sevgili

YED: El

YEK: Bir

-Z-

ZA'F: Zayıflık, kuvvetsizlik, arıklık. Meyil, gönül akışı bir şeye karşı duyulan aşırı istek.

ZAHİD: Çok kaba sofu

ZANU BE ZANU:Diz dize

ZAR: Ağlayan

ZARAR:Ziyan, eksiklik, kayıp

ZEBAN: Dil

ZEKAVET: Çabuk anlama, kavrama

ZEMM: Yerme, kınama, ayıplama.

ZEN: Kadın

ZENAHDAN: Çene, çene çukuru

ZER: Altın

ZEVRAK:Kayık, sandal

Zİ:Kılık, kıyafet, elbise

ZİBA: Elbise

ZİBA:Süslü, yakışıklı, güzel

Zİ-BENDE: Süslü, yakışıklı güzel

ZİNDE: Canlı

ZİR: Alt, aşağı; tiz perde

ZİRA: Çünkü, şundan dolayı ki

ZİŞAN: Canlı, şerefli. Meşhur bir çeşit lale.

ZİVER: Süs, bezek

ZİYAD: fazlalık, çokluk

ZİYNET FEZA: Ziyet veren, ziyetini çok olan

ZÜLF: Yüzün iki yanına sarkan saç lülesi.

ZÜNNAR: Papazların bellerine bağladıkları uçları sarkık, ipten örme kuş

15.KAYNAKÇA

- Banarlı, (1997) Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Milli Eğ. Basımevi, İst.
- Bursalı Mehmet Tahir, (1972) Osmanlı Müellifleri, Meral Yayınevi, İst.
- Büyük Türk Klasikleri, (1987) C. VI, Ötüken Neşriyat, İst.
- Devellioğlu, Ferit (2001);Osmanlıca-Türkçe Lügat, Aydın Kitabevi Yayınları-Ankara,18.Baskı
- Dilçin, Cem, (1986) Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Yayınları, Ank.
- Esrar Dede, (2000);Tezkire-i Suarâ-yı Mevlevîyye, Haz. İlhan Genç, Ankara.
- Gölpınarlı (1977); Abdülbâki, Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul
- Gölpınarlı (1983); Abdülbâki, Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul
- İpekten, Haluk (2010); Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, Dergâh Yayınları,12. Baskı
- İpekten, Halûk (1998), Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü, KTB Yay, Ankara
- Kanar, Mehmet(2003);Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, İstanbul
- Kanar, Mehmet (1998); Büyük Farsça-Türkçe Sözlük, Birim Yayıncılık, İstanbul
- Kırkılıç, Ahmet (1994); Başlangıcından Günümüze Tasavvuf, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum
- Kur'an-ı Kerim Meali, (2012); (Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin) Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara
- Mengi, Mine(1997); Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yay. Ankara
- Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu (1965) İstanbul.
- Muallim Naci(2000); Osmanlı Şairleri, Akçağ Yayınları, Ankara, 13. Baskı
- Muallim Naci(2004); İstılahat-ı Edebiye(Edebiyat Terimleri), Gökkuşbu, İstanbul,2.Baskı
- Pala, İskender (2005); Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul,14. Basım
- Şemsettin Sami(1996); Kamusu'l-Alam, Kaşgar Neşriyat, Tıpkıbasım, İstanbul
- Şemsettin Sami(1998);Kamus-ı Türkî, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul

- Şentürk, Ahmet Atilla- Kartal, Ahmet(2006); Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Dergâh Yayınları, İstanbul
- Tahir-ül Mevlevi (1973); Edebiyat Lügati, Enderun Yayınları, İstanbul
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1967); 19. Yüzyıl Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi; İstanbul
- Tarlan, Ali Nihat (2004); Şeyhi Divanı'nı Tetkik, Akçağ Yayınları
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. VII, İst. 1993
- Türk Dili, Divan Şiiri Özel Sayısı (1986),II Divan Şiiri S 405.416.417, Temmuz-Agustos-Eylül TDKY.
- Onay, Ahmet Talat(1996), Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı (haz. Prof Dr. Cemal Kurnaz) Milli Eğitim Yayınları, İstanbul
- Özuygun, (2001) Ali Rıza, Hasan Sezayî Divanı, Buhara Yayınları, İstanbul
- Öztuna, Yılmaz(2000) Türk Musikisi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi, AKM Başkanlığı, Ankara
- Uludağ, (1991) Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul
- Ünver, İsmail (1993); "Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler"
- Türkoloji Dergisi, C. XI, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara
- Yazım Kılavuzu/ Haz. Şükrü Akalın...(ve başk.) (2012), 27.bsk. – Ankara: Türk Dil Kurumu
- Yılmaz, Mehmet(1992); Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler, Enderun Kitabevi, İst.

ÖZGEÇMİŞ

25.04.1978 tarihinde Tokat merkez Akın köyünde doğdu. İlkokulu, Akın İlkokulunda okudu. İlkokuldan sonra bir yıl köydeki Kuran kursuna gitti. Ortaokulu Çamlıbel ortaokulunda okudu ve bu okulu birincilikle bitirdi. Aynı yıl Tokat Endüstri ve Meslek Lisesinin Metal İşleri bölümüne yazıldı. Metal İşleri Bölümünü de 1994 yılında birincilikle bitirerek lise eğitimimi tamamladı.

1996 yılında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne yerleşti. 2000 yılında bu bölümden mezun oldu. Tokat'ta çeşitli okullarda Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalıştı. Halen aynı kurumda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.